

În acest număr:

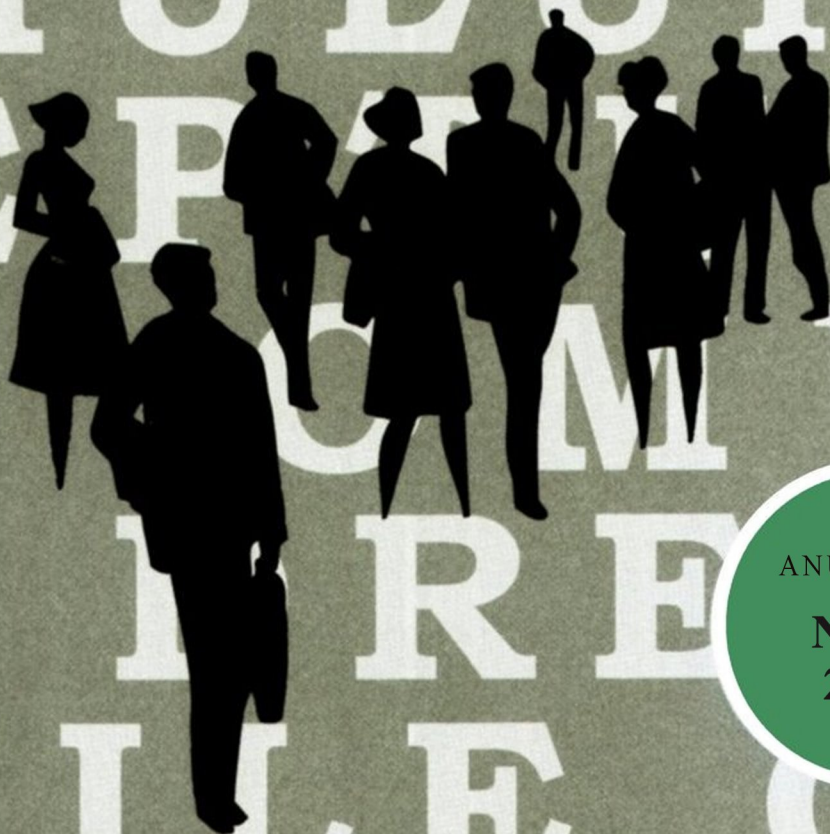
- CONTRACTUL SOCIAL ȘI PROBLEMATICA DREPTURILOR OMULUI - PROVOCĂRILE POSTMODERNITĂȚII
- STATUL DE DREPT, DREPTURILE OMULUI, SIGURANȚA CETĂȚENILOR ȘI STAREA DE EXCEPȚIE
- DREPTURILE ELEVULUI ȘI MANUALUL DIGITAL
- JURISPRUDENȚĂ • SEMNAL • REMEMBER

DREPTURILE OMULUI

revistă editată de

INSTITUTUL ROMÂN
PENTRU
DREPTURILE OMULUI
I.R.D.O.

HUMAN RIGHTS
DROITS DE L'HOMME

ANUL XXVI

NR. 2
2016

DREPTURILE OMULUI
ANUL XXVI
NR. 2
2016

INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI

DREPTURILE OMULUI

Revistă clasificată de Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior

Înregistrată la OSIM sub numărul de marcă 109255/2010

Consiliul științific

Prof. univ. dr. **Monna-Lisa Belu Magdo**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof. univ. dr. **Jean Marie Bernard**, director de cercetare CNRS; Prof. univ. dr. **Raluca Miga Beșteliu**; Prof. univ. dr. **Bogdan Ciucă**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof. univ. dr. **Gérard Conac**, membru de onoare al Academiei Române; Prof. univ. dr. **Ioan Leș**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof. univ. dr. **Christine Desouche**, Universitatea Paris I-Panthéon-Sorbonne; Prof. univ. dr. **Nicole Guimezanes**, Membru al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof. univ. dr. **Irina Moroianu Zlătescu**, membru titular al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof. univ. dr. **Dumitra Popescu**; Prof. univ. dr. **Ovidiu Predescu** membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof. univ. dr. **Dominique Rousseau**, Universitatea Paris I; Prof. univ. dr. **Vasile Stănescu**, membru al Academiei Române; Prof. univ. dr. **Gheorghe Vlăduțescu**, membru al Academiei Române.

Colegiul de redacție

Conf. univ. dr. **Gheorghe Bârlea**; Prof. univ. dr. **Monna-Lisa Belu Magdo**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; Prof. univ. dr. **Jean Marie Bernard**, director de cercetare CNRS; Prof. univ. dr. **Raluca Miga Beșteliu**; Conf. univ. dr. **Elena-Mihaela Fodor**; Prof. univ. dr. **Nicole Guimezanes**, Membru al Academiei Internaționale de Drept Comparat; Prof. univ. dr. **Gheorghe Iancu**, Prof. univ. dr. **Ioan Leș**, membru titular al Academiei de Științe Juridice din România; **Emil Marinache**; Prof. univ. dr. **Irina Moroianu Zlătescu**, membru titular al Academiei Internaționale de Drept Comparat, editor; Prof. **Ioan Oancea**; Prof. univ. dr. **Nicolae Popa**; Prof. univ. dr. **Dumitra Popescu**; **Valeriu Rendec**; Prof. univ. dr. **Dominique Rousseau**, Universitatea Paris I; Dr. **Ianfred Silberstein**; Dr. **Rodica Șerbănescu**; Prof. univ. dr. **Laurențiu Șoitu**.

Realizarea acestui număr a fost coordonată de:

Marius Mocanu

Mihaela Scarlat

Gheorghe Pârvan

Traduceri: Valeriu Rendec, Daniela Albu

Institutul Român pentru Drepturile Omului

București, B-dul Nicolae Bălcescu, nr.21

Tel. +40 21 3114921

e-mail: office@irdo.ro

www.irdo.ro

Tipărit la R.A. Monitorul Oficial

SUMAR

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE	7
• Contractul social și problematica drepturilor omului – provocările postmodernității – dr. Mihai-Bogdan Marian	7
• Statul de drept, drepturile omului, siguranța cetățenilor și starea de excepție – prof. univ. dr. Mihai Milca	17
• Drepturile elevului și manualul digital – prof. univ. dr. Laurențiu Șoitu, Alina Țicău	23
• Analiza unor reglementări constituționale și legale privind mediul protejat – prof. univ. dr. Gheorghe Iancu, Anca Iancu	27
• Reglementări actuale în domeniul nediscriminării – prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu, Petru Emanuel Zlătescu	29
• Drepturile economice și sociale ale imigranților – Alexandra Bucur	39
• Aspecte privind administrarea justiției din România ca serviciu public – Grațian Urechiatu Burian	44
II. DOCUMENTAR JURIDIC	50
• O argumentație pentru candidatura politică – drept fundamental al omului	50
III. JURISPRUDENȚĂ	60
• Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Drăgan împotriva României	60
• Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Poede împotriva României	70
IV. SEMNAL	78
V. REMEMBER	98

CONTENTS

I. STUDIES, RESEARCH, ARTICLES	7
• Social contract and human rights issues – challenges of post-modernity – Mihai Bogdan Marian, Ph.D	7
• Rule of law, human rights, security of citizens and the state of exception – Prof. Mihai Milca, Ph.D	17
• The rights of the student and the digital manual – Prof. Laurențiu Șoitu, Ph.D, Alina Țicău	23
• Analysis of the constitutional and legislative provisions on the protected environment – Prof. Gheorghe Iancu, Ph.D, Anca Iancu	27
• Current legislation in the field of non-discrimination – Prof. Irina Moroianu Zlătescu, Ph.D, Petru Emanuel Zlătescu	29
• The social and economic rights of immigrants – Alexandra Bucur	39
• Aspects regarding the administration of justice as a public service in Romania – Grațian Urechiatu Burian	44
II. JURIDICAL DOCUMENTATION	50
• An argumentation for political candidature as a fundamental human right	50

III. JURISPRUDENCE	60
• Decision by the European Court of Human Rights in the case Drăgan vs. Romania	60
• Decision by the European Court of Human Rights in the case Poede vs. Romania	70
IV. SIGNAL	78
V. REMEMBER	98

SOMMAIRE

I. ÉTUDES, RECHERCHES, ARTICLES	7
• Contrat social et les questions relatives aux droits de l’homme – les défis des postmodernité – dr. Mihai Bogdan Marian	7
• L’État de droit, les droits de l’homme, la sécurité des citoyens et l’état d’exception – prof. dr. Mihai Milca	17
• Les droits des étudiants et manuel numérique – prof. dr. Laurențiu Șoitu, Alina Țicău	23
• L’analyse des dispositions constitutionnelles et législatives relatives à la protection de l’environnement – prof. dr. Gheorghe Iancu, Anca Iancu	27
• La législation en vigueur dans le domaine de non-discrimination – prof. dr. Irina Moroianu Zlătescu, Petru Emanuel Zlătescu	29
• Les droits économiques et sociaux des immigrants – Alexandra Bucur	39
• Aspects concernant l’administration de la justice comme service public en Roumanie – Grațian Urechiatu Burian	44
II. DOCUMENTAIRE JURIDIQUE	50
• Un argumentation pour la candidature politique comme un droit fondamental	50
III. JURISPRUDENCE	60
• La décision du la Cour européenne des droits de l’homme dans l’affaire Drăgan contre la Roumanie	60
• La décision du la Cour européenne des droits de l’homme dans l’affaire Poede contre la Roumanie	70
IV. SIGNAL	78
V. REMEMBER	98

ABREVIERI

AEP	Autoritatea Electorală Permanentă
AICHR	Comisia interguvernamentală pentru drepturile omului a Asociației Națiunilor din sud-estul Asiei
AIDC	Academie Internationale de Droit Compare – Academia internațională de Drept Comparat
alin.	alineat
ANR	Agenția Națională pentru Romi
ANUROM	Asociația pentru Națiunile Unite din România
art.	articolul
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations – Asociația Națiunilor din sud-estul Asiei
asist. univ. dr.	asistent universitar doctor
CDPD	Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități
CE	Consiliul European
CEDO	Convenția europeană a drepturilor omului
cercet. st.	cercetător științific
Cit.supra.	citatul de deasupra
CJUE	Curtea de Justiție a Uniunii Europene
cf.	conform
coord.	coordonator
CSCE	Conference for Security and Cooperation in Europe
C.pen.	Codul penal
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DNA	Direcția Națională Anticorupție
dr.	doctor
EASO	Biroul European de Sprijin pentru Azil
Ed.	editura
EHMA	European Health Management Association – Asociația Europeană de Management în Sănătate
ELI	European Law Institute – Institutul de Drept European
ENAR	Rețeaua europeană de combatere a rasismului
etc	(et caetera) și celelalte
E-uri	aditivi alimentari
EU-MIDIS	European Union minorities and discrimination survey Studiul de tip sondaj privind minoritățile și discriminarea din Uniunea Europeană
EUROSUR	Sistemul European de Supraveghere a Frontierelor
EUROSTAT	Biroul de Statistică a Uniunii Europene
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights – Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene
FRONTEX	Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene
HG	Hotărâre de Guvern
ICAR	Forumul internațional privind responsabilitatea corporatistă
IDDO	Institutul Danez pentru Drepturile Omului
IDEF	Institutul internațional de drept de expresie și inspirație franceze
infra.	dedesubt, mai jos

IRDO	Institutul Român pentru Drepturile Omului
lit.	litera
loc.cit.	locul citat
M.Of.	Monitorul Oficial al României
MMFPSV	Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice
nr.	numărul
OG	Ordonanță de Guvern
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
ONG	organizație neguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
op.cit.	opera citată
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OUG	Ordonanța de Urgență a Guvernului
p.	pagina
parag.	paragraful
pct.	punctul
pp.	paginile
Rec	recomandare
SECA	Sistemul european comun de azil
SNSPA	Școala Națională de Studii Politice și Administrative
SNPAB	Strategia Națională și Planul de Acțiune privind Conservarea Biodiversității
supra.	deasupra, mai sus
ș.a.	și alții (altele)
UE	Uniunea Europeană
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație și Cultură
urm.	următoarele
vol.	volumul
vs.	(versus) contra, împotriva

I. STUDII, CERCETĂRI, ARTICOLE

CONTRACTUL SOCIAL ȘI PROBLEMATICA DREPTURILOR OMULUI – PROVOCĂRILE POSTMODERNITĂȚII

MIHAI-BOGDAN MARIAN*

Abstract:

Contractual theories and the regulation of human rights issues emanating from the Enlightenment century is an unprecedented evolutionary leap in the history of human societies which managed to bring substantial improvements in the lives of common individuals everywhere. However, social realities are not static, they evolve and transform, requiring a permanent redefinition and reinvention of the regulatory framework by which these regulations are applied. From this perspective, postmodernism comes to counterbalance a series of exceptions from the classical contractual theories, with profound implications on the matter of human rights, which by their number and their persistence over time, become genuine indicators revealing that humanity has reached the moment when the renegotiation of a new social contract becomes mandatory worldwide.

Keywords: social contract, human rights, sovereignty, national state, postmodernism.

Résumé:

Théories contractuelles et le règlement des questions des droits de l'homme émanant du Siècle des Lumières est un saut évolutif sans précédent dans l'histoire des sociétés humaines qui ont réussi à apporter des améliorations substantielles dans la vie des individus communs partout. Mais les réalités sociales ne sont pas statiques, elles évoluent et se transforment, ce qui nécessite une redéfinition permanente et réinvention du cadre réglementaire par lequel ces règlements sont appliqués. Dans cette perspective, le postmodernisme vient contrebalancer une série d'exceptions des théories contractuelles classiques, avec des implications profondes sur la question des droits de l'homme, qui, par leur nombre et leur persistance dans le temps, deviennent des indicateurs authentiques révélant que l'humanité a atteint le moment où le renégociation d'un nouveau contrat social devient obligatoire dans le monde entier.

Mots-clés: contrat social, les droits de l'homme, la souveraineté, l'État national, postmodernisme.

Introducere

Pe parcursul articolului din numărul precedent¹ am încercat să schițăm premisele socio-istorice și politice care au fundamentat apariția și dezvoltarea teoriilor contractualiste și, respectiv, reglementărilor în materia drepturilor omului. Cu această ocazie am decelat între cele două mari căi de accedere a societăților umane în modernitate, respectiv, modelul britanic și cel francez, punctând deosebiri de rațiune pe care s-a fundamentat contractul social în cazul fiecărui model în parte².

* Dr.

¹ A se vedea Marian, M.B., *Contractul social și problematica drepturilor omului față în față cu postmodernitatea*, Revista „Drepturile omului” nr. 1/2016, IRDO, pp. 45-53.

² Împărțirea suveranității între toate componentele sociale reprezentative ale națiunii, cu prezervarea acestora în atribuțiile lor constitutive – identitare, în primul caz, respectiv, transfer total de suveranitate dinspre coroană și aristocrație nobiliară și clericală către restul națiunii (starea a treia), cu decăderea completă a coroanei și aristocrației nobiliare și clericale din drepturile și privilegiile deținute, în cel de-al doilea caz.

Totodată, am căutat să surprindem metamorfozele ulterioare, atât ale planului social de referință, cât și ale conceptelor și noțiunilor-reper prin care acesta s-a definit pe tot parcursul modernității, evidențiind modul în care teoriile contractualiste s-au articulat cu materia drepturilor omului în cadrul acestui proces de tranziție istorică, supraviețuind până în postmodernitate, însă cu prețul unor erodări însemnate ale fondurilor și înțeleșurilor lor obișnuite.

Astfel, ajunși către postmodernitate, ca o consecință a acestor evoluții și transformări de parcurs care privesc în egală măsură atât planul social concret cât și pe cel teoretic, am ajuns să identificăm o serie de provocări pe care noua perioadă istorică le antrenează în materia teoriilor contractualiste și problematica drepturilor omului, dintre acestea reținându-ne atenția în mod special următoarele: 1) procesul de disoluție a statului național și criza suveranității naționale, 2) apariția unor noi actori sociali care nu își găsesc reglementarea în teoriile contractualiste clasice, 3) reconfigurarea vechilor categorii sociale într-o

logică de acum globală, 4) starea de conflict atipic cu tendințe de generalizare, care din excepție tinde să devină regulă pentru cadrul de referință al raporturilor sociale, 5) marile fluxuri migratorii antrenate de prăbușirea, la propriu, a vechii lumi.

Întrucât în articolul anterior am acordat prioritate unei perspective istorice și ne-am limitat doar la a puncta și descrie sumar principalele provocări pe care postmodernitatea le contrapune astăzi teoriilor contractualiste și problematicii drepturilor omului, ne-am propus ca pe parcursul prezentului articol să ne întregim demersul prin a detalia în plus perspectiva asupra acestor provocări.

Disoluția statului național și criza suveranității naționale

Statul modern, definit inițial din punct de vedere instituțional ca expresie a contractului social care vine să garanteze recunoașterea și afirmarea drepturilor și libertăților părților contractante, în virtutea rolului de garant al echilibrului legitim între părțile sociale, cu sau fără voia sa, devine el însuși în cele din urmă parte a contractului social. Faptul decurge în mod firesc din aceea că statului îi revine ca principală misiune realizarea binelui comun pentru toți cetățenii săi, ca membri ai națiunii suverane, sens în care el trebuie să vegheze la buna administrare a teritoriului și resurselor sale, precum și la corecta și echitabila redistribuire a bunăstării către cetățeni. Totodată, pentru buna reglementare a raporturilor sociale, statul este investit de către națiune cu dreptul utilizării forței legitime, drept asupra căruia îi este acordat și recunoscut un monopol exclusiv.³

În același timp însă, postmodernitatea, împreună cu paradigmele globalizării asociate acestei perioade istorice a umanității⁴, și-a asumat în mod deschis misiunea de minimalizare a rolului statului până la reducerea sa în parametri aproximativ nesemnificativi pe multiple coordonate⁵, cu excepția celei care vizează exercițiul de autoritate și putere în raporturile cu propriii cetățeni, precum

³ A se vedea Frigioiu, N., *Antropologie politică*. București, Ed. Tritonic, 2009, pp. 153-186.

⁴ Dintre acestea se disting cu prioritate paradigma societății deschise și cea a economiei-lume, precum și curentele de gândire afiliate doctrinei neoliberale.

⁵ Sunt vizate aici cu predilecție funcțiile sociale ale statului.

și trecerea societăților umane într-o logică de manifestare postnațională⁶. Prin urmare, postmodernitatea își propune, printre altele, chiar să extragă din logica teoriilor contractualiste clasice statul, în ceea ce privește asumarea și îndeplinirea de către acesta a unora dintre atribuțiile și obligațiile ce-i cădeau în sarcină în mod tradițional.⁷ Pe cale de consecință, și modalitățile de realizare a binelui comun prin acțiunea statului devin din ce în ce mai ambigue și caracterizate de incertitudine.

Așadar, contractul social, în forma sa consacrată pe parcursul modernității, care avea drept scop realizarea binelui comun, ajunge să se vadă lipsit de una dintre părți, și mai mult decât atât, chiar de acea parte căreia îi revenea și rolul de garant al bunei executări și îndepliniri a scopului contractului, sub sancțiunea dezinvestirii sale de către cetățeni din atributele și rolul ce i-au fost conferite, respectiv, sub sancțiunea contestării publice a legitimității sale. Contrar acestei logici inițiale a contractului social, în accepțiunea pe care i-o conferă postmodernitatea, statul, din parte garantă a contractului, care avea de îndeplinit și anumite obligații, tinde a rămâne acum doar un tutore al unui contract în cadrul căruia centrul de greutate al rolului ce-i revine pare a gravita din ce în ce mai mult doar către componenta de monopol asupra utilizării forței legitime. Mai mult decât atât, această legitimitate a utilizării forței de către stat este configurată și definită acum într-un plan

⁶ A se vedea Cooper, R., *Destrămarea națiunilor*. București, Ed. Univers Enciclopedic, 2007.

⁷ Regele Olandei, Willem Alexander, în discursul transmis Parlamentului Olandei în 17 septembrie 2013 puncta schimbarea de paradigmă socială, astfel: „*Din cauza evoluțiilor sociale, precum globalizarea și îmbătrânirea populației, piața noastră a muncii și serviciile publice nu mai sunt potrivite pentru necesitățile timpurilor noastre. Statul clasic al bunăstării din a doua jumătate a secolului XX evoluează încet dar sigur către o societate participativă, în care se așteaptă ca cetățenii să aibă grijă ei înșiși sau să creeze soluții la nivelul societății civile pentru probleme precum pensiile. (...) Reformele necesare iau timp și reclamă perseverență, dar ele vor fi baza pentru crearea de locuri de muncă și pentru restabilirea încrederii. (...) Tuturor celor care pot li se cere să-și asume responsabilitatea pentru propria viață și pentru cea a persoanelor apropiate.*” (Discursul Regelui Olandei citit în Parlamentul de la Haga la 17 septembrie 2013 apud Marchievici, C. (2013) *Regele Olandei: Modelul social european postbelic a murit*, în Cotidianul din 13.09.2013 disponibil online la <http://www.cotidianul.ro/regele-olandeii-modelul-social-european-postbelic-a-murit-222715/> accesat la 30.06.2016.

exterior statului, sens în care acesta va trebui să utilizeze forța doar în parametrii acceptați și statuați de mediul internațional. Iar rolul statului ca parte a vechiului contract social este diminuat și mai mult prin configurarea de structuri cu caracter politico-administrativ suprastatal, cel mai elocvent caz fiind astăzi cel al Uniunii Europene. În acest sens, se conturează tot mai mult ideea cedării de suveranitate dinspre stat către aceste structuri nealese prin scrutin electoral și extrem de birocratizate, idee asumată și vehiculată din ce în ce mai des, cel puțin la nivel discursiv, de către unii reprezentanți de marcă ai scenei politice europene sub sintagma *este nevoie de mai multă Europă*⁸.

Reconfigurarea rolului statului modern în economia de ansamblu a societăților umane specifice postmodernității antrenează cu sine, astfel, tot mai mult și problema viabilității ideii de suveranitate națională în noul context. În acest sens, fie că ne raportăm la modelul britanic, al împărțirii de suveranitate între monarh și națiune, fie că îl avem în vedere pe cel francez, al transferului total de suveranitate către națiune, observăm că exercițiul suveranității naționale de către națiune se realizează prin intermediul statului, atât statul, cât și suveranitatea fiind inițial expresii ale voinței unei majorități naționale cu substrat etnic. Prin urmare, conceptul de suveranitate de stat pe parcursul modernității s-a fundamentat, cel puțin din punct de vedere teoretic, pe voința unor majorități naționale, suveranitatea de stat fiind imaginea în oglindă a suveranității naționale. Prin contrast, postmodernitatea vine și propune concepte noi, precum acela de *cedare de suveranitate*, anterior menționat, ori cel de *suveranitate limitată*, evocat din necesitatea de a se garanta drepturile unor minorități în raporturile lor cu majoritățile naționale în cadrul aceluiași stat de referință. Conform principiului suveranității limitate, comunitatea internațională este îndreptățită acum să intervină în treburile interne ale statelor spre a le cenzura eventualele abuzuri la care le supun pe minorități în numele voinței unei majorități⁹. Astfel, dacă

finalul primei conflagrații mondiale vine să sancționeze statul absolutist de tip monarhic și să recunoască dreptul la afirmare al națiunilor, instituind în planul cooperării internaționale ca organism de referință Liga Națiunilor, care era ținută însă de respectarea principiului suveranității naționale și al neamestecului extern în treburile interne ale statelor, așa cum rezultaseră ele în urma mării competiții a națiunilor, finalul celei de-a doua conflagrații mondiale și atrocitățile la care au fost supuse unele minorități naționale de către sistemele de stat de tip totalitar, tocmai în virtutea principiului suveranității naționale de stat, vin să constituie premisele elaborării unui nou cadru internațional de referință sub cupola Organizației Națiunilor Unite, menit să garanteze recunoașterea și respectarea drepturilor și libertăților umane și pentru indivizii aparținând minorităților¹⁰, instituind în acest sens o cenzură asupra dreptului suveran al statelor, justificată exclusiv pe considerente de ordin umanitar.

Pe această cale, dincolo de rațiunile de ordin umanitar, în logica internațională a raporturilor de putere dintre state specifică postmodernității, minoritățile vor începe să joace un rol din ce în ce mai activ, fiind cultivate și încurajate să se afirme în contrast cu majoritățile naționale care, confruntate cu riscul de a se vedea blamate și chiar sancționate de comunitatea internațională pentru atitudini și fapte reprobabile la adresa unor minorități, devin din ce în ce mai tăcute, apatice și neparticipative din punct de vedere civic și politic la viața cetății, respectiv, a statului. Iar acest fapt se traduce inclusiv prin nivelul redus de participativitate a populației la scrutinele electorale, precum și prin opțiunile tot mai dese ale acesteia, atunci când se hotărăște să se manifeste, pentru cauze și propuneri ce sunt identificate de ea ca fiind *antisistem*, prin sistem înțelegându-se cadrul normativ-instituțional de referință, atât cel de la nivel statal, cât și cel internațional căruia nivelul statal i se circumscrie, în care majoritatea ajunge să se simtă extrem de încorsetată, nu se mai

⁸ A se vedea spre exemplu declarațiile președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, și ale celui al Consiliului European, Donald Tusk, la încheierea Consiliului European de la sfârșitul lunii iunie 2016, în referire la perspectivele Uniunii după rezultatul referendumului britanic, de părăsire a Uniunii Europene de către Marea Britanie.

⁹ A se vedea spre exemplu cazul Kosovo sau, mai recent, cazul Libiei și al Siriei. În același sens și Vergatti, C.N., *Statutul juridic al refugiaților*. IRDO, București, 2009, pp. 13-14.

¹⁰ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Human rights. A dynamic and evolving process*, Ed. Pro Universitaria, București, 2015, pp. 64-174.

regăsește și nu se mai simte reprezentată potrivit propriilor sale valori și aspirații.

În considerarea celor ce preced, mutarea centrului de greutate în justificarea și legitimarea ordinii sociale de pe logica de manifestare a majorităților naționale pe cea a minorităților naționale, consacrată de postmodernitate, se traduce în practica socială și politică printr-o criză de legitimitate pe care statele naționale, constituite inițial tocmai ca expresii de voință ale unor majorități, o traversează în prezent, cu consecințe și perspective de evoluție cel puțin îngrijorătoare. La toate acestea, poate ar mai trebui să adăugăm și faptul că, dacă inițial atât majoritățile cât și minoritățile erau definite în cheie națională, adică etnică, pe parcurs aceste concepte au suferit manipulări și metamorfoze în urma cărora au fost golite de conținutul etnic, pe scena socială apărând astfel și alte minorități active, militante civic și politic, care se definesc prin sisteme de valori și atribute identitare profund diferite de cele asumate de majoritățile obișnuite¹¹, dintre care cele mai vocale s-au dovedit a fi minoritățile sexuale. Toate aceste transformări de ansamblu au indus vechilor majorități naționale sentimentul unei lipsiri, mai mult sau mai puțin directe, de exercițiul efectiv al suveranității, obținut în trecut prin forța armelor și prețul sângelui. Mai mult decât atât, redefinirea publică a unor concepte de referință pentru sfera sociopolitică, precum și politica minorităților active, au determinat o erodare a respectivelor majorități, creând pentru numeroși indivizi probleme cu un puternic impact cultural-identitar, care generează tot mai multe disfuncționalități din punctul de vedere al integrării sociale și politice a acestora în noua configurație ce li se propune, punând încă o dată în plus în discuție însăși coeziunea de ansamblu și legitimitatea actualelor sisteme politico-administrative.

Această criză a suveranității naționale, care mai departe se traduce în criza de legitimitate pe care o traversează actualele sisteme politico-administrative, reflectă o resetare practică a premiselor contractului social la care încă obișnuim să ne raportăm, precum și necesitatea negocierii unui nou contract social. Însăși tema nouă a *cedării de suveranitate*, tot mai prezentă în discursul politic,

¹¹ Prin majorități obișnuite înțelegem să ne referim la acele grupuri care încă își asumă sistemul de repere sociopolitice specific modernității, gândind și traducând lumea într-o cheie națională.

fie pentru a fi promovată, fie pentru a fi contestată, pe fond reflectă recunoașterea perimării contractului social pe care s-a fundamentat întreaga modernitate și reprezintă, în primul caz, o propunere pentru un nou contract social, insuficient explicată și detaliată deocamdată, sau, în cel de-al doilea caz, o propunere de revenire la condițiile contractului inițial. Indiferent de situație, realitățile prezentului reflectă faptul că ne aflăm la momentul unei noi renegocieri a contractului social, iar îngrijorările noastre vis-a-vis de această stare de fapt rezidă în aceea că anterioara renegociere de acest gen a fost însoțită de descătușări de violență nemaiîntâlnite în istoria umanității, generatoare de mari drame și traume pentru întreaga umanitate.

Noi actori sociali care nu se regăsesc în schema teoriilor contractualiste clasice

Parafrazându-l pe Rawls¹², negocierea și încheierea oricărui contract presupune înainte de toate existența unor părți care își manifestă voința de a contracta, sens în care reglementarea raporturilor și relațiilor de conviețuire prin contractul social necesită cu prioritate identificarea părților între care respectivele raporturi și relații există și se derulează sau urmează să se deruleze. Astfel, observăm că la originea teoriilor contractualiste s-a aflat travaliul de reglementare a raporturilor sociale și politice dintre cele trei stări ale societăților statale medievale (cler, nobilime și, respectiv, burghezie și lucrători), demersurile respective concretizându-se mai întâi în *declarații ale drepturilor* care, ulterior, au inspirat reglementările mai elaborate, de tip constituțional. Apoi, miza acestor reglementări, treptat, s-a concentrat pe relațiile de conviețuire dintre majoritățile naționale și minoritățile naționale colocoitoare între granițele aceluiași stat, căutând să statueze drepturi și libertăți pe principii echitabile și universaliste pentru toți indivizii, indiferent că aceștia aparțin minorităților sau majorităților naționale. Faptul a mutat centrul de greutate tot mai mult de pe comunitatea de apartenență pe individ și, astfel, a fost posibilă apariția unor noi minorități, în cadrul cărora indivizii încep să aglutineze după alte principii decât cele naționale,

¹² A se vedea Rawls apud Marga, A., *Ce vine după globalizare*, 2014. Online disponibil la <http://andreimarga.eu/ce-vine-dupa-globalizare/>.

precum cele economice sau cele ale preferințelor și opiniilor comune ori ale orientării de gen. Acestea, chiar dacă se manifestă deosebit de activ din punct de vedere politic și civic, nu își pot găsi o fundamentare în sensul recunoașterii lor ca entități de sine stătătoare în calitate de părți ale contractului social prin raportare la teoriile contractualiste clasice și drepturile naturale pe care respectivele teorii le-au avut drept referință. Prin urmare, toate aceste noi minorități ajung să activeze undeva în periferia contractului social pe care s-a fundamentat apariția și evoluția întregii ordini statale a modernității, revendicând tot mai vocal recunoașterea și acceptarea lor ca părți ale contractului social și, totodată, prin acțiunea lor comună, contribuind la erodarea tot mai accentuată a stabilimentului, în continuare național, al majorităților pe care încă se fundamentează ordinele statale de pretutindeni.

Dincolo de această categorie, a noilor minorități a căror emergență constitutivă, combinată cu principiile doctrinei neolibérale, tinde a forța logica teoriilor contractualiste până într-acolo încât să obțină recunoașterea lor ca părți de sine stătătoare ale contractului social, procesul de internaționalizare a vieții statelor de pretutindeni, devenit tot mai amplu și evident odată cu ivirea zorilor globalizării, a introdus în vechea ecuație a teoriilor contractualiste, și el, noi actori care, deși nu se regăsesc ca și părți ale contractului social de la nivel statal, vin să influențeze în mod decisiv derularea acestuia. Astfel, organisme instituționale cu profil internațional, precum Organizația Națiunilor Unite, Banca Mondială ori Fondul Monetar Internațional, inexistente la data fundamentării teoriilor contractualiste clasice, astăzi se constituie, de facto, prin rolul pe care îl joacă în viața statelor lumii, ca participanți activi în setarea parametrilor macro în funcție de care contractul social de la nivel statal ajunge să se deruleze. Prin urmare, acești noi actori, care evoluează într-o logică internațională ce ajunge să o circumscrie pe cea contractualistă de la nivel statal, deși nu se regăsesc recunoscuți, reglementați și cenzurați ca părți ale contractului social pe care se fundamentează ordinea statală, participă în mod activ la derularea contractului social și, mai mult decât atât, se dovedesc a avea o forță chiar mai mare decât cea a părților obișnuite ale contractului social de nivel statal. Interferențelor în derularea contractului social de la nivel statal aduse de acești

actori de anvergură internațională, li se adaugă și cele generate de activitatea actorilor de anvergură regională care, și ei, acționează într-o logică suprastatală, ce ajunge să influențeze în mod covârșitor politicile statelor, adică derularea contractului social.

Activitatea acestor actori suprastatali care au accentuat procesul de internaționalizare, constituindu-se în veritabili piloni de rezistență ai globalizării, a ajuns să interconexeze tot mai mult viața indivizilor de pretutindeni și să fragilizeze granițele statale, deschizând astfel calea afirmării pentru încă o nouă categorie de actori, aceea a corporațiilor transnaționale. Deși nici acestea nu au reprezentat părți active la momentul setării contractului social pe care s-a fundamentat ordinea statală a lumii în modernitate, astăzi, în postmodernitate, se dovedesc a se constitui în entități care nu pot fi ignorate atunci când încercăm să ne traducem organizarea și funcționarea lumii prin prisma teoriilor contractualiste. În acest sens, capacitatea acestor corporații de a influența derularea contractului social la nivel statal dintr-o postură exterioară contractului, care le lasă o libertate mai mare de mișcare și acțiune decât părților tradiționale ale acestuia, care sunt ținute să-și respecte fiecare obligațiile ce le revin tocmai în virtutea contractului social, devine evidentă numai dacă avem în vedere faptul că bugetul unora dintre corporații depășește cu mult bugetul unor state, iar forța lor economică de multe ori o surclasează pe cea a statelor.

Concluzionând cu privire la cele de mai sus, putem spune că emergența acestor noi actori extracontractuali, care însă au o activitate ce interferează în mod decisiv cu derularea contractului social de la nivel statal, vine să pună în discuție încă o dată premisele inițiale ale teoriilor contractualiste, precum și principiul suveranității naționale de stat care a reprezentat un reper central al acestora. Mai mult decât atât, în aceste condiții, statul își vede profund diminuat rolul și capacitatea de a garanta, prin el însuși, în virtutea contractului social drepturile și libertățile cetățenilor săi, sens în care, vechiul contract social ajunge astfel să își dovedească, și el, încă o dată perimarea. Pe cale de consecință, pentru un contract social funcțional în adevăratul sens al cuvântului, și nevițat prin raportare la aceste noi realități, este necesară identificarea tuturor actorilor care interferează în derularea acestuia,

precum și reglementarea rolului și comportamentului lor în relație directă cu cetățenii obișnuiți, pentru a căpăta reprezentativitate și legitimitate, astfel încât din postura extracontractuală din care influențează derularea contractului social acum, să fie incluși și ei în logica teoriilor contractualiste.

Reconfigurarea vechilor categorii sociale într-o logică de acum globală

Așa cum menționam cu ocazia articolului precedent, evoluțiile asociate modernității au determinat ca, pe lângă contractul social de la nivel statal, în paralel cu acesta, să se contureze din ce în ce mai clar și un supracontract social de nivel global. Disoluția statului, concomitent cu trendurile integratoare tot mai pronunțate ale globalizării și apariția de noi actori sociali care activează în plan supranațional sau transnațional reprezintă secvențe ale unui amplu proces de redefinire a lumii, în cadrul căruia, treptat, se conturează și se structurează o veritabilă societate de anvergură globală, în care societățile de la nivel statal ajung să se dilueze tot mai mult. Astfel, dacă finalul Evului Mediu ne oferă tabloul celor trei stări între care se negocia contractul social la nivel statal, mai departe, modernitatea ajunge să ne releve, în cele din urmă, imaginea celor trei lumi în care se structurează mapamondul, respectiv, *lumea 1* – a statelor capitaliste, dezvoltate, *lumea 2* – a statelor socialist-comuniste, în curs de dezvoltare, și *lumea 3* – a statelor nealiniat¹³. Și tot așa, dacă negocierea contractului social între cele trei stări ale vechilor societăți medievale s-a materializat în șirul de revoluții și conflicte ce a marcat parcursul ce s-a întins din secolul al XVII-lea și până la sfârșitul primei conflagrații mondiale, finalizându-se cu emanciparea stării a treia de sub tutela primelor două stări, sfârșitul celui de-al doilea război mondial vine să ne edifice imaginea unei societăți globale, destul de rudimentare încă, structurată nu în trei stări, ci în trei lumi, între care se va declanșa o negociere globală, materializată în șirul de evenimente cunoscute sub sintagma de *război rece*. Dacă finalul primei negocieri a consacrat victoria stării a treia, de data aceasta, însă, finalul războiului rece vine să consemneze victoria lumii 1 – capitaliste. Iar această victorie își va pune

¹³ A se vedea Marshall, G., *Dicționar de sociologie*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2003, p.334.

amprenta în mod decisiv asupra cursului evenimentelor în postmodernitate, evenimente în urma cărora vom asista la emergența unei societăți globale tot mai încheiate, însă marcată de puternice dezechilibre economice, care împart lumea astăzi în globalizatori și globalizați.¹⁴

Astfel, configurarea societății globale în postmodernitate pe principiul economiei-lume vine să valideze până la urmă criteriile de structurare a societăților umane avansate de teoria marxistă¹⁵, dând naștere, pe de o parte, unui proletariat global, în ale cărui rânduri acum se regăsesc cu majoritate descendenții societăților ce au aparținut lumii a doua și a treia, iar, pe de altă parte, unei categorii, mult mai restrânsă numeric, a proprietarilor de capital, rezultată cu prioritate din rândul lumii întâi. În același timp, însă, structurarea societății globale pe criterii economice și de competitivitate ridicată este de natură a atrage cu sine și pervertirea idealurilor umanitare ce se revendică de la sloganul Revoluției Franceze de la 1789 „*libertate, egalitate, fraternitate!*”, întrucât exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților devine în această cheie puternic condiționată de statutul economic al indivizilor. Într-o construcție socială care pretinde că prioritizează tipul de actor social rațional, cum se revendică a fi actuala construcție globală, alegerile raționale ale actorilor sociali depind în mod fundamental de calitatea informațiilor pe care se întemeiază. Și mai departe, calitatea informațiilor pe care actorii sociali ajung să-și întemeieze alegerile depinde în mod direct de accesul acestora la educație și surse de informare de calitate superioară, atât educația, cât și accesul la surse de informare relevante implicând costuri suplimentare, care cresc în corelație directă cu nivelul calității acestora.¹⁶ Prin urmare, egalitatea în drepturi promovată intens la nivelul discursurilor politice de pretutindeni și statuată ca atare atât prin norme internaționale, cât și statale, precum și exercițiul efectiv al drepturilor și libertăților umane în cadrul societății globale ajung să

¹⁴ A se vedea A se vedea Rothkopf, D., *Superclass*, București, Ed. Publica, 2009; Guillochon, B., *Globalizarea, o singură planetă, proiecte divergente*. București, Ed. Rao, 2003; Gresh, A. et al., *Atlas Le Monde Diplomatique*, București, Ed. SC Societatea de Editură LMD SRL, 2006.

¹⁵ A se vedea Marx, K., Engels, F., *Manifestul Partidului Comunist*, București, Ed. Nemira, 2006.

¹⁶ A se vedea Downs, A., *O teorie economică a democrației*, Iași, Ed. Institutul European, 2009.

fie condiționate în mod direct de criteriul economic, favorizând astfel persistența și accentuarea unor decalaje istorice de evoluție socială pentru indivizii ce descind din societăți care se deosebesc printr-un parcurs istoric net diferit.

Toate acestea, cel puțin din perspectivă teoretică, prin recursul la istorie, vin să se constituie ca premise ce favorizează inițierea unei noi perioade de renegociere, pentru un nou contract social, care să poată reglementa raporturile sociale ce se derulează de acum în cadrul unei societăți globale marcată de profunde dezechilibre. Iar faptic, astăzi asistăm la o serie de evoluții extreme, precum crizele economico-financiare, mișcările revoluționare care degenerază în războaie civile sau chiar conflicte armate între state, fenomenul terorismului global sau fluxurile migratorii de amploare, care par a confirma că ne aflăm într-o nouă perioadă de renegociere a contractului social. Cu cât sunt mai ample și mai extreme aceste evoluții, contrastând profund cu ceea ce putem încă defini drept ordine socială actuală dată de interconexarea cadrului normativ-instituțional statal cu cel internațional, cu atât înseamnă că această ordine își vede atinse și chiar depășite limitele, fiind pusă în imposibilitatea de a mai oferi soluții viabile pentru buna derulare a raporturilor sociale între indivizii care aparțin deopotrivă astăzi cetății globale.

În sensul celor de mai sus, întrucât noile situații pe care realitatea concretă le contrapune actualului sistem normativ-instituțional nu își mai pot găsi reglementarea și rezolvarea firească în cadrul acestuia, în întreaga lume pare a se instaura o stare de excepție, cu pronunțate tendințe de generalizare determinate tocmai de persistența realităților deviate de la norma firească de desfășurare a cotidianului de altă dată.

Starea de excepție care tinde să devină regulă

Starea de excepție, prin definiție, se constituie ca o derogare de la setul de reguli de conviețuire stabilit prin cadrul normativ de referință al raporturilor și relațiilor sociale cotidiene. Mai mult decât atât, parametrii în care poate apărea această situație particulară sunt reglementați cu strictețe prin chiar cadrul normativ obișnuit. Derogarea de la norma generală pe care o presupune starea de excepție se impune așadar prin faptul apariției unei situații care excede limitele sistemului de

reglementare de referință, motiv pentru care ea nu își poate găsi rezolvarea în interiorul setului de raporturi și relații uzuale dintre actorii sociali și, în același timp, pune în pericol buna derulare a acestora. Totodată, ca orice excepție de la regulă, și în materia raporturilor și relațiilor sociale și politice, starea de excepție presupune un caracter temporar, după epuizarea situației de excepție impunându-se revenirea la principiile și regulile obișnuite de conviețuire ale societății de referință.

Prin urmare, apariția unei situații de excepție de la regulă vine să evidențieze o criză a sistemului de reglementare, arătând care sunt limitele acestuia, precum și distanța dintre nivelul teoretic și planul realităților concrete.¹⁷ Tot astfel, dacă situațiile de excepție de la norma generală sunt sau devin foarte dese, înseamnă că norma respectivă fie se fundamentează pe o interpretare și traducere imperfecte ale realităților pe care își propune să le reglementeze, fie realitățile inițiale pe care le-a avut în vedere au suferit schimbări majore, iar norma nu mai este de actualitate, fiind necesară elaborarea unei noi norme.

În sensul celor ce preced, din perspectiva teoriilor contractualiste, apariția unei situații de excepție de la cadrul de referință stabilit prin contractul social presupune o suspendare temporară a acestuia până la depășirea momentului de criză și restabilirea raporturilor și relațiilor sociale în matca lor firească. Practic, într-o asemenea situație, nevoia de securitate socială prevalează în fața dezideratului de reglementare și formalizare a raporturilor și relațiilor sociale, justificând o îndepărtare temporară de la ordinea socială firească, tocmai pentru prezervarea fundamentelor ei până la înlăturarea situației de excepție, cu scopul de a face posibilă, după depășirea crizei, revenirea la respectiva ordine. Astfel, pe perioada necesară depășirii momentelor de criză cu care se confruntă societatea, cetățenii se arată dispuși la a accepta o restrângere temporară a exercițiului anumitor drepturi și libertăți ce le sunt garantate de către stat prin contractul social, repunerea lor completă în drepturile și libertățile ce le-au fost restrânse fiind presupusă în mod implicit după epuizarea crizei.

Cu privire la aspectele de mai sus, apar însă o serie de probleme fie atunci când situația de criză

¹⁷ A se vedea Agamben, G., *Starea de excepție*. Cluj, Ed. Ideea, 2008.

ajunge să distorsioneze în mod iremediabil realitățile sociale, făcând imposibilă revenirea la ordinea socială anterioară, fie când unei crize ce pare inițial a fi de mici dimensiuni ajung să i se suprapună, mai înainte de a fi rezolvată în totalitate, și să i se succedă în continuare una s-au mai multe alte situații de criză. În ambele cazuri, ceea ce apare inițial ca fiind doar o situație de excepție, cu caracter temporar, tinde a se permanentiza, generalizând starea de excepție ce presupune suspendarea cursului firesc al raporturilor și relațiilor sociale, fapt care face imposibilă revenirea contractului social în parametrii săi inițiali. În acest sens, observăm că de mai bine de două decenii umanitatea se confruntă cu o serie de crize care nu numai că au rămas nerezolvate, dar se și potențează și se amplifică unele prin celelalte, modificând în mod fundamental realitățile sociale și reperele de bază în funcție de care acestea își găsesc reglementarea. Astfel, odată cu prăbușirea sistemului mondial de putere bipolar și accentuarea procesului de globalizare, observăm cum se accentuează și criza suveranității statelor, iar fenomenul statelor eșuate capătă o amploare tot mai mare. Tot astfel, terorismul, din simplu fenomen infracțional relativ izolat, cu caracter răzleț și local, devine un fenomen cu caracter frecvent și global. Apoi, ceea ce a apărut în SUA ca o criză financiară a creditelor imobiliare, treptat s-a transformat într-o veritabilă criză economică globală, a datoriilor suverane de stat, care încă persistă. Pe rând, datorită acestor situații de excepție, indivizii de pretutindeni au consimțit, într-o mai mică sau mai mare măsură, să renunțe mai întâi la o parte din drepturile lor economice și sociale¹⁸, iar mai apoi să suporte o restrângere a drepturilor și libertăților lor individuale¹⁹, cu speranța remedierii problemelor generatoare de criză, fapt care însă nu s-a mai întâmplat. Toate aceste fenomene deviate de la ordinea socială statală și mondială de altă dată, în numeroase cazuri, au determinat deturnarea sau chiar ruperea

¹⁸ Cu titlu de exemplu menționăm aici diminuarea cuantumului pensiilor și salariilor, ori a puterii lor de cumpărare prin devalorizarea monedei de referință, precum și anularea sau restrângerea unor gratuități în ceea ce privește anumite servicii medicale sau de asistență socială.

¹⁹ Tot cu titlu de exemplu, aici ne-au reținut atenția în mod special aspectele care țin de supravegherea persoanei și reducerea gradului de intimitate specific altă dată vieții private.

efectivă a contractului social dintre stat și cetățenii săi.

În considerarea celor ce preced, putem spune că astăzi ne aflăm în fața unui șir de situații de excepție rămase nerezolvate, care s-au întrepătruns unele cu altele pentru a accentua și permanentiza o stare de excepție care a suspendat pe termen încă nedeterminat sau chiar a întrerupt în anumite cazuri în mod definitiv contractul social, având implicații nefaste asupra a ceea ce obișnuim să înțelegem prin drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Tot astfel, dacă în trecut în situația suspendării contractului social pe fondul necesității depășirii unei crize, responsabilitatea remedierii situațiilor deviate de la ordinea socială firească și apoi a reinstaurării stării de normalitate revenea în sarcina statelor, în virtutea principiului suveranității naționale, fie ea exclusivă ori limitată, acum, pe fondul crizei de suveranitate a statelor pe de o parte, și a crizei sistemului de relații internaționale, datorată numeroaselor situații de conflict, determinate de numărul tot mai mare al statelor eșuate și emergența fenomenului terorist, pe de altă parte, devine destul de incert cui revine responsabilitatea reinstaurării unei stări de normalitate socială în care să poată fi oferite garanții reale privind recunoașterea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Marile fluxuri migratorii

Fluxurile migratorii de amploare nu reprezintă un fenomen nou în istoria umanității, însă, de fiecare dată când s-au produs, au constituit un indicator pentru o prăbușire iminentă pe scară largă a ordinii normativ-instituțională în baza căreia funcționa lumea la momentul respectiv. Astfel, dincolo de marea migrație a popoarelor din secolele V-VII e.n. care a marcat prăbușirea Imperiului Roman de Apus, cele mai recente exemple de acest gen pe care ni le oferă istoria sunt fluxurile migratorii determinate de Războaiele Balcanice, din preambulul primei conflagrații mondiale, și cele din perioada interbelică, care au precedat cea de-a doua conflagrație mondială²⁰. De asemenea, venind către zilele noastre, vedem că postmodernitatea ne oferă exemplul fluxurilor migratorii generate de colapsul statelor

²⁰ În acest sens a se vedea Vergatti, C.N., *Statutul juridic al refugiaților*, București, IRDO, 2009; și Arendt, H., *Originile totalitarismului*, București, Ed. Humanitas 2014.

din arealul de manifestare al popoarelor de confesiune islamică.

Totodată, trebuie să menționăm aici și faptul că problema marilor fluxuri migratorii se află în strânsă interdependență cu problema reglementării statutului refugiaților²¹, deoarece marile mișcări de populație ajung să facă imposibilă de distins limita de demarcație dintre migranții economici și refugiații politici. Astfel, în statul vizat de migranți/refugiați apare problema stabilirii și delimitării condițiilor pentru acordarea de asistență socială și umanitară, obținerea permisului de rezidență sau, după caz, de integrare completă prin acordarea cetățeniei, această problemă transformându-se într-o sarcină complexă pentru locuitorii statului-gazdă, ce comportă atât valențe economico-financiare, cât și cultural-identitare, cu implicații profunde asupra securității de ansamblu a respectivei societăți și, deci, a bunei derulări a contractului social ce îi asigură funcționarea.

Însă, indiferent că ne referim la migranți economici sau refugiați politici, atunci când avem de-a face cu mari fluxuri de migrație trebuie să reținem că ne aflăm în fața unui colaps al contractului social, ce se manifestă inițial la nivel statal sau regional. Acest colaps generează mișcări de populație dinspre zonele destabilizate către cele care își păstrează coerența evolutivă pe baza unui contract social ce oferă predictibilitate și garanții de stabilitate fundamentate pe respectarea drepturilor și libertăților recunoscute cetățeanului obișnuit. Iar respectivul aflux de populație în societăți încă funcționale este de natură a le destabiliza și pe acestea, perturbând grav derularea contractului social în baza căruia obișnuiau să funcționeze. Așadar, marile fluxuri migratorii reprezintă în primă fază un efect al unei crize de dimensiuni statale sau regionale care treptat irradiază și către alte state, iar pe fond vin să consemneze până la urmă o gravă eroare în matricea politico-administrativă a lumii și în modul de funcționare a acesteia, constituindu-se în veritabili indicatori ai emergenței unei crize de dimensiuni mondiale, ce marchează perimarea ordinii existente și, în același timp, setează premisele începutului pentru o nouă ordine.

Luând în considerare cele de mai sus, prin raportare la realitățile prezentului care relevă mari mișcări de populații către arealul continentului

european, trebuie să subliniem faptul că, în condițiile în care la nivel internațional sunt prioritizate principiile umanist – universaliste, emanate tocmai de spațiul de cultură și civilizație european, care nu fac distincție între rasă, cultură, religie, naționalitate etc., în fața celor naționale, care revendică tocmai recunoașterea și conservarea atributelor cultural-identitare ale populației autohtone de bază dintr-un stat dat, ajungem în fața unui paradox ce aduce în coliziune frontală principiile și rațiunile pe care se fundamentează dreptul național cu cele pe care se întemeiază dreptul internațional. Astfel, evoluțiile prezentului pun populația statelor europene în imposibila situație de a alege între a urma principiile și rațiunile umanist-universaliste în forma promovată tocmai de cultura și civilizația continentului european, și asumată de dreptul internațional, și cele pe care se fundamentează însăși ideea de stat național. Opțiunea pentru prima variantă o pun în situația de a accepta să găzduiască populații extrem de diferite de ea sub aspect cultural-identitar și religios, ale căror perspective de evoluție demografică prefigurează că într-un orizont de câteva decenii o vor surclasa numeric, răsturnând astfel profilul etno-cultural al Europei Creștine, întemeiată de populații de origine caucaziană. În același timp, opțiunea pentru prezervarea atributelor cultural-identitare și religioase de la nivel național ar însemna o închidere a societăților europene în fața unor populații care necesită a fi găzduite și asistate umanitar, fapt ce ar contrasta profund atât cu principiile religiei creștine, cât și cu idealurile renașcentist-iluministe pe care se fundamentează construcția europeană.

Concluzionând față de cele de mai sus, putem spune că realitățile prezentului vin să releve impasul în care a ajuns astăzi civilizația umană, deoarece ele nu își mai pot găsi o reglementare firească în actualul cadru normativ-instituțional al lumii. Totodată, ele vin să arate că între contractul social de la nivel statal și cel care s-a edificat treptat în ultimele decenii din emergența unei societăți de anvergură globală există o serie de incompatibilități ireconciliabile. Iar toate acestea se pot traduce prin aceea că suntem martori la colapsul sistemului politico-administrativ al actualei lumi, aflându-ne într-un stadiu incipient de renegociere a contractelor sociale de pretutindeni.

²¹ A se vedea Zlătescu, V. D., Zlătescu, I.M., *Refugiații și statutul lor juridic*, București, IRDO, 1992.

Concluzii

Teoriile contractualiste și reglementarea drepturilor omului reprezintă emanații ale gândirii renescentist-iluministe, având ca reper central ideea de umanism social, în funcție de care a fost redefinit complet profilul sociopolitic al societăților medievale. Ele constituie câștiguri de necontestat ale umanității, pe parcursul secolelor ce au urmat Revoluției Franceze de la 1789 aducând îmbunătățiri substanțiale pentru viața omului obișnuit de pretutindeni. Faptul a presupus o demistificare a realităților medievale în baza cărora erau justificate privilegiile sociale și politice pentru categorii restrânse de populație, fără a avea întotdeauna însă un corespondent real în criteriile de utilitate socială. În acest sens, teoriile contractualiste se constituie și ca o veritabilă revoluție a rațiunii, ce a cuprins în întregime vechile societăți, consacrand recunoașterea drepturilor și libertăților sociale și politice și pentru indivizii care în mod tradițional se regăseau grupați în ceea ce din punct de vedere socio-istoric înțelegem prin sintagma de *starea a treia*. Astfel, corpul politic al societăților medievale ajunge până la urmă să fie întregit prin acceptarea în rândurile sale a tuturor celor care participă la ansamblul vieții sociale, iar vechile societăți ajung să pășească în modernitate ca state suverane, ce se sprijină și se legitimează pe voința unor majorități naționale.

Pe parcursul modernității, planul statal ajunge să se circumscrie de o manieră tot mai integraționistă planului internațional, favorizând emergența unei societăți globale în cadrul căreia societățile statale încep să se dilueze și să se uniformizeze tot mai mult. Cu acest prilej, o serie de noțiuni-reper pentru materia teoriilor contractualiste și problematica drepturilor omului ajung să fie reconceptualizate, pentru a se putea traduce prin ele, dincolo de realitățile sociale de la nivel statal, și realitățile internaționale, specifice unei societăți de acum globale. Practic, putem spune că pe parcursul modernității asistăm la o nouă remistificare

a lumii, prin care să se poată explica tranziția de la organizarea politico-administrativă a acesteia pe principiul societăților statale suverane, la o lume globală fundamentată pe o societate internațională tot mai integrată și cosmopolită.

Postmodernitatea vine să evidențieze limitele acestei noi mistificări a lumii prin aceea că realități sociale din prezent nu își mai pot găsi explicarea prin recursul la teoriile contractualiste clasice. Mai mult decât atât, limitele vechiului cadru de reglementare, prin raportare la logica de funcționare a unei societăți globale, vin acum să releve profunde dezechilibre și inechități sociale, care au ambalat un amplu proces de descompunere și restructurare din temelii a vechii ordini statale și mondiale. Întreaga lume se frământă, iar crizele economico-financiare, fenomenul statelor eșuate, terorismul global și marile fluxuri migratorii reprezintă, fiecare în parte, expresii ale acestei frământări, iar toate la un loc – colapsul de ansamblu al vechiului contract social pe care se întemeia ordinea statală și mondială, antrenând consecințe deosebit de îngrijorătoare în materia drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Astfel, umanitatea se pare că a ajuns la un nou moment de răscruce în evoluția sa, iar toate realitățile prezentului vin să releve necesitatea unei ample renegocieri a contractelor sociale de pretutindeni și, de ce nu, chiar a negocierii unui contract social global, în baza căruia să poată fi oferite garanții reale pentru recunoașterea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Acest moment se dovedește a fi unul al tuturor potențialităților. El poate inaugura atât o nouă revoluție a rațiunii, cât și o accentuare a mistificărilor aduse de modernitate în materia teoriilor contractualiste și problematica drepturilor omului. Conchidem cu speranța că vom reuși cu toții, în calitate de locuitori ai acestei planete, să accesăm resursele de înțelepciune necesare pentru evitarea unor noi traume și drame similare celor care deja au marcat în mod iremediabil memoria colectivă a umanității.

STATUL DE DREPT, DREPTURILE OMULUI, SIGURANȚA CETĂȚENILOR ȘI STAREA DE EXCEPȚIE

MIHAI MILCA*

Abstract:

There is a close connection between safety and freedom of citizens, with reference to other cardinal values. Safety, before being an end in itself, becomes a prerequisite of freedom, an instrument that can enhance the degree of freedom of the individual in society and of the citizen in a state.

Currently, the state action to protect citizens against the internal and external challenges due to the emergence of terrorism is increasingly becoming a hot issue, since antiterrorist laws and practices proved to be deficient in the way the international community responds or should respond to the cross-border terrorist organizations. It now becomes pressing and necessary to resort to radical and timely reassessment.

By replacing the rule of law with a so-called "state security" actually there is neither a strengthened rule of law nor an enhanced security while a greater "social disciplining of citizens does not take place.

Keywords: public security, fundamental rights, rule of law, state security, state of exception, terrorism.

Résumé:

Il existe un lien étroit entre la sécurité et la liberté des citoyens, en relation avec d'autres valeurs cardinales. La sécurité, avant d'être une fin en soi, devient une condition de la liberté, un instrument par lequel on peut élever le degré de liberté de l'individu dans la société et du citoyen dans l'Etat.

À l'heure actuelle, l'action de l'État pour protéger les citoyens contre les défis internes et externes en raison de l'émergence du terrorisme est de plus en plus mise en cause, puisque les lois et les pratiques antiterroristes se sont avérées déficientes dans la riposte que la communauté internationale donne ou devrait donner aux actions des organisations terroristes transfrontalières. Il est de plus en plus pressant de procéder à des réévaluations radicales et urgentes.

En remplaçant l'Etat de droit par un soi disant „Etat de sécurité”, on ne réalise ni une consolidation réelle de l'Etat de droit ni une plus grande sécurité de celui-ci, ni un renforcement de la „discipline sociale” des citoyens.

Mots-clés: sécurité publique, droits fondamentaux, État de droit, sécurité de l'Etat, état d'exception, terrorisme.

Atât în rândul specialiștilor, al factorilor de decizie politică, în mass-media, cât și la nivelul opiniei publice, al societății civile, se discută tot mai mult în vremea din urmă despre o chestiune spinoasă și o relație cu multiple fațete, între ceea ce, printr-o sintagmă simplă, numim „siguranța cetățenilor” și printr-o altă sintagmă, deja consacrată, numim „drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului”.

Chestiunea nu este de dată recentă. Ea a căpătat noi conotații datorită schimbărilor majore survenite în ultimii ani ca urmare a sfârșitului bipolarității între marile blocuri politico-militare, răsăritean și occidental, apariției unor crize extinse la scară mondială care au alimentat scenariile și au generat tensiuni acute pe arena internațională, reprezentând tot atâtea provocări de ordin intelectual.

Tematica securității a dobândit o poziție centrală în cadrul sistemului de valori de referință al lumii în care trăim, în plan inter-statal, dar și în contextul

politicilor interne ale statelor. Siguranța cetățenilor este indisociabilă de securitatea statelor. Și aceasta cu atât mai mult cu cât nevoia de securitate a devenit una vitală în condițiile „globalizării” războiului contra terorismului. Amenințarea teroristă se manifestă ca un flagel transfrontalier, ca o tendință malefică pe termen lung, care repune în discuție certitudinile dobândite în materie de regim juridic intern al drepturilor omului.

Suntem martorii unui proces de redefinire a competențelor și responsabilităților pe care construcțiile suprastatale, organismele internaționale, statele, alte entități și cetățenii înșiși le reclamă.

Securitatea „intereselor primare” – ce privesc existența cetățenilor în cadrul statelor – pe care statele trebuie să o garanteze, unilateral și necondiționat, se înscrie în catalogul „drepturilor fundamentale” ale cetățenilor. Garantarea siguranței cetățenilor presupune astfel un nou mod de abordare prin edificarea unui sistem articulat și atotcuprinzător, instituțional, pus în funcțiune de către stat, cu concursul unor structuri autonome,

* Conf. univ. dr.

politice, administrative, civice, comunitare, de conviziune și participare¹.

Acest efort trebuie să se întemeieze pe o nouă cultură a colaborării, în care să se implice o multitudine de actori sociali.

Există o strânsă conexiune între siguranța și libertatea cetățenilor, cu trimitere și la alte valori cardinale. Siguranța, înainte de a fi un scop în sine, devine o condiție a libertății, un instrument cu ajutorul căruia poate spori gradul de libertate a individului în societate și a cetățeanului în stat.

Se impune să reflectăm cu toată seriozitatea și deplina luciditate dacă nu cumva o sporită „cerere de siguranță” trebuie să rețină ideea că siguranța, înainte de a fi un mod de organizare și o funcție inalienabilă a statului, se impune să fie un drept fundamental al omului și cetățeanului.

Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) stipulează că „orice individ are dreptul la viață, la libertate și siguranța propriei persoane”² (art. 3). După cum art. 5 din Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale recunoaște oricărei persoane „dreptul la siguranță” alături de „dreptul la libertate”³, în vreme ce Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (art. 6) prevede că orice individ are dreptul la libertate și siguranță.

Siguranța poate fi calificată ca un bun primordial ce nu poate fi disociat de viața omului, de integritatea sa fizică, de calitatea existenței sale, de prosperitatea și demnitatea persoanei. Revine statului misiunea de a genera un climat de pace socială, garantând fiecărui individ dreptul la o existență protejată, indispensabilă exercitării altor drepturi fundamentale de care acesta nu poate beneficia decât în condiții de siguranță.

¹ A se vedea introducerea Ewei Pfösl în volumul *Sicurezza e libertà fondamentali*, Editrice APES, 2000, p. 11. Vezi de asemenea Marco Ruotolo, *Costituzione e sicurezza tra diritto e società*, în vol *Costituzione e sicurezza dello stato*, Alessandro Torre (coord.), Maggioli Editore, 2014. Carlo Mosca, *La sicurezza come diritto di libertà. Teoria generale delle politiche della sicurezza*, CEDAM, 2012; Roberto Castel, *La sicurezza civile nello Stato di diritto. Che significa essere profeti*, Einaudi, 2004.

² A se vedea Irina Moroianu Zlatescu (coord) și alții, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, Vol I, IRDO, București, 2008.

³ A se vedea Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ed. a 6-a, IRDO, 2008.

Cesare Mirabelli consideră că între siguranța cetățenilor și respectarea drepturilor lor fundamentale nu există un hiatus sau o relație în care preferința pentru una dintre ele o goleşte de conținut sau o exclude pe cealaltă. Există o falsă alternativă. Dacă drepturile fundamentale constituie un patrimoniu juridic al persoanei, care nu este atribuit de către stat, dar care trebuie recunoscut și garantat de către orice ordine juridică, fiind inerentă demnității omului, cum pot fi aceste drepturi limitate sau restrânse fără a afecta însăși demnitatea persoanei? Siguranța și garantarea drepturilor și a libertăților cetățenești nu pot fi contrapuse fără riscul de a fi periclitate. Este vorba mai curând de două categorii de bunuri publice indistincte și reciproc complementare. Dacă sunt consacrate mai puține drepturi fundamentale, vor fi inerent și mai puține garanții ale siguranței personale, susceptibile de a fi sub incidența riscului exercitării arbitrare a puterii. Dacă sunt oferite mai puține condiții de siguranță pentru viața persoanei și a comunității, exercitarea normală a drepturilor fundamentale va sta sub semnul întrebării, dacă nu cumva va fi în mod categoric afectată. Ca atare, siguranța și garantarea drepturilor trebuie înțelese cumulat, întrucât se completează și se potențează mutual, reprezentând condiția obligatorie a asigurării efectivei a liberei dezvoltări a personalității umane⁴.

Într-o ordine similară de idei, Pietro Cinghiani, afirmând că dreptul la siguranță al persoanei este un drept constituțional identificat cu dreptul la o existență protejată – ca o condiție necesară pentru exercitarea celorlalte drepturi fundamentale – nu face decât să accentueze asupra faptului că este și în interesul statului, care deține uzul exclusiv al forței, să garanteze că toți indivizii se bucură de drepturile lor, în mod deplin și necondiționat. Dacă, din punct de vedere istoric, expresia „drept la siguranță” poate fi reținută ca o construcție semantică având un caracter retoric, azi, din contră, aceasta se bucură de un statut juridic consolidat, autonom, și derivat dintr-o viziune eminentemente constituțională.⁵

⁴ A se vedea Cesare Mirabelli, *Libertà e sicurezza, la falsa alternativa*; www.oasiscenter.eu/it/articoli/2007/03/01/liberta-o-sicurezza-la-falsa-alternativa.

⁵ A se vedea Pietro Cinghiani, *Verso una definizione di diritto alla sicurezza*, extras din lucrarea *Il diritto costituzionale alla sicurezza*, www.tesionline.it/consult-brano.jsp?id=28083

„Siguranța publică” apare astfel ca un drept ce deschide noi perspective față de opțiunile și deciziile în plan organizațional – funcțional ce incumbă statului, care să răspundă nevoii de exercitare a drepturilor cetățenilor prin servicii eficiente și instituții solide și transparente care să nu se sustragă controlului democratic.

Instituțiile statului chemate să asigure siguranța cetățenilor dau expresie funcțională unor exigențe organizaționale de ordin profesional, de specializare și autoritate recunoscută. Acestea decurg din prevederile constituționale și prerogativele statului de drept, un stat în care egalitatea cetățenilor în fața legii se însoțește cu imparțialitatea și corecta aplicare a justiției, responsabilitatea cu spiritul democratic.

Am putea avea în vedere și o dimensiune spațial – etatică, teritorială, a siguranței ce trebuie asigurată cetățenilor de către autoritățile statului. Datele concepției tradiționale despre siguranța cetățenilor, întrucâtva pedalând pe o latură negativă (înlăturarea amenințării), se schimbă permițând adjudecarea unei viziuni pozitive, în mentalul individual și, mai apoi, în cel comunitar. Diferențierea instrumentelor de participare civică care legitimează o articulare teritorială a organizării siguranței publice permite diminuarea tensiunilor dintre centru și periferie, între teritorii ce reclamă o mai mare siguranță sau securizare a cetățenilor, și administrația centrală sau instituțiile abilitate ale statului, răspunzătoare de siguranța publică.

Nu trebuie să ometem faptul că „statul de drept” ca achiziție istorică – este cel care în democrație s-a substituit statului care-și exhiba puterea exclusivă pe care o exercita asupra cetățenilor, devenind în secolul al XX-lea un „stat constituțional al drepturilor”, instituțiile publice ne mai erijându-se în instanțe și simboluri ale puterii de stat ci ca instituții garante ale drepturilor fundamentale.

Pe parcursul acestui proces de transfigurare difuză și benefică în registrul civico-democratic, „statul-putere” s-a metamorfozat în „stat de drept” printr-o tentativă reiterată, de la etapă istorică la alta, de a supune Statul Dreptului. Dacă Hegel vedea în „sacralizarea” Statului și Dreptului condiția *sine qua non* a unei ordini suverane inamovibile, mai târziu Kelsen, din perspectiva teoriei „dreptului pur” avea să se arate ostil ideii de „moralizare a Dreptului”. Chiar când avem în vedere imperativul ca Statul de drept să recu-

noască preeminența Dreptului, nu se poate face abstracție de faptul că Statul însuși este producător de Drept, că acesta din urmă este un element heteronom aflat inerent la dispoziția Statului. „Statul constituțional al drepturilor” a reușit într-o mare măsură să neutralizeze dimensiunea incisivă a „statului-putere”. Din acest punct de vedere Uniunea Europeană, atașată de condiția „statului constituțional al drepturilor”, a susținut la nivel principial, constitutiv și prin politicile puse în practică privilegierea relației între Drept și Statalitatea țărilor membre în sensul relativei autonomii a Dreptului față de orice construcție etatică și a prevalenței dreptului euro-comunitar asupra celui național.

Gustavo Zagrebelsky, într-o lucrare semnificativ intitulată „Il diritto mite” (1992), pleda pentru o relativizare a valorilor în spațiul euro-comunitar, singura „metavaloare” acceptată fiind cea care se exprimă în două imperative cardinale: menținerea pluralismului valorilor și confruntarea loială a valorilor, raliindu-se poziției lui Luigi Ferrajoli potrivit căreia, elementul de putere ca putere în sine este totalmente depășit, întrucât drepturile sunt prioritare, iar instituțiile publice sunt instituții de garantare a drepturilor fundamentale⁶.

În prezent, în condițiile în care acțiunea statului de protecție a cetățenilor în raport cu provocările interne și externe datorate emergenței terorismului este tot mai mult pusă în discuție, legislația antiteroristă și practicile antiteroriste dovedindu-se a fi deficitare în riposta pe care o dă sau ar trebui să o dea comunitatea internațională organizațiilor teroriste transfrontaliere, se impune tot mai presant să procedăm la radicale și neîntârziate reevaluări.

Ceea ce până la un moment dat era o stare de „excepție” care solicita instrumente juridice de prevenire și reacție, speciale și limitate în timp, a ajuns să se permanentizeze. S-a putut constata o „dilatare” a dreptului penal, inclusiv în sfera pur preventivă a fenomenelor care nu pot produce efecte în sensul penal al termenului, ajungându-se

⁶ A se vedea Gustavo Zagrebelsky, *Il diritto mite. Legge, diritti, giustizia*, Einaudi, 1992. A se vedea Luigi Ferrajoli, *Sul futuro dello stato de diritto e dei diritti fondamentali*, comunicare susținută la reuniunea internațională „Stato di diritto e diritti soggettivi. Questioni aperte”, Firenze, 6 decembrie 2002.

treptat și aproape imperceptibil la evacuarea statului de drept și înlocuirea acestuia cu un stat de prevenire și siguranță, uzând de starea de urgență, asemănător statului polițienesc, care tinde să se impună și să se perpetueze din rațiuni pragmatice ce ar decurge din „suprema” rațiune de stat. Se produce, astfel, chiar în democrațiile occidentale o privare a drepturilor individuale de cea tutelă fără de care nu este posibilă nicio formă de democrație⁷.

Ar trebui poate să ne mai întrebăm dacă nu cumva, din dorința de a da un răspuns prompt și energic atacurilor teroriste care s-au produs și amenință să se producă oriunde și oricând, nu riscăm să caționăm o legislație antiteroristă care nu se atașează sistemului normativ în vigoare, revendicându-se ca instrument de depășire a unei stări excepționale, de urgență, ci care se repercutează asupra sistemului de drept intern al statelor, se insinuează și se integrează de fapt, cu semn schimbat, în aparatul de garanții fundamentale ce constituie baza democrației moderne, care trebuie să fie intangibil și în afara oricărei condiționări conjuncturale.

Tot mai multe voci în spațiul public occidental își exprimă îngrijorarea în legătură cu transformarea ireversibilă a statului de drept în ceea ce s-ar numi *security state*. „Rațiunea de siguranță” pare să fi înlocuit „rațiunea de stat”.

Unul dintre cei mai proeminenți filosofi și gânditori ai politicului din zilele noastre, Giorgio Agamben, evidențiază cu percutantă luciditate că declinul statului de drept și instaurarea prin forța lucrurilor a unui stat legitimându-se prin rațiunea supremă a asigurării siguranței cetățenilor, în fața cruciadei anti-teroriste, prin recursul la orice fel de mijloace, va eterniza starea de excepție, cu toate rigorile și maleficiile sale.

Starea de excepție nu pune statul de drept între paranteze temporare, ci creează un spațiu tot mai vidat de drept, o zonă din ce în ce mai extinsă, la nivelul societății, în care toate determinațiile juridice sunt destituite.

Termenul „justitium” (asemănător celui de „solstitium”) semnifica în dreptul roman tocmai secvența, acțiunea de „oprire” de „suspendare” a dreptului.

⁷ A se vedea Federica Stella, *Leggi scientifiche e spiegate causale nel diritto penale*, Giuffrè, 1990.

Pe de altă parte, trebuie să mai facem o cunoscută distincție terminologică. Starea de excepție nu reprezintă o reînnoire la o formă de putere absolută și nici un model dictatorial. Într-o lucrare apărută cu ceva vreme în urmă despre starea de excepție, Giorgio Agamben considera chiar că nici reînnoirea la statul de drept nu mai este într-un fel posibilă deoarece în starea de excepție efectivă în care existența noastră este instalată înseși conceptele de Stat și Drept sunt puse în discuție. „Aspectul normativ al dreptului poate fi astfel în mod nepedepsit obliterat și contrazis de o violență guvernamentală care, ignorând pe plan extern dreptul internațional, produce pe plan intern starea de excepție permanentă pretinzând că aplică Dreptul”⁸.

Giorgio Agamben împărtășește fără rezerve aserțiunea lui Walter Benjamin potrivit căreia „când starea de urgență devine regula, totul este posibil”. Această frază memorabilă reflectă într-o formă concentrată opoziția lui Walter Benjamin față de teoria avansată de Carl Schmitt, controversatul jurist german, în mare vogă în anii '20-'30 ai secolului trecut, potrivit căreia statul însuși apare ca o expresie inevitabilă a stării de excepție și ca gestionar în forță a acesteia. În lucrarea sa, *Teologia politică*, Schmitt consideră că provocării violente „pure” și „revoluționare”, situate dincolo de lege și în măsură să „dinamiteze” dialectica între violența ce se contrapune și cea care conservă ordinea de drept, căreia îi este atașat Benjamin, trebuie să i se răspundă prin acțiuni energice din partea Statului. Efortul de a include sau de a neutraliza violența revoluționară în dispozitivul ordinii se slujește de o violență „suverană” – decizia – care nici nu se opune și care nici nu conservă Dreptul ci îl „suspendă” în și prin dispozitivul temporar al „stării de excepție”⁹.

Walter Benjamin crede însă că starea de excepție nu este altceva decât „o *fictio juris* (...) care pretinde că menține Dreptul chiar în însăși suspendarea sa” ca forță a legii fără lege. Confirmarea irefutabilă avea să o aducă însăși instaurarea regimului nazist pe ruinele Republicii de la Weimar, când excepția și norma nu au mai fost nici temporal, nici spațial distincte. Statul stării de excepție a devenit o realitate. Efectiv, violența și

⁸ A se vedea Giorgio Agamben, *Stato di eccezione*, Bollati, Boringhieri, Torino, 2003, p. 111.

⁹ Idem p. 71.

Dreptul au fost unificate, „într-o zonă de anomie în care violența acționează fără niciun acoperământ juridic”¹⁰.

În pofida punctelor de vedere divergente, Schmitt și Benjamin se întâlnesc când realizează conexiunea între anomie și „violența pură”, ce este ultima frontieră a politicului pe care statul încearcă să o transgreseze prin „starea de excepție”.

Din toată această confruntare, Agamben reține ideea mai actuală decât oricând a unei stări de urgență permanente sau permanentizate, iar emergența stării de urgență efective îl obligă să reflecteze asupra extensiunii acesteia dincolo de fruntariile statului național la scară planetară¹¹.

Așa cum avea să remarce un recenzent al cărții lui Giorgio Agamben, plasarea deliberată într-un „non-loc” anomic al stării de excepție sau urgență efective oferă o riscantă oportunitate pentru toți cei ce se arată inaderenți la acțiunea politică decurgând din „nexul între violență și drept” și care doresc cu obstinație „să întrerupă funcționarea mașinării ce va conduce Occidentul către un război civil mondial”¹².

Prin înlocuirea Statului de drept cu un așa numit „stat de siguranță” nu se produce de fapt o fortificare a statului de drept și nici o mai mare securizare a acestuia. Nu are loc nici o mai pronunțată „disciplinare socială” a cetățenilor, ca să folosim termeni acreditați de Michel Foucault. Agresiunii exterioare a terorismului internațional la adresa statului de drept național i se asociază o inoculare subliminală la nivelul masei de cetățeni a ideii potrivit căreia prezervarea siguranței statului justifică orice injoncțiune care are ca obiect individul. Într-un articol apărut la începutul acestui an, după sângeroasele atacuri de la Paris din toamna trecută, Giorgio Agamben pronostica chiar că trecerea de la statul de drept la cel de siguranță echivalează în fapt cu un război deschis pe toate fronturile împotriva Statului de drept¹³.

Pentru a-și susține argumentația, Agamben se întoarce la originile filosofiei politice moderne. În

concepția lui Hobbes – spune el – transferarea către suveran a contractului cu puterile depozitare ale forței avea la bază teama reciprocă a indivizilor și războiul tuturor contra tuturor. Statul era astfel chemat și mandatat să pună capăt unei frici difuze, generalizate. În statul de siguranță, acest model suferă o inversare principială. Statul se întemeiază cu maximă duritate pe teama cetățenilor pe care o alimentează în mod continuu, din această stare statul extrăgându-și legitimitatea și funcția sa esențială.

Siguranța publică de care se vorbește astăzi presupune cu necesitate invadarea fără menajamente a sferei private de existență a indivizilor și monitorizare strictă a acestora.

Siguranța despre care se vorbește azi nu urmărește de fapt să prevină actele de terorism – lucru de altfel extrem de dificil dacă nu cumva imposibil – ci să acrediteze și să consolideze un nou tip de raporturi între indivizi prin dispozitive ce permit un control total al datelor informatice și al comunicărilor interpersonale ale cetățenilor, mergând până la a accede în conținutul computerelor personale.

Apare astfel riscul unei relații sistemice „simbiotice” între terorism și statul de siguranță. Dacă statul are nevoie de frică pentru a se legitima, atunci are nevoie și de teroare, de a provoca, sau în cea mai blândă ipoteză, de a nu o obstacula. În zilele noastre a devenit evident faptul că anumite state, care în politica externă încearcă să-și camufleze ipocrizia și să-și exhibe cu aroganță forța, alimentează terorismul internațional non-etatic pe care pretind că îl condamnă în interiorul lor. Acestea întrețin relații cordiale cu alte state care sunt cunoscute că finanțează organizații teroriste, vânzându-le celor din urmă arme, asigurându-le asistență militară sau de altă natură.

În statul de siguranță se mai constată și o irezistibilă tendință spre depolitizarea masivă și progresivă a cetățenilor, a căror participare politică se reduce la consumul de mesaje mediatice prefabricate, ritualul mimetic al votului și stimularea interesului pentru sondajele electorale.

O astfel de tendință este profund neliniștitoare cu atât mai mult cu cât pare să consoneze cu efortul întreprins cu mai multe decenii în urmă, de către juriștii apologeti ai regimului nazist care defineau poporul ca un element esențialmente impolitic, pasiv, căruia statul trebuie să-i garanteze protecția și creșterea demografică. Singurul mod

¹⁰ Idem, pp. 76-77.

¹¹ Idem, p. 111

¹² A se vedea Alessandro Simoncini la cartea lui Giorgio Agamben, *Stato di eccezione*, in Jura Gentium, rivista di filosofia del diritto internazionale e della politica globale, www.juragentium.org.

¹³ A se vedea Giorgio Agamben, *Guerra allo stato di diritto*, articol apărut în publicația Il sole 24 ore (23.01.2016).

preconizat de a-l politiza era prin exacerbarea comunității de apartenență și rasă, ceea ce ar fi distins poporul, comunitatea națională și rasială de elementele alogene și inamicii desemnați, din interior și din exterior. Când se produce depolitizarea cetățenilor, unica modalitate de a-i face pe aceștia să iasă din starea de apatie este mobilizarea indivizilor prin frică, frica de un dușman străin dar nu cu totul străin. (ex. evreii în Germania sau musulmanii din țările occidentale, implantați mai demult sau imigranți de dată recentă).

O altă chestiune asupra căreia Agamben se pronunță în termeni radicali vizează criteriile privitoare la ceea ce înseamnă adevărul și certitudinea în sfera publică. Statul de siguranță mizează pe faptul că subiecții politici ce fac obiectul protecției impuse trebuie să rămână într-o stare de incertitudine privind natura și dimensiunile amenințării. Incertitudinea și amenințarea teroristă sunt corelative. O anumită imprecizie în definirea agenților patogeni care sunt identificați și desemnați ca favorizând o amenințare teroristă constituie adesea reflexul unei decizii deliberate. De exemplu, în textul legii din 20 noiembrie 2015 privind instituirea stării de urgență în Franța se face referire la „orice persoană în raport cu care există suspiciuni că, comportamentul ei constituie o amenințare pentru ordinea publică și siguranță”. Aceeași imprecizie poate fi remarcată și atunci când se are în vedere formula de acum consacrată „războiul contra terorismului”. Războiul contra terorismului este o contradicție în termeni. Orice război presupune un inamic identificat, ce trebuie combătut. Ori terorismul este mai curând o nebulosă, în vreme ce anumite organizații și rețele teroriste ce sunt desemnate ca inamic global nu au un grad convenabil de concretețe. Identitatea inamicului de acest gen rămâne sau trebuie să rămâne în incertitudine. La momentul oportun

oricine poate intra sub incidența unei astfel de desemnări și va fi combătut cu îndârjire în funcție de dinamica unor interese politice, rațiuni de stat sau considerente geopolitice.

Există o probabilitate neignorabilă ca, într-o țară care trăiește într-o stare de urgență permanentă și în care operațiunile de poliție se substituie puterii judecătorești, să se declanșeze un proces de disoluție rapidă și de neoprit a instituțiilor publice. Și acest risc nu ocolește niciuna dintre democrațiile occidentale care până de curând reprezentau un model de urmat. Un alt risc greu de evitat este ca frica generată de terorism să devină climatul de care însuși statul ce pretinde că asigură prin mijloace de forță siguranța cetățenilor se va folosi pentru a se debarasa de controlul democratic al cetățenilor înșiși.

Dacă se produce o debilitare a participării politice a cetățenilor și dacă tendința de „verticalizare” a deciziilor puterii statului se accentuează, atunci nu este de deloc exclus ca starea de excepție pe care o invocă „statul de siguranță” să se perpetueze și să se legitimeze ca tehnică de guvernare.

Cred că mai mult ca oricând nu ne putem deroba de la responsabilitatea de a reflecta la posibilele consecințe ale forțării sensului de siguranță a cetățenilor, punând între paranteze sau ocultând drepturile fundamentale ale omului.

Luciditatea și precauția în regândirea relației dintre siguranța cetățenilor și drepturile fundamentale — pe care civilizația umană și Europa în primul rând le-a câștigat și le-a universalizat — trebuie să prezideze neîndoielnic, de acum înainte, orice demers în acest sens pe plan internațional, euro – comunitar și în interiorul fiecărui stat în parte. Este o obligație de care nu ne putem exonera, indiferent că suntem oameni politici sau simpli cetățeni.

DREPTURILE ELEVULUI ȘI MANUALUL DIGITAL

LAURENȚIU ȘOITU*

ALINA ȚICĂU

Abstract:

Education is an essential right that allows individuals to receive training to know their traditions, perennial values, the principles and standards of society through their social fulfillment. The right to instruction and education is important in itself but it also counts for the benefit of others, for the economic, social and cultural development of all. This paper aims to highlight the idea that each generation has its own conditions for development. Enjoying novelty and progress at technological and conceptual levels – is everyone's right. A generation of digital natives currently grows and asserts itself. Their textbooks as a mean of learning and education can only be in consonance with the current cutting edge technology.

Keywords: human and children's rights, digital natives, digital textbooks, training and education, inclusion, success and social affirmation.

Abstrait:

L'éducation est un droit essentiel qui permet aux individus de recevoir une formation leur permettant de connaître les traditions, les valeurs pérennes, les principes et les normes de la société, grâce à leur épanouissement social. Le droit à l'instruction et à l'éducation est important en soi, mais il compte aussi pour le bénéfice des autres, pour le développement économique, social et culturel de tous. Cet article se propose de développer l'idée que chaque génération a ses propres conditions pour le développement. Bénéficiaire des innovations et des progrès aux niveaux technologiques et conceptuels – c'est le droit de chacun. Une génération de natifs digitaux se développe et s'affirme actuellement. Leurs manuels en tant que moyen d'apprentissage et d'éducation ne peuvent être qu'en harmonie avec la technologie de pointe d'aujourd'hui.

Mots-clés: droits et droits des enfants, natifs numériques, manuels numériques, formation et éducation, inclusion, réussite et affirmation sociale.

Societatea modernă, a înțeles, din vremea Renașterii, că educația maselor este o nevoie a tuturor, ca școala însăși este chemată să-și modifice înfățișarea – prin apariția grupului clasă de învățare – atât ca arhitectură cât și concepție despre locul, metodele, instrumentele, timpul și actorii procesului. Drumul ascendent a cunoscut suficiente momente ale discontinuității – generate, cu deosebire, de catastrofe sociale și naturale – dar rolul de motor, inovator a fost luat, rând pe rând, de fiecare dintre elementele curriculare – cum sunt ele astăzi numite – sau de mai multe dintre ele, simultan.

Interesul nostru, aici, se centrează pe rolul instrumentelor, al mijloacelor – deținut de noile tehnologii – în garantarea dreptului egal la educație.

Educația, în sensul său cel mai larg și obișnuit, presupune ca subiecții săi să dobândească o diversitate de cunoștințe, principii și norme de conduită, atitudini superioare. Altfel spus, ea începe cu achiziționarea de cunoștințe elementare, despre mediul de viață și comportamentele, tradițiile, valorile perene și specifice acestuia, dar aproape nimeni nu uită să adauge că educație înseamnă și

alfabetizare, școlarizare pentru toți și pe durate cât mai lungi, ale întregii vieți¹. Din perspectiva drepturilor omului, „Orice persoană are dreptul la învățatură... Învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale”².

Pe de altă parte, Convenția privind drepturile copilului stipulează că: „Statele părți vor recunoaște importanța funcției îndeplinite de mijloacele de informare în masă și vor asigura accesul copilului la informație și materiale provenind din surse naționale și internaționale, în special cele care urmăresc promovarea bunăstării sale sociale, spirituale și morale și a sănătății sale fizice și morale”³.

Dacă în prima etapă de dezvoltare a copilului, se consideră că toți copiii trebuie sau, în orice caz, au dreptul să învețe să citească, să scrie, să socotească – datorită instruirii primare –, adesea

¹ *Memorandum privind învățarea pe durata întregii vieți*, Brussels, 30.10.2000 SEC(2000) 1832.

² Art. 26 din Carta drepturilor omului.

³ Art. 17 din Convenția privind drepturile copilului, a se vedea Irina Moroianu Zlatescu (coord) și alții, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, Vol I, IRDO, București, 2008, pp. 359-385.

* Prof. univ. Emerit dr.

este uitată importanța dimensiunii educaționale a acestei perioade și, mai ales, a celei anterioare intrării în școală, a cunoscutei etape *a celor 7/6 ani de acasă*. Ignorarea este, pe de o parte cauzată de diminuarea vârstei de integrare a copilului în forme instituționale, preșcolare – de la 3 la 6 ani –, pe de altă parte, de transformarea școlii într-o instituție de servicii publice – cu o reprezentare nouă, la nivelul familiei și al comunității, a funcțiilor sale. În vreme ce familia, obișnuită cu servicii diverse și complete, cere tot mai mult, școala se afla mereu mai solicitată și mai părăsită de partenerii tradiționali.

Dintotdeauna s-a consacrat ideea axiomatică a nevoii ca educația și instruirea să se realizeze cu respectarea caracteristicilor proprii fiecărei generații și ale celor individuale. Ministerul Educației a elaborat, în acest sens, un nou instrument pedagogic, care să împlinească așteptările elevilor, dar și valorificarea competențelor dobândite, anterior, de copiii claselor primare. Introducerea manualului digital vine în întâmpinarea școlarii recunoscuți ca *nativi digitali*, deci, ale căror preocupări inițiale sunt diferite și vor deveni, din ce în ce mai complexe prin mod de lucru, structurare a timpului și locului, instrumentelor, strategiilor, metodelor etc.

Nativii digitali și drepturile lor

Sociologul francez Pierre Bourdieu⁴ a teoretizat fenomenul *nativi digital*, folosind constructul *habitus*, care face diferența între un mediu bogat digital, ce oferă un potențial complet diferit față de unul lipsit de asemenea posibilități ale tehnologiilor noi. Pentru nativii digitali, modalitățile de acțiune și de a ființa în lumea socială sunt dictate de experiențele lor în relația cu tehnologia. Lumile lor sunt puternic influențate de astfel de mijloace. Jucăriile pentru copii mici, de exemplu, conțin tehnologii sofisticate în comparație cu jucăriile părinților lor. Schimbările din ultimii douăzeci de ani fac vizibil modul în care tehnologiile digitale modifică experiențele copiilor mici, adolescenților, tinerilor și, în oarecare măsură, pe ale tuturor. Inevitabil, astfel de experiențe schimbă (pre)dispoziția de învățare și comportamentul asumat.

⁴ A se vedea Bourdieu, P. 1983. *The Forms of Capital*, in J.G. Richardson (Ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, pp. 241-258. New York: Greenwood; Bourdieu, P. 1991. *Language and Symbolic Power*, trans. G.A.M. Raymond. Cambridge: Polity.

Prensky folosește termenul de „nativi digitali” pentru a se referi la generația care a crescut cu tehnologiile digitale, subliniind că acestea contribuie la construcția viziunii, concepției lor diferite despre lume⁵. Diferența dintre ei și cei din generațiile care folosesc, doar de o vreme, de la o anumită vârstă, aceleași tehnologii este dintre nativi și „imigranți digitali”. Cei din urmă pot învăța și învață comportamentele impuse de noile tehnologii, dar cu un efort considerabil mai mare și cu alte motivații decât ale nativilor digitali. În plus, vom remarca încă o diferență importantă: imigranții își însușesc un nou comportament fără a uita pe/de cel vechi, în vreme ce nativii nu cunosc altul! De aici, dificultatea lor de înțelegere a adulților – părinți și profesori – dornici să le impună ceea ce ei au cunoscut.

Prin expunerea și utilizarea tehnologiilor aduse de calculator, oamenii tind să construiască predispoziții față de întreaga tehnologie⁶. În ceea ce privește aspectul copilăriei timpurii, folosind cadrul, *habitusul* descris de Bourdieu, acesta permite și totodată obligă educatorul nu doar să vadă copilul ca produs de circumstanțe sociale și experiențe diferite, ci drept motiv de regândire a teoriilor pedagogice și a curriculum-ului. Cumulând toate instrumentele media – telefoane, tablete cu Internet, aplicații pentru jocuri și de chat – descoperim un spațiu al experiențelor specifice acestei generații, inexistente pentru alte generații – atât ca formă și conținut dar și în ceea ce privește cantitatea lor. În acest sens, procesul învățării și mediul educației înregistrează modificări cu potențări neexplorate și ameliorări motivate temeinic. Este momentul în care decidenții de politici educaționale pot renunța la imperativul adaptării școlii la noile tehnologii pentru că acestea nu sunt decât simple instrumente, mijloace la îndemâna noastră. Noilor mijloace li se impune adaptarea la cerințele școlii și la caracteristicile individuale ale elevilor.

Unul din mijloacele de instrucție și educație – generat de noile tehnologii – este manualul digital – construit ca resursă multimedia de învățare pentru elevii nativi digitali și instrument total nou

⁵ A se vedea Prensky, M. (2005) *Digital Natives: how they think differently*.

⁶ A se vedea Zevenbergen, R. 2007. *Digital Natives Come to Preschool: implications for early childhood practice*, *Contemporary Issues in Early Childhood*, Volume 8, Number 1

pentru învățătorii, *imigranți* în spațiul exclusiv digital al elevilor lor.

În lucrarea „Nativi digitali, imigranți digital”, Marc Prensky folosește o analogie între vorbitorii nativi și imigranții în acel spațiu lingvistic, pentru a descrie diferența dintre generații care separă elevii și studenții de azi de profesorii lor („imigranți digital”) ⁷. Nativii digitali sunt descriși de Prensky ca fiind înconjurați de elemente media digitale în asemenea măsură încât structurile lor cerebrale pot fi foarte diferite de cele ale generațiilor anterioare: „Nativii digitali sunt obișnuiți să primească informații foarte repede. Lor le place să lucreze în paralel sarcini multiple. Preferă grafica înainte de text, având un randament ridicat când se află într-o rețea. De asemenea, preferă jocurile în locul muncii „serioase” ⁸. În schimb, cei care nu sunt născuți în lumea digitală dezvăluie statutul lor non-nativ, care se manifestă, de exemplu, prin imprimarea unui document digital pentru a-l edita, mai degrabă decât editarea lui on-line” ⁹.

Manualul digital, instrument necunoscut sau ignorat

În martie 2013, Ministerul Educației Naționale – prin *Ordinul de ministru nr. 5559/22.11.2013* ¹⁰ – a prezentat ideea utilizării unei platforme de manuale digitale pentru clasele I – III, deschisă celor interesați: elevi, profesori, părinți. Noile manuale se prezintă atât în variantă tipărită, cât și digitală, elevii primind ambele formate. Spre deosebire de vechiul abecedar, care avea 128 de pagini, noul manual are 160 de pagini, acoperind întreaga programă școlară, și este însoțit de un CD/DVD cu formatul digital.

În perioada martie-mai 2014, a avut loc selecția cadrelor didactice evaluatori ai manualelor școlare. Prioritate au avut cadrele didactice cu gradul didactic I sau II, care au absolvit cursuri sau module specifice activităților de evaluare a proiectelor de manuale școlare sau de abilitare curriculară, ori pentru evaluare de proces. Un alt criteriu

pentru a fi evaluator a fost deținerea titlului științific de doctor, respectiv, absolvirea unui masterat sau a unui curs postuniversitar în domeniul științelor educației. Remarcăm absența cerințelor privind competențele de utilizare a noilor tehnologii, condiții absolut necesare în evaluarea noilor instrumente. Este dovada ignorării, neglijării – de la început – a schimbărilor intervenite în contextul de învățare și formare a nativilor digitali, cu păstrarea credinței că reușita școlară este asigurată de conservarea și dezvoltarea instrumentelor, strategiilor, metodelor consacrate prin generațiile anterioare. Subliniem că aceste fenomene sunt prezente în condițiile în care sarcina asumată vizează alocarea unor resurse importante în construcția, elaborarea unor mijloace noi de instrucție și educație, cărora li se recunoaște importanța. Este așteptat noul prin conservarea a ceea ce a fost. Dificultatea de înțelegere provine, pe de o parte, din lipsa de încredere în utilizarea a ceva neverificat, pe de altă parte, din modul în care au fost înțelese, în ultimele decenii, reformele din educație – ca „opere de autor”, ordin de ministru capabil să revoluționeze tot și, mai ales, elevul prin „centrarea” pe el.

Reformele vizate au uitat, mereu, câte ceva, fie învățătorul/ profesorul, fie mijloacele, fie locul/ construcția școlii, fie familia, fie comunitatea – cu interesele și resursele sale –, fie elevul – chiar și atunci când doar despre el se vorbește spre a acoperi necunoașterea particularităților lui și desconsiderarea nevoilor sale. Asemenea abordări au devenit surse de inegalități nebanuite, anterior, tocmai pentru că ele s-au multiplicat și diversificat la nivelul condițiilor, al organizării conținuturilor, al metodelor, al mijloacelor, al resurselor – umane și materiale –, al profesorilor/învățătorilor, al elevilor, al familiilor, al comunităților – private și de școli, printr-o gândire neoliberală axată pe eficiență.

Absența unei gândiri adecvate și articulate a procesului educativ a făcut posibil să avem, pentru prima dată în istoria școlii, manuale la care elevii nu au acces. Au fost realizate manualele digitale fără a se asigura accesul elevilor la ele, neexistând calculatoare/tablete, suportul necesar pentru a-l utiliza. Dacă între proiectele ministerului se pare că exista și acela de dotare a școlilor cu infrastructura necesară, la scurt timp după finalizarea manualului a fost schimbat ministrul. Lipsa de continuitate în implementarea proiectelor a

⁷ A se vedea Prensky, M. (2001) *Digital Natives, Digital Immigrants, On the Horizon* (MCB University Press, Vol. 9 No. 5, October 2001).

⁸ Idem, p. 1.

⁹ Idem, p. 4.

¹⁰ <http://lege5.ro/Gratuit/gm4tenzugi/ordinul-nr-5559-2013-privind-regimul-manualelor-scolare-in-invatamantul-preuniversitar>.

transformat manualele digitale în documente școlare uitate – înainte de utilizare – purtând conotația negativă a unor cheltuieli ineficiente și nenecesare.

În plus, decizia – de noi lăudată și apreciată ca necesară –, a condus la manuale generate în afara oricărei cercetări a potențialului și așteptărilor elevilor¹¹, familiilor, comunităților și învățătorilor.

Manualul digital între incluziune și marginalizare socială

Utilizarea noilor tehnologii este larg recunoscută ca o parte a vieții de zi cu zi a multor oameni și are impact major asupra multor aspecte ale societății. Faptul că digitalul ocupă loc prioritar în politicile asistive pentru persoanele cu dizabilități, îmbunătățindu-le calitatea vieții, crescând șansele participării lor la viața socială, este un motiv suplimentar de gândire a locului noilor tehnologii în ameliorarea procesului de incluziune, încă din școală. Manualul digital garantează șanse egale de manifestare a tuturor elevilor, inclusiv, a celor cu dizabilități/CES – cerințe educaționale speciale – creându-li-se posibilitatea de reacție. Calculatoarele pot îmbunătăți accesul independent al elevilor la educație¹²; Elevii cu nevoi educaționale speciale sunt capabili să-și îndeplinească sarcinile de lucru în ritmul lor propriu de muncă¹³; Elevii cu deficiențe de vedere, bunăoară, dacă folosesc internetul au acces la informații la fel ca toți ceilalți colegii ai lor¹⁴. Aceste facilități le obține oricare dintre copii cu deficiențe senzoriale: văz, auz, locomotor utilizând calculatorul pentru învățare și relaționare. Inegalitatea dintre ei, riscul marginalizării celor cu dizabilități începe cu lipsa de informare a posibilităților oferite

de noile tehnologii. Este recunoscut la nivel internațional că marginalizarea, inegalitățile create din lipsa de informare, sunt la fel puternice precum unele bariere sociale, economice și politice¹⁵. Asemenea efecte sunt și dovezi ale nerespectării unora dintre drepturile fundamentale: „Orice persoana are dreptul de a lua parte în mod liber la viața culturală a colectivității, de a se bucura de arte și de a participa la progresul științific și la binefacerile lui”¹⁶. Introducerea timpurie a noilor mijloace în procesul de învățământ devine și o sursă de cunoaștere a facilităților pentru dezvoltare nediscriminatorie și incluziune, dar și de reală utilizare a lor pentru afirmarea multiplă și completă în viața socială .

La rândul lor, elevii cu dificultăți de învățare pot relaționa și înțelege mai ușor¹⁷, deoarece aceia care folosesc noile tehnologii primesc sprijin în dezvoltarea stimei de sine și a credibilității lor în școală și în comunitățile lor de viață¹⁸. Creșterea încrederii în puterile lor și recunoașterea dobândită din partea celorlalți elevi îi motivează să folosească internetul acasă, atât pentru reușita din școală, cât și pentru interesele de petrecere a timpului liber¹⁹.

Concluzia oricărei analize privind noile tehnologii și a produselor lor – manualele digitale – ne direcționează, pe de o parte, spre obligația decidenților de politica școlară de a favoriza șanse egale de acces la ele, tuturor elevilor, pe de altă parte, spre dreptul nativilor digitali – indiferent de condițiile, dizabilitățile și nevoile lor speciale – de a beneficia de contexte și experiențe de învățare specifice generației lor.

¹¹ Am avut surpriza ca intrând la o clasă I, cu o tabletă pe care o consideram foarte complicată, pentru că se putea scrie direct cu mâna, elevii ale căror competențe erau puse la îndoială, s-au dovedit a fi mai performanți și mai siguri pe ei în utilizare, decât noi. Singurii rezervați în relația cu noua tehnologie au rămas profesorii – nesiguri pe ei – și comunitate împreună cu familiile – fie din ignoranța, fie din lipsa resurselor de achiziționare a noilor mijloace de instrucție și educație.

¹² A se vedea Moore, D. and Taylor, J., 2000. Interactive multimedia systems for students with autism *Journal of Educational Media*, 25 (3), pp. 169-175; Wadell, L., 2000. The pilot internet project: evaluation report. RNIB.

¹³ ACE CENTRE ADVISORY TRUST, 1999. Catchnet: the use of telecommunications technology to provide remote support and training to young people with access difficulties. ACE Centre Advisory Trust. <http://www.ace-centre.org.uk/download/catchreport.doc>.

¹⁴ A se vedea Wadell, op. cit.

¹⁵ World Summit for Information Society – Summit-ul Mondial al Societății Informaționale, din 2010

¹⁶ Carta Drepturilor Omului, art. 27.

¹⁷ A se vedea Detheridge, T., 1997. Bridging the communication gap for pupils with profound and multiple learning difficulties. *British Journal of Special Education*, 24 (1), pp. 21-26.

¹⁸ A se vedea Worth, N., 2001. Fountaindale communication project. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 36, pp. 240-245.

¹⁹ A se vedea Wadell, op. cit.

ANALIZA UNOR REGLEMENTĂRI CONSTITUTIONALE ȘI LEGALE PRIVIND MEDIUL PROTEJAT

GHEORGHE IANCU*

IOANA ANCA IANCU**

Abstract:

The current ecological crisis that is affecting the environment and the world ecologic balance is closely linked to the relation between people and subjective rights on the one hand, and the environment on the other hand. It is currently necessary to convince states to proceed with the constitutional regulation of a new fundamental right – the right to a protected environment, which can be classified as follows according to several criteria in order to receive: explicit or implicit recognition; legal or constitutional recognition; recognition or not in the jurisprudence.

Key words: subjective rights, environment, the right to a protected environment, constitution, fundamental rights.

Résumé:

La crise écologique actuelle affectant l'environnement et l'équilibre écologique du monde est étroitement liée à la relation entre les personnes et les droits subjectifs d'une part, et l'environnement d'autre part. Il est actuellement nécessaire Pour convaincre les Etats à procéder à la réglementation constitutionnelle d'un nouveau droit fondamental – le droit à un environnement protégé, qui peut être classé comme suit en fonction de plusieurs critères afin de recevoir: la reconnaissance explicite ou implicite; juridique ou reconnaissance constitutionnelle; la reconnaissance ou non dans la jurisprudence

Mots-clés: droits individuels, l'environnement, le droit à un environnement protégé, la constitution, les droits fondamentaux.

Analiza unui asemenea domeniu al dreptului a fost determinată de relația dintre om și drepturi subiective, pe de o parte, și mediul înconjurător, pe de altă parte. Aceste relații au creat premisele actualei crize ecologice care a afectat întregul mediul înconjurător și echilibrul ecologic, premise care au influențat negativ, după cum foarte ușor se poate constata, toți factorii de mediu, relațiile dintre om și mediu și dintre drepturile subiective și om, precum și întreaga natură din care facem parte.

Toate acestea au fost determinate la rândul lor de o serie de limite care pot fi clasificate, în funcție de conținutul lor, în limitele interne și limite externe.

Limitele interne sunt de natura umană, iar între acestea poate fi enumerată exacerbară exercitării unor drepturi, ceea ce a condus la apariția unor poluatori (mașini, substanțe) care prin efectele acțiunilor lor au depășit capacitatea de regenerare a mediului înconjurător și a naturii în general, creând astfel bazele poluării.

În același timp, limitele externe, generate de fapt tot de oameni, sunt războaiele, experiențele nucleare, poluarea etc.

Apariția societății umane a dus la apariția raportului dintre aceasta și mediul înconjurător și,

mai larg, și natură. Conștientizarea acestui raport a dus la apariția unor teorii științifice, de altfel, care au încercat să explice conținutului raportului dintre om și natură. În doctrina de specialitate sunt individualizate trei foarte importante asemenea teorii, și anume: teoriile cosmogonice, teoriile antropocentrice și teoriile atitudinii umaniste. Teoriile cosmogonice sunt specifice începuturilor umane, comunei primitive și puțin după aceasta, când omul trăia în armonie cu natura înconjurătoare. Doctrinarii secolului al XVIII lea au evidențiat trăsăturile unor asemenea teorii. Teoriile antropocentrice sunt mult mai evolute, pentru că, în general, ele au încercat să justifice „atacul” uman asupra naturii. Apare chiar antagonismul dintre om și natură, bazat pe preceptele biblice din Geneza. Păstorii aveau prioritate în Persia și Grecia antică, ei erau prieteni cu natura, dar numai dacă existau pășuni. Teoriile atitudinii umaniste pun de acord atitudinea omului cu natura, el făcând parte din natură. Ele subliniază necesitatea întoarcerii la natură, la respectul care îi trebuie acordat. Aceste teorii susțin o atitudine umanistă a omului față de natură în criza ecologică și se manifestă în geopietate, ecocentrism, tehnocentrism, ecosociologie etc¹.

* Prof. univ. dr.

** Cercetator științific

¹ A se vedea Mircea Duțu, *Dreptul mediului*, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 5-34.

Toate cele de mai sus, au avut ca efect în domeniul drepturilor subiective necesitatea modificării și completării conținutului unor asemenea drepturi, dar și apariția unui nou drept fundamental la mediu înconjurător.

Între drepturile fundamentale al căror conținut ar trebui modificat sau completat, după caz, pot fi enumerate: libertatea de exprimare, libertatea de circulație, dreptul la informație – care are trebui plasat sistematic în fața libertății de exprimare în conținutul Constituției, dreptul la ocrotirea sănătății, libertatea întrunirilor, dreptul la asociere, dreptul la muncă și protecția socială a muncii, dreptul de proprietate privată, dreptul la un nivel de trai decent, dreptul la protecție al copiilor și tinerilor și dreptul persoanelor cu dizabilități.

Important însă este necesitatea formării convingerii statelor pentru a purcede la reglementarea constituțională a unui nou drept fundamental la mediu înconjurător protejat.

Terminologic există foarte multe denumiri ale acestui nou drept fundamental de generația a treia, dar denumirea cea mai adecvată o considerăm a fi dreptul la un mediu protejat, mai ales că numai un asemenea mediu este sănătos, curat, echilibrat, uman, de calitate, conservat, decent, de nivel rezonabil, care să permită accesul liber la natură etc². Spre exemplu, pentru a ne susține ideea de denumire a acestui drept fundamental, cele două mari jungle ale Pământului (Congoleză și Amazoniană) nu îndeplinesc niciuna dintre calitățile de mai sus, dar nimeni nu și permite nici măcar să gândească să le desființeze pentru aceste motive, întrucât reprezintă cel puțin plămâni Planetei noastre.

Conținutul acestui drept fundamental, acolo unde este reglementat de constituții, este prevăzut, de regulă, în acte subsecvente constituțiilor, iar în țara noastră în Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului, aprobată prin Legea nr. 265/2005, cu modificările și completările sale ulterioare.

Recunoașterea acestui drept fundamental se poate clasifica, conform mai multor criterii, în: recunoaștere explicită sau implicită; constituțională sau legală; jurisprudențială sau nu.

Cât privește recunoașterea constituțională, acest drept fundamental există în România (din 2003), Portugalia, Spania, Serbia, Brazilia, Turcia,

Peru, Paraguay, Coreea de Sud, Bulgaria, Croația, Ungaria, Rusia. Celelalte state nu îl reglementează de frica de a nu fi blocată funcționarea statului. Astfel, datorită afectării mediului înconjurător s-ar produce o avalanșă de acțiuni în justiție formulate împotriva statelor, ceea ce ar crea mari probleme referitoare la funcționarea acestuia³.

Cât privește recunoașterea implicită legală, aceasta este reglementată prin intermediul unor obligații ale statului, dar și ale oamenilor, indiferent dacă sunt sau nu cetățeni ai aceluși stat. O asemenea recunoaștere se regăsește în Canada, Olanda, Statele Unite ale Americii (Florida), Marea Britanie, Grecia, Andora, Thailanda, Columbia, Iran și Suedia.

Cât privește recunoașterea explicită legală se regăsește în majoritatea statelor americane, Norvegia, Danemarca, Filipine, Indonezia.

Cât privește recunoașterea jurisprudențială o întâlnim în Canada, Irlanda, Belgia, Franța, Italia, India, Kenia.

În Constituția României acest drept fundamental este reglementat în art. 35 într-un mod defectuos și contradictoriu. Conținutul său nu are coerență, unitate și nici nu crează premisele unei protecții corespunzătoare a naturii și mediului înconjurător. Dovada sunt defrișările masive, inundațiile catastrofale care s-au produs, degradarea terenurilor agricole, lipsa precipitațiilor și secetele cumplite, apariția tornadelor și vânturilor puternice de tip uragan, defrișările perdelelor de protecție forestiere și care reprezentau adevărate biodiversități naturale. În alte cuvinte, doar recunoașterea unui asemenea drept subiectiv sau fundamental nu are nicio valoare dacă nu este și aplicat.

² A se vedea Octavian Popescu, *Sistemul de sănătate și drepturile sociale*, IRDO, București, 2009, pp. 5-14.

³ A se vedea Mircea Dușu, *Dreptul mediului*, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 98.

REGLEMENTĂRI ACTUALE ÎN DOMENIUL NEDISCRIMINĂRII

IRINA MOROIANU ZLĂTESCU*

PETRU EMANUEL ZLĂTESCU**

Abstract:

This study aims to present the most important international regulation, at European regional and national level on discrimination and on combating it. It also aims to find solutions to eliminate discrimination in various fields and in different ways, considering that the most important factor is education.

Keywords: rule of law, democracy, human rights, equality, non-discrimination, legal culture.

Résumé:

Cette étude vise à présenter le règlement international le plus important, au niveau européen, régional et national sur la discrimination et sur la lutte contre elle. Il vise également à trouver des solutions pour éliminer la discrimination dans divers domaines et de différentes manières, en considérant que le facteur le plus important est l'éducation.

Mots-clés: État de droit, la démocratie, les droits de l'homme, l'égalité, la non-discrimination, la culture juridique.

1. Numeroasele conflicte care au avut loc de-a lungul timpului și care, din păcate, nu s-au menținut la nivelul ideilor, s-au datorat sau au avut ca motiv discriminarea¹. Cu alte cuvinte, acestea au fost cauzate de restricția, excluderea, preferința, acțiunea sau omisiunea bazată pe rasă, culoare, sex sau orientare sexuală, ascendență, origine etnică, lingvistică, religioasă, cultură, inteligență, apartenență fizică, stare civilă sau socială, apartenență sau opinie politică, sau orice altă situație de acest fel. Evident, este vorba de situații care au avut ca efect împiedicarea, în întregime sau parțială, *directă*² sau *indirectă*³ a recunoașterii egalității unor persoane de a se bucura sau de a își exercita drepturile omului și libertățile fundamentale recunoscute în dreptul internațional.

La ora actuală, nu există încă în dreptul internațional o definiție general acceptată a discriminării. Așa cum s-a arătat în doctrină, principiul nediscriminării s-a impus în timp în cadrul eforturilor depuse de comunitatea internațională,

de state pentru a crea condițiile respectării drepturilor omului⁴. S-a subliniat că nediscriminarea reprezintă forma negativă a egalității în drepturi, ceea ce a făcut ca cele două noțiuni să fie adesea definite ca fiind „în strânsă legătură una cu cealaltă, sau ca una dintre ele să fie uneori definită în termenii celeilalte”⁵.

Artizanii gândirii moderne a drepturilor omului, autori ai Cartei ONU și ai Declarației Universale a Drepturilor Omului⁶ și-au propus să-și aducă contribuția la eliminarea principalelor forme de discriminare în cca o sută de ani⁷. Evident, este un obiectiv greu de atins și numai dacă ne gândim că întreaga istorie a omenirii, din negura vremurilor până astăzi, abundă din păcate în manifestări de acest fel. În preambul, în Articolul 1 paragraful 3 și Articolul 55 din Carta ONU, precum și în Articolul 2 al Declarației Universale a Drepturilor Omului se fac referiri la drepturi egale și implicit la nediscriminare. Articolul 2 al Declarației Universale a Drepturilor Omului prevede în mod expres că: ”Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și

* Prof. univ. dr.

** Membru ELI

¹ În ediția din 2014 dicționarul *La Petit Larousse* definește discriminarea ca fiind „acțiunea de a deosebi și de a trata în mod diferit anumiți indivizi sau un grup întreg în raport cu restul colectivității”. A se vedea *La Petit Larousse*, Paris, 2013.

² Tratarea în mod nefavorabil a unei persoane, comparativ cu altele în aceeași situație. A se vedea C F Asztalos, în Nedeș 2015, Editura Pro Universitaria, București, p.15.

³ Așa cum am arătat cu alte ocazii, dispozițiile legale, criteriile sau practicile neutre, care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor protejate de alte persoane reprezintă o discriminare indirectă.

⁴ A se vedea Ion Diaconu, *Discriminarea rasială*, Editura Lumina Lex, București, 2005, p. 22 și urm; Irina Moroianu Zlătescu, *Protection against Racism and Discrimination*, IRDO, București 2011, p.25 și urm.

⁵ A se vedea, IRDO, *Lupta împotriva rasismului, discriminării rasiale, xenofobiei și intoleranței*, IRDO, București 2001, p. 5 și urm; Ion Diaconu, op. cit, p. 22.

⁶ A se vedea „Artizanii gândirii moderne a drepturilor omului”, lucrările colocviului internațional organizat de Institutul Român pentru Drepturile Omului la 28.11.2003, în ”Drepturile Omului” nr. 4/2003, IRDO, București, 2003.

⁷ Aceasta rezultă din analizele sesiunilor solemne ale ONU privind Declarația Universală a Drepturilor Omului, de asemenea din Declarația Mileniului și din Agenda 2030.

libertățile proclamate în prezenta declarație fără niciun fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări”. Prevederi privind egalitatea și nediscriminarea se regăsesc și în art. 7 și art. 22 ale aceleiași Declarații. Aceste dispoziții au fost completate pe parcursul timpului cu numeroase reglementări privind combaterea discriminării. Cităm cu titlu de exemplu art. 2 para. 2 din Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale și art. 26 din Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice, unde se arată că legea trebuie să garanteze în mod egal și eficient protecția tuturor împotriva oricărui tip de discriminare⁸.

O nouă noțiune a apărut și s-a impus pe plan internațional în ultimele decenii și anume aceea de discriminare multiplă, care se referă la situația în care o persoană este victima a două sau mai multe discriminări în același timp. La rândul ei *discriminarea multiplă* poate fi pe deoparte *discriminare adițională* sau *cumulată* și pe de altă parte *discriminare intersecțională* în timp ce în prima categorie de inegalități motivele acestora își păstrează individualitatea iar în al doilea caz ele se întrepătrund mergând până într-acolo încât creează un motiv nou, un motiv complex⁹. Deoarece preocuparea pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare a existat la nivelul ONU în permanență, au fost adoptate de-a lungul timpului atât de organizația internațională cât și de agențiile sale o serie de documente în materie, ca de exemplu Convenția UNESCO privind lupta împotriva Discriminării în Domeniul Învățământului, adoptată în 1960, Convenția ONU pentru Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare Rasială, adoptată de către Adunarea Generală prin Rezoluția 1904 (XVIII) din 20 noiembrie 1963, Convenția

⁸ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Equality and nondiscrimination*, în *The Exercise of the right to nondiscrimination and equal opportunities in the contemporarz society*, Editura Pro Universitaria, București, 2012, p. 41 și urm; Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu (coord), *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte, vol I – Instrumente universale*, ediția a IX-a, Editura IRDO, București, 2007.

⁹ A se vedea Christine Deliyanni-Dimitrakou, *Égalité multidimensionnelle et discriminations multiples en droit comparé*, în “Revue internationale de Droit Comparé”, no 3/2013, p. 681 și urm.

privind Eliminarea tuturor formelor de Discriminare împotriva Femeilor, adoptată de Adunarea Generală a ONU în data de 18 decembrie 1979, ratificată de România prin Decretul No. 342 din 28 noiembrie 1981; de asemenea Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități adoptată prin Rezoluția A/RES/61/106 din 13 decembrie 2006 – primul tratat internațional care face referință în mod explicit la discriminarea multiplă – Convenția a fost ratificată de România prin Legea Nr. 221-2010¹⁰. Aceste prevederi rămân totuși punctul de plecare în definirea și ierarhizarea principalelor categorii de norme internaționale în domeniu¹¹.

Ținând cont de faptul că un obiectiv fundamental al Organizației Internaționale a Muncii (OIM) este de a combate discriminarea și de a asigura oportunități egale și tratament egal pentru toți angajații¹², trebuie menționat și faptul că România a ratificat Convențiile Organizației Internaționale a Muncii care sunt esențiale în acest domeniu.

Una dintre acestea este și Convenția OIM No. 3/1919 privind protecția maternă.¹³, revizuită de Convenția nr. 103/1952, revizuită prin Convenția OIM nr. 183/2000, adoptată la Conferința Generală a Organizației Internaționale a Muncii din 15 iunie 2000¹⁴. Mai trebuie menționată și

¹⁰ În conformitate cu standardele stabilite de Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, România și-a modificat legislația națională adoptând în acest scop Legea nr. 448/2006, publicată în Monitorul Oficial nr. 1006 din 18 decembrie 2006, republicată în M. Of., nr. 1 din 3 ianuarie 2008.

¹¹ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Protection against Racism ...* op. cit., p. 25 și urm.

¹² A se vedea I. T. Ștefănescu, *Tratat teoretic și practic de drept al muncii*, Ed. a III-a revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 733.

¹³ Ratificată de România prin Decretul Nr. 1990/1921, publicat în Monitorul Oficial, nr. 34 din 17 mai 1921.

¹⁴ România a ratificat Convenția nr 183/2000 în conformitate cu Legea nr 452/8 iulie 2002 publicată în Monitorul Oficial nr 535 din 23 iulie 2002, care prevede, printre altele, egalitatea de tratament pentru femeile angajate, inclusiv nediscriminarea în ceea ce privește ocuparea forței de muncă și de conservare la locul de muncă pentru femeile însărcinate sau care alăptează sau femeile care sunt bolnave, ca urmare a sarcinii sau a copilului la naștere și au nevoie de un anumit program de lucru pentru perioada respectivă de timp, în timp ce reluarea lucrului după concediul pre și post -natal are loc numai pe același post sau pe unul echivalent și cu același salariu. În conformitate cu Convenția, femeile în situația maternității nu trebuie să fie respinse. Maternitatea nu este un motiv de discriminare privind ocuparea forței de muncă sau în ceea ce privește accesul la locuri de muncă.

Convenția OIM nr. 100/1951, adoptată în 29 iunie 1951, care a intrat în vigoare pe 23 mai 1953¹⁵ și Convenția OIM nr. 111/1958 privind discriminarea în muncă și exercitarea profesiei, adoptată la 26 noiembrie 1968¹⁶.

2. Evident că mai există și alte documente fundamentale care combat discriminarea, care au caracter regional, făcând parte din sistemul european al drepturilor omului. Astfel, Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (denumită în continuare Convenția Europeană a Drepturilor Omului)¹⁷ prevede în art. 14: „exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurate fără nicio deosebire bazată, în special pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”. Dispoziții antidiscriminare se regăsesc și în Protocolul 12 al Convenției Europene precum și în art. 20 și art. E din partea a V-a a Cartei Sociale Europene revizuite – principiul nediscriminării fiind considerat un principiu fundamental.

În Uniunea Europeană¹⁸ se menționează noțiunea de discriminare în cazul politicilor Comisiei Europene cu privire la punerea în aplicare a principiului nediscriminării¹⁹.

Evident, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene²⁰ prevede în Titlul III Egalitatea (art. 21) că „orice discriminare bazată pe orice criteriu legat de sex, rasă, culoare, origine socială sau etnică, caracteristici genetice, limbă,

religie sau credință, opinii politice sau de altă natură, apartenență la una dintre minoritățile naționale, avere, statut la naștere, dizabilități, vârstă sau orientare sexuală este interzisă”. Remarcăm faptul că Tratatul de funcționare a Uniunii Europene enunță în art. 18 alin.1 (fostul art. 12 din Tratatul Comunității Economice Europene) ca principiu elementar al dreptului Uniunii Europene interdicția generală de discriminare bazată pe cetățenie sau naționalitate. Această dispoziție este concretizată în diferite alte prevederi din același tratat.

Condițiile de aplicare ale art. 18 TFEU au un efect direct în dreptul național. Menționăm că acest articol se aplică doar în cazul în care există o inegalitate de tratament. Aplicarea sa nu trebuie confundată cu o simplă neconcordanță a două reglementări naționale. De asemenea, precizăm că art. 18 alin. 1 nu se aplică decât fără a aduce atingere dispozițiilor speciale. Este interesant de remarcat că principiul nediscriminării bazate pe cetățenie sau naționalitate a fost reluat și concretizat într-un număr de alte dispoziții. Desigur că în cazul în care dispozițiile speciale țin seama de obiectivele art. 18 alin. 1 din Tratat, atunci art. 18 nu se mai aplică. Totuși importanța acestei limitări nu este foarte clară și probabil și de aceea jurisprudența nu este constantă în acest sens. Credem că în practică pot fi considerate dispoziții speciale orice alte prevederi legale, care iau în considerare criteriul naționalității și care conțin o interdicție a discriminării și ne referim în special la libertățile fundamentale. În măsura în care se aplică o dispoziție specială, considerăm alături de alți specialiști că nu se poate recurge la art. 18 alin. 1 din TFEU. Acest articol interzice de altfel orice discriminare bazată pe naționalitate sau cetățenie, indiferent dacă este directă sau indirectă, interdicție ce nu poate fi invocată ”decât în domeniul de aplicare al tratatelor”²¹. Legislația europeană actuală face referire la discriminarea directă și indirectă. Directiva 2000/43/EC privind Egalitatea Rasială²² „care implementează principiul tratamen-

¹⁵ Ratificată de România prin Decretul nr. 213/1957, publicat în Monitorul Oficial nr. 4 din 18 ianuarie 1958.

¹⁶ Ratificată de România prin Decretul nr. 284-1973, publicat în Monitorul Oficial nr. 81 din 6 iunie 1973.

¹⁷ România a devenit membră a Consiliului Europei pe 7 octombrie 1993, a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului pe 18 mai 1994 și a recunoscut jurisdicția Curții Europene a Drepturilor Omului. România a ratificat Protocoalele adiționale 1-15 și a semnat Protocolul adițional 16. Pe cale de consecință Convenția a obținut aplicabilitate deplină în legislația națională, iar cunoașterea jurisprudenței Curții Europene a devenit o obligație deoarece Curtea este mecanismul de control pentru aplicarea Convenției. Curtea are competența de a rezolva plângerile adresate de persoane fizice și mai nou, de persoane juridice din România.

¹⁸ România a devenit membră a Uniunii Europene pe 1 ianuarie 2007.

¹⁹ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Mihaela Muraru Mândrea, *Egalitate. Nediscriminare. Bună administrare*, Editura IRDO, București, 2008, p. 16.

²⁰ Carta a devenit document oficial al Uniunii Europene cu ocazia semnării Tratatului de la Lisabona din 13.12.2007.

²¹ A se vedea Astrid Epiney, Robert Mosters, Sarah Progin – Teuerkauf, *Droit europeenne II. Les libertes fondamentales de l'Union Europeenne*, Ed. Stampfli, Berna, 2010, pag. 7 și urm.; a se vedea și Irina Moroianu Zlătescu, *Drept European*, Ed. ProUniversitaria, București, 2012, pag. 11 și urm.

²² Publicată în Jurnalul Oficial al UE, L 180 din 19 iulie 2000.

tului egal între persoane fără a se lua în considerație originea rasială sau etnică” prevede că discriminarea directă apare atunci când o persoană e tratată mai puțin favorabil decât alta într-o situație comparabilă, pe baza originii rasiale sau etnice. Ea prevede că discriminarea indirectă apare acolo unde o dispoziție aparent neutră ar pune persoanele de o anumită origine rasială sau etnică în dezavantaj în comparație cu alte persoane, aceasta numai dacă prevederea nu este în mod obiectiv justificată de un scop legitim și mijloacele de realizare ale aceluși scop sunt corespunzătoare și necesare. O altă directivă este 2000/78²³, care se referă la egalitatea de șanse în domeniul angajării și competențelor profesionale. Amintim și Directiva nr. 86/378/CEE²⁴ cu modificările aduse prin Directiva nr. 96/97/CEE²⁵ privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei în regimurile profesionale de securitate socială, precum și Directiva 2010/41/UE privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă și de abrogare a Directivei 86/613/CEE. Menționăm, de asemenea Directiva 2002/73²⁶, care se referă la hărțuirea sexuală ca fiind discriminare de natură sexuală. Această Directivă a fost transpusă fără modificări²⁷ și urma să înlocuiască reglementările europene în vigoare după 15 august 2009 în privința egalității de șanse între femeile și bărbații încadrați în muncă. Acest ansamblu de reglementări europene demonstrează angajamentul Uniunii Europene pentru construirea unei societăți fără discriminare. Este demn de menționat că cele două directive înfățișează în preambulul lor tradiția dreptului european de a combate discriminarea multiplă.²⁸

În ceea ce privește ordinea juridică din România ca parte a ordinii juridice internaționale și, evident, europene, inclusiv în combaterea discriminării și a promovării principiului egalității de șanse – conceptul de discriminare și combatere a acesteia se

²³ Publicată în Jurnalul Oficial al UE, L 303 din 2 decembrie 2000.

²⁴ În Jurnalul Oficial al UE L 225 din 12 august 1986.

²⁵ În Jurnalul Oficial UE, L 46 din 17 februarie 1997.

²⁶ În Jurnalul Oficial UE L 269, 05/10/2002 P. 0015 – 0020.

²⁷ În Jurnalul Oficial UE L 204/23 din iulie 2006.

²⁸ A se vedea P.E. Zlătescu, *Multiple Discrimination in International and European Law*, in *The Juridical Current*, Târgu-Mureș, 2015.

regăsește în Constituție²⁹ în primul rând, dar și în diferite legi și ordonanțe adoptate ulterior. În primul rând art. 11 (1) și (2)³⁰ coroborat cu art. 20 (1) și (2)³¹ cu art. 148 (2)³²; Mai trebuie menționate și art. 4 (2); art. 6 (2); art. 16; art. 23(8); art. 32 (3) art. 32 (7); art. 53(2); art. 62; art. 120(2); art. 128. Este important de notat că potrivit art. 142 din Constituție, Curtea Constituțională este garantul supremației constituționale.

În baza Constituției au fost adoptate numeroase acte normative. În primul rând, amintim noul Cod Civil intrat în vigoare la 1 octombrie 2011³³, care ține seama de spiritul și litera Convenției Europene a drepturilor omului și de jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului. Menționăm și noul Cod de procedură civilă adoptat în 2010³⁴ în elaborarea căruia, de asemenea, legiuitorul a avut în vedere cele mai importante documente internaționale precum și principiile înscrise în Convenția europeană³⁵.

²⁹ Constituția României din 1991 a fost modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în M.Of., Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003. A se vedea și Irina Zlătescu, *Constitutional Law in Romania*, Ed. Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2013, p. 24, 113, 126.

³⁰ Art. 11 din Constituția României prevede: (1) „Statul român se angajează să își îndeplinească în bună credință și ca atare obligațiile sale care derivă din tratatele la care este parte (2) Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din legislația națională”.

³¹ Articolul 20 din Constituția României prevede: (1) „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.”

³² Articolul 148 (2) din Constituția României prevede: „Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare au caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.”

³³ Adoptat la 1 octombrie 2009, prin Legea nr. 287/2009 și pus în aplicare prin Legea nr. 71/2011, modificat și completat prin OUG nr. 79/2011, republicat în M. Of., nr. 505/2011, aprobată prin Legea nr. 60 din 10 aprilie 2012, actualizat și consolidat prin Legea nr. 138/2014.

³⁴ Intrat în vigoare la 15 februarie 2013 modificat prin OUG 4/2013 și prin Legea nr. 2/2013, cea mai recentă modificare i s-a adus prin OUG nr. 1/2016 în M.Of., I, nr. 85 din 4 febr.2016.

³⁵ A se vedea I.Leș, *Noul Cod de procedură civilă*, Editura C.H.Beck, București, 2013, p.1.

S-a adoptat, de asemenea, un nou Cod Penal și un nou Cod de procedură penală. Așa cum s-a arătat în doctrină, pentru crearea unui sistem legislativ în care procesul penal să se desfășoare rapid și eficient, să existe o armonizare conceptuală cu prevederile noului Cod penal adoptat prin Legea 286/2009 și pus în aplicare prin Legea nr. 187/2012³⁶, s-a adoptat un nou Cod de procedură penală în 2009 căruia i s-au adus modificări prin Legea nr. 255/2013³⁷ pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 prin noul Cod de procedură penală³⁸ prin care i s-au adus modificări inclusiv Legii nr. 135/2010. S-a adoptat de asemenea, OUG nr. 3/2014³⁹. Mai trebuie menționat și Codul Muncii adoptat prin Legea nr. 53/2003, reactualizat în 2015⁴⁰.

Au fost publicate, de asemenea, legi speciale și Ordonanțe de guvern cu referiri specifice la discriminare. O astfel de Ordonanță este OUG 137/2000 aprobată prin Legea 48/2002⁴¹ în care se precizează că există discriminare directă dacă o persoană este tratată diferit comparativ cu alte persoane aflate în aceeași situație, și dacă persoana respectivă se află în una din situațiile considerate de reglementările internaționale ca reprezentând motiv de discriminare.⁴² Ordonanța guvernului nr. 77/2003⁴³, aprobată prin Legea nr. 27/2004, a introdus noțiunea de discriminare indirectă sub forma prevăzută de Directivele europene.

Dintre reglementările din țara noastră care credem că ar trebui amintite, menționat : Ordonanța Guvernului nr. 137/2000, care abordează principiul nediscriminării drept un instrument de

exercitare a drepturilor. În art. 1 alin 2 se arată că în exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului sunt garantate principiul egalității între cetățeni, excluderea privilegiilor și a discriminării. Deci nediscriminarea apare ca fiind modalitatea concretă de exercitare a celorlalte drepturi și libertăți. Ea a fost aprobată prin Legea nr. 48 din 2002. Menționăm, de asemenea, Legea nr. 215/2001⁴⁴ a administrației publice locale, Legea 202/2002⁴⁵ a egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați, care prevede în art. 9 alin (1) că este interzisă discriminarea prin utilizarea de către angajator a unor practici care dezavantajează persoanele de un anumit sex. Legea prevede însă și unele excepții. Este vorba de locurile de muncă în care, datorită activității profesionale respective sau în cadrul în care acestea se desfășoară, o caracteristică legată de sex este o cerință profesională autentică și determinantă cu condiția ca obiectivul urmărit să fie legitim și cerința să fie proporțională. Ordonanța de urgență 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii⁴⁶. Așa cum am arătat mai înainte, reglementările din România în domeniul antidiscriminării corespund standardelor internaționale și europene în materie. Ca atare, ele prevăd mecanisme de prevenire și de control ale unor posibile încălcări ale normelor. Legislația românească în vigoare abordează toate criteriile discriminării stabilite prin documente internaționale având aplicabilitate universală și regională.

Desigur, o provocare pentru legiuitor și practicieni o reprezintă punerea în aplicare a legislației. Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 stabilește cele patru mari repere pentru aplicarea legislației antidiscriminare. Legiuitorul a reglementat instrumente juridice pentru soluționarea cazurilor de discriminare, au fost create mecanisme juridice prin care pot fi asistate victimele discriminării în obținerea de probe, iar jurisprudența este conformă standardelor europene în materie. Așa cum s-a arătat în doctrină, probele îndeplinesc o funcție importantă în acest domeniu și diferă în funcție de ramura de drept. De exemplu, în procesele civile

³⁶ A se vedea P.Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală*, Ed.C.H.Beck, București, 2014, p.XI-XII; și M.Of., I, nr. 757 din 12 nov.2012.

³⁷ M.Of., I, nr. 515 din 14 august 2013.

³⁸ M.Of., I, nr. 486 din 15 iulie 2010.

³⁹ M.Of., I, nr. 98 din 7 februarie 2014.

⁴⁰ Actualizat prin Legea nr. 12/2015 publicată în M.Of., nr. 52 din 22 ianuarie 2015 și Legea nr. 97/2015 din M. Of. Nr. 316 din 8 mai 2015

⁴¹ Monitorul Oficial Partea I, nr. 431 din 2 septembrie 2000, republicat în Monitorul Oficial nr. 99 din 8 februarie 2007

⁴² A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Fighting Multiple Discrimination*, in *The Exercise of the Right to Non-Discrimination and Equality of Opportunities in the Contemporary Society*, Editura Pro Universitaria, București, 2014, p. 3 și urm.; Irina Moroianu Zlătescu, Petru Emanuel Zlătescu, *Discriminarea și discriminarea multiplă*, INFO-IRDO nr. 9/2014, p.1 și urm.

⁴³ M. Of. I nr. 619 din 30 august 2003.

⁴⁴ Republicată în M. Of. nr. 123 din 2 februarie 2007.

⁴⁵ Republicată în M. Of., I, nr. 326 din 5 iunie 2013.

⁴⁶ Publicată în M. Of., I, nr. 214 din 28 martie 2002.

de muncă și din domeniul administrativ sistemul probator este mai generos în timp ce în acțiunile penale sistemul probator funcționează după standarde severe, care impun dovedirea vinovăției persoanei ce se face vinovată de săvârșirea unei fapte penale de discriminare.⁴⁷

Potrivit articolului 6 din Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 este considerată ofensă adusă legii condiționarea participării unei persoane în activități economice și restricționarea exercitării libere a unei profesii pe motivele apartenenței la o anumită rasă, naționalitate, apartenență etnică, religie, origine socială, convingeri, orientare sexuală sau de gen, vârstă sau afilierea la o categorie socială dezavantajată.

De asemenea, conform Ordonanței este considerată încălcare a legii discriminarea cuiva în cadrul contractului de muncă și al protecției sociale pe motivele mai sus menționate în caz de terminare a contractului, suspendare, modificare sau încheiere a relației de muncă; stabilirea sau modificarea fișei de responsabilități în cadrul postului, a locului de muncă sau a salariului; refuzul acordării altor drepturi sociale în afară de salariu, încălcarea dreptului la formare, reconversie și promovare; aplicarea unor măsuri disciplinare; încălcarea dreptului de a face parte dintr-un sindicat și de a avea acces la facilitățile oferite de acesta, sau încălcarea oricărui alte condiții de prestare a muncii, prevăzute prin lege⁴⁸.

Conform Ordonanței Guvernamentale nr. 137/2000 este considerată încălcare a legii refuzul natural sau legal de a angaja o persoană pe motiv că aparține unei anumite rase, naționalități, religii, etniei, categorii sociale sau unei categorii dezavantajate, sau pe motive de convingeri, vârstă, orientare sexuală sau de gen, doar dacă acest refuz nu este justificat prin lege.

De asemenea, constituie infracțiune potrivit aceleiași Ordonanțe, condiționarea ocupării unui post ca urmare a unui anunț sau a unui concurs organizat de către angajator în funcție de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, origine socială, convingeri, orientare sexuală sau de gen, vârstă sau afilierea la o categorie

socială dezavantajată, ținându-se cont doar de excepțiile menționate în Ordonanță.

Persoanele sau entitățile legale implicate în mediere și în distribuirea locurilor de muncă vor aplica în mod egal regulamentele pentru toți cei care sunt în căutarea unui loc de muncă, vor asigura acces egal pentru toți la consultații, la oferte și la cererile de pe piața muncii, la consilierea privind oportunitățile de angajare și obținerea unei calificări și vor refuza să sprijine inițiative discriminatorii din partea angajatorilor. Angajatorii vor asigura confidențialitatea datelor personale privind rasa, naționalitatea, etnia, religia, sexul, orientarea sexuală sau alte informații private referitoare la persoana care dorește să se angajeze.

Potrivit articolului 9 al aceleiași Ordonanțe, este un delict discriminarea angajatului de către angajator relativ la beneficiile sociale refuzate pe motiv că angajatul aparține unei anumite rase, naționalități, etniei, religii, categorii sociale, sau unei categorii dezavantajate, sau pe motive de vârstă, sex, orientare sexuală sau alte convingeri personale.⁴⁹

Respectarea dreptului la non discriminare ca drept fundamental al omului, rămâne unul dintre obiectivele principale ale legiuitorului și ale instituțiilor deoarece, așa cum se arată și în Raportul Forumului Economic Mondial, discriminarea rămâne o problemă în România, care se plasează pe locul 70 din 134 de țări⁵⁰. În același timp, potrivit Eurobarometrului referitor la eficiența autorităților în combaterea tuturor formelor de discriminare, 26 % din populație crede că acestea sunt complet ineficiente, 29% că sunt parțial eficiente, iar 27% le consideră pe deplin eficiente.

Un rol important în aplicarea legislației în materie le revine alături de comisiile juridice și comisiilor pentru egalitatea de șanse și subcomisiilor însărcinate cu elaborarea reglementărilor în conformitate cu standardele internaționale. Acestea monitorizează situațiile care apar în practică pentru a îmbunătăți aplicabilitatea legilor.

În ceea ce privește puterea executivă, vom menționa Agenția Națională pentru Șanse Egale, Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități și Agenția Națională pentru Romi,

⁴⁷ A se vedea C.F. Asztsalos, Probele în materia nediscriminării în dreptul românesc, în NEDES 2013, Ed. ProUniversitaria, București, 2013, p. 15 și urm.

⁴⁸ A se vedea art. 7 Ordonanța nr. 137/2000.

⁴⁹ A se vedea art. 9 Ordonanța nr. 137/2000.

⁵⁰ Forumul Economic Mondial The Global Gender Gap Report 2013, p 11.

care funcționează sub autoritatea și coordonarea guvernului.

Și în cele din urmă, vom menționa instituțiile naționale independente care includ (în ordinea înființării) Institutul Român pentru Drepturile Omului, înființat prin Legea nr. 9/1991, instituția Avocatul Poporului, înființată în conformitate cu articolul 58 din Constituția României și Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, stabilit prin Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și pedepsirea tuturor formelor de discriminare.

Avocatul Poporului are atribuții privind problemele de discriminare în relația administrație-cetățean, iar Institutul Român pentru Drepturile Omului în privința formării, informării, cercetării și documentării în domeniul drepturilor omului, ambele instituții își îndeplinesc mandatul prin mijloace specifice, iar Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării⁵¹ are atribuții exclusive în ceea ce privește discriminarea.

Un rol semnificativ revine și societății civile în sesizarea cazurilor de discriminare, în combaterea lor, precum și în conștientizarea cu privire la acestea.

3. Un rol important în aplicarea legislației în domeniu este jucat alături de autoritățile judiciare și de către instituțiile legislative (Parlamentul, Comisiile Parlamentare) instituțiile executive (Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice prin Agenția sa pentru Șanse Egale pentru Femei și Bărbați, Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități, Agenția Națională pentru Romi etc.) precum și de către instituțiile naționale independente pentru drepturile omului – Consiliul Național de Combatere a Discriminării, Avocatul Poporului și Institutul Român pentru Drepturile Omului – prin mijloacele lor specifice. De asemenea, societatea civilă informează publicul cu privire la cazurile de discriminare activând pentru combaterea și prevenirea acestora.

4. În general persoanele din categoriile vulnerabile sunt cel mai susceptibile de a fi discriminate. De aceea considerăm că alături de instituțiile la care ne-am referit mai înainte, un rol esențial revine celor din mass media în atragerea atenției asupra cazurilor de intoleranță⁵², dar considerăm că beneficiarii imediați sunt victimele.

⁵¹ Activitatea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării este reglementată prin Ordonanța de Guvern nr. 137/2001 și prin Ordonanța de guvern nr 1196/2002.

Ordonanța nr. 137/2000 semnalează necesitatea de a respecta principiul egalității în practică nu numai prin mijloace prohibitive. În acest sens se menționează posibilitatea adoptării unor măsuri pozitive care să prevină sau să compenseze pentru dezavantajele (istorice) ale discriminărilor suferite de anumite grupuri ale populației⁵³.

Ordonanța schițează câteva domenii în scopul de a clarifica mai bine în care dintre acestea se oferă protecție împotriva discriminării. Astfel se referă la egalitate în activitatea economică în ceea ce privește angajarea și profesia; accesul la servicii publice, accesul la educație, libertatea de mișcare (alegerea liberă a domiciliului și accesul la locuri publice), dreptul la demnitate personală.

Referitor la felul în care cetățenii percep discriminarea, trebuie precizat că 78% din populația României este de părere că discriminarea pe piața muncii este destul de răspândită. În același timp, reiese din sondaje că populația are cunoștință de legislația în domeniu, de faptul că legislația prevede să nu existe la angajare discriminare pe motive de sex, vârstă, etnie, statut civil etc.⁵⁴ Este interesant de menționat că potrivit Eurobarometrului privind perceperea discriminării la nivelul Uniunii Europene, doar 37% dintre români își cunosc drepturile în cazul în care devin victime ale discriminării sau hărțuirii. Potrivit unui raport recent 51% dintre români sunt convinși că discriminarea este o problemă prezentă în România.⁵⁵

În Raportul Comisiei Naționale pentru Combaterea Discriminării „Percepții și atitudini cu privire la discriminare-2013”⁵⁶ există un sondaj efectuat asupra 1415 persoane conform căruia 30 % dintre respondenți sunt de părere că femeile sunt discriminate în mare sau chiar foarte mare măsură; 14% sunt de părere că bărbații sunt discriminați; 31% au declarat că femeile se confruntă cu mai multe dificultăți în găsirea unui loc de muncă; 37% cred că este mai ușor pentru

⁵² Măsura în care cei din mass media își îndeplinesc responsabilitățile de promovare a drepturilor omului depinde de profesionalismul jurnaliștilor, de disponibilitatea angajaților lor dar și de gradul de implicare în acțiuni de activism public.

⁵³ A se vedea Ordonanța nr. 137/2000, republicată.

⁵⁴ A se vedea Barometrul incluziunii sociale 2010.

⁵⁵ Raportul Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării – „Percepții și atitudini vizavi de discriminare în România”, 2012, p. 8.

⁵⁶ Publicat de către CNCD în 2014 on www.cncd.org.ro/files/file/sondajdeopinieCNCD2013.pdf

bărbați să își găsească un loc de muncă mai bine plătit, 29% sunt de părere că femeile sunt dezavantajate în cariera lor.

În același timp, potrivit unui studiu efectuat pe 1000 de subiecți⁵⁷ de către de Institutul național de cercetări în domeniul muncii și protecției sociale din București: 35% dintre cei intervievați sunt de părere că un angajator ar alege mai degrabă un bărbat în detrimentul unei femei, 12% cred că angajatorii preferă femeile în detrimentul bărbaților, 28,5 % cred că angajatorii ar promova mai repede un bărbat decât o femeie, în timp ce 8,5 % sunt de părere că angajatorii preferă să promoveze femeile. Persoanele aparținând minorităților etnice, rasiale, religioase, grupurile de emigranți ș.a. ar putea fi cele cu cea mai mare probabilitate de expunere la eventuale discriminări. Persoanele aparținând acestor categorii se confruntă cu dificultăți în integrarea pe piața muncii sau în obținerea unor beneficii publice.

În ceea ce privește discriminarea în domeniul educației, trebuie subliniat că unul dintre principiile de bază ale educației pentru o cultură democratică este principiul incluziunii, ceea ce înseamnă apariția într-un grup omogen a unei persoane de etnie diferită, cu un statut social diferit, aparținând unei alte etnii sau religii, având o anumită stare de sănătate sau un anumit statut economic. Declarația de la Salamanca din 1994 a introdus un nou cadru conceptual: „educația/școala inclusivă”.

Egalitatea de șanse în domeniul educației înseamnă: „egalitatea din cadrul sistemului: accesul egal la educație, oportunități de formare și afirmare; dar și egalitatea din afara sistemului, ceea ce înseamnă că atunci când se părăsește sistemul trebuie să existe șanse egale la succes social și la afirmare.”⁵⁸.

Doar 27% din populația de etnie romă deține un loc de muncă constant și dintre aceștia 51% desfășoară o activitate calificată. 50% dintre copiii romilor merg la școală, iar analfabetismul în rândul celor trecuți de vârsta de 45 de ani este de 30%.⁵⁹

⁵⁷ „Discriminarea multiplă în România”, INCSMPS, București, 2008, publicat pe www.incsmps.ro/documente/microsoftworld_discriminare_final_primit.pdf.

⁵⁸ A se vedea Cătălina Ulrich, *Sociologia educației, proiect pentru învățământul rural*, 2007, p. 23.

⁵⁹ A se vedea G. Singureanu, *Egalitate de șanse în procesul instructiv-educativ actual*, în NEDES 2015, Pro Universitaria, București, p. 305.

În ceea ce privește egalitatea de șanse în mediul academic pentru femeile din România, Ordonanța de Guvern nr. 67/2007 privind aplicarea principiului tratamentului egal pentru femei și bărbați în cadrul diagramelor securității sociale și profesionale transpune Directiva 86/378/CE din 21 iulie 1986 privind aplicarea principiului egalității de tratament pentru bărbați și femei în regimurile de securitate socială și profesională⁶⁰, modificată și adăugită de către Directiva 96/97/CE din 20 decembrie 1996⁶¹.

Din populația adultă a României cu vârste de peste 25 de ani care au absolvit o instituție de învățământ superior 54% sunt bărbați și 46% femei. Aceste procente corespund și cu cele care se referă la cadrele didactice universitare, ceea ce demonstrează într-o anumită măsură accesul egal la posturi universitare pentru bărbați și femei care au absolvit instituții de învățământ superior, mai ales dacă luăm în considerare faptul că în România procentul femeilor care au absolvit o școală doctorală este de 50%⁶². Datorită strategiilor de atragere și stimulare a candidaților de a urma o carieră didactică⁶³, procentul cadrelor didactice femei este mai mare decât cel al bărbaților, ceea ce ilustrează faptul că există tendința ca numărul femeilor care lucrează în învățământul superior să îl depășească pe cel al bărbaților⁶⁴.

5. De pe urma punerii în aplicare a legislației antidiscriminare, au de suferit în primul rând persoanele vinovate de acte de discriminare, indiferent de poziția pe care o ocupă în societate. De exemplu:

De multe ori, dacă există o plângere sau o acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului egalității și nediscriminării, făptuitorul, grupul sau colectivul din care acesta face parte încearcă să creeze o atmosferă ostilă, degradantă, umilitoare sau cu consecințe negative asupra condițiilor de muncă și de viață ale victimei ca răspuns la demersurile făcute de victimă față de autorități ca urmare a unei discriminări suferite.

⁶⁰ Publicată în Official Journal of the European Communities L 225/12 august 1986.

⁶¹ Publicată în Official Journal of the European Communities L 46/17 februarie 1997.

⁶² A se vedea A. Cordoș, *Perspective legislative în domeniul egalității de șanse în mediul academic pentru femeile din România*, în NEDES 2014, Pro Universitaria, București, p. 170 și urm.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem, p. 179.

Acesta este un caz de victimizare. În cazul în care făptuitorul este un funcționar public sau un reprezentant al uneia din autoritățile statului, desigur orice faptă de discriminare a sa reprezintă o circumstanță agravantă și este tratată ca atare de legislație și jurisprudență.

Legislația este elaborată în așa fel încât să asigure repunerea persoanei, al cărei drept se încalcă, în situația anterioară producerii discriminării. Instanțele stabilesc în numeroase cazuri acordarea de compensații pentru daune morale.

Societatea civilă, atât instituțiile naționale de drepturile omului, organizațiile neguvernamentale, cât și cultele ș.a. sprijină punerea în aplicare a legislației antidiscriminare. Foarte puțini sunt, în opinia noastră, cei care se opun punerii în aplicare a legislației din domeniu.

Legislația antidiscriminare este diferită în funcție de motivul care stă la baza discriminării.

Evident că există o legislație specifică pe categorii de discriminare, ca de exemplu discriminarea rasială, discriminarea pe criterii religioase, discriminarea de gen, discriminarea în muncă, inegalitatea de șanse în învățământ și educație, ș.a. având reglementări diferite.

În opinia noastră nu există discriminare la nivel de sistem ci numai la nivel individual și uneori de grup.

Datorită faptului că în societatea democratică românească discriminarea este considerată o faptă gravă, se iau cele mai severe măsuri pentru combaterea sa, de altfel, în opinia noastră, în problematica discriminării poziția țării noastre este cea de condamnare de către autoritățile statului a tuturor formelor de rasism, intoleranță și xenofobie, întrucât acestea sunt considerate încălcări grave ale drepturilor fundamentale ale omului. În acest sens România s-a alăturat comunității internaționale în eforturile de combatere a tuturor formelor de discriminare, urmărind să promoveze valorile toleranței și dialogului ca partener constant al organizațiilor internaționale și regionale. Țara noastră a adoptat o legislație menită să faciliteze implementarea prevederilor Convențiilor și Tratatelor internaționale și regionale la care România este parte, să favorizeze promovarea egalității de gen, să contribuie la promovarea egalității de șanse între femei și bărbați și să combată mentalitățile și practicile sexiste. De asemenea, România se străduiește să asigure o abordare integrată a problematicii de gen

în diverse domenii de activitate, punând accentul pe consolidarea cadrului legislativ, justiție, administrație locală, cultură, educație, drepturile persoanelor aparținând oricăror minorități, drepturile migranților, respectarea drepturilor copilului, tânărului, vârstnicului, femeii, realizarea coeziunii sociale, lupta împotriva corupției, a traficului de ființe umane și a abuzului de droguri ș.a. pentru o dezvoltare durabilă într-un mediu adecvat. Direcțiile de acțiune pentru realizarea scopurilor propuse sunt promovarea conștientizării cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați, înlăturarea stereotipurilor în sistemul de învățământ și educație, combaterea discursului motivat de ură, identificarea și prezentarea în mass-media a practicilor pozitive, monitorizarea și evidențierea progreselor realizate în lupta pentru combaterea discriminării pentru realizarea unei lumi bazate pe respectul diversității și solidarității.

Având în vedere că România, este un stat democratic guvernat de principiile statului de drept, democrației și drepturilor omului, constatăm că se pune tot mai mult accentul pe ridicarea nivelului cunoștințelor și culturii juridice în rândul cetățenilor. Aceasta se poate realiza în cadrul procesului de educație și formare, din sistemul public și privat, pe principiul educației continue dar și cu contribuția mass-media și a societății civile etc. În acest fel se poate contribui concret la prevenirea și combaterea oricăror forme de discriminare. Educația juridică, ca parte constitutivă a culturii juridice, este un proces bine definit, care acționează în scopul influențării conștiinței și culturii membrilor societății, astfel încât aceștia trebuie să își însușească obiceiul de a respecta legile și drepturile celorlalți din proprie convingere⁶⁵.

Măsurile legislative și judiciare, deși au ca scop protejarea victimelor, întotdeauna au nevoie de timp și de susținere materială, iar multora dintre victime le lipsesc aceste resurse, mai ales atunci când provin din grupuri dezavantajate. De asemenea, s-a arătat că protecția judiciară este ocazională și aleatorie iar compensația presupune doar dauna actuală.⁶⁶

⁶⁵ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Dreptul comparat: Tradiție și inovație – Învățământul juridic superior transsistemic*, în volumul *Educație și drept – Interferente*, Editura Pro Universitaria, 2016.

⁶⁶ A se vedea și Christine Deliyanni-Dimitrakou, op. cit. p. 682 și urm.

Considerăm că trebuie găsite în permanență soluții pentru promovarea și protecția drepturilor omului în așa fel încât să fie garantată respectarea principiului egalității și al nediscriminării. O atenție specială trebuie acordată educației pentru drepturile omului, atât celei formale cât și celei nonformale și în special educației continue. Deoarece, așa cum s-a subliniat în repetate rânduri, în orice moment există pericolul indiferenței.

Educația pentru drepturile omului este un concept vast care nu poate fi redus doar la studierea unor paragrafe de legi și a unor prevederi constituționale sau chiar a mecanismelor de protecție a drepturilor omului. Întreaga activitate în acest domeniu trebuie să se desfășoare în

spiritul păcii, democrației și al statului de drept.⁶⁷ În acest context, instituțiile naționale pentru drepturile omului, și colaborarea dintre aceste instituții, au încă un rol important de îndeplinit.⁶⁸ Institutul Român pentru Drepturile Omului, în calitatea sa de instituție națională pentru drepturile omului care corespunde Principiilor de la Paris privind instituțiile pentru promovarea și protecția drepturilor omului, contribuie în mod semnificativ la asigurarea unei mai bune înțelegeri din partea instituțiilor publice, a ONG-urilor și a publicului în general, a problematicii drepturilor omului și a felului în care aceasta este abordată în diferite țări, în conformitate cu prevederile pactelor internaționale și tratatelor la care România este parte.

---

⁶⁷ A se vedea și Irina Moroianu Zlatescu, *Protection against Racism* .. op. cit., IRDO, București, 2011, p. 86 și urm.

⁶⁸ A se vedea și Irina Moroianu Zlatescu, *20 de ani de la adoptarea principiilor de la Paris*, in „Drepturile Omului”, nr. . 3/2013, IRDO, p. 92 și urm.

DREPTURILE ECONOMICE ȘI SOCIALE ALE IMIGRANȚILOR

ALEXANDRA BUCUR*

Abstract

Issues relating to economic and social rights are very important in the context of immigration. The right to work, the right to social security, the right to education, the right to health etc. are inherent to all human beings, whether or not immigrants. These rights are governed by numerous international instruments. States can not ignore their obligations to respect and protect human rights.

Keywords: human rights, economic and social rights, immigrants

Résumé

Les questions relatives aux droits économiques et sociaux sont très importantes dans le contexte de l'immigration. Le droit au travail, le droit à la sécurité sociale, le droit à l'éducation, le droit à la santé, etc. sont inhérents à tous les êtres humains, qu'ils soient ou non immigrants. Les droits des immigrants sont régis par de nombreux instruments internationaux. Les États ne peuvent pas ignorer leurs obligations de respecter et de protéger les droits humains.

Mots-clés: droits de l'Homme, droits économiques et sociaux, immigrants

1. Europa a cunoscut, începând cu anul 2015, pe fundalul conflictelor la nivel global, un val de imigrări care a generat tensiuni la nivelul continentului. Niciun stat nu poate ignora obligațiile pe care le are în vederea respectării și protejării drepturilor omului, drepturi de care beneficiază și imigranții, alături de populația autohtonă.

Tema drepturilor economice și sociale, în contextul imigrației, este una destul de complexă, mai ales în momentul actual. Toți imigranții, indiferent de statutul lor juridic, au drepturi fundamentale a căror respectare reprezintă un simbol al evoluției societății.

Drepturile economice și sociale pot fi afirmate de orice persoană, „principiul egalității este ideea cardinală a luptei pentru drepturile omului”.¹ Ele sunt o parte integrantă a ansamblului drepturilor omului, cu un rol covârșitor în vederea consolidării coeziunii sociale. Respectarea acestora este imperios necesară pentru toate ființele umane, în vederea realizării condițiilor de viață ce sunt indispensabile dezvoltării indivizilor.

Alături de drepturile civile și politice, acestea reprezintă drepturi fundamentale, ele își au fundamentul în contractul social rezultat din acordul inițial fixat în mod rational de către membrii societății. Evident că, acest contract social trebuie

permanent perfecționat și adaptat noilor circumstanțe.

În condițiile actualei crize generate de valul de imigranți, este evident că drepturile economice și sociale sunt cruciale pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și promovarea bunăstării. Printre acestea, amintim dreptul la muncă, la securitate socială, dreptul la sănătate, dreptul la educație, dreptul la protecția socială și la îngrijire, dreptul lucrătorilor migranți și al familiilor lor la protecție și asistență.

Imigranții, pentru a reuși să fie incluși în mod eficient în țările gazdă, trebuie să beneficieze de mijloacele ce le permit să joace un rol activ în societate, precum învățământ, formare profesională, acces pe piața muncii, o bună cunoaștere a limbii statului gazdă.

Nivelul de trai și bunăstarea sunt două noțiuni care se interferează și se intercondiționează reciproc. Conceptul de bunăstare implică un standard de viață decent, normal atât la nivel individual cât și la nivelul întregii societăți.

De altfel, pentru ca incluziunea să aibă succes, este nevoie de deschidere din partea societății autohtone, aceasta reprezentând o condiție vitală în vederea evitării marginalizării.

2. Unul din drepturile fundamentale, fără a cărui garantare ar fi practic imposibilă evoluția societății, este dreptul la muncă. Acesta trebuie respectat oricărei persoane, indiferent dacă este autohton sau imigrant, „o suspendare, fie și parțială, a muncii, paralizează organismul social și periclitează viața indivizilor.”² Dreptul la muncă

*Doctorand Școala Națională de Studii Politice și Administrative, membru al Institutului European de Drept.

¹ A se vedea Victor Dan Zlatescu, Irina Moroianu Zlatescu, *Drepturile omului în acțiune*, IRDO, București, 1994, p. 7.

include: dreptul de a alege profesia, dreptul la o salarizare echitabilă în raport cu munca prestată, securitatea și igiena muncii, timpul liber etc.

Analiza drepturilor economice și sociale nu poate fi abordată fără a examina instrumentele juridice internaționale relevante, acestea reprezentând fundația sistemului drepturilor și libertăților fundamentale.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, în vederea exercitării dreptului la muncă, în articolul 6, alineatul 2 stabilește că fiecare stat parte va lua măsuri care „trebuie să includă orientarea și pregătirea tehnică și profesională, elaborarea de programe, de măsuri și de tehnici potrivite pentru a asigura o dezvoltare economică, socială și culturală constantă și o deplină întrebuințare productivă a forțelor de muncă în condiții care garantează indivizilor folosința libertăților politice și economice fundamentale”.³ În definitiv, principala îndatorire a unui stat este să stabilească măsuri eficiente în interiorul frontierelor sale, cu respectarea obligațiilor internaționale asumate.

În conformitate cu dreptul Uniunii, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii garantează în articolul 15, alineatul 1, dreptul de încadrare în muncă și de a desfășura o activitate profesională liber aleasă și acceptată.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu stipulează decât o parte din drepturile economice și sociale, majoritatea drepturilor consacrate făcând referire la drepturile civile și politice. Nu sunt expuse și garantate decât interzicerea sclaviei și a muncii forțate, precum și dreptul de a înființa sindicate.

Un obiectiv specific pentru România este facilitatea accesului pe teritoriul statului a cetățenilor terți care răspund nevoilor de ocupare a forței de muncă (crearea cadrului juridic pentru atragerea și menținerea forței de muncă potrivit nevoilor identificate).⁴

Accesul la unele drepturi economice și sociale depinde de situația de ședere regulată sau de

² A se vedea A. Basilescu, *Principii de economie politică*, vol.II, București, 1926, p. 11.

³ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu (coord) și alții, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, vol.1, IRDO, ediția a 9-a, revizuită și adăugită, București, 2007, p. 14.

⁴ A se vedea Strategia națională privind imigrația pentru perioada 2015-2018.

rezident a unei persoane în statul gazdă. Uniunea Europeană este decisă să elimine sosirea și prezența migranților economici neautorizați. Principala măsură o constituie Directiva privind sancțiunile împotriva angajatorilor (Directiva 2009/52/CE): aceasta interzice angajarea migranților în situație iregulară din afara UE, sancționând angajatorii cu amenzi sau, în cazurile cele mai grave, chiar cu sancțiuni penale.

De asemenea, creșterea forței de muncă prin studenții din țările terțe influențează în mod direct piața muncii, aceștia având posibilitatea de angajare după finalizarea studiilor.

Străinii care au dobândit o formă de protecție în România beneficiază de acces pe piața forței de muncă, în condițiile stabilite de lege pentru cetățenii români, precum și de condiții de muncă echivalente celor stabilite de lege pentru cetățenii români.

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă are obligația de a identifica la angajatori locurile de muncă vacante și de a le face cunoscute persoanelor incluse în programul de integrare, înregistrate ca persoane în căutarea unui loc de muncă.⁵

După încheierea programului de integrare sau în momentul identificării unui loc de muncă, Inspectoratul General pentru Imigrări îndrumă persoana asistată către comunitatea în care există locuri de muncă vacante și o informează cu privire la modalitatea de a obține o locuință socială, în condițiile legii.⁶

În ceea ce privește cetățenii Uniunii Europene, ai Spațiului Economic European, precum și membrii lor de familie, aceștia beneficiază de drept de rezidență pentru o perioadă de până la 3 luni de la data intrării în țară, fără îndeplinirea vreunei condiții suplimentare.⁷ Prin excepție, cetățenii Uniunii Europene care intră pe teritoriul României și sunt în căutarea unui loc de muncă beneficiază de drept de rezidență pentru o perioadă de până la 6 luni de la data intrării, fără îndeplinirea vreunei condiții suplimentare. De asemenea, aceștia trebuie să dovedească că sunt cu adevărat în căutarea unui loc de muncă și că au o șansă reală de a găsi unul.

⁵ Ordonanța, nr. 44 din 29 ianuarie 2004, art. 26.

⁶ Idem art. 28.

⁷ OUG 102/2005 republicată 2011 privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene, Spațiului Economic European și a cetățenilor Confederației Elvețiene.

Pentru munca prestată în baza contractului individual de muncă, fiecare salariat are dreptul la un salariu. La stabilirea și la acordarea salariului este interzisă orice discriminare pe criterii de sex, orientare sexuală, caracteristici genetice, vârstă, apartenență națională, rasă, culoare, etnie, religie, opțiune politică, origine socială, handicap, situație sau responsabilitate familială, apartenență ori activitate sindicală.

Prezența unui mare număr de rezidenți ilegali are o influență negativă atât asupra pieței forței de muncă, ei lucrând fără forme legale, cât și asupra procesului de integrare și coeziune socială, ei fiind excluși de la participarea deplină în cadrul societății, atât privind contribuție cât și prin beneficiu.⁸

Posibilitatea este destul de mare ca imigranții să se confrunte cu riscuri de trafic de persoane și de muncă forțată, să fie constrânși să desfășoare muncă ilegală sau să fie supuși discriminării atunci sunt când în căutarea unui loc de muncă sau chiar atunci când sunt angajați. Exigențele impuse de stat angajatorilor au o importanță covârșitoare asupra vieții imigranților.

Munca la negru este prezentă în rândul străinilor, condițiile socio-economice și asistența insuficientă determinându-i pe imigranți să presteze muncă nedeclarată.

Străinii al căror acces liber pe piața muncii din România este stabilit prin tratate încheiate de România cu alte state; străinii titulari ai dreptului de ședere temporară pentru reîntregirea familiei în calitate de membri de familie ai unui cetățean român; străinii titulari ai dreptului de ședere temporară pentru studii, străinii care au dobândit o formă de protecție în România, solicitanții de azil de la data la care au dreptul de a primi acces la piața forței de muncă potrivit Legii nr. 122/2006 privind azilul în România, cu modificările și completările ulterioare, dacă se mai află în procedura de determinare a unei forme de protecție s.a.⁹ nu au nevoie de un aviz de angajare.

În celelalte cazuri, este nevoie de avizul de angajare care se eliberează de către Inspectoratul

⁸ The Council Directive 2003/9/EC of 27 January, laying down minimum standards for the reception of asylum seekers.

⁹ A se vedea Ordonanța nr. 25 din 26 august 2014 (*actualizată*) privind încadrarea în muncă și detașarea străinilor pe teritoriul României și pentru modificarea și completarea unor acte normative privind regimul străinilor în România, CAP. II Încadrarea în muncă a străinilor pe teritoriul României, art. 3, alin.2.

General pentru Imigrări, la cererea angajatorului, cu îndeplinirea condițiilor generale și speciale.

Procedura de recunoaștere a calificărilor în cazul imigranților este necesară în vederea exercitării dreptului de practică al unei profesii pe teritoriul României, obținut într-un stat terț. Procesul presupune evaluarea nivelului de calificare conferit de diplomă și a experienței profesionale a străinului.¹⁰

În ceea ce privește dreptul la o locuință, acesta este reglementat prin intermediul instrumentelor internaționale.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, specifică în articolul 11 „dreptul oricărei persoane la un nivel de trai suficient pentru ea însăși și familia sa, inclusiv hrană, îmbrăcăminte și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență.”

De asemenea, alte instrumente internaționale, precum Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, Convenția privind statutul Refugiaților fac referire la dreptul la locuință, cu toate că niciunul dintre acestea nu garantează în mod explicit un drept la locuință.

În conformitate cu dispozițiile Convenției, nu există un drept de a dobândi o locuință, ci doar un drept la respectarea unei locuințe. Totuși, într-o societate evoluată, este firesc ca toți membrii ei să aibă un spațiu de locuit adecvat.

Printre țările Uniunii Europene care au trecut în Constituție dreptul la locuință amintim Belgia și Finlanda.¹¹

Pentru a asigura locuințe adecvate imigranților sunt necesare acțiuni urgente pentru respectarea egalității de tratament, prin programe speciale pentru imigranți. În pofida eforturilor susținute, îmbunătățirea situației locative este una destul de dificilă, statele se confruntă cu dificultăți financiare.

Referitor la accesul la locuințe, acesta poate să dobândească anumite particularități, în funcție de statutul străinilor. Astfel, pentru studenții străini există posibilitatea cazării la cămin, iar străinii cu drept de ședere permanentă au acces la locuințe sociale.

¹⁰ <http://www.cnred.edu.ro/#Recunoastere-calificari-profesionale>.

¹¹ A se vedea Constituția Belgiei, Titlu II – Belgienii și drepturile lor, Art. 23, Constituția Finlandei, Secțiunea 19 – Dreptul la protecție socială.

Autoritățile administrației publice locale sunt obligate să asigure, în limita resurselor disponibile, locuințe sociale persoanelor care au dobândit o formă de protecție în România și care urmează să se mute în comunitatea respectivă, în aceleași condiții ca și cetățenilor români.

Convenția internațională asupra protecției tuturor muncitorilor migranți și a membrilor de familie ai acestora, 18 decembrie 1990 statuează în Preambul că „problemele umane implicate în migrație sunt și mai serioase în cazul migrației iregulare” și subliniază necesitatea de a încuraja acțiuni potrivite „pentru prevenirea și eliminarea mișcărilor clandestine și a traficului de muncitori migranți, în același timp asigurând protecția drepturilor lor fundamentale”

Străinii cu un drept de ședere legal pe teritoriul României beneficiază de toate drepturile oferite de legea română. Aceste condiții principale sunt dreptul la stagiul minim de cotizare în sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale și la vârsta standard pe care trebuie să o îndeplinească pentru a avea dreptul la pensie.

Drepturile de asigurări sociale convenite în sistemul public din România, precum și prestațiile aferente acestor drepturi se pot transfera în țările în care asigurații își stabilesc domiciliul sau reședința, în condițiile reglementate prin acorduri sau convenții internaționale la care România este parte.

Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale a declarat că „securitatea socială, prin caracterul său redistributiv, joacă un rol important în reducerea sărăciei și în prevenirea excluziunii sociale și promovarea incluziunii sociale”¹²

În ceea ce privește satisfacerea nevoilor de sănătate ale imigranților, aceasta reprezintă o provocare pentru serviciile de îngrijire a sănătății. Variația inechitabilă în utilizarea și accesibilitatea serviciilor de îngrijire a sănătății pentru migranți reprezintă o preocupare atât pentru furnizorii de servicii medicale, cât și pentru factorii de decizie.¹³

Educația este un aspect important al unei integrări eficiente, dreptul copiilor la educație

¹² Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 19: The right to social security, UN Doc. E/C.12/GC/19, 2008, Par.3.

¹³ BMC Public Health, Walter Devillé, Health care for immigrants in Europe: Is there still consensus among country experts about principles of good practice? A Delphi study, 2011, <http://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-11-699>.

reprezintă una dintre „valorile fundamentale ale societăților democratice care formează Consiliul European”.¹⁴

Este important ca imigranții, atât cei legali, cât și cei ilegali să fie educați, pentru ca aceștia să participe ulterior la evoluția țării și să joace un rol în societate devenind cetățean contribuabil care respectă legea.¹⁵

În conformitate cu Convenția europeană a drepturilor omului, articolul 2 din Protocolul nr. 1 prevede dreptul la educație, iar articolul 14 și Protocolul nr. 12 interzic discriminarea pe criterii de origine națională. Articolul 2 din Protocolul nr. 1 garantează, în principiu, dreptul la învățământ primar și secundar.

Articolul 14, alineat 1 din Carta drepturilor fundamentale a UE stabilește că „orice persoană are dreptul la educație, precum și la accesul la formare profesională și formare continuă”. De asemenea, la cel de al doilea alineat al articolului menționat se reglementează „posibilitatea” de a frecventa gratuit învățământul obligatoriu. Accesul gratuit este o „garanție extrem de importantă pentru accesul egal, nediscriminatoriu la învățământ”.¹⁶

Toți copiii din UE, resortisanți ai unor țări terțe au drept de acces la educație primară. Sunt excluși minorii care se află pe teritoriul unui stat o perioadă scurtă de timp. Această dispoziție se referă și la copiii migranți aflați în situație de ședere iregulară, a căror îndepărtare a fost amânată.¹⁷

Așa cum este specificat și în Preambulul Cartei Sociale Europene, „folosința drepturilor sociale trebuie să fie asigurată fără discriminare de rasă, culoare, sex, religie, opinie politică, origine națională sau socială”.

3. Amploarea imigrației a fost determinată, cu preponderență, de schimbările fundamentale din țările de origine. Pentru statele de primire, imi-

¹⁴ Cauza Timishev/Rusia. CEDO, Timishev/Rusia, nr. 55762/00 și 55974/00, 13 decembrie 2005, punctul 64.

¹⁵ Should illegal immigrants be allowed to get an education in the U.S.? <http://www.debate.org/opinions/should-illegal-immigrants-be-allowed-to-get-an-education-in-the-u-s>.

¹⁶ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, Încheierea celui de-al doilea Deceniu al Educației. Evoluția la nivel european a învățământului superior juridic, Revista „Drepturile Omului”, nr. 4/2014, p. 7.

¹⁷ Directiva 2008/115/CE, JO L 348/98, articolul 14 alineatul (1).

grația are implicații asupra economiei, serviciilor sociale, locuințe, educație. Pentru imigranți, nerespectarea drepturilor fundamentale, implică situația împingerii acestora la periferia societății.

Acțiunea în ceea ce privește exercitarea drepturilor economice și sociale de către imigranți trebuie situată pe două paliere: pe plan internațional și pe plan național, numai în acest mod se va ajunge la o gestionare eficientă a fenomenelor existente.

Pentru ca respectarea drepturilor să fie posibilă, guvernele trebuie, pe baza unui algoritm eficient, să adopte un ansamblu de măsuri concrete. Astfel, își asumă obligațiile de a asigura tuturor indivizilor posibilitatea de a se bucura de aceste drep-

turi, dar și să ofere căi de atac atunci când aceste drepturi sunt limitate sau încălcate.

În orice stat de drept este necesară respectarea drepturilor economice și sociale, lipsa garantării acestora ar scoate omul în afara societății din care face parte.

Pentru o evoluție și dezvoltare a umanității, într-o perioadă de transformări sociale, este necesară intensificarea luptei pentru respectarea drepturilor fundamentale ale oricărei ființe umane.

ASPECTE PRIVIND ADMINISTRAREA JUSTIȚIEI DIN ROMÂNIA CA SERVICIU PUBLIC

GRAȚIAN URECHIATU-BURIAN*

Abstract:

The justice activity is part of public services and it operates through courts. To the well functioning of the justice's act compete organizations in the Public Prosecutor's Office attached to each Justice court. The main purpose of justice is to check that the judicial norms are respected.

In the present juridic architecture the courts are organized and function according to Law no. 304/2004 regarding the judicial organization. According to this legislative act the justice is made through the following courts: the High Court of Cassation and Justice, the Court of Appeal, the County Court, the specialised county courts, the military court, and the district court.

Keywords: justice administration, European Convention on Human Rights, procedure, Constitution, public service.

Résumé:

La justice comme activité fait partie des services publics et opère par le biais des tribunaux. Pour le bon fonctionnement de la justice, le bureau du procureur est attaché auprès de chaque cour de justice. Le but principal de la justice est de vérifier si les normes judiciaires sont respectées.

Dans l'architecture juridique actuelle les tribunaux sont organisés et fonctionnent selon la loi no. 304/2004 relative à l'organisation judiciaire. Selon cet acte législatif, la justice est réalisée par les juridictions suivantes: la Haute Cour de Cassation et de Justice, la Cour d'appel, la Cour de comptes, les tribunaux spécialisés, le tribunal militaire et le tribunal territorial.

Mots-clés: administration de la justice, la Convention européenne des droits de l'Homme, les procédures, la Constitution, le service public.

Un stat de drept trebuie să aibă la bază o serie de principii printre care unul foarte important, acesta fiind respectarea drepturilor omului. Pentru a vorbi de o respectare efectivă și concretă, trebuie stabilite instrumente juridico-administrative și mijloace procedurale pentru ca drepturile să poată fi protejate. Este foarte ușor să creăm norme juridice în care să fie menționat faptul că drepturile omului sunt protejate și garantate însă este dificil de multe ori ca aceste norme juridice să se poată aplica unitar și eficient. Prin urmare o normă juridică în care nu sunt prevăzute mijloace, instrumente, proceduri pentru ca norma să poată fi aplicată în concret chiar și prin mijloace de constrângere ale statului, este o normă iluzorie, teoretică și ineficientă.

După cum bine știm, instanțele de judecată joacă un rol esențial în protejarea drepturilor omului. Cu toate acestea, observăm cum un rol tot mai important în materia protejării drepturilor omului prin mijloace necontencioase îl au auto-

ritățile administrației publice, fie ea centrală, fie ea locală (spre exemplu: Inspekția Muncii și inspectoratele teritoriale de muncă, comisariatele regionale pentru protecția consumatorilor, direcțiile sanitar veterinar, poliția locală, alte direcții și servicii specializate din cadrul consiliilor locale, județene și ale primăriilor). Activitatea autorităților administrative are ca scop și degrevarea instanțelor judecătorești de unele litigii, inclusiv privind drepturile omului. Protejarea drepturilor omului prin mijloace administrative este de multe ori mai rapidă și mai practică.

Știința drepturilor omului „s-a constituit prin contribuții succesive aduse prin cercetarea marilor principii în materie, a dispozițiilor normative, a instituțiilor”¹. Dacă în concepția clasică drepturile omului erau de competența exclusivă a statelor², în momentul de față există o recunoaștere internațională a drepturilor omului independentă de cetățenia unei persoanei.

„Cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea

* Doctorand, SNSPA, Facultatea de Administrație Publică. Beneficiar al proiectului „Competitivitate și excelență în cercetarea doctorală în domeniul științelor politice, științelor administrative, sociologie și științele comunicării” POSDRU/187/1.5/S/155589.

¹ A se vedea I. M. Zlatescu, *Drepturile Omului – un sistem în evoluție*, IRDO., București, 2008, p. 24.

² *Idem*, p. 32.

internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent, fiind în același timp o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional, configurând trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state³.

Unul dintre drepturile fundamentale ale omului îl reprezintă dreptul de „acces la o instanță de judecată”. Practic acest drept reprezintă premisa necesară pentru ocrotirea altor drepturi ale omului prin mijloace contencioase sau necontencioase.

Atât în România cât și în majoritatea statelor a căror justiție funcționează potrivit sistemului de drept romano-germanic, administrarea instanțelor de judecată este realizată de către colegii de conducere al instanțelor și de către președinții acestora, adică de către judecători.

Spre deosebire de sistemul romano-germanic, în cadrul sistemului de common-law⁴, administrarea instanțelor de judecată este realizată de către un *court administrator*⁵ (manager al instanței judecătorești). Acesta este un funcționar al sistemului judiciar care îndeplinește sarcinile administrative (manageriale) și de birou esențiale pentru funcționarea corespunzătoare a activității unei instanțe.

1. Justiția ca serviciu public⁶

Conceptul de serviciu public s-a cristalizat în timp în legislația și literatura de specialitate din

³ A se vedea N. A. Odina, *Considerații cu privire la mecanisme de protecție și garantare a drepturilor omului*, în Revista „Curentul Juridic” Year IX, NR. 1-2 (24-25), 2006, disponibil on-line la adresa: http://revcurentjur.ro/old/arhiva/attachments_200612/recjurid061_24F.pdf, accesat în data de 20.05.2016.

⁴ A se vedea Michigan Trial Court Administration, Reference Guide, State Court Administrative Office.

⁵ A se vedea Pamela Rydey-Lahey, Peter Solomon, *The development and role of the Court Administrator in Canada*, în Revista „International Journal for Court Administration”, vol. I, no. 1, Dublin, Ireland, pp. 31-40; Irina Mikheeva, *The Court Administrator in Russia: Problems of Creation and Development*, în Revista „International Journal for Court Administration”, vol. I, no. 1, Dublin, Ireland, pp. 41-44; Institute of Judicial Administration, American Bar Association, Juvenile Justice Standards, *Standards Relating to Court Organization and Administration*, disponibil on-line la adresa <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/83584.pdf> accesat în data de 28.05.2016.

⁶ A se vedea V. Pățulea, *Tratat de management juridic și jurisdicțional*, IRDO, București, 2010; A se vedea Alexander B. Aikman, *The Art and Practice of Court Administration*, Ed. Taylor & Francis Group, New York.

România. Datorită complexității, acest concept a primit o serie de definiții. Astfel, profesorul Paul Negulescu definea serviciul public ca fiind „un organism administrativ creat de stat, județ sau comună, cu o competență și puteri determinate, cu mijloace financiare procurate din patrimoniul general al administrației publice creatoare, pus la dispoziția publicului pentru a satisface în mod regulat și continuu o nevoie cu caracter general, căreia inițiativa privată nu ar putea să-i dea decât o satisfacție incompletă și intermitentă”⁷

Totodată, profesorul Erast Diti Tarangul definea serviciul public ca fiind „orice activitate a autorităților publice pentru satisfacerea unei nevoi de interes general care este atât de importantă încât trebuie să funcționeze în mod regulat și continuu”⁸ (de exemplu poliția, învățământul, justiția, transporturile pe căile ferate, asistența socială)⁹.

În final, potrivit unei alte concepții recente, sintetice dar cuprinzătoare „serviciul public este o activitate organizată sau autorizată de o autoritate a administrației publice pentru a satisface nevoi sociale de interes public”¹⁰.

Din definițiile de mai sus se observă că se pune accentul fie pe organizarea unei autorități publice fie pe activitatea în sine realizată de o autoritate publică.

Așadar, toate definițiile de mai sus subliniază ca scop final al unui serviciu public satisfacerea unui interes general, fie el la nivel local fie la nivel național¹¹.

Activitatea de justiție este una de serviciu public care se desfășoară prin intermediul instanțelor de judecată¹². La bunul mers al actului de justiție concură în activitatea procurorilor organizați în parchete pe lângă fiecare instanță de judecată. Principalul scop al justiției îl reprezintă verificarea respectării normelor juridice.

⁷ A se vedea P. Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, Tipografiile Rom, ne Unite, București, 1925, p. 621.

⁸ A se vedea E.D. Tarangul, *Tratat de drept administrativ român*, Editura Tipografiei Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1944, p. 15.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ A se vedea E. M. Fodor, *Drept Administrativ*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2008, p. 242

¹¹ A se vedea C. Manda, C. C. Manda, *Dreptul colectivităților locale*, ed. a 3-a, Ed. Lumina Lex, București, 2007, p. 427.

¹² A se vedea E. M. Fodor, *op. cit.*, p. 257.

2. Principiile specifice ale organizării justiției ca serviciu public¹³

2.1 Justiția constituie monopol de stat

Acest principiu decurge din prevederile art. 126 alin 1 din Constituția României. Astfel, potrivit acestor prevederi, „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”.

Aceste prevederi constituționale consfințesc competența deplină a instanțelor judecătorești în soluționarea cauzelor date în competența lor prin lege¹⁴. De asemenea trebuie reținut că judecătorii nu pot refuza să judece pe motiv ca legea nu prevede, este neclară sau incompletă¹⁵. Acest text de lege garantează inclusiv liberul acces la justiție ca serviciu public.

Trebuie să reținem că de la acest principiu există și o excepție și anume arbitrajul reglementat de Codul de procedură civilă în Cartea a IV-a. Arbitrajul este o formă de justiție privată, sens în care chiar textul de lege definește arbitrajul ca fiind „o jurisdicție alternativă având caracter privat”¹⁶.

2.2 Principiul independenței instanțelor judecătorești și a judecătorilor

Instanțele judecătorești sunt independente în activitatea de realizare a jurisdicției. Caracterul independent al justiției este evocat inclusiv în preambulul Legii nr. 304/2004: „Organizarea judiciară are, de asemenea, ca obiectiv de bază asigurarea respectării dreptului la un proces echitabil și judecarea proceselor de către instanțe judecătorești în mod imparțial și independent de orice influențe extraneie”.

Mai mult, potrivit prevederilor art. 124 alin 3 din Constituția României, „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”.

Având în vedere interesul universal cu privire la necesitatea existenței unei justiții independente, independența justiției a făcut mereu și obiectul de analiză și reglementare a Organizației Națiunilor

¹³ Cu privire la principiile administrației publice, a se vedea: Emil Bălan, *Instituții administrative*, Ed. C.H. Beck, București, 2008; Ioan Alexandru, *Drept Administrativ Comparat*, Ediția a II a, Editura Lumina Lex, București 2003; M. Voican, *Principiile cadru ale administrației publice locale*, Ed. Universul Juridic, București, 2008;

¹⁴ A se vedea I. Leș, *Instituții judiciare contemporane*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 32.

¹⁵ Art. 5 alin. 2 Codul de procedură civilă.

¹⁶ Art. 541 Codul de procedură civilă.

Unite (ONU). În acest sens, Adunarea Generală ONU a adoptat rezoluțiile nr. 40/32 din anul 1985 și nr. 40/146 din anul 1985. Astfel potrivit acestor documente: „independența sistemului judiciar va fi garantată de către stat și consfințită în Constituție și în legile țării. Este de datoria instituțiilor guvernamentale și de alte tipuri să respecte independența sistemului judiciar”.

De asemenea, Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară prevăd în articolul 1.4: „În exercitarea atribuțiilor sale judiciare, judecătorul trebuie să fie independent față de colegii săi magistrați în legătură cu deciziile sale, pe care el este obligat să le ia independent”.

Acest principiu a fost evocat și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Această condiție presupune ca un tribunal să nu fie supus unor presiuni, imixțiuni, șicane, dispoziții din partea unor instituții superioare precum și lipsa unor constrângeri exterioare¹⁷.

În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-au evidențiat în mod constant o serie de criterii pentru a aprecia dacă discutăm de o instanță independentă sau nu. Așadar, „atunci când trebuie să determine dacă un anumit organ poate fi considerat independent, Curtea va ține cont de modul în care au fost numiți membrii săi, de durata mandatului lor, de existența garanțiilor menite să împiedice presiunile din exterior, dar și de aparența de independență a acestui organ”¹⁸.

¹⁷ A se vedea cauza Glod c. România, 2003 „Curtea consideră, mai întâi, că respectiva Comisie administrativă care s-a pronunțat, la 29 iulie 1993, asupra cererii reclamantei în restituirea terenului, numită prin ordin al Prefectului și condusă de acesta din urmă, în temeiul art. 11 din Legea nr. 18/1991, nu respectă condiția de independență în raport cu executivul și nu poate, prin urmare, să constituie o „instanță”, în sensul art. 6 alin. 1 sus-menționat (conform, mutatis mutandis, Crișan împotriva României)” <http://jurisprudentacedo.com/Glod-contra-Romaniei-Comisie-de-aplicare-a-legii-18/1991.-Independenta-instantei.html> accesat în data de 18.06.2016.

Cauza Altay c. Turcia, 2001 <http://jurisprudentacedo.com/Altay-c.-Turcia-DREPTUL-LA-UN-PROCES-ECHITABIL.-CONDITIA-JUECARIJ-CAUZEI-DE-UN-MAGISTRAT-INDEPENDENT-SI-IMPARTIAL.html> accesat în data de 18.06.2016.

¹⁸ A se vedea B. Selejan-Guțan, *Protecția europeană a drepturilor omului*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 138; A se vedea cauza Campbell și Fell c. Regatul Unit, 1984 <http://jurisprudentacedo.com/CAMPBELL-SI-FELL-c.-REGATULUI-UNIT-Procedura-disciplinara-penitenciara-si-regimul-vizitelor-si-al-corespondentei-unor-condamnatii-detinuti-in-Anglia-si-Tara-Galilor.html> accesat în data de 18.06.2016 ora 10:45, pentru detalii a se vedea și cauza Procola c. Luxemburg.

Așadar, criteriile specifice folosite de Curte pentru a stabili independența instanței sunt cel puțin următoarele¹⁹: durata mandatului membrilor; existența unei protecții adecvate, modul de desemnare a membrilor. În doctrină s-a subliniat faptul că „cel mai bun corolar al independenței membrilor unui tribunal este inamovibilitatea”²⁰.

Independența unui tribunal²¹ se află într-o legătură de interdependență cu cea de imparțialitate, aceasta deoarece „numai o instanță independentă poate fi considerată și imparțială”²².

În acest sens, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că „existența imparțialității în sensul art. 6 din Convenție trebuie determinată conform unui test subiectiv, pe baza convingerilor personale ale unui judecător într-o anumită cauză dar și conform unui test obiectiv vizând să stabilească dacă un judecător a oferit suficiente garanții pentru a exclude orice îndoială legitimă în această privință”²³.

2.3 Permanența serviciului public de justiție

Potrivit acestui principiu, activitatea instanțelor judecătorești este permanentă. Instanțele judecătorești se înființează prin lege și își desfășoară activitatea în mod permanent. Desigur, acest principiu nu trebuie privit ca fiind unul absolut. Activitatea instanțelor judecătorești se desfășoară în zilele lucrătoare conform legii, iar în situații deosebite se poate desfășura și în zile nelucrătoare.

2.4 Accesul liber la justiție

Acest principiu are o natură internațională, fiind prevăzut în Declarația Universală a Drepturilor Omului, cât și constituțională. Astfel, potrivit art. 8 din Declarația Universală a Drepturilor

Omului: „orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin constituție sau prin lege”²⁴.

Potrivit art. 21 din Constituția României: „(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.(2) Nici o lege nu poate îngădi exercitarea acestui drept.(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.(4) Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite”.

Mai mult, potrivit art. 6 din legea nr. 304/2004, „(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime în exercitarea dreptului său la un proces echitabil. Accesul la justiție nu poate fi îngădit”.

Așadar, observăm că accesul la justiție ca serviciu public nu poate fi îngădit.

Din punctul nostru de vedere aceste patru principii sunt principii specifice ale serviciului public de justiție. Aceste principii se completează cu celelalte principii caracteristicile serviciilor publice²⁵.

3. Organizarea administrativă a instanțelor judecătorești în România

În actuala arhitectură juridică instanțele de judecată sunt organizate și funcționează conform Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară²⁶. Potrivit acestui act normativ justiția se realizează prin următoarele instanțe judecătorești: Înalta Curte de Casație și Justiție, curți de apel, tribunale, tribunale specializate, instanțe militare, judecătorii²⁷.

Conform preambulului Legii 304/2004, „organizarea judiciară se instituie având ca finalitate asigurarea respectării drepturilor și a libertăților fundamentale ale persoanei prevăzute, în principal, în următoarele documente: Carta internațio-

¹⁹ A se vedea C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, București, 2010, p. 471.

²⁰ C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 472; V. Pătulea, *Proces echitabil. Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ed. I.R.D.O., București, 2007, pp. 90-93; A se vedea și I. Vida, *Principii internaționale privind independența justiției*, în Revista „Drepturile Omului”, nr. 2/2009, pp. 26-28.

²¹ Pentru detalii, a se vedea C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 475.

²² B. Selejan-Guțan, *op. cit.*, pp. 138-139.

²³ Cauza Hauschildt c. Danemarca, 1989 <http://jurisprudentacedo.com/Hauschildt-c.-Danemarca-Impartialitatea-judecatorilor.html> accesat în data de 18.06.2016.

²⁴ A se vedea: <http://www.hotararicedo.ro/files/files/DECLARATIA%20UNIVERSALA%20A%20DREPTURILOR%20OMULUI.pdf> on-line, accesat în data de 15.07.2016.

²⁵ A se vedea E. M. Fodor, *op. cit.*, p. 243.

²⁶ Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară publicată în Monitorul Oficial, I, nr. . 827 din 13 septembrie 2005.

²⁷ Art. 2 alin. 2 din Legea nr. 304/2004.

nală a drepturilor omului, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Convenția Organizației Națiunilor Unite asupra drepturilor copilului și Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, precum și pentru garantarea respectării Constituției și a legilor țării”²⁸.

„Organizarea judiciară are, de asemenea, ca obiectiv de bază asigurarea respectării dreptului la un proces echitabil și judecarea proceselor de către instanțe judecătorești în mod imparțial și independent de orice influențe extrane”²⁹.

Înalta Curte de Casație și Justiție reprezintă singura instanță supremă în România, ca subiect de drept public cu personalitate juridică și cu sediul în capitala țării³⁰. Curțile de apel sunt instanțe cu personalitate juridică în a căror circumscripție funcționează mai multe tribunale precum și tribunale specializate. În România, în momentul de față sunt organizate 15 curți de apel.

Tribunalele sunt instanțe cu personalitate juridică organizate la nivelul fiecărui județ și al municipiului București³¹. În circumscripția fiecărui tribunal funcționează toate judecătoriile din județ, respectiv din municipiul București³². Este de reținut că potrivit art. 37 alin.1 se pot înființa tribunale specializate în domenii precum: cauze civile, cauze penale, cauze comerciale, cauze cu minori și de familie, cauze de contencios administrativ și fiscal, cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, precum și, în raport cu natura și numărul cauzelor, secții maritime și fluviale sau pentru alte materii.

Tribunalele specializate nu au personalitate juridică.

Judecătoriile sunt instanțe de judecată fără personalitate juridică organizate la nivelul localităților. Localitățile care fac parte din circumscripția fiecărei judecătării se stabilesc prin hotărâre de Guvern.

Pentru o cât mai bună administrare a actului de justiție, la nivelul instanțelor de judecată au fost organizate secții specializate. Bunăoară, la nivelul

tribunalelor și a curților de apel funcționează secții, respectiv complete specializate pentru judecarea unor cauze cum ar fi: cauze civile, cauze care privesc relațiile de familie, cauze de contencios administrativ și fiscal, cauze privind conflictele de muncă și asigurările sociale, cauze penale, litigii între profesioniști.

În momentul de față ponderea cea mai mare a instanțelor judecătorești o reprezintă judecătoriile. Cu toate acestea, surprinzător, noul Cod de procedură civilă prevede că instanțele de drept comun sunt tribunalele³³ și nu judecătoriile. În opinia noastră această modificare este discutabilă având în vedere numărul mai redus de tribunale precum și posibila distanță de la domiciliul justițiabilului.

Actualmente, în soluționarea litigiilor se disting, ca regulă, două grade de jurisdicție. Primul grad îl reprezintă soluționarea fondului cauzei de către instanța de judecată competentă material și teritorial conform legii. În principiu, următorul grad de jurisdicție este dat de calea de atac a apelului. Cel nemulțumit de modul în care a fost soluționat apelul are posibilitatea exercitării cailor extraordinare de atac precum recursul la o instanță de grad superior. Codul de procedura civilă precum și legile speciale stabilesc care este calea de atac: fie apelul fie recursul în funcție de obiectul cauzei și de alte criterii prevăzute de legiuitor.

Pentru o desfășurare optimă a actului de justiție se urmărește îmbunătățirea unor parametrii dintre care o importanță esențială o prezintă calitatea actului de justiție. O metodă pentru îmbunătățirea calității actului de justiție este dată de specializarea judecătorilor în judecarea unui anumit tip de cauză³⁴.

În vederea eficientizării actului de justiție, Codul de procedură civilă prevede o serie de instrumente cum ar fi: posibilitatea conexării cauzelor care se judecă între aceleași părți sau între care există o strânsă legătură, evitându-se în acest fel pronunțarea unor soluții contrare; posibilitatea disjungerii cererilor; posibilitatea de recuzare a

²⁸ Preambulul Legii nr. 304/2004.

²⁹ *Idem*.

³⁰ Modul de organizare al Înaltei Curți de Casație și Justiție este prevăzut de art. 19, art. 20, art. 28 – art. 30¹ din Legea nr. 304/2004.

³¹ Art. 36 alin. 1 din Legea nr. 304/2004. ³² Art. 36 alin. 2 din Legea nr. 304/2004.

³² Art. 36 alin. 2 din Legea nr. 304/2004.

³³ Articolul 95 din Codul de procedura civilă prevede: Tribunalele judecă: 1. în primă instanță, toate cererile care nu sunt date prin lege în competența altor instanțe.

³⁴ În acest sens a se vedea „Raport al Consiliului Superior al magistraturii” privind STAGIU DE PREGĂTIRE ÎN OLANDA 8-19 noiembrie 2009, online disponibil la www.csm1909.ro/csm/linkuri/15_02_2011__39382_ro.doc accesat în data de 28.06.2016.

judecătorilor, precum și posibilitatea de strămutare a cauzelor.

În scopul sporirii încrederii în justiție precum și a creșterii transparenței actului de justiție a fost creată o pagina de internet³⁵ prin intermediul căreia pot fi vizualizate informații cu privire la stadiul dosarelor aflate pe rolul instanțelor judecătorești (număr dosar, obiect dosar, părțile dosarului, termenele de judecată, incidente procedurale, completul care judecă cauza, precum și ora și sala la care se judecă cauza).

Un sistem informatic impresionant de administrare a dosarelor a fost implementat la nivelul Curții de Apel Cluj, mai precis sistemul informatic implementat permite înregistrarea online a acțiunilor cu semnătură electronică digitală, precum și depunerea și transmiterea actelor de procedură³⁶. Sistemul a fost dezvoltat pe parcurs, iar în momentul de față permite inclusiv vizualizarea online a tuturor actelor de procedură existente la dosar. În opinia noastră, acest sistem reprezintă o evoluție importantă dar și necesară pentru un acces fiabil la justiție.

La nivelul instanțelor de judecată din România a fost implementat software-ul ECRIS³⁷. Acest program permite repartizarea dosarelor în mod aleatoriu și având în vedere obiectul cauzei.

În ceea ce privește compartimentele auxiliare de specialitate, toate instanțele judecătorești și toate parchetele au în structură următoarele compartimente auxiliare de specialitate³⁸: a) registratura; b) grefa; c) arhiva; d) biroul de informare și relații publice; e) biblioteca.

Curțile de apel și parchetele de pe lângă aceste curți, Înalta Curte de Casație și Justiție, Parchetul

de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și Parchetul Național Anticorupție au, de asemenea, în structură un compartiment de documentare și un compartiment de informatică juridică. Compartimentele de informatică juridică se pot organiza și în structura tribunalelor, a tribunalelor specializate, a judecătoriilor și a parchetelor de pe lângă aceste instanțe.

4. Concluzii

În momentul de față instanțele judecătorești din România sunt organizate și funcționează având la bază numeroase principii evocate în instrumente internaționale care vizează protejarea drepturilor omului.

Justiția, ca serviciu public reprezintă garanția protejării concrete și efective a drepturilor omului prin mijloace contencioase.

Independența instanțelor judecătorești precum și a judecătorilor față de alte entități ale statului sau entități private conferă actului de justiție un caracter just și independent protejându-l de orice ingerință.

În momentul de față justiția din România se confruntă mai mult cu probleme ce țin de conduita unor magistrați decât de activitatea de serviciu public. Numărul tot mai mare al cauzelor raportat la numărul mic, de multe, ori al judecătorilor poate pune în discuție calitatea actului de justiție. Altfel spus încrederea cetățenilor în actul de justiție poate fi afectat datorită erorilor judiciare sau de ce nu, a cauzelor de corupție. Actualmente, încrederea cetățenilor în justiție este într-o continuă fluctuație.

³⁵ www.portal.just.ro.

³⁶ A se vedea: www.curteadeapelcluj.ro

³⁷ A se vedea <http://www.juridice.ro/31398/despre-ecris.html> accesat în data de 10.06.2016.

³⁸ A se vedea art. 116 alin 1 din Legea nr. 304/2004.

II. DOCUMENTAR JURIDIC

O ARGUMENTAȚIE PENTRU CANDIDATURA POLITICĂ – DREPT FUNDAMENTAL AL OMULUI*

I. Introducere

Dreptul de a candida în alegeri, sau cum mai este numit dreptul la candidatură, este menționat într-un număr de tratate regionale și internaționale privind drepturile omului, adesea în legătură cu dreptul la vot. De exemplu, Articolul 25 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice garantează fiecărui cetățean dreptul și oportunitatea de a vota și de a fi ales în cadrul unor alegeri politice periodice și corecte. Tot astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului include ca pe o datorie garantarea drepturilor individuale la vot și la candidatura în alegeri. În timp ce ambele drepturi electorale se bucură de recunoaștere internațională, la nivel național avem de a face cu o situație diferită. Majoritatea normelor și legilor locale nu includ și nu exprimă acest drept de a candida în alegeri, cu toate că dreptul la vot este menționat în mod explicit. Acest dezechilibru se poate observa și în literatura academică de specialitate cu privire la drepturile electorale, unde majoritatea textelor se axează pe dreptul al vot. Ba chiar în anumite medii academice există încă dezbateri dacă acest drept la candidatură ar trebui considerat un drept al omului. Articolul Aleciei Johns își propune să ofere argumente în favoarea acestui drept prin evidențierea valorilor cheie și a intereselor care stau la baza existenței și fundamentării dreptului la candidatură politică, pledând pentru deplina sa recunoaștere în toate democrațiile liberale.

Este bine cunoscut faptul că pentru a justifica un drept, trebuie să enumeri și să aperi și îndatoririle care decurg din acest drept. Nimeni „nu poate argumenta un drept fără să analizeze îndatoririle legate de acesta și să determine dacă ele sunt sau nu rezonabile”¹.

* Documentul reprezintă o prezentare a articolului scris de dr. Alecia Johns, *The Case for Political Candidacy as a Fundamental Human Right*, publicat în *Human Rights Law Review*, Oxford, 2016, pp. 1–26. Traducerea a fost realizată de Daniela Albu.

¹ A se vedea H. Shue, *Mediating Duties*, 1998 p. 98, *Ethics* p. 687-700; J. Feinberg *The Nature and Value of Rights* (1970) p. 4

Autoarea își structurează studiul în patru segmente principale. Prima parte oferă o scurtă trecere în revistă cu privire la recunoașterea actuală și la scopul dreptului la candidatură politică de către legislația din domeniul drepturilor omului, precum și la contestarea acestui drept în literatura academică. În cea de a doua parte, se face o expunere mai detaliată a cadrului justificativ. În cea de a treia parte se menționează interesele și valorile care vin în sprijinul acestui drept, și anume demnitatea, autonomia, dezvoltarea personală și exprimarea politică. În ultima parte sunt evidențiate alte drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la vot, în scopul de a arăta cum recunoașterea deplină a dreptului la candidatură politică este instrumentală pentru realizarea tuturor celorlalte drepturi fundamentale.

II. Recunoașterea și scopul dreptului la candidatură în legislația actuală a drepturilor omului

Așa cum s-a subliniat mai sus, dreptul la candidatură este inclus într-o serie de tratate regionale și internaționale de drepturile omului. Există un consens tot mai extins cu privire la ce a ajuns să însemne acest drept, așa cum apare în jurisprudența mai multor curți internaționale și a organismelor de monitorizare a tratatelor internaționale. De exemplu, pentru a garanta că cerințele de eligibilitate pentru candidatura în funcții publice sunt rezonabile și ne discriminatorii², acest drept implică o procedură echitabilă în hotărârea eligibilității.

Curțile și organele de monitorizare a tratatelor au susținut și că acest drept include și datoria din partea statului de a lua măsuri pentru asigurarea unor oportunități reale la candidatură în contextul dreptului la exprimare politică.³ În acest context Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recunos-

² Podkolzina împotriva Letoniei Nr. 46726/99, Merits and Just Satisfaction, 9 aprilie 2002.

³ Organizația Femeilor din Mauritius împotriva Mauritius (35/78) CCPR?C/12/D/35/1978.

cut măsura în care multe aspecte ale organizării electorale pot afecta dreptul la candidatură, exprimând faptul că depozitele cerute pentru candidaturi trebuie să fie proporționale și nu excesive pentru a nu constitui „o barieră financiară insurmontabilă” pentru candidat.⁴ Dreptul la candidatură necesită un mecanism nearbitrar și transparent pentru numărarea voturilor⁵, precum și prezența unor proceduri de examinare a plângerilor care să fie echitabile și imparțiale, în cazul unor presupuse abateri electorale. Curțile internaționale și organismele de monitorizare a tratatelor au recunoscut un oarecare grad de permisibilitate cu privire la subiectul dreptului la candidatură luând în considerare particularitățile individuale, sociale, naționale, precum și nuanțele politice, stabilind că trebuie să se ia în considerare evoluția istorică și politică a statului respectiv atunci când se evaluează corectitudinea eligibilității candidaturii în funcții publice. Tocmai existența unor astfel de diferențieri la nivel internațional și regional subminează necesitatea recunoașterii dreptului la candidatură ca drept fundamental în legislațiile naționale.

Dreptul la candidatură în legislațiile naționale

În cadrul unui sondaj efectuat în 150 de țări democratice în anul 2014, s-a constatat că doar 27% din aceste țări includ ca drept în sine candidatura în alegeri. Unele includ un drept mai general de a deține funcții publice sau de a participa în mod direct la guvernare, de unde poate să decurgă și dreptul la candidatură. Cu toate acestea 66% dintre aceste democrații nu includeau acest drept sub niciuna dintre formele sale. De aici rezultă că acest drept este puțin recunoscut la nivel național. Tocmai de aceea acest studiu și-a propus să susțină recunoașterea dreptului la candidatură în alegeri ca drept constituțional în toate democrațiile liberale.

Se poate argumenta că dreptul unui cetățean de a candida în alegeri este deja o trăsătură de bază a oricărei democrații liberale, având în vedere faptul că la stabilirea componenței guvernului, constituțiile naționale subliniază dreptul la candidatura în funcții publice. Este tocmai ceea ce Dworkin numește norme constituționale

⁴ Suhkovetskyy împotriva Ucrainei, cererea Nr. 13716/02, Merite și Justificare echitabilă, 28 martie 2006, para. 73.

⁵ Hajili împotriva Azerbaidjan, cererea Nr. 6984/06, Merits and Just Satisfaction, 10 aprilie 2012.

„permissive”, cele care conduc la formarea unui guvern majoritar prin stipularea termenilor și condițiilor alegerilor⁶. Cetățenilor eligibili trebuie să li se recunoască dreptul de a candida, chiar dacă acest drept nu este inclus în mod expres ca parte a unui set constituțional de legi. Același lucru este valabil și pentru dreptul la vot: în absența unei recunoașteri exprese, puțini ar avea motive să susțină că cetățenii eligibili nu au dreptul la vot într-o democrație liberală. Aceste drepturi electorale sunt considerate ca fiind parte integrantă din principalele elemente constitutive ale democrațiilor moderne⁷ și în acest context, existența și necesitatea lor nu pot fi contestate.

Cu toate acestea, Alecia Johns susține că este necesar un nivel mai ridicat și mai la obiect al protecției dreptului la candidatură. Ea sprijină ideea includerii acestui drept pornind de la termenul desemnat de Dworkin drept regulă constituțională „care elimină din competiție”⁸, care descrie în mod amănunțit drepturi individuale restricționând puterea de reprezentare așa cum a fost ea definită prin normele și regulile permissive. În acest sens, dreptul la candidatură funcționează ca un drept de bază al tuturor cetățenilor adulți, astfel încât orice limitare a acestui drept, inclusiv regulile de eligibilitate, trebuie să fie justificate în mod special de statul respectiv.

Așa cum reiese din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru ca dreptul de a candida să aibă însemnătate și să nu fie doar iluzoriu, statul are îndatoriri privind asigurarea unui cadru electoral echitabil, în care acest drept să poată fi exercitat. Astfel potrivit lui Rawls, statul are datoria să asigure „o valoare echitabilă” a dreptului la candidatură: să garanteze nu numai existența acestui drept dar și „valoarea” sa pentru toți cei care trebuie să se bucure de el și să îl exercite.⁹ Astfel, în termenii lui Rawls, statul are datoria de a asigura o „valoare echitabilă” dreptului la candidatură, de a garanta nu numai existența dreptului în sine, dar și valoarea acestuia. Exprimat în acești termeni dreptul la candidatură devine o normă mult mai contestată decât pare la

⁶ A se vedea Dworkin, *Constitutionalism and Democracy* (1995) p. 3, *European Journal of Philosophy*, pp. 2-3.

⁷ A se vedea Plattner, *Liberalism and Democracy: Can't Have One Without the Other* (1998), p. 77.

⁸ Dworkin op. cit., p. 3.

⁹ A se vedea Rawls, *Political Liberalism* (1996), p. 327.

prima vedere. John Rawls include dreptul „de a deține o funcție publică” printre libertățile fundamentale, care trebuie garantate în mod egal pentru toți. Cu toate acestea punctul de vedere al Rawls nu este împărtășit de toată lumea. Charles Beitz respinge categorisirea de către Rawls a oportunității de a candida pentru o funcție publică drept o libertate fundamentală. El subliniază că aceasta ar trebui delimitată de dreptul la vot, care este exercitat de toată lumea, fiind un drept fundamental.¹⁰ Potrivit lui Beitz, în timp ce este un drept faptul de a îți exprima o anumită poziție (prin dreptul la vot), acesta este diferit de dreptul de a îți reprezenta propria poziție (prin candidarea în alegeri)¹¹. În opinia lui Beitz dreptul de a candida este conceput ca o ocazie de dezvoltare personală, similară cu dreptul de a alege o carieră.

Cercetătorii în domeniu din SUA și-au exprimat de asemenea îndoiala dacă candidatura politică ar trebui recunoscută ca fiind un drept fundamental.¹² În Constituția Statelor Unite nu se menționează în mod explicit dreptul la candidatură, deși unele tribunale au încercat să recunoască acest drept ca fiind un drept fundamental, Curtea Supremă a SUA s-a pronunțat clar considerând că dreptul la candidatură politică nu a atins statutul de drept fundamental.¹³ Teoreticianul constituției, Laurence Tribe și-a exprimat acceptul față de poziția Curții Supreme, susținând faptul că dreptul de a candida politic nu este un drept fundamental. Această poziție a lui Tribe, precum și lipsa unui consens general între teoreticienii politici indică în mod concertat necesitatea unei evaluări sistematice a justificărilor teoretice privind dreptul la candidatură politică.

III. Analiza domeniului de aplicare și a conținutului cadrului justificativ

În această secțiune sunt evidențiate aspecte ale justificării teoretice după cum urmează:

1. Obiectul justificării: se afirmă scopul general al unui drept moral;

¹⁰ A se vedea Beitz *Political Equality* (1989) pp. 174-175.

¹¹ Ibid.

¹² A se vedea Quigley, *Wading Through the Morass: The Eleventh Circuit Recognizes a Right to Candidacy in Randall v Scott* (2011), *Boston College Law Review* pp. 185-193.

¹³ Bullock împotriva Carter 405 US 134 (1972) pp. 142-143.

2. Unde se situează justificarea: contextul normativ în care se poziționează și contextul empiric înspre care este direcționat (ideea de democrație liberală);

3. Cum are loc această justificare: contururile precise ale cadrului justificativ și o scurtă pledoarie în favoarea forței argumentului

1. Scopul general al dreptului moral la candidatură

Așa cum s-a văzut mai sus articolul militează pentru un drept la candidatură înțeles ca un drept complet, care include două datorii principale: (i) datoria *negativă* a statului de a se reține de la impunerea unor cerințe de eligibilitate nejustificate pentru funcțiile electivă și (ii) datoria *pozitivă* de a oferi un cadru electoral echitabil prin intermediul căruia acest drept să poată fi exercitat de către potențialii candidați, cu aceeași echitate și oportunități egale.

Datoria *negativă* a statului de a se reține de la descalificări nejustificate provine din concepția că această candidatură reprezintă mult mai mult decât un simplu drept al *celor calificați*, fiind mai degrabă o motivație de bază pentru dreptul de a *fi calificat*.¹⁴ Acest drept de a fi calificat nu este un drept absolut, deoarece există o serie de cerințe justificative pe care un stat trebuie să le impună în mod rezonabil. Cu toate acestea, dreptul la candidatură nu creează o prezumpție în favoarea incluziunii, astfel încât restricțiile cu privire la eligibilitate trebuie să pretindă o justificare puternic argumentată din partea statului. Astfel de probleme s-au întâlnit cu privire la cerințele de rezidență, de limbă, descalificare pe motive de comportament inadecvat în trecut, sau descalificare a unor persoane cu dublă cetățenie. Interesele statului respectiv sunt de a salvarda competența și integritatea oficialităților publice alese. Recunoașterea unui drept justificat și fundamental la candidatură devine necesară iar justificările pentru exercitarea acestui drept trebuie supuse unor standarde de scrutin, care să țină cont de importanța unei eligibilități care să reflecte o atitudine incluzivă față de cetățean.

¹⁴ A se vedea Secțiunea 3 a Cartei Canadiene a Drepturilor și Libertăților; *Harvey v. New Brunswick (Attorney General)* 1996 2 SCR 876 (Curtea Supremă a Canadei) para 28.

În ceea ce privește datoria *pozitivă* a statului de a oferi un cadru electoral echitabil, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recunoscut importanța acestei datorii pentru realizarea deplină a dreptului la candidatură. Legile care au fost contestate în acest context au fost cele referitoare la înregistrarea candidaților, sau impunerea unor taxe exorbitante pentru candidatură.

Dreptul moral la candidatură politică trebuie interpretat prin prisma acestor două datorii ale statului, precum și prin cea a restricțiilor potențiale ale candidaturii a căror redresare se încearcă.

2. Contextul justificativ. Definirea „democrației liberale”.

Studiul Aleciei Johnes își propune să vină în apărarea afirmației că dreptul de a candida în alegeri există ca, ceea ce Feinberg numea „drept moral ideal”, un drept moral care trebuie convertit într-un drept pozitiv legal.¹⁵ Contextul în care un astfel de drept complet la candidatură trebuie să existe, este cel al unei democrații liberale.

Printre teoreticienii democrației empirice termenul „democrație liberală” a ajuns să fie sinonim cu un regim politic care are următoarele caracteristici: protecția libertăților civile individuale (inclusiv libertatea de credință, de exprimare, de asociere și adunare), statul de drept, constituționalitatea, un regim judiciar independent și protecția minorităților etnice și culturale.¹⁶ Diamond juxtapune un astfel de regim celui al unei „democrații electorale” subțiri, cu alegeri multipartide, competitive dar căreia îi lipsesc elementele substanțiale enumerate mai sus.¹⁷

Nu trebuie însă să înțelegem că dreptul la candidatură politică, împreună cu întreaga gamă a celorlalte drepturi civile și politice nu există ca drept moral în „democrațiile electorale” subțiri. Ceea ce trebuie înțeles este că dorința de a proteja anumite libertăți individuale trebuie acceptată și sub nici o formă nu are nevoie de justificare în sine.

Dufek și Holzer subliniază o distincție cheie între teoreticienii democrației empirice și

¹⁵ A se vedea J. Feinberg, *Social Philosophy* (1973), p. 85.

¹⁶ A se vedea L. Diamond, *Can the Whole World Become Democratic* (2003).

¹⁷ A se vedea L. Diamond *Developing Democracy: Towards Consolidation* (1999), pp. 10-12.

normative cu privire la abordarea „democrației liberale”; primii văd democrația liberală ca pe un ideal suprem care trebuie realizat, în timp ce ceilalți o concep ca pe un punct de plecare de unde vor lansa reformarea acesteia, transformarea și alternativele posibile¹⁸.

În fruntea teoreticienilor democrației normative, care critică modelul liberal sunt cei care aparțin școlii de gândire a democrației deliberative. Dryzek și alții au subliniat că „minimalismul liberal” se axează în mod prea restrictiv pe simpla agregare a preferințelor fixe și nu reușește să plaseze prioritate suficientă asupra celor de reflexie, prin dezbateri publice.¹⁹ Studiul de față este de acord cu această poziție critică și în argumentarea pentru un drept complet la candidatură, argumentele justificative se vor baza în mare parte pe mișcarea teoretică modernă care tinde spre concepte mult mai deliberative ale democrației. Principiile centrale ale democrației liberale sunt considerate necesare, dar nu suficiente pentru realizarea deplină a acestui drept.

3. Conturarea cadrului justificativ

Inspirându-se din scrierile lui James Nickel²⁰, articolul Aleciei Johnes propune o abordare justificativă pluralistă, care să includă ca interes principal apărarea dreptului la candidatură politică, precum și argumentele care derivă din aceasta și care demonstrează măsura în care acest drept este necesar pentru implementarea eficientă a altor drepturi și interese conexe. Nickel subliniază că abordarea pluralistă trebuie favorizată deoarece o linie unică de justificare nu va putea oferi imaginea completă a importanței acestui drept și nici nu va putea să contracareze cu succes eventualele obiecții.²¹

Prima justificare esențială se bazează pe abordarea de către John Tasioulas a drepturilor omului prin prisma intereselor. Potrivit acestei abordări, drepturile omului sunt fundamentate pe o pluralitate de valori normative, care includ: (i)

¹⁸ A se vedea P. Dufek & J. Holzer, *Democratization of Democracy? On the Discontinuity between Empirical and Normative Theories of Democracy*, Taylor Francis Online, 4 iulie 2013.

¹⁹ A se vedea J. S. Dryzek, *Deliberative Democracy and Beyond*, Oxford University Press, 2000.

²⁰ A se vedea J. Nickel, *Making Sense of Human Rights*, 2nd edition, 2007, pp. 53-91.

²¹ Ibid., p. 53.

demnitatea umană, definită ca statut și valoare morală intrinsecă; și (ii) o varietate de interese umane universale.²² Tasioulas își susține abordarea în opoziție cu teoreticienii care se bazează doar pe statutul acestui drept și care concep drepturile omului ca fiind fundamentate doar în statutul moral al cuiva; acești teoreticieni se eschivează nedorind să ia în considerare că interesele ar fi baza pe care se fundamentează drepturile, din teama că o astfel de abordare ar putea fi interpretată drept utilitarism sau din prisma teoriei consecințelor. După părerea lui Tasioulas, demnitatea umană trebuie onorată prin respectarea și protejarea intereselor acesteia. În opinia sa, alte interese universale pe care se fundamentează drepturile omului includ realizarea, bucuria exercitării depline a unui drept și cunoașterea.

Abordarea justificativă care urmează va încerca să stabilească măsura în care dreptul la candidatură favorizează o lărgire a interesului uman universal și democratic al cetățeanului pentru autonomie, exprimare politică și dezvoltare personală. Vom stabili măsura în care valoarea demnității umane, definită la modul general ca statut moral egal, necesită și impune existența și protecția dreptului la candidatură.

Această secțiune se bazează pe teoria lui Shue privind drepturile fundamentale: drepturi care sunt necesare pentru exercitarea tuturor celorlalte drepturi,²³ dar mai ales se fundamentează pe concepția larg acceptată a interdependenței drepturilor omului, deoarece relația dintre drepturi poate oferi premise justificative pentru drepturi individuale. Argumentul interdependenței nu trebuie interpretat ca o diminuare a importanței individuale a candidaturii politice ca drept de sine stătător, dar va servi ca sprijin pentru susținerea apărării adecvate a dreptului la candidatură, luând în considerare importanța centrală a acestui drept pentru realizarea altor libertăți fundamentale.

IV. Principala justificare bazată pe interes a dreptului la candidatură

Aceasta se va dezvălui în trei etape. În primul rând vom sublinia importanța interesului primor-

²² A se vedea J. Tasioulas *Towards a Philosophy of Human Rights* (2012), p. 65.

²³ A se vedea Shue, *Basic Rights: Subsistence, Affluence and US Foreign Policy* (1996), p. 19.

dial al cetățeanului democrat de a participa semnificativ la viața politică. În al doilea rând, vom demonstra măsura în care candidatura în funcții publice oferă o cale valabilă și unică pentru exercitarea acestei participări. Vom evidenția cum oportunitatea de a candida în alegeri promovează următoarele interese umane universale: exprimarea politică, dezvoltarea personală și autonomia. În al treilea rând, vom argumenta că valoarea demnității umane stă la baza dreptului la candidatură.

A. Interesul democratic al cetățeanului de a participa semnificativ la viața politică

Natura, modalitățile de aplicare și scopul participării politice în care se angajează cetățeanul este invariabil influențată de teoria normativă a acestuia cu privire la democrație. Dacă el acceptă concepția elitistă despre democrație a lui Schumpeter, participarea se va limita la alegerea unor reprezentanți mult mai experimentați, care sunt capabili de luarea unor decizii eficiente în treburile publice.²⁴ Cu toate acestea, dacă trecem în revistă multe alte teorii normative cu privire la democrație, devine evident faptul că majoritatea consideră că un cetățean democrat trebuie să se angajeze în modalități de participare directă la viața politică, dincolo de simpla acordare a votului pentru reprezentanții pe care îi consideră potriviți să ia deciziile. Toate aceste teorii se deosebesc între ele prin felul în care privesc natura și scopul participării la viața politică.

Teoria liberală se concentrează pe comunicarea preferințelor și necesităților către reprezentanții aleși cu scopul principal de a asigura garantarea drepturilor și intereselor liberale.²⁵ Astfel, participarea politică este considerată mai degrabă ca o condiție necesară pentru asigurarea libertăților personale, decât ca un bine în sine. Teoreticienii cu concepții republicane clasice²⁶ și cu modele de participare mai moderne se axează pe oportunitatea angajării directe în procesul decizional, mai cu seamă din perspectiva dezvoltării și realizării personale a cetățeanului.²⁷ Susținătorii

²⁴ A se vedea J. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, a treia ediție, Harper&Brothers, (1950).

²⁵ A se vedea J. Teorell *Political Participation and Three Theories of Democracy: A Research Inventory and Agenda* (2006) p. 45, *European Journal of Political Research*, pp. 787-792.

²⁶ A se vedea D. Held, *Models of Democracy*, ediția a doua, Stanford University Press (2006).

²⁷ A se vedea Teorell, op. cit., p. 794.

democrației deliberative se axează pe formarea unor preferințe rafinate și reflexive prin intermediul unui proces de deliberare publică având ca scop consolidarea unei raționalități discursive.²⁸ Procesul deliberativ este valoros în sine, fiind o sursă de legitimitate democratică. Alți teoreticieni precum Dahl și Beitz au evidențiat măsura în care cetățeanul democrat ar trebui să dețină parțial controlul și să participe la alcătuirea agendei politice și nu doar să reacționeze la aceasta.²⁹

Justificarea dreptului la candidatură se bazează pe apărarea pluralității intereselor umane, și nu este legată în mod inextricabil doar de un singur curent al teoriei democratice. De exemplu, justificarea candidaturii ca având un rol important în asigurarea altor libertăți rezonază cu interesul teoreticienilor liberali în protejarea drepturilor personale. În mod similar, partea de procedură care arată cum candidatura promovează dezvoltarea personală, vine în sprijinul teoriilor republicane și al democrațiilor care susțin participarea activă la viața politică. Mai mult decât atât, accentul pe care îl pune Dahl pe controlul agendei politice va fi folosit pentru a argumenta cum candidatura poate promova valoarea autonomiei individuale. În cele din urmă, teoria deliberării democratice va fi foarte instructivă pentru analizarea valorii comunicative a candidaturii, ca mijloc de exprimare politică. De aceea, este important de subliniat faptul că prezentarea justificării acestui drept nu acceptă și nu respinge niciuna dintre teoriile cu privire la democrație, cu condiția ca acestea să fie în limitele trăsăturilor principale ale unei democrații liberale. Secțiunea acestei lucrări care se referă la proceduri pentru candidatură demonstrează faptul că dreptul de a candida oferă o cale unică de participare la viața politică, așa cum susțin numeroasele și diversele teorii cu privire la democrație.

B. Interesele fundamentale care stau la baza dreptului la candidatură politică

(i) Exprimarea politică

Dreptul la exprimare politică se află în centrul interesului uman și este recunoscută ca un drept

²⁸ A se vedea Held, op. cit., p. 233.

²⁹ A se vedea R. A. Dahl *On Democracy*, Yale University, 2000.

fundamental în democrațiile cele mai liberale. Candidatura oferă o oportunitate unică pentru cetățean de a-și exprima și de a-și comunica convingerile, iar cetățeanul merită o recunoaștere independentă și o protecție a acestui drept de a candida. Această valoare comunicativă unică a fost recunoscută de Curtea de Apel a SUA³⁰, care a considerat că dreptul la candidatură politică este un drept constituțional protejat de Primul Amendament: dacă dreptul de a candida este privit din punctul de vedere al eficienței exprimării individuale, există foarte multe oportunități pentru individul care dorește să candideze. Astfel se deschid și noi uși pentru mass media, acolo unde altădată nu avea acces, candidatul poate fi invitat să își discute opiniile în emisiuni radiofonice sau televizate, el poate fi invitat la dezbateri cu diferite grupuri pentru a-și face cunoscute opiniile unor persoane care nu au auzit de el și de ideile sale. Pe scurt, candidatura deschide și o mare varietate de posibilități de comunicare, pe care altădată simpatizanții unui partid nu le aveau. Individul poate vorbi în capacitate de potențial deținător al unei funcții publice și nu doar ca simplu cetățean.

Semnificația acestei transformări este subliniată și de teoria democrației discursive a lui Habermas³¹ unde evidențiază două căi ale comunicării deliberative. Cea „neoficială”, mai degajată, care are loc în sfera publică unde cetățenii identifică problemele și diferitele soluții la acestea într-un spațiu descentralizat. Prin contrast, procesul politic, „formal”, oficial include deliberări între candidați și între factorii de decizie care răspund opiniilor și informațiilor generate din sfera neoficială. Habermas evidențiază faptul că rezultatele se bazează pe interdependența dintre cele două. Din acest motiv, importanța candidaturii este subminată de gradul în care aceasta poate facilita interdependența, acționând ca o punte de legătură între sfera neoficială și cea oficială, garantându-i astfel cetățeanului obișnuit o platformă prin care să se poată afirma pe calea comunicării oficiale. Conceptul democrației deliberative apreciază rolul mai extins al procesului electoral: nu numai ca un mijloc de reunire a preferințelor politice și de selectare a reprezen-

³⁰ Mancuso v. Taft 476 F.2d 187 (1973).

³¹ A se vedea J. Habermas, *Between Facts and Norms* (1996), pp. 304-8.

tanților, dar și ca proces discursiv în cadrul căruia preferințele se rafinează și se conturează mai exact.

Aprecierea rolului comunicativ al alegerilor este esențial pentru înțelegerea valorii de expresie a candidaturii.

Dar prin evidențierea valorii de expresie a candidaturii, nu se intenționează desconsiderarea aspectului de luare efectivă a deciziilor din cadrul procesului electoral. „Expersiviștii”, cei care au susținut justificarea dreptului la vot au fost criticați adesea pentru că au încadrat greșit substanța și implicațiile deciziilor votantului ca fiind mai puțin importante decât faptul că individul respectiv beneficiază de capacitatea morală de a își exprima opinia politică,³² iar astfel deținătorul acestui drept este descris ca neavând o obligație morală de a vota în mod responsabil.³³ În mod similar, s-ar putea argumenta că punerea accentului pe interesul candidatului în a se exprima individual diminuează importanța interesului public colectiv aflat în joc în politica electorală. Aceasta rezonază cu obiecțiunea lui Beitz la considerarea candidaturii drept o libertate fundamentală. El o reduce definind-o ca pe un interes personal care reprezintă opinia cuiva și subliniază că nu ar trebui să servească la escaladarea unui interes colectiv mult mai important, de a forma un guvern majoritar stabil,

Această critică are legitimitatea ei, dar valoarea de expresie a dreptului de a candida nu înseamnă excluderea rolului decizional al alegerilor. Se știe că numărul persoanelor care au acces la candidatură trebuie să fie oarecum limitat pentru a asigura alegeri fezabile. Aspectul interesului în a se exprima trebuie să fie recunoscut pentru a avea o imagine globală a valorii participative a candidatului. Votanții au interesul să audă părerile candidaților, astfel încât să fie bine informați atunci când iau deciziile și își exprimă preferințele.

(ii) Dezvoltarea personală

Gradul în care participarea politică promovează dezvoltarea personală a fost mereu o preocupare a conceptelor republicane și participative despre democrație. În cadrul tradiției clasice republicane, regăsim noțiunea aristotelică a omului ca „animal politic”, care obține împlinirea deplină doar prin participare directă la viața

politică.³⁴ În zilele noastre există concepții mai moderate cu privire la rolul participării în dezvoltarea personală, iar acestea sunt trăsături atât ale politicilor liberale cât și republicane. În această secțiune a lucrării ne vom axa pe opiniile lui Rawls privind dezvoltarea personală ca justificare a libertăților politice și pe gradul în care candidatura politică oferă o oportunitate majoră și distinctă în vederea unei astfel de dezvoltări.

Primul principiu al dreptății la Rawls susține că fiecare persoană are drepturi și libertăți egale, ceea ce include și libertățile politice de a vota și de a candida în funcții publice.³⁵ Conform celui de al doilea principiu al dreptății „inegalitățile sociale și economice trebuie să fie luate în seamă pentru toți atunci când se deschid candidaturile, în condiții echitabile și cu șanse egale.”³⁶ Valoarea și utilitatea libertăților politice trebuie să fie aceleași pentru toți, fără deosebire de poziția economică sau socială. Deci conform lui Rawls, oricare cetățean are dreptul la șansa echitabilă de a deține o funcție publică și de a influența rezultatul deciziilor politice. Rawls subliniază valoarea intrinsecă a libertăților politice pentru dezvoltarea socială și intelectuală a cetățeanului. El leagă libertățile politice de dezvoltarea și exercitarea a două puteri morale, pe care le consideră necesare pentru toți participanții la un sistem echitabil de cooperare socială. El identifică aceste două puteri morale ca fiind (i) capacitatea de a avea simțul dreptății – abilitatea de a înțelege și a pune în aplicare conceptul public de dreptate, care caracterizează condițiile cooperării sociale și (ii) capacitatea de a avea o concepție a binelui – de a forma, revizui și urmări îndeplinirea unei viziuni personale axată pe ceea ce este bine și ce merită făcut pentru societate. Rawls susține că libertățile politice joacă un rol deosebit de important în asigurarea exercitării depline și eficiente a simțului dreptății de către cetățean.

De aici putem desprinde importanța rolului pe care candidatura politică o are în aspectul moral al evoluției personale. Procesul formării și prezentării unor puncte de vedere proprii asupra deciziilor politice oferă ocazia candidatului de a aplica raționamente și norme morale unor probleme de interes public și de a se angaja în dezbateri pe aceste subiecte cu electoratul precum și cu contracandidații

³² A se vedea Ben and Wollheim, *Political Participation* (1978), p. 19.

³³ A se vedea Waldron, *Participation: the Right of Rights* (1998) p. 98.

³⁴ A se vedea Aristotel *Politica, Cartea a III-a*.

³⁵ A se vedea Rawls, *Political Liberalism*, (1996), p. 291; și Rawls, *Theory of Justice*, Revised edn (1999), p. 53.

³⁶ *Ibid.*, p. 291.

sau oponentii săi. Rigoarea socială și intelectuală necesară candidatului pentru a convinge electoratul cu privire la punctul său de vedere și pentru a se distanța de opoziție îi oferă acestuia o șansă unică de dezvoltare, care se plasează cu mult deasupra celei conferite și oferite prin dreptul la vot.

Potrivit lui Rawls, cel de al doilea principiu al dreptății susține accesul echitabil la funcții și poziții, ceea ce este foarte important pentru dezvoltarea personală a cetățeanului care își propune să candideze. Rawls menționează că cei excluși pe nedrept de la dreptul de a candida vor fi privați de la o deplină realizare personală, prin exercitarea cu devotament și pricepere a datoriilor sociale. Astfel aceste persoane vor fi private de unul dintre principalele aspecte ale binelui uman.

(iii) Autonomia

Conceptul de autonomie se referă la capacitatea cuiva de a alege o anumită viziune asupra unui trai bun, de a lua hotărârile și de a se orienta după dorințe și considerații care nu îi sunt impuse din exterior.³⁷ Așa cum subliniază David Held, într-o societate democratică, recunoașterea autonomiei cetățeanului impune crearea unui sistem colectiv și reflexiv de luare a deciziilor în care cetățenii se pot angaja în deliberarea cu privire la treburile politice care le afectează în mod semnificativ condițiile lor de viață.³⁸ Potrivit lui Held, acest principiu al autonomiei se află în centrul conceptului democratic, existând diferite tabere ale teoreticienilor care acordă atenție dezvoltării personale a cetățeanului în mod echitabil și egal. Vom argumenta că dreptul la candidatură politică dezvoltă și mai mult noțiunea de autonomie democratică datorită faptului că oferă individului o șansă importantă de a-și exercita controlul asupra agendei publice.

Evidențiind criteriile necesare pentru un proces democratic deplin, Dahl susține că puterea poporului „demos” ar trebui să dețină și ea controlul asupra agendei, să i se ofere ocazia luării deciziilor, iar ceea ce contează ar trebui să fie discutat și decis în cadrul unui proces democratic.³⁹ În democrațiile liberale, candidații la funcții politice joacă un rol important în elaborarea conținutului agendei publice, deoarece ei constituie platforma

³⁷ A se vedea Christman, *Autonomy in Moral and Political Philosophy, the Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2011).

³⁸ A se vedea Held, op. cit., p. 271.

³⁹ A se vedea Dahl, op. cit., p. 38.

de unde o serie de alternative sunt lansate și prezentate pentru a fi dezbătute și luate în considerare de public. Beitz ca și alții recunoaște acest rol central și subliniază gradul în care regulile care reglementează accesul candidatului la vot influențează alcătuirea agendei politice.⁴⁰

Valoarea autonomiei impune ca persoanele să fie libere să își aleagă propria concepție cu privire la un trai bun, la cum trebuie să arate o viață care merită trăită. Pentru ca autonomia să se poată manifesta este nevoie de libertate. Autonomia și libertatea stau la baza celor mai multe libertăți civile și politice deoarece ele au rolul de a împiedica statul să intervină în mod nedrept cu privire la opțiunile cetățeanului în chestiuni de asociere politică, discurs sau credință religioasă. Dar autonomia funcționează „în limitele unor valori prudente”⁴¹. O încălcare a autonomiei este restricționarea alegerii cuiva de a candida într-o funcție publică. Așa cum subliniază Shue, faptul că multe persoane nu doresc să participe la viața politică nu înseamnă să se împiedice această participare și să nu fie considerată un drept al fiecăruia.⁴²

C. Valoarea demnității umane

Alecia Johns subliniază faptul că atât utilitatea conceptului de demnitate cât și relația acestuia cu drepturile omului, rămân încă foarte contestate în literatura de specialitate, cu toate că mai există și voci care susțin că sunt pe deplin întemeiate. De aceea alege să se axeze pe rolul și semnificația specifică a demnității în contextul justificării dreptului la candidatură.

(i) Semnificația și rolul demnității în considerarea candidaturii bazate pe interes

Ideea de demnitate ca necesitate fundamentală pentru existența unui statut egal între oameni este regăsită în multe teorii și concepte cu privire la demnitate. Demnitatea umană are rolul de a stabili de ce interesele umane merită protecție și sprijin pentru realizarea lor. Dacă analizăm în mod specific dreptul la candidatură, vom vedea că demnitatea are rolul unei norme de expresie, ceea ce înseamnă că semnificațiile exprimate prin acțiuni contează din punct de vedere moral tocmai prin virtutea manifestării demnității. Așa cum subliniază

⁴⁰ A se vedea Beitz, op.cit., p. 164.

⁴¹ A se vedea Tasioulas, *Human Rights, Universality and the Values of Personhood: Retracing Griffin's Steps* (2002), p. 93.

⁴² A se vedea Shue, op. cit., pp. 72-73.

Denise Reaume⁴³ „violarea demnității implică transmiterea mesajului că unii sunt mai puțin valoroși decât alții”. Acest concept rezonază cu cel al lui Habermas privind demnitatea umană în contextul aspirației pentru recunoaștere socială a statutului cetățeanului, ca membru egal într-o comunitate organizată.⁴⁴ Deci demnitatea are și conotația de recunoaștere socială și de statut moral egal.

(ii) Demnitatea umană și dreptul la candidatură

Egalitatea politică stă la baza unei guvernări democratice și înseamnă că toți membrii societății sunt la fel de calificați să participe la măsurile care pot afecta comunitatea.⁴⁵ Și concepția lui Rawls privind libertățile politice susține egalitatea membrilor societății. Libertățile politice joacă un rol esențial în recunoașterea statutului moral al cetățeanului și în consecință și a demnității acestuia.

Excluderea de la dreptul de a candida, deși oricine are dreptul la vot, încă are o semnificație simbolică deoarece înseamnă încălcarea demnității cetățeanului iar cei care sunt excluși de la acest drept nu au același statut cu cei care au acces deplin la procesul electoral.

V. Justificarea derivată a dreptului la candidatură

A. Relația dintre dreptul la candidatură și dreptul la vot

În această parte a lucrării autoarea își propune să demonstreze cum un drept complet (care mai este numit și robust) la candidatură este necesar pentru garantarea eficientă și indiscutabilă a dreptului la vot. Curțile de justiție din SUA și cercetătorii în domeniu, au manifestat reticență cu privire la recunoașterea dreptului la candidatură, ca drept de sine stătător, dar au recunoscut importanța dreptului la vot.

Autoarea analizează relația dintre dreptul la vot și dreptul la candidatură politică prin prisma teoriei drepturilor emisă de Raz, care consideră că dreptul poate fi justificat de faptul că „prin servirea intereselor deținătorului acestui drept, sunt servite și interesele altora, iar aceste interese

⁴³ A se vedea D. Reaume *Discrimination and Dignity* (2003).

⁴⁴ A se vedea Habermas, *The Concept of Human Dignity and the Realistic Utopia of Human Rights* (2010) 41, Metaphilosophy, p. 472.

⁴⁵ A se vedea Dahl, op. cit., p. 39.

comune contribuie la greutatea și justificarea acestui drept”⁴⁶.

Relația dintre vot și candidatură trebuie examinată prin prisma gradului în care împlinirea intereselor candidatului respectiv, servește și la împlinirea intereselor fundamentale ale votanților. În acest context sunt analizate două interese ale votantului: (a) interesul votantului de a-și alege în mod liber reprezentantul și (b) interesul votantului de a face o alegere bine informată

(a) Interesul votantului de a-și alege în mod liber reprezentantul

Dreptul de a vota nu trebuie interpretat ca oferind și garanția absolută că oricare votant își va vedea reprezentat candidatul ales. Votantul are acces la o paletă diversă de candidați care reprezintă diverse segmente ale societății. Un astfel de drept impune statului datoria de a justifica la standarde înalte cerințele de eligibilitate și motivele exacte ale descalificărilor unor candidaturi.

Respingând noțiunea dreptului la candidatură ca pe un drept fundamental, Beitz susține că „dreptul de a-ți se reprezenta vederile politice nu implică și dreptul corelativ de a-ți reprezenta vederile proprii”⁴⁷. Dar această afirmație ignoră gradul în care candidatul respectiv poate urmări să reprezinte în mod autentic nu numai opiniile sale, dar și pe cele ale unui grup identificabil, ceea ce ar însemna că negându-i accesul la candidatură înseamnă a nega reprezentarea intereselor grupului pe care îl reprezintă.

Se mai ridică întrebări cu privire la autenticitatea libertății și atunci când electoratul se află în situația de a alege dintre un număr de persoane sponsorizate de partidele politice, oricât de nepotrivite le consideră pe aceste persoane pentru a-l reprezenta.

Referitor la împiedicarea unui cetățean de a-și exercita dreptul de a participa în mod direct sau prin reprezentanți în guvern, orice lege care impune ca cetățeanul să facă parte dintr-un partid politic este o piedică inutilă, care neagă cetățeanului dreptul de participare directă și echivalează cu o încălcare a dreptului acestuia.

(b) Interesul votantului de a face o alegere informată

Dreptul la vot a fost considerat dintotdeauna esențial pentru păstrarea tuturor celorlalte drepturi

⁴⁶ A se vedea J. Raz, *Ethics in the Public Domain: Essays in the Morality of Law and Politics*, Oxford Scholarship Online (2012).

⁴⁷ A se vedea Beitz, op. cit., p. 90.

ale omului. Dreptul la exprimare liberă servește nu numai interesul vorbitorului ci și interesul auditoriului, al grupului care se realizează la ideile acestuia. Tocmai de aceea dreptul la candidatură este esențial pentru că el dă măsura realizării depline a dreptului de a vota. Electoratul are dreptul la informare. Programele politice trebuie prezentate în mod transparent pentru ca votantul să poată face o alegere informată. Împiedicarea și marginalizarea unor partide mai mici, obstrucționarea acestora de a-și prezenta ideile înseamnă o subminare a dreptului fiecărui cetățean la o bună informare, și acest fapt ar putea influența maniera în care cetățeanul respectiv își exercită dreptul la vot.

B. Importanța dreptului la vot și a dreptului la candidatură politică pentru păstrarea tuturor celorlalte drepturi ale omului

Dreptul la vot și guvernarea democratică sunt esențiale pentru păstrarea tuturor celorlalte drepturi ale omului. Într-o societate democratică oricare cetățean se poate exprima în folosul comunității.

Dreptul la vot, ca drept democratic oferă guvernelor o reacție autentică despre cât de bine rezolvă acestea problemele cetățenilor. Participarea la viața comunității este un drept necesar pentru realizarea tuturor celorlalte drepturi. Fără funcționarea eficientă a căilor prin care cererile populației se pot face ascultate de către cei care trebuie să le îndeplinească, atunci când cererile cetățenilor sunt ignorate, înseamnă că aceștia nu își pot exercita cu adevărat drepturile.

Autoarea susține că tocmai de aceea, dreptul la candidatură politică este important pentru păstrarea tuturor celorlalte drepturi, el fiind esențial și pentru realizarea deplină a dreptului la vot. Dreptul la candidatură are valoare distinctă ca mijloc de a reacționa față de guvernul în funcție și ca mijloc prin care cererile cetățenilor se pot face cunoscute și ascultate înainte de a fi îndeplinite.

C. Contribuția la o cultură liberală comună

Unii teoreticieni sunt de părere că greutatea atribuită multor drepturi civile și politice în democrațiile liberale este adesea prea mare decât valoarea reală a dreptului respectiv, așa cum este el privit de către cel care îl exercită, deci de către deținătorul său. De multe ori drepturile liberale au constituit mai mult prerogativul unei comunități decât al unui individ, contribuind la o cultură liberală comună care servește binele general.⁴⁸

Dreptul la exprimare liberă servește la protejarea intereselor celor care au acest drept și

poate fi folosit pentru exprimarea opiniilor unui individ sau ale unui grup. Acest drept servește interesele tuturor celor care sunt interesați să obțină informații de la semenii lor. Deci el vine în sprijinul intereselor unor cetățeni care pot să nu fie nici vorbitori, nici ascultători, prin faptul că informează cu privire la o opinie, sau o situație existentă. Același lucru se poate spune și despre dreptul la candidatură politică. Aceeași discrepanță există între cetățeanul mediu și contribuția acestuia la binele comun. Dar aceasta nu înseamnă că procesul electoral și accesul la candidatură nu trebuie să fie inclusive și echitabile. Interesul general al dreptului la candidatură transcende interesul candidatului individual și al supporterilor acestuia.

CONCLUZII

În timp ce dreptul la vot continuă să se bucure de o largă recunoaștere atât în legislația internațională cât și în cea națională, nu același lucru se poate spune despre dreptul la candidatură politică. Acesta rămâne neteoretizat și nerecunoscut îndeajuns. Articolul Aleciei Johns reprezintă un pas înainte în domeniu, pentru că prezintă argumente în favoarea fundamentării acestui drept la candidatură în democrațiile liberale. Recunoașterea acestui drept la justa lui valoare poate contribui la înlăturarea acelei atitudini paternaliste a statului de a refuza cetățenilor săi această alegere de a candida. Se desprinde din acest studiu necesitatea unei analize profunde a criteriilor de eligibilitate pentru candidaturi și a motivelor descalificărilor din procesul electoral (de exemplu comiterea în trecut a unor fraude de către candidatul respectiv). Se ridică întrebarea dacă votantul poate avea alegerea de a-i acorda încredere candidatului preferat, sau dacă interesul statului este suficient pentru a garanta o decizie care refuză în mod paternalist această alegere. Trebuie acordată atenție gradului în care astfel de măsuri pot submina demnitatea, autonomia, și libertatea de expresie a celor descalificați și eliminați din cursa electorală.

Studiul Aleciei Johns argumentează și susține faptul că doar protejarea dreptului la vot, fără recunoașterea deplină a dreptului la candidatură politică, nu reprezintă o bază adecvată pentru păstrarea unei complete libertăți electorale, care ar trebui să definească și să caracterizeze o guvernare democratică.

⁴⁸ A se vedea, Raz, op. cit., pp. 54-55.

III. JURISPRUDENȚĂ

DECIZIA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA DRĂGAN ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI¹

Potrivit art. 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale „nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

I. Sub aspect procedural vom reține că²:

1. Domnul Adrian Drăgan (reclamantul), a sesizat Curtea la 25 noiembrie 2009, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția).

2. Reclamantul s-a plâns în special că în penitenciarele Galați, Rahova și Jilava condițiile sale de detenție au fost inumane. De asemenea, a susținut lipsa unui tratament medical adecvat, faptul că a fost supus la rele tratamente de un agent de pază al penitenciarului și lipsa de eficacitate a anchetei cu privire la aceste evenimente, toate cu încălcarea art. 3 din Convenție.

3. La 4 martie 2014, capetele de cerere referitoare la condițiile inumane de detenție, lipsa tratamentului medical și relele tratamente la care a fost supus de un agent de pază al penitenciarului au fost comunicate Guvernului, iar restul capetelor de cerere au fost declarate inadmisibile, în temeiul art. 54 § 3 din Regulamentul Curții.

II. În fapt vom reține următoarele:

I. Circumstanțele cauzei

4. Reclamantul s-a născut în 1956 și se află în prezent în detenție în Penitenciarul Giurgiu.

5. În ultimii 9 ani a fost condamnat în mai multe rânduri și a fost plasat în detenție în diferite penitenciare. Pentru anumite perioade de timp a fost ținut în spitalele-penitenciare Jilava și Rahova.

6. La 1 noiembrie 2007, reclamantul a fost condamnat de Tribunalul Arad pentru două capete de acuzare, tâlhărie și furt, la 7 ani de închisoare. Instanța a dispus, de asemenea, internarea reclamantului în secția de psihiatrie a Spitalului-Penitenciar București-Jilava până la însănătoșire.

¹ Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Drăgan împotriva României, C 65.158/09, din 02 februarie 2016.

² Pentru simplificarea lecturii au fost numerotate doar aspectele relevante.

A. Condiții de detenție

1. Versiunea reclamantului

7. În formularele de cerere și scrisorile adresate Curții începând din 2009 reclamantul s-a plâns de supraaglomerarea gravă pe care a trebuit să o suporte în Penitenciarul Galați, unde între 13 și 15 persoane private de libertate erau ținute într-o celulă cu dimensiuni între 20 și 24 mp, ca și în penitenciarele Rahova și Jilava.

8. Reclamantul s-a mai plâns, de asemenea, de slaba calitate a alimentelor și a apei potabile din aceste penitenciare, că nu i s-a oferit întotdeauna un regim alimentar potrivit convingerilor religioase musulmane și că, de cele mai multe ori, ar fi suferit de foame întrucât porțiile nu erau suficiente.

9. În toate cele trei penitenciare apa caldă nu era furnizată decât pentru perioade scurte de timp, în care nu ar fi avut suficientă vreme să se spele pe dinți. În plus, în Penitenciarul Jilava nu era furnizată suficientă apă rece.

10. Reclamantul a susținut în continuare că, deși nu dispunea de resurse financiare și nu mai avea o familie care să îl sprijine, autoritățile din toate cele trei penitenciare nu i-au furnizat îmbrăcăminte necesară, hârtie igienică, săpun de toaletă sau articole de toaletă pentru a se spăla pe dinți.

2. Versiunea Guvernului

a) Penitenciarul Galați

11. În Penitenciarul Galați reclamantul a fost cazat aproximativ 8 luni în 6 celule diferite, inclusiv la infirmerie și în celula destinată celor aflați în "refuz de hrană". În acest penitenciar, celulele au aproximativ 24 mp, cu maximum 15 paturi. Reclamantul a împărțit celulele cu maximum 11 alte persoane private de libertate (2,1 mp de spațiu personal, inclusiv spațiul ocupat de paturi sau alte piese de mobilier).

12. Apa rece era disponibilă la diferite intervale, pentru un total de 7 ore pe zi, și nu era disponibilă între orele 9 p.m. și 6,30 a.m. Calitatea

apei potabile a fost certificată de Autoritatea de Sănătate Publică Galați.

13. Reclamantul primea un regim alimentar potrivit convingerilor sale religioase și compoziția meniului zilnic respecta regulamentele în materie.

14. Articolele de toaletă erau furnizate potrivit bugetului alocat. În cele aproximativ 8 luni pe care reclamantul le-a petrecut în Penitenciarul Galați a primit următoarele: 2 tuburi de pastă de dinți, 6 aparate de ras, 4 tuburi de spumă de ras, 9 săpunuri de calitate inferioară, 6 role de hârtie igienică, 2 periute de dinți și detergent.

15. În cursul detenției în Penitenciarul Galați reclamantul nu a primit vizite și a fost considerat inapt de muncă. Acesta nu avea niciun venit.

b) Penitenciarul Rahova

16. Reclamantul a fost cazat în Penitenciarul Rahova timp de 6 luni și 4 zile. A fost plasat în celule cu o suprafață de 21 mp, pe care le-a împărțit cu alte 9 persoane private de libertate (2,1 mp de spațiu personal, inclusiv spațiul ocupat de paturi sau alte piese de mobilier). Celulele aveau băi dotate cu 2 chiuvete, un duș și o toaletă. Apa rece era disponibilă permanent, iar apa caldă de două ori pe săptămână potrivit unui program.

17. Alimentele erau pregătite în conformitate cu standardele și regulamentele. Renovarea zonelor pentru pregătirea și conservarea alimentelor era în desfășurare la momentul în care au fost transmise observațiile Guvernului.

18. Guvernul a susținut că, în momentul plasării în centrul de detenție, persoanele private de libertate primeau un set de lenjerie de pat.

19. În cursul detenției în Penitenciarul Rahova reclamantul nu a primit vizite, a fost considerat inapt de muncă și nu avea niciun venit.

c) Penitenciarul Jilava

20. Reclamantul s-a aflat în detenție la Penitenciarul Jilava timp de 22 de zile. Câteva zile a împărțit o celulă de aproximativ 40,28 mp alături de alte 27 de persoane private de libertate; existau 30 de paturi, precum și alte piese de mobilier (1,43 mp de spațiu personal, inclusiv spațiul ocupat de paturi sau alte piese de mobilier). Această celulă era dotată cu două toalete și două chiuvete, iar apa rece era disponibilă permanent. În restul perioadei a fost ținut la infirmerie, unde avea la dispoziție aproximativ 6 mp de spațiu personal.

21. Apa caldă era furnizată în spațiile de duș comune potrivit unui program prestabilit de 2 ore luna și vinerea pentru jumătate de penitenciar și

marțea și sâmbăta pentru cealaltă jumătate. Într-una dintre secțiile infirmeriei, în care reclamantul a petrecut 14 zile, erau disponibile 2 dușuri cu apă caldă pentru până la 7 persoane private de libertate, pentru aceleași perioade de timp ca și cele din programul general (2 ore pe săptămână).

22. În cursul celor 22 de zile pe care le-a petrecut în acest penitenciar, reclamantul a primit o rolă de hârtie igienică, un aparat de ras și un tub de spumă de ras.

23. Guvernul a susținut că, la 17 mai 2013, reclamantul a primit, de asemenea, îmbrăcăminte pe care o putea folosi în timpul șederii sale în acest penitenciar, dar nu a depus niciun document în sprijinul acestei afirmații.

24. Reclamantul a primit „meniul pentru religia musulmană” în conformitate cu regulamentul intern.

25. Reclamantul a avut acces la curtea destinată desfășurării exercițiilor timp de 6 ore pe zi.

26. În cursul detenției în Penitenciarul Jilava reclamantul nu a primit vizite și nu a avut niciun venit.

27. La 11 iunie 2013, reclamantul a fost transferat la Penitenciarul Giurgiu.

3. Plângerile depuse de reclamant cu privire la condițiile de detenție

28. Reclamantul a depus numeroase plângeri către autoritățile penitenciarului sau către judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate, subliniindu-și nemulțumirea față de supraaglomerare, slaba calitate a apei potabile sau față de calitatea și cantitatea de alimente pe care o primea. A solicitat în mai multe rânduri să fie plasat într-o celulă pentru ocupare în regim de o persoană și i se dea anumite alimente, cum ar fi ouă prăjite sau cartofi prăjiți.

29. Aceste plângeri au fost întotdeauna respinse ca nefondate.

30. La 30 septembrie 2009, judecătoria de sector din București a respins definitiv plângerea reclamantului referitoare la furnizarea neadecvată a apei potabile în Penitenciarul Jilava, motivând că această situație este rezultatul constrângerilor bugetare. O altă plângere formulată către judecătorul delegat în timp ce reclamantul era în detenție la Penitenciarul Rahova are pe verso nota "Transferat".

31. Plângerile referitoare la supraaglomerare au fost întotdeauna soluționate cu concluzia că

repartizarea deținuților în secțiuni și celule reprezintă o funcție a administrației penitenciarului și că plasarea în celule individuale nu era posibilă și nu era permisă de lege.

32. În mai multe rânduri reclamantul s-a plâns judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate că alimentele care îi erau servite în închisoare erau de slabă calitate, iar porțiile nu erau corespunzătoare. Toate plângerile sale au fost respinse ca nefondate, întrucât judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate a considerat că afirmațiile reclamantului ar fi fost contrazise de informațiile transmise de autoritățile din penitenciarele respective.

33. La 7 martie 2013 în timp ce se afla în detenție în Penitenciarul Rahova, reclamantul a solicitat o pereche de pantofi, două perechi de șosete și un trening. O notă privind cererea afirmă că aceasta va fi examinată în funcție de stocuri, dar nu există nicio mențiune ulterioară dacă reclamantul a primit vreunul din articolele solicitate.

B. Tratament medical

1. Starea de sănătate și tratamentul reclamantului

34. În iulie 2009, în urma unui examen stomatologic la Spitalul-Penitenciar Rahova, reclamantul a fost diagnosticat cu parodontită (gradele I și II) și edentație frontală, laterală și terminală. Medicul a prescris tratament specific pentru parodontită, instalarea unei proteze mobile și o dietă lichidă sau semilichidă până la instalarea protezei.

35. Ulterior aceluși moment, reclamantul a fost dus la medicul dentist în numeroase rânduri ca răspuns la cererile sale, în urma crizelor produse de inflamarea gingiilor sau a durerilor dentare. I s-a prescris în mod constant un tratament simptomatic cu medicamente antibiotice sau antiinflamatoare. De fiecare dată medicii au repetat recomandarea pentru urmarea unei diete lichide sau semilichide.

36. În noiembrie 2009, reclamantul a fost diagnosticat cu parodontită marginală generalizată cronică și i-au fost prescrise antibiotice, medicamente antiinflamatoare și igienizarea cavității orale de către un dentist din cadrul sistemului penitenciar. Cu aceeași ocazie a fost, de asemenea, diagnosticat cu inflamarea glandelor salivare și i s-

a prescris efectuarea unei intervenții chirurgicale, care s-a realizat la 28 martie 2013.

37. La 11 mai 2010 reclamantul a fost diagnosticat cu ulcer duodenal și la 11 august 2011 cu gastroduodenită cronică.

38. La 21 iulie 2011, în timpul unei examinări medicale la Penitenciarul Galați, reclamantul, care fusese diagnosticat anterior cu diverse tulburări de personalitate, a fost diagnosticat ca prezentând simptome de paranoia; s-a recomandat să fie internat în secția de psihiatrie a Penitenciarului-Spital Poarta Albă.

39. Între 15 și 19 octombrie 2012, reclamantul a fost internat pentru inflamarea acută a glandelor salivare și stomatită generalizată. A fost externat cu recomandarea de a consuma alimente lichide și semilichide, să se spele pe dinți de trei ori pe zi, să ia antibiotice și să folosească apă de gură.

40. Reclamantului i-a fost extras un dinte la 29 noiembrie 2012.

41. La 24 februarie 2014, reclamantul a fost dus la spitalul penitenciarului având congestie și inflamație a gingiilor. A fost diagnosticat, printre alte afecțiuni, cu otită acută cronică, stomatită generalizată, parodontită apicală cronică, tulburări neurovegetative, conjunctivită și spondiloză.

42. Reclamantul a fost dus în mai multe rânduri la spitale – penitenciar sau la unitatea de urgență a spitalelor publice având nasul spart sau coastele rupte după ce a fost agresat de alte persoane private de libertate.

43. Pe parcursul detenției reclamantul a refuzat tratamentul cu medicamente sau, în câteva rânduri, să fie transportat la Spitalul-Penitenciar Rahova pentru afecțiuni care nu aveau legătură cu afecțiunile sale dentare. În noiembrie 2011 reclamantul, care era într-o stare de agitație, a refuzat să fie examinat de medicul dentist al penitenciarului. La 3 februarie 2014, reclamantul a refuzat efectuarea unei extracții dentare.

2. Plângeri depuse de reclamant cu privire la problemele sale dentare

44. La 15 octombrie 2009, reclamantul s-a plâns autorităților penitenciarului și judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate că nu i s-a dat dieta lichidă și semilichidă care îi fusese prescrisă de medic. La 3 noiembrie 2009 judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate de la Penitenciarul Rahova a respins plângerea, fiind de acord cu

autoritățile penitenciarului că nu exista o prescripție din partea unui medic pentru o astfel de dietă în dosarul medical al reclamantului. O altă plângere similară depusă de reclamant în ianuarie 2013 a fost respinsă de către judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate din același motiv.

45. La 21 mai 2012, în august 2012 și la 10 septembrie 2012, reclamantul s-a plâns administrației penitenciarului că are dureri de dinți și că nu poate să mănânce întrucât nu i s-a dat o dietă lichidă, așa cum a solicitat. Nu există răspunsuri la aceste plângeri în dosarul de penitenciar al reclamantului, transmis de Guvern.

46. În ianuarie 2013 reclamantul s-a plâns judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate despre slaba calitate a alimentelor servite în penitenciar; legumele nu erau suficient gătite; primise oase fără carne. În continuare s-a plâns că nu i s-a dat dieta lichidă prescrisă de medici și că a primit astfel în mod constant alimente pe care nu putea să le mestece și să le mănânce. Administrația penitenciarului a afirmat în fața judecătorului că reclamantului nu i-a fost prescrisă nicio dietă specială de către un medic și că alimentele servite în închisoare erau în conformitate cu reglementările și în limitele bugetului de 4,06 lei per deținut pe zi (aproximativ 1 euro). La 8 ianuarie 2013, judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate a respins plângerea reclamantului ca fiind nefondată, având în vedere că alimentele primite de reclamant erau în conformitate cu regulamentele și bugetul.

47. În martie 2013, reclamantul s-a plâns din nou în fața judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate. El a afirmat că, din cauza problemelor sale dentare, nu putea mânca alimentele servite în închisoare. Reclamantul a menționat despre carne că nu era gătită suficient și că, foarte des, în timp ce era transportat, a primit șuncă crudă, nefeliată, și biscuiți, alimente pe care el nu le putea mânca. La 21 martie 2013, judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate a respins plângerea reclamantului pe motiv că faptele descrise de acesta au fost infirmate de autoritățile penitenciarului. La acel moment, niciun medic nu prescriesese ca reclamantul să primească dietă lichidă sau semilichidă. La 14 mai 2013, judecătoria de sector din București a respins definitiv plângerea

reclamantului, susținând că meniurile din penitenciar erau preparate și administrate în conformitate cu regulamentele interne și în limitele bugetului.

48. La 16 și 25 iunie, 23 decembrie 2013 și la 12 și 24 martie 2014, reclamantul s-a plâns administrației penitenciarului de dureri de dinți și a solicitat tratament pentru parodontită. Autoritățile au răspuns la aceste plângeri că medicul este în concediu și că va fi stabilită ulterior o programare.

C. Rele tratamente pretins aplicate de un agent de pază al penitenciarului

49. Potrivit reclamantului, la 14 februarie 2013, în timp ce era transportat la o infirmerie din afara închisorii, a fost supus la rele tratamente de un agent de pază al penitenciarului care îl escorta.

50. Imediat după incident, reclamantul a depus o plângere penală împotriva agentului de pază al penitenciarului pentru rele tratamente și purtare abuzivă.

51. La 27 noiembrie 2013, parchetul de pe lângă judecătoria de sector din București a emis o rezoluție de neîncepere a urmăririi penale în cauză. Potrivit unei copii a jurnalului de corespondență al penitenciarului, astfel cum a fost transmisă de Guvern, reclamantul a primit o copie a rezoluției la 12 decembrie 2013.

52. Reclamantul nu a contestat această rezoluție în fața procurorului ierarhic superior, astfel cum prevede Codul de procedură penală.

III. În continuare, Curtea amintește în cuprinsul deciziei dispozițiile legale și practica din dreptul intern precum și standardele internaționale relevante.

53. Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor prevede la art. 38 că persoanele private de libertate au dreptul să depună plângeri cu privire la măsurile adoptate de autoritățile penitenciarului în ceea ce privește drepturile lor, în fața unui judecător delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate delegat de curtea de apel să supravegheze respectarea acestor drepturi. Deciziile judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate pot fi contestate în fața unei instanțe judecătorești. Judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate și instanța pot fie să anuleze

măsura contestată, fie să respingă plângerea. Legea nr. 275/2006 prevede, de asemenea, că pedepsele se execută în condiții care să asigure respectarea demnității umane și că, printre alte prevederi, persoanele private de libertate trebuie să poarte ținută civilă atunci când își ispășesc pedepsele, iar în cazul în care nu dispun de așa ceva, aceasta se asigură gratuit de către autoritățile penitenciarului.

54. Ordinul nr. 433/C al ministrului justiției din 5 februarie 2010 pentru aprobarea Normelor minime obligatorii privind condițiile de cazare a persoanelor private de libertate a intrat în vigoare la 15 februarie 2010. Conform acestui ordin, camerele de cazare trebuie să asigure cel puțin 6 metri cubi de persoană (circa 2 mp) pentru persoanele private de libertate încadrate în regimul semideschis sau deschis și 4 mp pentru celelalte categorii de persoane private de libertate, inclusiv minori și persoane arestate preventiv.

55. Ordinul comun nr. 1.361/C/1.016/2007 al ministrului justiției și al ministrului sănătății din 6 iulie 2007 privind asigurarea asistenței medicale persoanelor private de libertate prevedea, printre altele, că numai persoanele private de libertate care și-au pierdut mai mult de 50% din funcția masticatorie în perioada detenției și care nu au nicio posibilitate financiară au dreptul la o proteză gratuită. În celelalte cazuri, persoanele private de libertate trebuie să suporte o parte din contravaloarea unei astfel de proteze.

56. De asemenea se face referire la pct. 14 din Hotărârea Guvernului nr. 1.113 din 3 noiembrie 2010 pentru modificarea și completarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 275/2006 precum și la ordinul comun al ministrului justiției și ministrului sănătății – Ordinul nr. 429/125/2012. Acest ordin prevede că și contravaloarea protezelor dentare suportate de persoanele private de libertate este acoperită parțial de sistemul de asigurări sociale de stat și parțial de persoana privată de libertate. Partea de contribuție de la sistemul de asigurări sociale de stat se recalculează anual, potrivit anumitor factori.

57. Într-o scrisoare adresată agentului guvernamental la 8 mai 2013, Administrația Națională a Penitenciarelor a declarat că, între 7 februarie 2012 și 8 mai 2013, 2 persoane private de libertate au beneficiat de dispozițiile art. 39 din noul ordin comun. Scrisoarea mai menționa faptul că nu exista un buget special alocat penitenciarelor

pentru a îndeplini aceste cerințe și că eventualele costuri generate de achiziționarea de proteze dentare trebuie să fie deduse din bugetul general pentru servicii medicale.

58. Părțile relevante din rapoartele elaborate de Comitetul Helsinki român în urma vizitelor acestora în penitenciarele Rahova și Jilava sunt citate în Iacov Stanciu împotriva României (nr. 35.972/05, pct. 146–58, 24 iulie 2012). Constatările lor în ceea ce privește Penitenciarul Galați sunt citate în Porumb împotriva României (nr. 19.832/04, pct. 48, 7 decembrie 2010).

59. Extrase din părțile relevante ale rapoartelor generale ale Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT), precum și din rapoartele acestora privind penitenciarele din România sunt, de asemenea, redată în Iacov Stanciu (citată anterior, pct. 121–27).

IV. ÎN DREPT

I. Cu privire la pretinsa încălcarea art. 3 din Convenție, reclamantul s-a plâns de condițiile sale inumane de detenție, de lipsa tratamentului medical, de lipsa unei diete adecvate pentru afecțiunile sale dentare și de relele tratamente la care a fost supus de un agent de pază al penitenciarului.

A. Cu privire la admisibilitate

60. Guvernul a obiectat că reclamantul nu a epuizat căile de recurs interne în ceea ce privește plângerea sa referitoare la relele tratamente la care a fost supus de către un agent de pază al penitenciarului. Guvernul a susținut că reclamantul nu a contestat Rezoluția procurorului din 27 noiembrie 2013 în fața procurorului ierarhic superior și ulterior în fața instanțelor, astfel cum prevede Codul de procedură penală.

61. Reclamantul a afirmat că nu a primit niciodată rezoluția procurorului.

62. Curtea observă că rezoluția în cauză a fost trimisă reclamantului la 12 decembrie 2013 și că reclamantul nu a contestat-o în fața procurorului ierarhic superior și a instanțelor de judecată. Rezultă că această parte a cererii trebuie respinsă în temeiul art. 35 § 1 și art. 35 § 4 din Convenție pentru neepuizarea căilor de recurs interne.

63. În ceea ce privește capetele de cerere referitoare la condițiile de detenție, lipsa tratamentului medical și dieta oferită, Curtea observă că acestea nu sunt în mod vădit nefondate în sensul art. 35 § 3 lit. (a) din Convenție. De asemenea, observă că nu sunt inadmisibile din alte motive. Prin urmare, trebuie să fie declarate admisibile.

B. Cu privire la fond

1. Capătul de cerere referitor la condițiile materiale de detenție

a) Argumentele părților

64. Reclamantul s-a plâns de supraaglomerarea severă, de calitatea slabă a alimentelor și a apei potabile, furnizarea necorespunzătoare a apei calde și de faptul că nu i-au fost puse la dispoziție haine sau articole de toaletă. Reclamantul a susținut că numeroasele sale plângeri referitoare la aceste condiții de detenție au rămas nerezolvate de autoritățile din penitenciar. Făcând referire la rapoartele Comitetului Helsinki român citate în Cauza Iacov Stanciu (citată anterior, pct. 146-63), reclamantul a susținut că acele condiții pe care le-a descris au fost, de asemenea, confirmate de către organizația sus-menționată în urma vizitelor în penitenciarele Galați, Rahova și Jilava.

65. Referitor la informațiile prezentate cu privire la condițiile generale de detenție, Guvernul a subliniat că autoritățile interne au luat toate măsurile necesare pentru a se asigura că reclamantul beneficia de condiții de detenție adecvate.

b) Motivarea Curții

66. Curtea reamintește că, în temeiul art. 3 din Convenție, statul trebuie să se asigure că o persoană este ținută în detenție în condiții compatibile cu respectarea demnității sale umane, că modul și tipul de executare a măsurii de detenție nu o supun stresului sau unor greutăți de o intensitate care depășește nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și că, având în vedere nevoile practice ale detenției, sănătatea și bunăstarea acesteia sunt asigurate în mod adecvat [a se vedea Kudca împotriva Poloniei (MC), nr. 30.210/96, pct. 94, CEDO 2000-XI, și Enășoiaie împotriva României, nr. 36.513/12, pct. 46, 4 noiembrie 2014].

67. Atunci când se evaluează condițiile de detenție trebuie să se țină seama de efectele cumulate ale condițiilor respective, precum și de acuzațiile specifice făcute de reclamant [a se vedea Dougoz împotriva Greciei, nr. 40.907/98, pct. 46, CEDO 2001-II, și Todireasa împotriva României (nr. 2), nr. 18.616/13, pct. 54, 21 aprilie 2015].

68. Lipsa acută a spațiului în camerele penitenciarului reprezintă un factor semnificativ ce trebuie luat în considerare atunci când se stabilește dacă acele condiții de detenție descrise au fost "degradante" în sensul art. 3 (a se vedea Enășoiaie, citată anterior, pct. 47, și Karalevieius împotriva Lituaniei, nr. 53.254/99, pct. 39, 7 aprilie 2005).

69. Curtea observă de asemenea că, pe lângă supraaglomerare, alte aspecte privind condițiile fizice de detenție sunt relevante pentru evaluarea conformității cu art. 3 (a se vedea Babushkin împotriva Rusiei, nr. 67.253/01, pct. 44 și 48, 18 octombrie 2007, și Iacov Stanciu, citată anterior, pct. 169). Curtea a stabilit că următoarele condiții de detenție ridică o problemă în temeiul art. 3 din Convenție: lipsa mobilierului corespunzător în celule; instalații sanitare necorespunzătoare, precum numărul limitat de toalete și chiuvete pentru un mare număr de persoane private de libertate; chiuvete în celulă doar cu apă rece pentru diverse necesități (igienă personală, spălatul hainelor și obiectelor personale, curățarea toaletelor); acces limitat la dușuri cu apă caldă; condiții igienice necorespunzătoare în general; slaba calitate a alimentelor (a se vedea Iacov Stanciu, citată anterior, pct. 175).

70. Revenind la cauza prezentă, Curtea observă că reclamantul s-a plâns de condițiile inumane în care a fost ținut în detenție pe o perioadă de un an și 3 luni în penitenciarele Galați, Rahova și Jilava.

71. Guvernul a recunoscut existența supraaglomerării în toate locurile de detenție în care s-a aflat reclamantul. Mai precis, statisticile furnizate de Guvern în replică la acuzațiile reclamantului legate de supraaglomerare arată că, în majoritatea timpului, spațiul personal al reclamantului era semnificativ mai mic decât cel impus de jurisprudența Curții. Curtea accentuează faptul că aceste cifre erau chiar mai mici în realitate, ținând cont de faptul că aceste celule includeau și paturile deținuților și alte obiecte de mobilier. Această

stare a lucrurilor ridică în sine o problemă în temeiul art. 3 din Convenție [a se vedea Iacov Stanciu, citată anterior, pct. 173; Cotleț împotriva României (nr. 2), nr. 49.549/11, pct. 34, 1 octombrie 2013; și Todireasa, citată anterior, pct. 57].

72. Reclamantul s-a plâns, de asemenea, de calitatea slabă a alimentelor și a apei potabile și de furnizarea necorespunzătoare a apei calde și reci. Aceste acuzații nu au fost respinse de către Guvern, care s-a limitat la a declara că atât calitatea, cât și cantitatea alimentelor și apei au fost în conformitate cu regulamentele și constrângerile bugetare și că apa caldă și rece au fost furnizate în conformitate cu un program stabilit de administrația penitenciarului. În plus, Curtea observă că acuzațiile reclamantului referitoare la calitatea slabă a apei potabile în Penitenciarul Jilava au fost confirmate de instanțele interne. În ceea ce privește furnizarea de apă caldă și rece nu a fost dat niciun detaliu de către Guvern dacă programul stabilit de administrația penitenciarului a fost efectiv adaptat la numărul de persoane private de libertate.

73. În ceea ce privește plângerea reclamantului privind furnizarea de articole de toaletă și haine, este evident din observațiile Guvernului că reclamantului nu i-au fost furnizate suficiente articole de acest tip, astfel încât să fie în măsură să își mențină o igienă personală adecvată. De exemplu, în perioada petrecută în Penitenciarul Galați, reclamantul a primit un tub de pastă de dinți în 4 luni și o bucată de săpun pe lună pe care se presupunea că trebuie să o utilizeze pentru a se spăla zilnic pe mâini, precum și pentru a face duș. Guvernul nu a prezentat informații cu referire la celelalte penitenciare despre care s-a plâns reclamantul. În ceea ce privește îmbrăcămintea, Guvernul s-a limitat doar la a cita textul regulamentului care reglementează furnizarea hainelor pentru deținuți, dar nu a prezentat niciun document care să indice dacă reclamantul a primit efectiv hainele necesare

74. În plus, acuzațiile reclamantului referitoare la condițiile de detenție din penitenciarele Galați, Rahova și Jilava corespund constatărilor specifice ale Comitetului Helsinki român privind vizitele sale în aceste penitenciare, precum și constatărilor generale ale CPT în ceea ce privește penitenciarele din România.

75. Curtea a constatat, de nenumărate ori, o încălcare a art. 3 din Convenție având drept motiv lipsa de spațiu personal alocat persoanelor private de libertate, condițiile de igienă nesatisfăcătoare și slaba calitate a alimentelor în penitenciarele Galați, Rahova și Jilava (a se vedea Toma Barbu împotriva României, nr. 19.730/10, 30 iulie 2013; Iacov Stanciu, citată anterior; și Porumb, citată anterior). În speță, Guvernul nu a prezentat argumente sau informații care să permită Curții să ajungă la o concluzie diferită. Nu numai că niciuna dintre condițiile de mai sus nu respectă standardele europene stabilite de CPT, dar, după cum s-a pronunțat deja Curtea, efectul cumulat al supraaglomerării în dormitoare de mare capacitate – uneori și insalubre –, slaba calitate a alimentelor și condițiile de igienă precare se pot dovedi dăunătoare pentru persoanele private de libertate (a se vedea Todireasa, citată anterior, pct. 61).

76. Considerentele de mai sus sunt suficiente pentru a permite Curții să concluzioneze că, în mod cumulativ, toate condițiile de detenție ale reclamantului sus-menționate i-au cauzat acestuia un grad de suferință care a depășit nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și au atins astfel gradul minim de gravitate necesar pentru a constitui tratament degradant în sensul art. 3 din Convenție.

Prin urmare, a fost încălcat art. 3 din Convenție.

2. Capătul de cerere privind tratamentul medical a) Argumentele părților

77. Reclamantul a susținut că autoritățile penitenciarului nu i-au asigurat tratament medical adecvat pentru parodontită. Mai precis, recomandarea medicului său din 2009 de a i se instala o proteză dentară și de a i se acorda o dietă semilichidă sau lichidă nu a fost soluționată de autorități. Ca urmare, a trebuit să sufere de foame și dureri constante, a pierdut aproape 70% din dentiție și a dezvoltat ulcer și gastroduodenită. A adus această situație în atenția autorităților competente în repetate rânduri, fără niciun efect. Reclamantul a susținut că regulamentul care prevedea ca suportarea cheltuielilor pentru proteze dentare pentru persoanele private de libertate care nu au niciun venit să fie efectuată în comun de sistemul de securitate socială și bugetul penitenciarului a fost inefficient, întrucât nu a existat niciun buget special alocat lucrărilor protetice pentru persoa-

nele private de libertate și, potrivit informațiilor transmise de autoritățile naționale, doar 2 persoane private de libertate au beneficiat de acest sistem de plăți între 2012 și 2013. Reclamantul a concluzionat că suferința la care a fost supus din cauza inacțiunii autorităților pentru o perioadă mai mare de 5 ani a depășit pragul necesar pentru a constitui un tratament degradant în temeiul art. 3 din Convenție.

78. Guvernul a subliniat faptul că reclamantul a primit dietă specială pentru persoanele private de libertate care sunt bolnave, formată din alimente ușor masticabile. În ceea ce privește tratamentul medical, reclamantul a fost tratat în mod adecvat pentru afecțiunile sale dentare. În plus, reclamantul a refuzat în mai multe rânduri să fie transportat la spitale– penitenciar pentru a primi tratament medical și că, de exemplu, în una dintre ocazii, a refuzat să fie transportat pentru tratament într-un alt penitenciar, echipat cu o secție stomatologică. În plus, nu a cerut în mod specific o proteză dentară și nu a informat autoritățile cu privire la situația sa financiară, pentru a putea beneficia de prevederile Ordinului nr. 429/C/125 din 7 februarie 2012.

Guvernul a concluzionat că legislația națională și sistemul intern i-au oferit reclamantului accesul efectiv la un tratament dentar adecvat.

b) Motivarea Curții

79. Curtea a subliniat în mai multe rânduri că lipsa unui tratament medical adecvat în penitenciar poate prin ea însăși ridica o problemă în temeiul art. 3, chiar dacă starea de sănătate a reclamantului nu impune eliberarea sa imediată. Statul trebuie să se asigure că, date fiind nevoile practice ale detenției, sănătatea și bunăstarea unei persoane private de libertate sunt asigurate în mod adecvat, acordându-i, între altele, asistența medicală necesară [a se vedea Kudca împotriva Poloniei (MC), nr. 30.210/96, pct. 93-94, CEDO 2000-XI; Sarban împotriva Moldovei, nr. 3.456/05, pct. 90, 4 octombrie 2005; și Cirillo împotriva Italiei, nr. 36.276/10, pct. 35, 29 ianuarie 2013].

80. Curtea reiterează în continuare că tratamentul medical în unitățile penitenciare trebuie să fie adecvat și comparabil cu calitatea tratamentului pe care autoritățile statului s-au angajat să îl ofere întregii populații. Acest lucru nu înseamnă totuși că fiecărei persoane private de

libertate trebuie să îi fie garantat același tratament medical care este disponibil în cele mai bune unități de sănătate din afara unităților penitenciare (a se vedea Cara-Damiani împotriva Italiei, nr. 2.447/05, pct. 66, 7 februarie 2012).

81. Simplul fapt că o persoană privată de libertate este văzută de un medic și primește un anumit tip de tratament nu poate duce automat la concluzia că asistența medicală este corespunzătoare (a se vedea Hummatov împotriva Azerbaidjanului, nr. 9.852/03 și 13.413/04, pct. 116, 29 noiembrie 2007). Autoritățile trebuie să se asigure totodată că se păstrează un dosar complet privind starea de sănătate a persoanei private de libertate și tratamentul primit în cursul detenției (a se vedea, de exemplu, Khudobin împotriva Rusiei, nr. 59.696/00, pct. 83, CEDO 2006-XII), că diagnosticalele și îngrijirile sunt prompte și corecte (a se vedea Hummatov, citată anterior, pct. 115, și Melnik împotriva Ucrainei, nr. 72.286/01 pct. 104-106, 28 martie 2006) și că, acolo unde natura afecțiunii medicale o impune, supravegherea este periodică și sistematică și implică o strategie terapeutică comprehensivă menită să vindece afecțiunile persoanei private de libertate sau să prevină agravarea lor, mai degrabă decât să le abordeze în mod simptomatic (a se vedea Hummatov, citată anterior, pct. 109 și 114; Sarban, citată anterior, pct. 79; și Popov împotriva Rusiei, nr. 26.853/04, pct. 211, 13 iulie 2006). De asemenea, autoritățile trebuie să demonstreze că au fost create condițiile necesare pentru a se urma în mod concret tratamentul prescris (a se vedea Visloguzov împotriva Ucrainei, nr. 32.362/02, pct. 69, 20 mai 2010).

82. În cele din urmă, simplul fapt al deteriorării stării de sănătate a reclamantului, deși capabil să ridice, într-o etapă inițială, anumite îndoieli în ceea ce privește caracterul adecvat al tratamentului în penitenciar, nu este suficient ca atare pentru constatarea încălcării obligațiilor pozitive ale statului în temeiul art. 3 din Convenție dacă, pe de altă parte, se poate stabili că autoritățile interne de resort au recurs în timp util la toate măsurile medicale rezonabil posibile într-un efort conștient de a împiedica evoluția bolii în cauză. Într-adevăr, obligația statului de a vindeca o persoană privată de libertate care este grav bolnavă este o obligație de mijloace, nu de rezultat (a se vedea, printre altele, Goloshvili împotriva Georgiei, nr. 45.566/08,

pct. 38, 20 noiembrie 2012, și Cirillo, citată anterior, pct. 37).

83. În cauza prezentă, Curtea observă că, în iulie 2009, reclamantul a fost diagnosticat cu parodontită (gradele I și II) și edentație frontală, laterală și terminală și i s-a prescris instalarea unei proteze dentare. 4 ani și 7 luni mai târziu, la 24 februarie 2014, când reclamantul a fost dus la spital pentru congestie și umflarea gingiilor, starea sa medicală evoluase către parodontită apicală cronică și stomatită generalizată.

84. În pofida diagnosticului inițial și a evoluției acestuia, Curtea observă că reclamantul a fost tratat constant în mod simptomatic cu medicamente antibiotice și antiinflamatoare. Nu a fost ținut niciun dosar detaliat privind evoluția bolii și procentul dinților pierduți de reclamant. În plus, nu s-a stabilit o strategie terapeutică menită, pe cât posibil, să vindece parodontita reclamantului ori să prevină agravarea acesteia odată cu pierderea suplimentară a dentiției și inflamația generalizată a gingiilor.

85. Curtea observă că, potrivit afirmațiilor Guvernului, reclamantul a refuzat tratamentul medical în mai multe rânduri. Cu toate acestea, din dosar nu este evident că reclamantului i-a fost oferit un tratament protetic pentru parodontită, pe care el să îl refuze. De asemenea, nu este evident dacă reclamantul a contribuit sub vreo formă la agravarea stării sale de sănătate (a contrario, Epnors-Gefnors împotriva Letoniei, nr. 37.862/02, pct. 44, 29 mai 2012, și V.D. împotriva României, nr. 7.078/02, pct. 100, 16 februarie 2010).

86. Guvernul a subliniat, de asemenea, că recomandarea medicului de instalare a unei proteze nu a fost pusă în aplicare deoarece reclamantul nu a solicitat nici dispozitivul, nici plata contribuției la tratament din bugetul penitenciarului. În această privință, Curtea observă că reclamantul a alertat autoritățile cu privire la situația sa în numeroase ocazii. Mai precis, reclamantul s-a plâns de 5 ori de dureri de dinți de nesuportat și a solicitat un tratament pentru această suferință, fără a primi un răspuns relevant din partea autorităților penitenciarului. În plus, reclamantul a depus plângeri în fața judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate de 3 ori, atrăgând atenția autorităților asupra faptului că problemele sale dentare sunt atât de grave încât îl împiedică să mănânce alimentele servite în penitenciar. Toate aceste plângeri au fost respinse ca nefondate. În plus,

reiese în mod evident din dosar că autoritățile penitenciarului erau conștiente de lipsa de mijloace financiare a reclamantului.

87. În ceea ce privește o eventuală solicitare din partea reclamantului pentru coplata din bugetul penitenciarului a costului pentru tratamentul protetic, Curtea observă că regulamentul în vigoare până în 2012 a fost deja analizat și declarat inefficient în cauza V.D., în care Curtea a constatat o problemă sistemică cauzată de deficiențele din sistemul de asigurări medicale pentru asigurarea serviciilor stomatologice persoanelor private de libertate lipsite de orice mijloace financiare. La 7 februarie 2012 a intrat în vigoare un nou regulament care prevede că, în cazurile în care persoanele private de libertate nu au mijloacele financiare necesare, partea lor de cheltuieli va fi acoperită de administrația penitenciarului, dintr-un buget special. Cu toate acestea, în această privință, Guvernul a informat că nu a existat niciun buget special alocat pentru acest tip de cheltuieli și, într-o perioadă de un an, doar două persoane private de libertate din întregul sistem penal românesc au beneficiat efectiv de acest ajutor financiar. În lumina celor de mai sus, Curtea consideră că Guvernul nu a probat eficiența noului sistem pus în aplicare în 2012.

88. În plus, având în vedere patologia psihiatrică a reclamantului, Curtea reamintește că a hotărât anterior, în cauze care implică persoane cu dizabilități mintale, că trebuie acordată atenție vulnerabilității acestora, în special în ceea ce privește incapacitatea lor, în unele situații, de a-și pleda în mod coerent cauza [a se vedea V.D., citată anterior, pct. 87, și B. împotriva României (nr. 2), nr. 1.285/03, pct. 78, 19 februarie 2013]. În această privință, Curtea observă că reclamantul nu ar fi trebuit plasat într-un penitenciar, ci mai degrabă într-un spital de psihiatrie, astfel cum fusese decis de instanțele interne în momentul condamnării sale penale, în 2007, și astfel cum reconfirmase medicul său în 2011.

89. În concluzie, având în vedere cele de mai sus și ținând seama de circumstanțele speciale ale cauzei, Curtea consideră că reclamantului nu i se poate reproșa că nu a depus încă o anumită cerere, astfel cum sugerează Guvernul.

90. În ceea ce privește plângerea reclamantului privind faptul că autoritățile nu i-au asigurat o dietă lichidă sau semilichidă prescrisă, Curtea observă că, în iulie 2009, reclamantului i-a fost

prescrisă o dietă lichidă sau semilichidă până în momentul în care i se va instala o proteză. Această recomandare inițială a fost total ignorată de autoritățile penitenciarului, care i-au asigurat reclamantului acest tip de dietă doar pentru perioade limitate de timp. În plus, plângerile reclamantului în această privință formulate către judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate și, ulterior, către instanțele de judecată au fost respinse fără să fi fost analizate în detaliu, din motive care au inclus constrângerile bugetare sau chiar pe motiv că autoritățile penitenciarului au afirmat că nu a existat nicio prescripție pentru o astfel de dietă în dosarul medical al reclamantului.

91. Considerațiile de mai sus sunt suficiente pentru a permite Curții să concluzioneze că reclamantul nu a primit asistență medicală corespunzătoare și o dietă adecvată pentru parodontită, care, în sine, având în vedere perioada lungă în cauză și consecințele în ceea ce privește sănătatea reclamantului, i-au cauzat reclamantului o suferință care a atins pragul de tratament inuman și degradant interzis de art. 3 din Convenție.

Prin urmare, a fost încălcat art. 3 din Convenție.

II. Cu privire la aplicarea art. 41 din Convenție

A. Prejudiciu

92. Reclamantul a solicitat 200.000 euro (EUR) cu titlu de daune morale pentru suferințele la care a fost supus, având în vedere condițiile inumane ale detenției sale, lipsa unui tratament medical corespunzător și lipsa unei diete adecvate pentru parodontită și relele tratamente la care a fost supus de un agent de pază al penitenciarului.

93. Guvernul a susținut că pretențiile reclamantului sunt excesive.

94. Curtea observă că în prezenta cauză a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție din două motive distincte, având în vedere condițiile de viață inumane din penitenciarele în care a fost cazat reclamantul și lipsa unei asistențe medicale corespunzătoare și a unei diete adecvate pentru parodontită. În consecință, având în vedere circumstanțele cauzei văzute în ansamblul ei și pronunțându-se în echitate, Curtea acordă reclamantului 11.000 EUR cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral.

B. Cheltuieli de judecată

95. Reclamantul a solicitat totodată 5.192,5 EUR cu titlu de cheltuieli de judecată în fața Curții. Mai precis, 4.892,5 EUR pentru onorariile avocatului, de achitat direct în contul avocatului, și 300 EUR pentru suport tehnic și diferite cheltuieli pentru corespondență efectuate de Comitetul Helsinki român, de achitat direct în contul respectivei organizații. Reclamantul a prezentat un contract semnat de reprezentantul său și un document detaliat care indică numărul de ore lucrate pentru pregătirea cauzei. El a prezentat, de asemenea, un acord semnat cu Comitetul Helsinki, prin care acesta din urmă se angaja să îi ofere suport tehnic și să plătească taxele de corespondență efectuate în fața Curții.

96. Guvernul consideră că numărul de ore lucrate în cauză indicat de avocat este, într-o oarecare măsură, excesiv. Acesta consideră că, având în vedere obiectul cauzei, un avocat diligent ar fi avut nevoie de mai puțin timp pentru a lucra în cauză. În continuare, Guvernul afirmă că suma de 300 EUR solicitată de Comitetul Helsinki nu a fost susținută de vreo dovadă.

97. Curtea reiterează faptul că, pentru rambursarea cheltuielilor de judecată, în temeiul art. 41, trebuie să se stabilească caracterul real, necesar și rezonabil al acestora [a se vedea, de exemplu, Nilsen și Johnsen împotriva Norvegiei (MC), nr. 23.118/93, pct. 62, CEDO 1999-VIII, și Cobzaru împotriva României, nr. 48.254/99, pct. 110, 26 iulie 2007]. În conformitate cu art. 60 § 2 din Regulamentul Curții, toate cererile trebuie să fie însoțite de informații detaliate, în caz contrar Curtea putând respinge integral sau parțial cererea.

98. În cauza de față, având în vedere criteriile menționate mai sus și lista detaliată prezentată de reclamant, Curtea consideră rezonabil să acorde reclamantului suma de 3.000 EUR, în ceea ce privește onorariile avocatului, din care se scade suma deja primită în temeiul acestui capăt de cerere sub formă de asistență judiciară (850 EUR), în total 2.150 EUR, de plătit direct în contul bancar specificat de reprezentatul reclamantului.

C. Dobânzi moratorii

99. Curtea consideră necesar ca rata dobânzilor moratorii să se întemeieze pe rata dobânzii facilității de împrumut marginal, practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.

PENTRU ACESTE MOTIVE,
În unanimitate,
C U R T E A:

1. declară capetele de cerere întemeiate pe art. 3 privind condițiile de detenție și lipsa unui tratament medical adecvat și a unei diete corespunzătoare admisibile, iar celelalte capete de cerere inadmisibile;

2. hotărăște că a fost încălcat art. 3 din Convenție din cauza condițiilor de detenție ale reclamantului și a lipsei unui tratament dentar adecvat și a unei diete corespunzătoare;

3. hotărăște:

a) că statul pârât trebuie să plătească, în termen de trei luni de la data rămânerii definitive a hotărârii în conformitate cu art. 44 § 2 din Convenție, următoarele sume, care trebuie convertite în moneda națională a statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plății:

(i) 11.000 EUR (unsprezece mii euro), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit reclamantului, pentru prejudiciul moral;

(ii) 2.150 EUR (două mii o sută cincizeci de euro), de plătit direct doamnei Nicoleta Tatiana Popescu;

b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, aceste sume trebuie majorate cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade și majorată cu trei puncte procentuale;

4. respinge cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

DECIZIA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA POEDE ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI¹

Potrivit art. 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale „nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”.

I. Sub aspect procedural vom reține că²:

PROCEDURA

1. Domnul Puiu Cristinel Poede (reclamantul), a sesizat Curtea la 21 iunie 2011, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția).

2. Reclamantul a susținut că a fost supus la rele tratamente de către forțele de ordine și a denunțat lipsa unei anchete efective în această privință.

II. În fapt vom reține următoarele:

I. Circumstanțele cauzei

3. Reclamantul s-a născut în anul 1975 și locuiește în Vaslui.

A. Interpelarea reclamantului din 18 august 2009

4. Incidentele denunțate de reclamant au survenit, potrivit acestuia, în următorul context:

– La 18 august 2009, în jurul orei 22, acesta îl însoțea pe fratele său, care conducea un autoturism în orașul Vaslui. Din cauza unei pene, fratele său a oprit autoturismul, l-a parcat și a plecat să caute o cheie pentru a desface prezoanele antifurt ale roții. Acesta a rămas lângă mașină, așteptându-l pe fratele său.

5. În ceea ce privește pretinsele incidente, reclamantul le descrie în esență astfel:

– La scurt timp, au sosit doi agenți de poliție. Aceștia i-au indicat că parcase autoturismul într-o zonă în care parcare era interzisă și i-au solicitat prezentarea unui act de identitate. Acesta le-a explicat polițiștilor că autoturismul a rămas în pană și că nu putea să prezinte cartea sa de identitate, deoarece o lăsase la autoritatea locală

¹ Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Poede împotriva României, C 40.549/11, din 15 septembrie 2015.

² Pentru simplificarea lecturii au fost numerotate doar aspectele relevante.

pentru reînnoire. Totuși, le-a precizat numele și adresa domiciliului său. Refuzând să creadă afirmațiile reclamantului, unul din polițiști l-a sunat pe superiorul său ierarhic și doi jandarmi au ajuns imediat la fața locului. După sosirea lor, polițistul C.D. a scos pistolul și l-a îndreptat spre capul acestuia, spunându-i „Îți vin de hac!”. Polițistul și cei doi jandarmi l-au lovit cu pumnii și picioarele în față, în zona toracică și în picioare. Din ordinul superiorului ierarhic, care a strigat "Luați-l pe Poede la Poliție", cei doi jandarmi l-au trântit la pământ și l-au încătușat. Apoi, acesta a fost urcat în mașina poliției și condus la sediul poliției. Odată ajunși, în timp ce a fost ținut de brațe de un jandarm, polițistul C.D. l-a lovit cu capul de perete și a continuat să îl lovească cu pumnii și picioarele în față și la nivelul toracelui.

6. La 19 august 2009, a fost întocmit un certificat medico-legal, în care se preciza:

– că reclamantul prezenta o entorsă și o tumefacție la genunchiul stâng, o echimoză în zona parieto-temporală, o tumefacție la nivelul sprâncenei drepte, precum și multiple echimoze și excoriații la nivelul sprâncenei stângi, în regiunea cervicală și deltoidiană, pe mâini, brațe și picioare;

– că aceste leziuni necesitau între 16 și 18 zile de îngrijiri medicale;

– că acestea fuseseră cauzate prin aplicarea unor lovituri cu obiecte contondente sau prin lovirea de obiecte similare.

B. Amenzile contravenționale impuse reclamantului

7. Printr-un proces-verbal întocmit la 18 august 2009, reclamantului i s-a aplicat o amendă contravențională pentru staționarea vehiculului într-o zonă interzisă și pentru refuzul de a se legitima.

Printr-un al doilea proces-verbal, reclamantului i s-a aplicat o a doua amendă, pentru provocarea unui scandal pe drumul public și pentru refuzul de a se legitima.

8. Prin Hotărârea din 24 noiembrie 2009 – rămasă definitivă – Judecătoria Vaslui a anulat cel de-al doilea proces-verbal, pe care l-a considerat ilegal, pe motiv că prevedea o singură sancțiune pentru două contravenții diferite.

Prin Hotărârea din 16 februarie 2010 – rămasă definitivă – aceeași instanță a anulat primul proces-verbal, după ce, pe baza unor declarații ale martorilor și a documentelor prezentate, a concluzionat:

– că reclamantul nu a condus vehiculul staționat într-o zonă interzisă;

– că acesta nu se afla în posesia cărții sale de identitate pentru că aceasta a fost reînnoită de autoritatea competentă abia la 21 august 2009.

C. Prima procedură penală inițiată de reclamant

9. În aprilie 2010, reclamantul a depus la Parchetul de pe lângă Tribunalul Vaslui și la Inspectoratul de Poliție Județean două plângeri diferite pentru purtare abuzivă [în temeiul art. 250 alin. (3) din Codul penal] împotriva celor doi jandarmi și a agentului de poliție C.D., implicați în evenimentele din 18 august 2009. Acesta s-a constituit parte civilă și a solicitat ascultarea a doi martori oculari.

10. Parchetul a efectuat acte premergătoare.

11. La 3 mai 2010, parchetul l-a audiat pe reclamant, care a prezentat versiunea sa asupra faptelor.

12. În aprilie și mai 2010, parchetul a audiat și polițiștii și jandarmii care participaseră la interpelarea reclamantului.

Agentul de poliție C.D. a afirmat că reclamantul se afla la volanul autoturismului, care era parcat într-o zonă interzisă, și că acesta declarase că era proprietarul autoturismului.

Ceilalți agenți ai statului au afirmat că C.D. nu îl amenințase sau agresase pe reclamant în niciun fel. Acesta a solicitat efectiv ajutorul jandarmilor și al superiorului său ierarhic, deoarece reclamantul refuzase să se legitimeze sau să își menționeze datele de identificare și începuse să îl insulte și să îl amenințe. Mai multe persoane se adunaseră în jurul lor, reclamantul a fost invitat să îi însoțească la sediul poliției în scopul identificării sale, dar acesta a refuzat. În consecință, jandarmii au încercat să îi pună cătușele, dar reclamantul a început să vocifereze împotriva lor și să gesticuleze violent. Pentru a-l imobiliza, jandarmii l-au trântit la pământ pe burtă, împingându-l în ceafă, și l-au încătușat cu mâinile la spate. În timpul imobilizării, reclamantul s-a rănit la genunchi. Odată imobilizat, acesta și-a zgâriat fața atunci când a încercat să se ridice. Ulterior, reclamantul a fost transportat la sediul poliției locale. Declarația unuia din jandarmi a fost scrisă pe formularul specific, utilizat pentru declarațiile martorilor.

13. La 11 mai 2010, parchetul a audiat un martor propus de reclamant, care a confirmat versiunea asupra faptelor prezentată de agenții de poliție și de jandarmi.

Al doilea martor propus de reclamant a fost citat să se înfățișeze o singură dată, prin afișarea pe ușa apartamentului său, dar acesta nu s-a prezentat.

14. Prin Rezoluția din 18 mai 2010, Parchetul de pe lângă Tribunalul Vaslui a dispus neînceperea urmăririi penale.

În ceea ce îi privește pe jandarmi, parchetul a considerat că aceștia au avut un comportament conform cu dispozițiile legale de reglementare a activității forțelor de ordine [art. 31 alin. 1 lit. a) și b) din Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române]. În sprijinul acestei concluzii, parchetul a reținut:

- că folosirea forței și utilizarea căușelor pentru a-l imobiliza pe reclamant au avut loc ulterior refuzului acestuia de a se legitima sau de a-și menționa datele de identificare, deși i s-a precizat că autoturismul său era oprit într-o zonă interzisă;

- că reclamantul a provocat un scandal, tulburând astfel ordinea publică;

- că leziunile suferite de reclamant fuseseră provocate în timpul imobilizării, având în vedere tipologia și localizarea acestora;

- că circumstanțele speței corespundeau astfel condițiilor în care folosirea forței este autorizată de lege;

- că folosirea forței în speță respectase condițiile impuse de lege;

- că, prin urmare, jandarmii își îndeplineseră obligațiile profesionale în mod corespunzător.

În ceea ce îl privește pe agentul de poliție C.D., potrivit parchetului, niciun document de la dosar nu confirma actele imputate acestuia.

15. Reclamantul a contestat această decizie. Acesta a reproșat parchetului faptul că nu a identificat și audiat martorii oculari ai evenimentelor și a solicitat o anchetă suplimentară pentru a remedia această deficiență. Acesta a solicitat ascultarea mai multor martori oculari, care dăduseră deja declarații în fața parchetului militar, în cadrul unei proceduri paralele, inițiată de reclamant (infra, pct. 24), și care confirmaseră acuzațiile sale. Acesta a evidențiat, de asemenea, faptul că jandarmii fuseseră audiați în calitate de simpli "martori" la evenimente.

16. Prin Rezoluția din 8 iulie 2010, procurorul-șef al parchetului a respins probele propuse, apreciind că erau suficiente probele instrumentate, și a confirmat Rezoluția de neîncepere a urmăririi penale din 18 mai 2010.

Această decizie a fost confirmată ulterior de Tribunalul Vaslui și de Curtea de Apel Iași prin hotărârile din 6 octombrie 2010 și, respectiv, 1 februarie 2011.

17. În fața instanțelor, reclamantul a solicitat suspendarea procedurilor până la încheierea procedurii inițiate în fața parchetului militar (infra, pct. 20), dar s-a lovit de un refuz.

D. A doua procedură penală inițiată de reclamant

18. În lunile iunie și iulie 2010, reclamantul a depus în fața parchetului militar noi plângeri penale pentru abuz în serviciu (art. 246 din Codul penal) și pentru purtare abuzivă [în temeiul art. 250 alin. (3) din Codul penal] împotriva agenților de poliție și a jandarmilor implicați în incidentele din 18 august 2009. Acesta s-a constituit parte civilă.

În cursul procedurii, acesta și-a completat plângerile, adăugând acuzația de fals intelectual și uz de fals (art. 289 și art. 291 din Codul penal), precum și de mărturie mincinoasă (art. 260 din Codul penal). În afara agresiunii sale, reclamantul le-a imputat polițiștilor și jandarmilor și înscrierea unor mențiuni false în procesele-verbale de contravenție întocmite în ziua faptelor și, ulterior, de declarații false făcute în cadrul anchetei preliminare declanșate ca urmare a primei plângeri penale a acestuia. Acesta l-a inclus în plângere și pe superiorul ierarhic al polițiștilor, pentru instigare la abuz în serviciu și la purtare abuzivă. Acesta s-a constituit ca parte civilă.

19. Parchetul a efectuat acte premergătoare.

20. La 16 iulie și 2 septembrie 2010, parchetul l-a audiat pe reclamant. Acesta din urmă a solicitat ascultarea a șase martori.

21. Reclamantul a prezentat un nou certificat medico-legal, întocmit la 14 septembrie 2010 și care atesta că acesta suferea de hidartroză la unul din genunchi și de leziuni ale ligamentului încrucișat. Erau necesare între 24 și 26 de zile de îngrijiri medicale.

22. În cursul anchetei, parchetul militar a audiat mai mulți martori oculari ai incidentului din 18 august 2009. Patru dintre ei, printre care fratele și

cumnata reclamantului, au confirmat faptul că, într-adevăr, polițistul C.D. îl amenințase pe reclamant cu pistolul și că acesta din urmă a fost lovit cu pumnii și cu picioarele de către polițiști și jandarmi.

Martorul I.O., care fusese audiat și în cadrul primei proceduri, a declarat că era așezat la o masă pe o terasă atunci când autoturismul fratelui reclamantului a oprit. Îl văzuse pe reclamant aplecându-se pentru a le arăta membrilor forțelor de ordine roata mașinii, dar, având în vedere că se afla de cealaltă parte a mașinii, nu a văzut circumstanțele în care acesta fusese încătușat și nici dacă a fost lovit.

23. La 18 octombrie 2010, cauza a fost trimisă Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Iași. Aceasta a solicitat Parchetului de pe lângă Tribunalul Vaslui să îi comunice deciziile adoptate de acesta în cadrul primei proceduri introduse de reclamant.

24. La 27 ianuarie 2011, parchetul i-a audiat pe polițiștii implicați în incidentul din 18 august 2009, precum și pe superiorul lor ierarhic.

25. Patru martori oculari au refuzat să se înfățișeze în fața parchetului în vederea confruntării lor cu membrii forțelor de ordine. Acești patru martori au declarat că agenții statului erau persoane violente, care țineau prima pagină a presei locale și care îi aplicaseră reclamantului amenzi contravenționale în mod abuziv. În schimb, au declarat că sunt pregătiți să răspundă eventualelor întrebări adresate de o instanță.

26. La 17 februarie 2011, a avut loc singura confruntare, între fratele reclamantului, pe de o parte, și superiorul ierarhic al polițiștilor, pe de altă parte. Fiecare și-a menținut propria versiune asupra faptelor.

27. La 23 februarie 2011, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Iași a pronunțat o rezoluție de neîncepere a urmăririi penale împotriva superiorului ierarhic al polițiștilor și a trimis restul dosarului la Parchetul de pe lângă Tribunalul Vaslui. Acesta a apreciat că documentele de la dosar nu permiteau să se afirme că superiorul ierarhic și-ar fi instigat subordonații să îl insulte pe reclamant sau să săvârșească acte de violență împotriva acestuia.

28. Hotărârea din 6 octombrie 2010 a Tribunalului Vaslui și hotărârea din 1 februarie 2011 a Curții de Apel Iași au fost depuse la dosar,

la solicitarea procurorului însărcinat cu examinarea cauzei.

29. Prin Rezoluția din 11 aprilie 2011, Parchetul de pe lângă Tribunalul Vaslui a dispus neînceperea urmăririi penale. În lumina deciziilor adoptate în cadrul primei proceduri inițiate de reclamant și având în vedere că, în opinia sa, de atunci nu au existat fapte sau împrejurări noi, acesta a apreciat că nu erau întrunite elementele constitutive ale infracțiunilor de abuz în serviciu și purtare abuzivă. În plus, acesta a concluzionat că acuzațiile de fals intelectual, uz de fals și mărturie mincinoasă nu erau susținute de nicio probă de la dosar.

30. Această decizie a fost confirmată de prim-procurorul parchetului, la 16 mai 2011.

31. Reclamantul a făcut plângere împotriva rezoluțiilor de neîncepere a urmăririi penale. În ceea ce privește evenimentele din 18 august 2009, acesta susține că procurorul care a pronunțat Rezoluția de neîncepere a urmăririi penale din 11 aprilie 2011 nici nu audiase personal martorii propuși de el și nici nu luase în considerare declarațiile făcute de aceștia în fața parchetului militar (supra, pct. 24).

32. Prin Hotărârea din 23 noiembrie 2011, Tribunalul Vaslui a respins plângerea reclamantului, din următoarele motive:

– în afară de declarațiile unor martori, reclamantul nu prezentase fapte sau împrejurări noi față de cele care fuseseră luate în considerare în cadrul primei proceduri inițiate împotriva agenților statului;

– neascultarea martorilor propuși nu constituia un argument relevant, având în vedere că parchetul militar audiase deja martorii în cauză înainte de retrimiteră cauzei în fața Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Vaslui, ceea ce era suficient pentru scopurile anchetei;

– prin urmare, rezoluția parchetului de neîncepere a urmăririi penale, bazată pe probele aflate la dosar, era legală și întemeiată.

III. În continuare, Curtea amintește în cuprinsul deciziei dispozițiile legale și practica relevante din dreptul intern. Se face referire la prevederile Codului Penal în vigoare la momentul faptelor, art. 246 privind abuzul în serviciu contra intereselor persoanelor și art. 250 privind purtarea abuzivă. Precum și la prevederile art. 278 și

art. 91¹ din Codul de procedură penală aflat în vigoare la acea dată.

33. Dispozițiile legale și jurisprudența internă referitoare la admisibilitatea probelor în faza actelor premergătoare, din cadrul Codului de procedură penală în vigoare la momentul faptelor, sunt menționate în hotărârile Creangă împotriva României (MC), nr. 29.226/03, pct. 58 și 60, 23 februarie 2012, Niculescu împotriva României, nr. 25.333/03, pct. 61-62, 25 iunie 2013, și Blaj împotriva României, nr. 36.259/04, pct. 65, 8 aprilie 2014.

De asemenea, se face referire și la Decizia Curții Constituționale nr. 962 din 25 iunie 2009 cu privire la constituționalitatea art. 91¹ din Codul de procedură penală privind interceptările convorbirilor telefonice; și la art. 31 din Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române.

IV. ÎN DREPT

I. Cu privire la pretinsa încălcare a art. 3 din Convenție, reclamantul susține că a fost victima unor rele tratamente din partea unor agenți ai statului, cu ocazia interpelării sale din data de 18 august 2009. În plus, acesta apreciază că autoritățile naționale nu au desfășurat o anchetă efectivă cu privire la acuzațiile sale de rele tratamente. Acesta invocă art. 6 și art. 7 din Convenție. Curtea consideră că este necesar ca aceste capete de cerere să fie examinate din perspectiva art. 3 din Convenție.

A. Cu privire la admisibilitate

34. Curtea constată că această cerere nu este în mod vădit nefondată în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție. Curtea subliniază, de asemenea, că aceasta nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, este necesar să fie declarată admisibilă.

B. Cu privire la fond

1. Cu privire la preținsele rele tratamente

a) Argumentele părților

35. Reclamantul susține că a fost victima unor rele tratamente din partea unor agenți ai statului, cu ocazia interpelării sale din data de 18 august 2009. În observațiile sale scrise, acesta precizează că a fost lovit în timpul imobilizării sale, când se afla în mașina poliției, atunci când era condus

către sediul poliției, precum și ulterior, la sediul poliției.

36. Guvernul face referire la constatarea autorităților judiciare naționale, potrivit căreia reclamantul ar fi suferit leziunile descrise în certificatul medical în momentul reținerii sale, atunci când agenții statului ar fi recurs la forță pentru a-l imobiliza. Conform autorităților naționale, aceste leziuni erau inerente imobilizării unei persoane care opune rezistență. În plus, potrivit Guvernului, imobilizarea reclamantului s-a desfășurat în conformitate cu dispozițiile Legii nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române; aceasta era justificată de interesul general care vizează protejarea ordinii publice și de necesitatea identificării reclamantului și aceasta nu a încălcat principiul proporționalității, având în vedere că nu i-a fost cauzat niciun prejudiciu grav reclamantului.

Guvernul susține că reclamantul, care, de altfel, nu a furnizat descrierea detaliată a faptelor, nu a adus nicio dovadă relevantă care să îi permită Curții să ajungă la o concluzie diferită de cea a autorităților naționale. În concluzie, în lumina principiului subsidiarității, acesta apreciază că acuzațiile reclamantului pot fi asimilate unui capăt de cerere de tipul celor examinate de o instanță de gradul patru de jurisdicție.

b) Motivarea Curții

37. Curtea reamintește că relele tratamente trebuie să atingă un prag minim de gravitate pentru a intra sub incidența art. 3. Aprecierea acestui prag minim este relativă în esență; ea depinde de ansamblul datelor cauzei și, în special, de durata tratamentelor, de efectele fizice și/sau psihice ale acestora, precum și, uneori, de sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei [Jalloh împotriva Germaniei (MC), nr. 54.810/00, pct. 67, CEDO 2006-IX].

În speță, Curtea subliniază, cu titlu introductiv, că nu este contestat faptul că leziunile reclamantului sunt suficient de grave pentru a intra în domeniul de aplicare a art. 3 din Convenție.

38. În plus, deși circumstanțele în care a fost rănit reclamantul fac obiectul unor dezbateri aprinse între părți, Guvernul recunoaște că leziunile persoanei respective au fost cauzate de agenții statului. Curtea consideră stabilit faptul că leziunile identificate au apărut pe corpul persoanei în cauză în cursul interpelării din 18 august 2009.

39. În continuare, Curtea reamintește că, în ceea ce privește folosirea forței în timpul unei interpelări, aceasta trebuie să cerceteze dacă forța folosită era strict necesară și proporțională și dacă statul trebuie să fie considerat responsabil pentru leziunile suferite (Berliński împotriva Poloniei, nr. 27.715/95 și 30.209/96, pct. 64, 20 iunie 2002). Pentru a soluționa această chestiune, Curtea trebuie să țină seama de rănilor cauzate și de circumstanțele în care au fost cauzate (R.L. și M.–J.D. împotriva Franței, nr. 44.568/98, pct. 68, 19 mai 2004). În plus, de regulă, este obligația Guvernului să aducă dovezi relevante care să demonstreze că folosirea forței a fost proporțională și totodată necesară (Rehbock împotriva Sloveniei, nr. 29.462/95, pct. 72–76, CEDO 2000-XII; Ribitsch împotriva Austriei, 4 decembrie 1995, pct. 34, seria A nr. 336; Altay împotriva Turciei, nr. 22.279/93, pct. 54, 22 mai 2001, și Ivan Vassilev împotriva Bulgariei, nr. 48.130/99, pct. 79, 12 aprilie 2007).

40. Curtea subliniază, de asemenea, că, în cazul acuzațiilor întemeiate pe art. 3 din Convenție, aceasta trebuie să efectueze o examinare deosebit de aprofundată (Vladimir Romanov împotriva Rusiei, nr. 41.461/02, pct. 59, 24 iulie 2008). În cazul în care a existat o procedură internă, nu intră în definitiv în atribuțiile Curții să substituie propria viziune asupra lucrurilor celei a instanțelor interne, cărora le revine, în principiu, obligația aprecierii informațiilor obținute de acestea (Jasar împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, nr. 69.908/01, pct. 49, 15 februarie 2007). Deși constatările instanțelor interne nu obligă Curtea, aceasta are nevoie totuși de elemente convingătoare pentru a putea să se abată de la constatările la care au ajuns acestea.

41. Pentru aprecierea elementelor care îi permit să afirme dacă a existat o încălcare a art. 3, Curtea se bazează pe principiul probei "dincolo de orice îndoială rezonabilă", dar adaugă că o astfel de probă poate rezulta dintr-o serie de indicii sau de prezumții irefragabile, suficient de puternice, clare și concordante [Jalloh, citată anterior, pct. 67, Ramirez Sanchez împotriva Franței (MC), nr. 59.450/00, pct. 117, CEDO 2006-IX].

42. În speță, Guvernul susține că acțiunea agenților statului se înscrie în încercarea lor de a-l conduce pe reclamant la secția de poliție, cu scopul verificării identității acestuia, la care refuzase să se supună. În aceste condiții, ei au

recurs la forță pentru a imobiliza persoana în cauză, care refuza să se conformeze ordinelor și devenise violentă. Reclamantul contestă acest argument. Având în vedere probele contradictorii prezentate în fața sa, în special declarațiile martorilor (supra, pct. 14 și 24), Curtea apreciază că nu este în măsură să se pronunțe cu privire la problema de a stabili circumstanțele în care au fost provocate leziunile. În plus, în absența unei expertize medico-legale privind posibilele cauze ale leziunilor constatate, Curtea consideră că este imposibil să stabilească, pe baza probelor prezentate în fața sa, dacă leziunile suferite de reclamant corespund sau nu unei recurgeri la forță necesară și totodată proporțională.

43. Prin urmare, Curtea apreciază că nu poate să constate încălcarea art. 3 sub aspect material, în ceea ce privește pretinsele rele tratamente suferite de persoana în cauză.

2. Cu privire la caracterul efectiv al anchetei

a) Argumentele părților

44. Reclamantul consideră că autoritățile naționale nu au desfășurat o anchetă efectivă cu privire la pretinsele rele tratamente. Astfel, acesta impută autorităților judiciare în primul rând faptul că au refuzat să audieze martorii oculari propuși de el. În plus, acesta susține că, în cadrul celei de-a doua proceduri, acestea nu au luat în considerare declarațiile făcute de martori în fața parchetului militar, care confirmau versiunea sa asupra faptelor. În cele din urmă, acesta subliniază că polițistul C.D. a fost ascultat în calitate de simplu martor, în ceea ce privește faptele imputate celor doi jandarmi, și că aceștia din urmă au fost ascultați, la rândul lor, în calitate de simpli martori în legătură cu acțiunile agentului C.D.

45. Guvernul susține că autoritățile naționale au desfășurat o anchetă promptă și efectivă în ceea ce privește acuzațiile reclamantului. Acestea au ascultat toate persoanele implicate în evenimentele din 18 august 2009 și au adoptat toate măsurile necesare pentru stabilirea faptelor și pentru identificarea autorilor acestora. Reclamantul a avut acces la documentele de la dosar și a fost notificat cu privire la deciziile adoptate în speță, pe care a avut posibilitatea să le conteste în fața instanțelor interne.

b) Motivarea Curții

46. Curtea reamintește că, atunci când o persoană afirmă în mod credibil că a suferit, din partea poliției sau a altor autorități similare, tratamente contrare art. 3 din Convenție, această dispoziție, coroborată cu obligația generală impusă statului de art. 1 din Convenție, de a recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție, impune, implicit, să fie desfășurată o anchetă oficială și efectivă. Este necesar ca această anchetă să poată conduce la identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile [Assenov și alții împotriva Bulgariei, 28 octombrie 1998, pct. 102, Culegere de hotărâri și decizii 1998-VIII, și Labita împotriva Italiei (MC), nr. 26.772/95, pct. 131, CEDO 2000-IV] și să fie inițiată din oficiu de către autorități.

47. Ancheta care se impune în cazul unor acuzații grave de rele tratamente trebuie să fie în același timp rapidă și temeinică, ceea ce înseamnă că autoritățile trebuie să depună întotdeauna eforturi reale pentru a descoperi ce s-a întâmplat și că acestea nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a încheia ancheta sau pentru a-și întemeia decizia (Assenov și alții, citată anterior, pct. 103, și Batý și alții împotriva Turciei, nr. 33.097/96 și 57.834/00, pct. 136, CEDO 2004-IV). Autoritățile trebuie să ia toate măsurile rezonabile de care dispun pentru a obține probe cu privire la incidentul în cauză, inclusiv, printre altele, declarațiile martorilor oculari și expertizele criminalistice [Tanrikulu împotriva Turciei (MC), nr. 23.763/94, pct. 104, CEDO-1999 IV, și Gul împotriva Turciei, nr. 22.676/93, pct. 89, 14 decembrie 2000]. Orice deficiență a anchetei, care îi slăbește capacitatea de stabilire a cauzelor prejudiciului sau de identificare a persoanelor responsabile, riscă să conducă la concluzia că aceasta nu respectă standardul de eficiență necesar (Boicenco împotriva Moldovei, nr. 41.088/05, pct. 123, 11 iulie 2006).

48. În speță, având în vedere elementele prezentate în fața sa și în special certificatul medical al reclamantului, Curtea consideră că acuzațiile de rele tratamente erau "credibile" în sensul jurisprudenței citate anterior, cel puțin începând din momentul în care autoritățile competente au luat cunoștință de documentul medical în cauză.

49. În continuare, Curtea constată că au avut loc, într-adevăr, două anchete preliminare în prezenta cauză. Rămâne de apreciat diligența cu care acestea au fost efectuate și caracterul lor "efectiv".

50. Curtea observă, de asemenea, că, în cadrul primei proceduri inițiate de reclamant, parchetul s-a limitat la ascultarea acestuia, a celor patru polițiști și jandarmi implicați în evenimente, precum și a unui singur martor dintre cei propuși de reclamant. Acesta nu a făcut demersuri serioase pentru a-l audia pe cel de-al doilea martor propus de reclamant. În plus, instanța nu a considerat util să dispună parchetului ascultarea celorlalți martori oculari care au dat declarații care confirmau versiunea reclamantului asupra faptelor, în cadrul unei proceduri paralele (a se vedea, a contrario, Stanchev împotriva Bulgariei, nr. 8.682/02, pct. 70, 1 octombrie 2009).

51. În continuare, Curtea observă că, în cadrul celei de-a doua proceduri, parchetul militar i-a ascultat inițial pe martorii respectivi, precum și pe șeful agenților de poliție care asistaseră la evenimente.

În schimb, se pare că celelalte parchete în fața cărora a fost trimisă procedura ulterior nu au efectuat o examinare veritabilă a declarațiilor acestora – chiar și cu riscul eliminării acestora, dacă era cazul.

În fapt, s-a dovedit că Parchetul de pe lângă Tribunalul Vaslui a pronunțat rezoluția sa de neînțepere a urmăririi penale în data de 11 aprilie 2011 pe baza deciziilor adoptate în cadrul primei proceduri inițiate de reclamant, apreciind că de atunci nu au fost descoperite fapte sau împrejurări noi (supra, pct. 31).

Or, astfel cum a admis chiar Tribunalul Vaslui, tocmai declarațiile în cauză constituiau, în sine, dacă nu fapte și împrejurări noi, cel puțin elemente noi în raport cu prima procedură.

Se pare că nici tribunalul nu a analizat temeinic aceste mărturii.

52. Prin urmare, trebuie să se constate că autoritățile au ales să își întemeieze deciziile exclusiv pe declarațiile agenților statului și pe cea a martorului care a confirmat versiunea lor asupra faptelor. În absența unei explicații plauzibile în această privință, Curtea consideră că nu există niciun motiv pentru a acorda prioritate versiunii agenților statului asupra celei a reclamantului, susținută de declarațiile menționate anterior (a se vedea mutatis mutandis, Archip împotriva României, nr. 49.608/08, pct. 70, 27 septembrie 2011, și Andreșan împotriva României, nr. 25.783/03, pct. 45, 30 octombrie 2012).

53. În plus, Curtea constată că autoritățile naționale nu au dispus efectuarea unei expertize medicale în niciuna dintre cele două proceduri,

deși o astfel de măsură de cercetare ar fi putut permite elucidarea posibilelor cauze ale leziunilor suferite de reclamant și ar fi dat mai multă greutate concluziilor acestora (a se vedea, *mutatis mutandis*, Petru Roșca împotriva Moldovei, nr. 2.638/05, pct. 47, 6 octombrie 2009).

54. În orice caz, trebuie subliniat faptul că, în niciun moment, nu a fost inițiată urmărirea penală în speță. Or, Curtea a subliniat deja că neînceperea urmării penale în cauze care privesc acuzații de rele tratamente, aplicate unor persoane care se află "în custodia poliției", este susceptibilă să compromită validitatea oricărei probe reținute în cursul cercetării (a se vedea, *mutatis mutandis*, Maslova și Nalbandov împotriva Rusiei, nr. 839/02, pct. 94–96, 24 ianuarie 2008; Buntov împotriva Rusiei, nr. 27.026/10, pct. 132, 5 iunie 2012, și Beresnev împotriva Rusiei, nr. 37.975/02, pct. 98, 18 aprilie 2013). În speță, rezoluția de neîncepere a urmării penale s-a bazat pe simple declarații, care nu aveau calitatea de probe, în sensul normelor de procedură penală din legislația românească (supra, pct. 37). Acest lucru este cu atât mai grav într-un caz precum cel în speță, în care leziunile au fost atestate printr-un certificat medical. În aceste condiții, Curtea consideră că nu este necesar să continue examinarea argumentului reclamantului care se referă la problema calității deținute de agenții statului audiți de parchet.

55. În concluzie, Curtea apreciază că autoritățile naționale nu au desfășurat o anchetă adecvată, care să poată permite clarificarea problemei dacă folosirea forței de către agenții statului împotriva reclamantului a fost proporțională.

56. Aceste elemente sunt suficiente Curții pentru a concluziona că a fost încălcat art. 3 din Convenție sub aspect procedural.

II. Cu privire la aplicarea art. 41 din Convenție

A. Prejudiciu

57. Reclamantul solicită suma de 10.000 euro (EUR) pentru prejudiciul moral pe care l-ar fi suferit.

58. Guvernul susține că reclamantul nu a prezentat argumente relevante pentru a-și susține cererea. În plus, acesta consideră că, în speță, prejudiciul moral ar fi compensat suficient prin constatarea încălcării și că, în orice caz, având în vedere jurisprudența Curții în materie, suma solicitată este excesivă.

59. Curtea consideră adecvat să i se acorde reclamantului suma de 7.500 EUR cu titlu de prejudiciu moral.

B. Cheltuieli de judecată

60. De asemenea, reclamantul solicită rambursarea cheltuielilor de judecată, fără alte precizări.

61. Guvernul subliniază că reclamantul a omis să exprime în cifre suma solicitată și că nu a prezentat niciun document justificativ în sprijinul cererii sale.

62. Conform jurisprudenței Curții, un reclamant nu poate obține rambursarea cheltuielilor de judecată decât în măsura în care se stabilește caracterul real, necesar și rezonabil al acestora. În speță, ținând seama de jurisprudența sa, Curtea respinge cererea privind acordarea cheltuielilor de judecată.

PENTRU ACESTE MOTIVE,

În unanimitate,

CURTEA:

1. declară cererea admisibilă;
2. hotărăște că nu a fost încălcat art. 3 din Convenție sub aspect material;
3. hotărăște că a fost încălcat art. 3 din Convenție sub aspect procedural;
4. hotărăște:
  - a) ca statul pârât să îi plătească reclamantului, în termen de 3 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii, în conformitate cu art. 44 § 2 din Convenție, suma de 7.500 EUR (șapte mii cinci sute de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, cu titlu de prejudiciu moral, care trebuie convertită în moneda statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plății;

b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, această sumă trebuie majorată cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade și majorată cu trei puncte procentuale.

5. respinge cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limba franceză, apoi comunicată în scris, la 15 septembrie 2015, în temeiul art. 77 § 2 și art. 77 § 3 din Regulament.

IV. SEMNAL

SPAȚIUL JURIDIC ROMÂNESC – ÎNTRE TRADIȚIE ȘI REFORMĂ

Semnalăm organizarea, în cadrul festivităților ce au omagiat sărbătorirea a 26 de ani de la înființarea Universității Ecologice din București, a Conferinței – „Spațiul juridic românesc – între tradiție și reformă”. Manifestarea a oferit posibilitatea abordării, din perspectiva evoluției procesului legislativ, unor teme de actualitate în dreptul intern și în dreptul internațional.

Lucrările conferinței au fost organizate în două secțiuni, drept privat și drept public. Dintre temele abordate în cadrul prezentărilor și dezbaterilor amintim: dreptul comparat – tradiție și inovație;

exercitarea dreptului de autor și limitele juridice ale acestuia; protecția drepturilor minorilor și jurisprudența CEDO; protecția datelor cu caracter personal în spațiul Schengen, adaptarea legislației naționale în materie de migrație și azil la realitatea și tendințele europene, infracțiunile de mediu în Uniunea Europeană ș.a.

La reuniune au participat magistrați, cercetători, profesori universitari, studenți și reprezentanți ai unor organizații neguvernamentale.

Gheorghe Pârvan

ZIUA MONDIALĂ A SĂNĂTĂȚII

Ziua Mondială a Sănătății, sărbătorită în fiecare an la 7 aprilie, pune anul acesta, în centrul atenției publice dezbaterile privind problematica diabetului zaharat, o boală netransmisibilă, care afectează milioane de oameni la nivel mondial, în special în țările cu venituri mici și medii.

Principalele obiective ale campaniei Zilei Mondiale a Sănătății din 2016 sunt: creșterea conștientizării cu privire la diabet și la povara și consecințele acestei boli în special pentru țările cu venituri scăzute și medii; declanșarea unor acțiuni eficiente și accesibile pentru combaterea diabetului cum ar fi prevenirea și diagnosticul, tratamentul și îngrijirea persoanelor care suferă de diabet; lansarea primului Raport Global privind diabetul, care va descrie povara și consecințele acestei boli și va milita pentru sisteme de sănătate mai puternice, pentru măsuri de prevenție și o mai eficientă gestionare a diabetului.

Epidemia de diabet capătă o amploare din ce în ce mai ridicată, ultimele date relevate de către Federația Internațională de Diabet arătând că aproximativ 418 milioane de oameni din întreaga lume au diabet, iar alte 318 milioane se află la risc

de a dezvolta această afecțiune cronică. Previziunile nu sunt nici ele optimiste, în următorii 25 de ani așteptându-se o creștere cu circa 50% a cazurilor cu diabet la nivel global.

Institutul Român pentru Drepturile Omului, în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România (ANUROM), Comisia pentru drepturile omului, culte și probleme ale minorităților naționale a Camerei Deputaților și cu concursul Centrului de Drept Public și Științe Administrative – SNSPA și Societatea Academică de Științe Administrative a organizat, pe 7 aprilie 2016, o masă rotundă cu tema „**Combaterea diabetului**”, cu ocazia Zilei mondiale a sănătății.

În cadrul primei părți a acestei manifestări s-a dat citire Mesajului Secretarului General ONU – Ban Ki-moon adresat cu ocazia Zilei Mondiale a Sănătății.

În cuvântul de deschidere al reuniunii doamna prof.univ. dr. Irina Zlătescu, directorul IRDO, moderatorul întâlnirii, a precizat că dreptul la sănătate, unul dintre drepturile fundamentale ale oricărei ființe umane, fără deosebire de rasă, religie, opinii politice, de situația economică sau

socială, implică o importantă responsabilitate politică și socială a fiecărui stat. Concepută și privită astfel, sănătatea este un bun social și uman. De asemenea, moderatorul dezbaterii a precizat totodată, că Organizația Mondială a Sănătății a lansat primul raport global cu privire la diabet, pentru a oferi o situație clară a problematicii diabetului și care să susțină nevoia de sisteme de sănătate mai puternice, care să asigure o prevenție și un control îmbunătățite, pentru un management eficient al diabetului zaharat.

Dezbaterea a continuat cu un mesaj din partea doamnei dr. Tamara Dorina Ciofu, vicepreședinte, Comisia pentru drepturile omului, culte și probleme ale minorităților naționale a Camerei Deputaților, care a precizat că diabetul reprezintă o problemă importantă pentru oamenii din lumea întreagă, dar și pentru guverne, societatea civilă, sectorul privat și agențiile interguvernamentale, iar acțiunile desfășurate la nivel internațional și național cu ocazia Zilei Mondiale a Sănătății trebuie să contribuie la îndeplinirea obiectivelor de creștere a conștientizării în privința diabetului și de a declanșa o serie de inițiative de prevenire și combatere a acestei boli.

În cadrul celei de a doua părți a reuniunii care a avut ca temă „Dreptul la sănătate și sănătatea acestui drept”, doamna lector univ. dr. Marcela Monica Stoica, consilier, Comisia pentru drepturile omului, culte și probleme ale minorităților naționale a Camerei Deputaților, a pledat în expunerea sa pentru mai mult profesionalism în sistemul medical și pentru respectarea setului de principii care asigură echitatea și universalitatea dreptului la sănătate.

De asemenea, în raportul său domnul dr. Octavian Popescu a subliniat că și în cadrul Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, guvernele și-au propus să reducă până în 2030 cu o treime mortalitatea prematură cauzată de bolile netransmisibile – inclusiv de diabet – și de a realiza un program universal de sănătate, care să permită accesul la medicamente esențiale. Diabetul se numără printre cele patru priorități în rândul bolilor netransmisibile la combaterea cărora se făcea referire și în cadrul Declarației Politice din 2011 privind prevenirea și controlul bolilor netransmisibile și

continuă să constituie o prioritate și pentru obiectivele dezvoltării durabile 2016–2030.

Aspecte privind respectarea dreptului la sănătate al imigranților au fost prezentate de doamna Alexandra Bucur, care a subliniat importanța garantării dreptului la sănătate pentru grupurile vulnerabile. A fost, totodată, prezentată o analiză obiectivă a modului în care prevederile Convenției se reflectă în legislația românească, dar și a modului în care acestea sunt respectate.

O temă distinctă în cadrul celei de a doua părți a reuniunii a fost dedicată Reformei în sănătate. Au prezentat rapoarte Valeriu Rendec, director adj., dr. Adrian Bulgaru, cercetător științific I, Mircea Ciocan, vicepreședinte SANITAS, Marius Mocanu, cercetător științific I, Ana-Maria Beșteliu, Ioana Anca Iancu, Olivia Florescu, cercetător științific I, Mihaela Scarlat, cercetător științific I. În lucrările prezentate s-a evidențiat faptul că reforma sanitară recomandată României de Organizația Mondială a Sănătății trebuie să fie capabilă să amelioreze cât mai rapid situația generală a sănătății populației, să reducă inegalitățile din domeniul sănătății, să răspundă mai bine așteptărilor legitime ale populației în probleme de viață și de sănătate, să amelioreze și să crească eficacitatea și calitatea actului medical, să amelioreze echilibrul dintre finanțare și prestarea îngrijirilor de sănătate.

Evenimentul organizat cu ocazia Zilei Mondiale a Sănătății s-a încheiat cu o serie de dezbateri cu privire la temele aduse în discuție dar și referitor la alte subiecte de interes din domeniu.

La eveniment au participat reprezentanți ai Parlamentului, cadre didactice universitare din cadrul Facultății de Drept a Universității București, Facultății de Administrație Publică a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative, postdoctoranzi, și doctoranzi, precum și reprezentanți ai Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, ai Asociației Family Forum și Asociației Române pentru Drepturile Omului la un Mediu Sănătos.

Olivia Florescu

8 APRILIE – ZIUA INTERNAȚIONALĂ A ROMILOR

Ziua Internațională a Romilor, declarată oficial la Londra, în anul 1971, cu ocazia primului Congres Internațional al Romilor se înscrie de acum într-o semnificativă și mereu îmbogățită tradiție, grație căreia elementele de istorie, cultură și educație ale vorbitorilor de limbă romani se regăsesc într-un spațiu de confluențe profeice de ordin identitar și multicultural.

În acest context, Organizația Salvați Copiii în colaborare cu Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice și-au dat concursul pentru a asigura deplina reușită a unui eveniment menit să marcheze Ziua Internațională a Romilor, având ca obiectiv activitatea profesională a mediatorilor școlari, a profesorilor de limba romani, a inspec-

rilor școlari, precum și asigurarea dreptului la o educație de calitate pentru toți copiii.

Evenimentul s-a desfășurat în incinta Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice, cu implicarea directă a Direcției pentru învățământ în limbile minorităților și a beneficiat de participarea reprezentanților ministerului și ai Organizației Salvați Copiii, a reprezentanților unor misiuni diplomatice străine la București, a unor invitați din sfera societății civile, a numeroase cadre didactice, tineri și copii de etnie romă, Institutul Român pentru Drepturile Omului numărându-se, de asemenea printre partenerii privilegiați ai acestei reuniuni.

Carmen Năstase

OLIMPIADA NAȚIONALĂ DE ȘTIINȚE SOCIO-UMANE

În perioada 18-22 aprilie 2016 s-a desfășurat la Tulcea etapa finală a Olimpiadei de științe socio-umane, concurs de excelență la care participă elevi cu aptitudini și preocupări în domeniul științelor-umane. Disciplinele de concurs sunt: educație civică, cultură civică, logică, psihologie, sociologie, economie și filosofie. La disciplina educație civică elevii participă în cadrul echipajelor formate din doi elevi din clasele a III-a sau a IV-a din cadrul aceleiași unități școlare. Ei trebuie să elaboreze o lucrare scrisă și un afiș (desen, colaj, pictură) în legătură cu problematica drepturilor omului. La disciplina cultură civică elevii participă în aceeași formulă, dar din clasele a VII-a sau a VIII-a. La această disciplină cerința este de a elabora un proiect pentru soluționarea unei probleme în școala din care provin, prin identificarea cauzelor, drepturilor încălcate prin nerezol-

varea ei, identificarea unor soluții posibile de rezolvare a problemei și analiza lor comparativă. De asemenea, echipele trebuie să motiveze soluțiile propuse și să realizeze un plan de acțiune care să cuprindă etape, acțiuni, factori implicați.

În urma rezultatelor la disciplina cultură civică, Institutul Român pentru Drepturile Omului a acordat premiile speciale și mențiunile „Drepturile Omului” după cum urmează: premii – Raportaru Alexandra Gabriela, Tudor Alexandru Vicențiu, Apălămăriță Mara, Susciuc Anastasia, Anghel Alexandru și Voin Valentin iar mențiuni – Mărincă Denisa, Costea Larisa, Pataki Noemi Vivien, Sandru Iulia, Popescu Ștefania, Drobot Iulia, Dumitru Andreea Laura și Mihai Amelia Maria.

Adrian Bulgaru

ZIUA PĂMÂNTULUI 2016

La 22 aprilie, ca în fiecare an, se celebrează Ziua Planetei Pământ, cât și Ziua Internațională a Mamei-Pământ.

Această zi, intrată de acum într-o tradiție ce câștigă tot mai mulți adepți și o putere de semnificare crescândă, este ziua când s-a născut mișcarea pentru protejarea mediului înconjurător. Originile mișcării pot fi identificate în SUA într-o perioadă când au avut loc mai multe evenimente deosebite, printre care înăbușirea prin folosirea armelor de foc a revoltei unor studenți împotriva războiului din Cambodgia, „Masacrul din 4 mai”, apariția fibrelor optice, succesul melodiei „Bridge over Troubled Water”, ultimul album al formației Beatles, moartea lui Jimmy Hendrix, un accident nuclear în Carolina de Sud la centrala nucleară din Savannah River din apropierea orașului Aiken (nerecunoscut timp de 18 ani), poluarea foarte mare cu gaze și fum, considerată „semn al prosperității”.

Problematica mediului înconjurător a devenit în acest context tot mai preocupantă. Ziua pământului a fost instituită la propunerea senatorului american Gaylord Nelson în anul 1970, cu scopul de a trezi clasa politică din starea de dezinteres față de mediul înconjurător. Ziua Pământului a fost marcată în primul an de circa 20 milioane de cetățeni americani, în marea lor majoritate tineri și foarte tineri. După două decenii, în anul 1990, peste 200 milioane de oameni din 141 de țări au transformat Ziua Pământului într-o manifestare de amploare la scară mondială, prin alăturarea lor în dorința de a milita pentru un viitor mai bun al planetei noastre.

În mesajul transmis de Secretarul General al ONU cu ocazia sărbătoririi Zilei Pământului 2016 se sublinia: „Devenim tot mai conștienți de pagubele pe care specia noastră le-a produs Pământului – poluarea, secătuirea resurselor, dispariția speciilor de faună și floră, goana după căpătuire cu orice preț, care poate afecta funcțiile planetei. Dar schimbarea este posibilă mai ales acum când s-a pus în mișcare implementarea Agendei 2030 și se caută soluții la prevenirea și gestionarea schimbărilor climatice. Vom reuși să redefinim viitorul nostru pe Pământ, prin eradicarea sărăciei sub toate formele sale și prin restabilirea relației noastre sănătoase cu planeta și cu toate ființele sale”. În anul 2009, Organizația Națiunilor Unite a declarat ziua de 22 aprilie ca sărbătoare oficială a planetei Pământ și expresie comună a dorinței tuturor de a construi o societate stabilă, pentru un viitor mai curat și mai verde.

În România, Ziua Pământului 2016 a prilejuit organizarea unei serii de manifestări cu caracter public implicând deopotrivă prezența activă a reprezentanților autorităților, organizații non guvernamentale, instituții academice și universitare, asociații civice, profesionale, ecologiste, cu caracter de voluntariat.

Institutul Roman pentru Drepturile Omului s-a dovedit în acest context un partener profund motivat și implicat participând la diverse acțiuni, între care cele organizate cu Universitatea Ecologică, Asociația Română pentru un Mediu Sănătos ș.a.

Olivia Florescu

23 APRILIE – ZIUA MONDIALĂ A CĂRȚII ȘI A DREPTULUI DE AUTOR

Ca în fiecare an, la 23 aprilie, în întreaga lume, se sărbătorește Ziua Mondială a Cărții și a Dreptului de Autor, eveniment marcant pe agenda UNESCO, care, la cea de-a 28-a sesiune a Conferinței sale Generale din 1995, prin Rezoluția 3.18, a instituit-o și a fundamentat-o ca un vector

de acțiune culturală și educativă la scară internațională. Dreptul la lectură, pătrunderea în universul cărții, înlăturarea oricăror obstacole în calea informării și studiului, respectul pentru cultură și valorile umanității reprezintă condiții *sine qua non* ale progresului social, ale dezvoltării

multilaterale a personalității umane, înscriindu-se organic în sfera atotcuprinzătoare a drepturilor omului, drepturi legitime, inalienabile și imprescriptibile.

În condițiile în care inegalitățile de tot felul, discriminarea indivizilor și a grupurilor defavorizate datorită îngrădirii accesului la instrucție și cultură constituie încă realități triste ale lumii în care trăim, Ziua Mondială a Cărții și a Dreptului de Autor se oferă ca o oportunitate și ca un eveniment catalizator al acțiunilor concertate, întreprinse în cadrul politicilor culturale derulate la nivel național, regional și internațional menite să deschidă prin lectură, studiu și informare posibilități de emancipare intelectuală și socială. În acest context, se impune intensificarea eforturilor de promovare a cărții, împreună cu toate formele de citire și scriere, în scopul de a lupta împotriva analfabetismului și sărăciei, pentru a construi societăți durabile, pentru a consolida bazele păcii în lume.

În aceeași ordine de idei, drepturile de autor fac și ele obiect de interes, ca drepturi indisociabile de cele de proprietate intelectuală și proprietate în genere, care necesită nu doar consfințirea și promovarea ci și protecția lor. Ziua Mondială a Cărții și Dreptului de Autor este un prilej binevenit pentru organizarea, în aproape toate țările lumii, de acțiuni dedicate cărții, autorilor, editorilor, librarilor, bibliotecarilor și, implicit, cititorilor. Gama acestor acțiuni este extrem de

diversă: lansări de produse editoriale, expoziții de carte, lecturi și dezbateri publice, conferințe, simpozioane, manifestări culturale, prezentări de cărți din patrimoniul național și universal, spectacole multi-media etc. Celebrarea acestui eveniment urmărește implicarea a milioane de oameni, a numeroase organizații de voluntari, instituții de învățământ, grupuri profesionale, organizații nonguvernamentale, entități publice și din mediul privat.

Amploarea și diversitatea acțiunilor puse sub egida Zilei Mondiale a Cărții și a Drepturilor de Autor, de-a lungul ultimilor ani a evidențiat puterea de simbol a acestui eveniment, semnificația sa umanistă, generoasă.

În România, prin Hotărârea de Guvern nr. 293 din 14 aprilie 2005, ziua de 23 aprilie a fost declarată „Ziua Bibliotecarului din România” care se sărbătorește concomitent cu Ziua Mondială a Cărții și a Drepturilor de Autor.

Pentru a celebra, la rândul său, această importantă zi mondială, Institutul Român pentru Drepturile Omului a organizat în ziua de 21 aprilie a.c., în colaborare cu COPYRO – Societate de Gestiune Colectivă a Drepturilor de Autor, o dezbatere privind problematica conexasă a dreptului la carte, a dreptului de autor și drepturilor omului, vizând cu precădere perfecționarea legislației în domeniu.

Teodor Lorent

ZIUA MONDIALĂ A LIBERTĂȚII PRESEI

Ca în fiecare an, la 3 mai, în întreaga lume este celebrată Ziua Mondială a Libertății Presei. Este o zi încărcată de semnificații care consacră unul dintre cele mai importante drepturi fundamentale ale omului constituind, nu mai puțin, o garanție primordială pentru exercitarea altor drepturi conexe de care depind deopotrivă transparența și buna guvernare, afirmarea și consolidarea statului de drept, dezvoltarea durabilă a societății.

Ziua Mondială a Libertății Presei a fost proclamată la Adunarea Generală a ONU, în 1993, ca urmare a unei recomandări adoptate în cadrul celei de a XXVI-a sesiuni a Conferinței Generale

a UNESCO în 1991. ONU a declarat Ziua Mondială a Libertății Presei dând întreaga atenție necesității respectării libertății de exprimare, conform articolului 19 din Declarația Universală a Drepturilor Omului: „Orice om are dreptul la libertatea exprimării opiniilor”; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat”.

Tematica generală a acestei celebrări include accesul la informație, cu accent pe libertatea de informare și protejarea libertății presei față de

cenzură, dar și garantarea siguranței jurnaliștilor online și offline.

Pentru prima dată, în acest an, între libertatea presei și dezvoltarea durabilă este subliniată o legătură organică cu atât mai mult cu cât, la sfârșitul anului 2015, au fost adoptate Obiectivele Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Durabilă (SDG) pentru 2030, care recunosc necesitatea „de a asigura accesul publicului la informații și de a proteja libertățile fundamentale, în conformitate cu legislațiile naționale și cu acordurile internaționale”.

În acest context, importanța presei libere și independente în informarea cetățenilor din orice colț al Pământului este crucială pentru realizarea SDG, susține directorul general al UNESCO, Irina Bukova, în mesajul său cu prilejul marcării în acest an a Zilei Mondiale a Libertății Presei.

În zilele de 2–4 mai 2016, la Helsinki (Finlanda) s-au desfășurat lucrările Conferinței internaționale „2016 World Press Freedom Day” care a avut înscrise pe agenda sa subiecte de prioritară importanță: promovarea libertății presei, a libertății de informare, sporirea siguranței

jurnaliștilor, libertatea artistică, diversitatea media și promovarea diversității expresiilor culturale, protecția datelor și cenzura online, libertatea informației ca o libertate fundamentală și drepturile omului.

Concomitent, în numeroase țări ale lumii au fost organizate peste o sută de manifestări, dedicate Zilei Mondiale a Libertății Presei, România nefăcând excepție în această privință.

Institutul Român pentru Drepturile Omului a făcut la rândul său dovada interesului acordat acestei aniversări consacrate libertății presei stabilind un dialog fructuos cu asociațiile profesionale ale jurnaliștilor din România în spiritul valorilor tutelare ale democrației, libertății de exprimare și respectării drepturilor fundamentale ale omului. În acest sens poate fi menționată dezbaterea realizată cu Uniunea Ziariștilor Profesioniști, în contextul celorlalte acțiuni dedicate celebrării Zilei Mondiale a Libertății Presei.

Marius Mocanu

ZIUA INTERNAȚIONALĂ A FAMILIEI

Prin rezoluția A/RES/47/237 a Adunării Generale a ONU din 1993, data de 15 mai a fost proclamată Ziua Internațională a Familiei, pentru a reflecta importanța pe care comunitățile din lumea întreagă o acordă familiei. Cu ocazia acestei zile se promovează conștientizarea tuturor problemelor cu care se confruntă familia în societatea modernă fiind și un prilej de aprofundare a cunoștințelor și studiilor cu privire la procesele sociale economice și demografice care afectează familiile pe mapamond. Familia rămâne în centrul vieții societății. Ea asigură bunăstarea membrilor ei, contribuie la educația tineretului și are grijă de persoanele vârstnice. Obiectivele centrale ale Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă se axează pe eradicarea sărăciei, promovarea prosperității economice, dezvoltarea socială și bunăstarea populației, protejarea mediului. Politicile familiale contribuie la realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă 1 și 5 din Agenda 2030, care se referă la combaterea

foametei și a sărăciei, asigurarea unei vieți sănătoase și a bunăstării pentru toate vârstele prin asigurarea educației continue și realizarea egalității de gen.

Pentru tema din acest an a Zilei Internaționale a Familiei a fost ales obiectivul 3 din Agenda 2030 și anume „asigurarea unei vieți sănătoase, a unui viitor durabil pentru familie și a bunăstării pentru toate vârstele”.

Sub această deviză, Institutul Român pentru Drepturile Omului a organizat în data de 13 mai 2016, o masă rotundă cu tema „Educația și bunăstarea”, în colaborare cu Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei – Family Forum, Asociația Clubul de la Cheia „Victor Dan Zlătescu”, Asociația pentru Națiunile Unite din România (ANUROM), Asociația Română pentru Libertate Personală și Demnitate Umană și Asociația Română pentru Drepturile Femeii.

Scopul acestei mese rotunde a fost sensibilizarea opiniei publice cu privire la rolul familiei

în societate, promovarea celor mai noi tendințe socio-economice și demografice care afectează nucleul familial, precum și identificarea problemelor cheie cu care se confruntă familia contemporană și posibilele răspunsuri la acestea. Deoarece dintotdeauna educația a contribuit la obiectivele dezvoltării umane, tema principală a dezbaterilor a constituit-o educația în familie și educația continuă pentru drepturile omului.

În deschiderea lucrărilor reuniunii, prof. univ. dr. Irina Zlătescu, directorul Institutului Român pentru Drepturile Omului a subliniat rolul esențial al familiei în societate și a ținut să precizeze că marcarea atât pe plan internațional cât și la nivel național a acestei zile dovedește respectul pe care comunitatea internațională îl acordă familiei și importanței acesteia în viitorul umanității, preocupările pentru apărarea și garantarea drepturilor familiei fiind menționate și recunoscute de asemenea, și în Declarația Universală a Drepturilor Omului. Tot în deschiderea acestei mese rotunde, s-a citit mesajul Secretarului General ONU Ban Ki-moon, în care se precizează printre altele că „...Ziua Internațională a Familiei din acest an se celebrează în contextul unei mari tragedii pe care o trăiesc familiile din întreaga lume. Violența și extremismul sunt la cote maxime iar efectele dezastrului dar și ale unor grave schimbări climatice pun o mare povară asupra sănătății și integrității familiilor aflate în situații de criză. Chiar și în societățile relativ stabile, familiile se mai confruntă încă cu violența, discriminarea sau sărăcia. Familia se află în centrul eforturilor globale de îndeplinire a obiectivelor Agendei 2030. Copiii prosperă atunci când au parte de dragoste, sănătate și educație.”

În continuare s-a discutat despre necesitatea promovării valorilor familiei – egalitatea, împărțirea responsabilităților, combaterea violenței împotriva femeilor, copiilor și persoanelor vârstnice.

Dezbaterile au pus accentul pe importanța pe care o are educația pentru bunăstarea familiei. În lucrările prezentate s-a evidențiat rolul educației în societatea românească pentru pregătirea și formarea tinerei generații. Au participat cu comunicări prof. univ. dr. Monalisa Belu Magdo, Dr. Adrian Bulgaru, prof. univ. dr. Magdalena Jianu, prof. univ. dr. Laurențiu Șoitu, prof. univ. dr. Mihai Milca, masteranzi și doctoranzi în domeniul drepturilor omului.

În cadrul dezbaterilor care au urmat, s-a precizat că politicile familiale la nivel național, care se referă la diferite fațete ale vieții de familie de multe ori deși au potențial nu sunt implementate așa cum ar trebui pentru a reuși să contribuie în mod concret la realizarea multor obiective naționale de dezvoltare durabilă. Rolul familiei în promovarea bunăstării membrilor ei este unic. Familia este cea care se ocupă din timp de educație și sănătate pentru copii și tineri. O serie de politici și programe naționale pot ajuta părinții să asigure o îngrijire și o educație corespunzătoare copiilor lor. De o importanță aparte sunt și programele de sprijinire a resurselor financiare ale familiei, care pot influența pozitiv sănătatea și bunăstarea în special a grupurilor sociale vulnerabile. La fel de important rămâne echilibrul dintre viața profesională și viața de familie, care trebuie asigurat prin măsuri concrete – program de lucru flexibil, în special când este vorba de familiile cu noi-născuți.

Un segment important al discuțiilor l-a constituit educația continuă pentru persoanele vârstnice. Acestea nu trebuie descurajate să își însușească noi cunoștințe, să concretizeze pasiuni, dragostea pentru o meserie demult uitată sau abandonată pe parcursul vieții prin intermediul învățării și obținerii unor noi calificări la orice vârstă.

În cadrul dezbaterilor s-a subliniat și faptul că o adevărată dezvoltare economică și socială nu se poate obține fără existența unui cadru juridic și a unor standarde sociale echitabile care să sprijine drepturile femeilor și ale copiilor. Una dintre gravele probleme ale societății contemporane atât la nivel internațional cât și național este violența în familie. Educația rămâne una dintre cele mai puternice arme pentru combaterea acestui fenomen îngrijorător. În acest context a fost menționată HG 1156/2012 prin care s-a aprobat strategia națională 2013-2017 pentru combaterea violenței, iar în ceea ce privește eforturile de combatere a violenței la nivel internațional a fost menționat și prezentat ghidul UNICEF pentru prevenirea și combaterea violenței în școli. Apariția ghidului se datorează experienței de documentare și cercetare privind fenomenul violenței în rândul tineretului și a fost elaborat pentru a veni în sprijinul cadrelor didactice care sunt interesate să promoveze în școlile lor o cultură a non-violenței, bazată pe o strategie de prevenire a surselor și cauzelor manifestării violenței în școli.

În continuare, pornind de la statistici naționale și de la studiile și rapoartele reprezentanței UNICEF în România, s-a subliniat că în concordanță cu Strategia Europa 2020, România și-a propus să reducă până la 11,3% rata părăsirii timpurii a școlii la nivelul grupei de vârstă 18 -24 de ani și să crească rata absolvirii învățământului superior. Deși au existat unele măsuri de reformă pentru îmbunătățirea accesului la educație și a calității acesteia, sunt necesare mai multe resurse și intervenții având în vedere complexitatea cu care se confruntă categoriile de risc (tinerii care nu reușesc să absolve examenul de bacalaureat sau cei care pur și simplu renunță la școală). Potrivit cercetărilor UNICEF, aproximativ două treimi din cheltuielile publice pentru educație din România se îndreaptă spre cele mai înstărite două cincimi

ale societății (65,8%), comparativ cu doar 9,9% cât îi revine cincimii celei mai sărace.

Participanții la dezbateri – reprezentanți ai unor organisme guvernamentale și neguvernamentale cu atribuții și preocupări în domeniul protecției drepturilor familiei, femeilor și copiilor, cadre universitare, cercetători, magistrați și experți cărora li s-au alăturat doctoranzi și masteranzi în domeniu au relevat necesitatea asigurării accesului la educație a tinerilor și au venit cu noi idei și propuneri pentru îmbunătățirea politicilor și serviciilor care vin în sprijinul familiei, astfel încât acestea să poată contribui la educarea și formarea tinerei generații în pas cu cele mai noi evoluții ale tehnologiei dar și în spiritul respectului pentru drepturile omului și pentru tot ceea ce înseamnă valoare umană.

Daniela Albu

PROTECȚIA MEDIULUI PRIN DREPTUL PENAL

În perioada 18-20 mai 2016, Asociația Internațională de Drept Penal (AIDP) în colaborare cu Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române și Universitatea Ecologică București (UEB) au organizat, la București ,Conferința mondială – „Protecția mediului prin dreptul penal”. Manifestarea a urmărit să evalueze virtuțile și să releve adaptabilitatea și limitele răspunsului penal la prejudiciile aduse mediului, posibilitățile de armonizare și perfecționare a reglementărilor juridice existente și perspectivele dezvoltării unui drept penal global al mediului, după cum afirma în cuvântul de deschidere prof. univ. Dr. Mircea Duțu, directorul ICJ și președintele UEB. La deschidere au mai luat cuvântul prof. univ. dr. J. Vervaele, președintele AIDP, dr. Augustin Lazar, Procuror general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și prof. univ. dr. acad. Cristian Hera, vicepreședinte al Academiei Române.

La eveniment au participat cadre didactice, cercetători , practicieni ai dreptului din întreaga lume dintre care amintim, prof. univ. dr. Gert Vermeulen, Universitatea din Ghent, prof univ. dr. Lorena Bachmaier, Complutense University, prof. univ. dr. Michele Papa, Universitatea din Florența prof. univ. dr. Sofia Popescu, prof.univ.

dr. Dumitra Popescu, prof univ. dr. Bogdan Ciucă, prof. univ. dr. Ovidiu Predescu, prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu, director IRDO, prof. univ. dr. Gheorghe Popa ș.a.

Printre temele prezentate pe parcursul conferinței amintim: Starea mediului și provocările sistemului juridic în vederea asigurării protecției sale; Limitele și provocările sistemului penal în privința infracțiunilor de mediu; Norme și standarde internaționale de mediu: conformare și constrângere; Dreptul penal al mediului în perioada de tranziție; Infracțiunile de mediu în Uniunea Europeană; Strategii inteligente de constrângere pentru a combate infracțiunile de mediu; Mineritul legal și ilegal și consecințele sale (penale) asupra mediului.

Manifestarea din acest an a reprezentat cea de a doua conferință mondială organizată în România de Asociația Internațională de Drept Penal, prima fiind organizată în 1929. AIDP, al cărei membru fondator a fost prof. univ. dr. Vespasian Pella (1897–1952), a fost creată în 1924 cu sediul la Paris. Ea a fost și rămâne una dintre asociațiile științifice internaționale de prestigiu, deosebit de active, în domeniul dreptului și în care prezența românească a fost una remarcabilă.

Carmen Năstase

EFICIENȚA NORMELOR JURIDICE

În perioada, 26–28 mai 2016, s-a desfășurat la Cluj-Napoca, a V-a ediție a Conferinței internaționale „Eficiența normelor juridice” organizată de Facultatea de Drept a Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, în colaborare cu Institutul Român pentru Drepturile Omului și în cooperare cu Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, Institutul de Științe Administrative al Republicii Moldova, Asociația Română de Științe Penale, Colegiul Medicilor Cluj și alți parteneri.

Tema aleasă pentru această ediție a fost „Știința dreptului – în avangardă sau ariergardă fenomenelor social, politic și economic?”. Evenimentul a urmărit să analizeze în ce măsură dezvoltarea valorilor și relațiilor sociale, științele politice și economice sunt reglementate de normele juridice și modul în care legislația ține pasul cu noile evoluții sociale în zonele tradiționale de drept, după cum afirma în cuvântul de deschidere conf. univ. dr. Mihaela Fodor.

De asemenea, în deschiderea lucrărilor conferinței a fost prezentat cuvânt de salut din partea Secretarului general al Institutului European de Drept:

„Este o plăcere pentru mine să mă adresez dumneavoastră cu ocazia acestei Conferințe, la care mulți membri ai Institutului European de Drept, împreună cu numeroși alți experți marcanti în drept, români și străini, se reunesc pentru a evalua în ce măsură dezvoltarea valorilor și relațiilor sociale este acoperită de reglementările juridice. Este foarte încurajator să constat că vă întruniți încă o dată în dorința de a contribui prin discuțiile pe care le veți purta la îmbunătățirea dreptului în Europa.

Continutul nostru se confruntă în prezent cu importante provocări și multe dintre acestea trebuie abordate din perspectivă juridică. Este extrem de important ca vocea comunității juriștilor din Europa să se facă auzită, iar această Conferință internațională cu siguranță își va aduce contribuția la aceasta. Vă doresc să purtați discuții fructuoase în cadrul acestui eveniment!

Doresc să mulțumesc Institutului Român pentru Drepturile Omului, directorului acestuia, d-na profesor Zlătescu, precum și tuturor organizatorilor evenimentului, dintre care mulți sunt membri ai Institutului European de Drept, pentru eforturile depuse astfel ca această Conferință să devină o realitate. După cum mulți dintre

dumneavoastră cunoașteți, conferința aceasta coincide cu aniversarea a 5 ani de la înființarea Institutului European de Drept. Permiteți-mi să vă mulțumesc tuturor pentru sprijinul acordat acestei instituții, care într-un timp foarte scurt a devenit un factor cheie în cadrul mediului juridic european.”

Lucrările conferinței s-au desfășurat în două secțiuni, respectiv drept privat și drept public. Studiile prezentate au tratat teme precum predictibilitatea normelor juridice, instituția Avocatului Poporului, aspecte privind administrarea justiției ca serviciu public, dreptul internațional comparat în jurisprudența CEDO, implementarea legislației europene privind egalitatea de gen, metoda comparativă în deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului, imigranții și dreptul acestora la sănătate, accesul liber la sistemul public de sănătate al persoanelor care au nevoie de protecție internațională etc.

În cadrul reuniunii s-au remarcat o serie de rapoarte, studii și cercetări elaborate de: conf. univ. dr. Mihaela Fodor, prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu, prof. univ. dr. Mircea Criste, prof. univ. dr. Alexandru Cordoș, prof. univ. dr. Gheorghe Iancu, prof. univ. dr. Ludo Veny, Marius Mocanu, dr. Adrian Bulgaru, Petru Zlătescu, Ioan Zonga, Alexandra Bucur, Grațian Urechiatu-Burian, Alexandru Chiriță, Anca Iancu ș.a.

De asemenea, în cadrul conferinței au fost organizate un workshop, privind „Dreptul sănătății”, precum și o masă rotundă privind „Performanță și/sau proprietate intelectuală” în care au fost abordate teme precum: drepturile patrimoniale ale autorilor și artiștilor, regimurile juridice ale creației intelectuale și publicitatea.

Cu prilejul acestui eveniment a fost lansat și volumul „Educație și Drept – Interferențe” editor conf. univ. dr. Mihaela Fodor, publicat la Editura Pro Universitaria. Lucrarea, după cum sublinia prof. univ. dr. Mircea Criste în prezentarea sa, își propune o evaluare a modului în care normele juridice reușesc să dea un răspuns unor probleme pe care accesul la învățământ le poate ridica, în special la nivel european și național. În cadrul volumului sunt prezentate și analizate probleme concrete cu care societatea internațională, europeană și națională se confruntă și sunt oferite soluții.

Mihaela Scarlat

FORUMUL DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI 2016

În perioada 20–23 iunie 2016, s-a desfășurat la Viena Forumul Drepturilor Fundamentale 2016 cu tema „Drepturile fundamentale ale omului, respect, realitate: valorile europene în lumea de azi”, organizat de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene.

În cadrul reuniunii, în sesiunile plenare care au avut loc s-au dezbătut probleme legate de protecția și promovarea drepturilor omului, realizările Uniunii Europene în cei peste 60 de ani în domeniul păcii, stabilității și prosperității. O societate nu poate să prospere dacă poporul nu este capabil să își exercite drepturile în demnitate și fără discriminare. În discuțiile care au avut loc s-a subliniat că Europa poate deveni un model de respectare a drepturilor omului, acesta fiind și unul dintre scopurile pe termen lung pe care organizatorii și participanții la eveniment și l-au propus.

Forumul s-a axat pe trei mari teme: incluziunea socială, protecția refugiaților și era digitală. Acestea sunt interconectate și au ca punct de plecare Cartea UE a Drepturilor fundamentale. Pentru a construi o societate inclusivă trebuie să ne ocupăm îndeaproape de cei care lucrează în domeniul protecției refugiaților și migranților. De asemenea, politicile în domeniul informației și tehnologiei pot avea un impact major asupra celor privind migrația și incluziunea socială și vice versa. Deci toate inițiativele politice comunitare au încercat în ultima vreme să abordeze lipsa incluziunii, să combată inegalitatea și să îmbunătățească gradul de participare în comunitate acceptând diversitatea. Lipsa de coeziune într-o societate este cel mai bine ilustrată de nereceptarea socială a persoanelor, în special a celor care fac parte din grupuri vulnerabile. Este totuși îmbucurător faptul că indicatorii economici arată că Europa a continuat totuși să prospere din punct de vedere social și economic, iar în cadrul Forumului s-a discutat și acest lucru ilustrându-se prin modele de responsabilitate socială în antreprenoriatul corporatist și privind managementul diversității.

Un rol extrem de important revine profesorilor, educatorilor și profesioniștilor din mass media pentru promovarea unei culturi a drepturilor

fundamentale și a respectului între tineri prin combaterea prejudecăților și stereotipurilor.

S-a mai discutat despre măsurarea și cuantificarea discriminării și despre rolul politicilor de incluziune mai ales în prevenirea cazurilor îngrijorătoare de radicalizare rapidă și violentă.

Alte teme majore care s-au dezbătut în cadrul forumului 2016 au fost: protecția refugiaților, incluziunea și lupta împotriva inegalității și provocările la adresa drepturilor omului pe care le reprezintă era digitală.

Forumul 2016 al drepturilor fundamentale s-a desfășurat într-un moment în care Europa se află în fața unei provocări unde trebuie găsite soluții în problema crizei refugiaților, discriminării și excluderii, precum și în ceea ce privește intruziunea masivă în viața privată și ale oamenilor obișnuiți din Europa.

Așa cum afirma directorul FRA Michael O'Flaherty „UE și statele sale membre trebuie să aibă o atitudine fermă în ceea ce privește apărarea drepturilor legale ale tuturor persoanelor, indiferent dacă acestea locuiesc în UE de generații întregi sau abia au sosit pe țărmoșii Europei”.

În discuțiile care au avut loc au fost evidențiate dificultățile și realizările obținute în întreaga Europă într-o mare varietate de aspecte legate de drepturile fundamentale.

Forumul a reunit experți, cercetători, factorii de decizie politică și practicieni din toate domeniile. S-au purtat discuții interactive și s-a ținut cont de punctul de vedere al tuturor participanților. În acest sens au avut loc dezbateri pe grupuri sub titlul "conectează-te, reflectează și acționează", precum și seminarii și discuții între grupuri cu opinii opuse. S-a organizat o "piață a ideilor" unde diferitele organizații și-au expus rezultatele muncii.

În cadrul grupului de lucru cu tema „Protecția refugiaților”, s-a evidențiat faptul că în anul 2015, peste un milion de persoane au emigrat în statele membre UE, datorită persecuțiilor, conflictelor armate, violenței, sau încălcării drepturilor omului. Acest număr fiind mult mai mare decât în anii precedenți. FRA va examina eficacitatea măsurilor luate sau propuse de UE și de statele membre pentru a gestiona această situație în

special din punct de vedere al respectării drepturilor omului, protecției copiilor și a familiilor acestora, privind modul de integrare și incluziune, măsurile de securitate și protecție pentru a preveni violența și abuzul și a minimaliza posibilitatea traficului de copii.

Dezbaterile s-au bazat pe principiile conform cărora o abordare sistematică, multidisciplinară și orientată pe viitor este vitală pentru respectarea și exercitarea drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană. Forumul a încurajat toți participanții să consolideze protecția și promovarea drepturilor fundamentale pe teritoriul Uniunii Europene.

Conferința a reunit oficiali guvernamentali, societatea civilă, organizații regionale și internaționale. S-a subliniat faptul că instituțiile Uniunii Europene și statele membre prin intermediul valoroasei contribuții a societății civile și a organizațiilor naționale în promovarea și respectarea drepturilor omului, se pot îndeplini pe viitor cu succes obiectivele stabilite în cadrul Forumului.

Din partea Institutului pentru Drepturile Omului din România a participat cercetător Olivia Florescu.

A fost prezentat Raportul privind drepturile fundamentale 2016, care rezumă și analizează evoluțiile majore ale drepturilor fundamentale în UE pe parcursul anului 2015, cu propuneri de măsuri în următoarele domenii: egalitate și nediscriminare; rasism, xenofobie și formele de intoleranță asociate acestora; integrarea romilor; societatea informațională, protecția vieții private și a datelor; drepturile copilului; precum și accesul la justiție, inclusiv drepturile victimelor infracțiunilor. FRA oferă consultanță pe bază de dovezi

pentru factorii de decizie de la nivel național și european, contribuind astfel la un grad mai mare de informare și specificitate a dezbaterilor și politicilor în materie de drepturi fundamentale.

O altă temă care a fost dezbătută în cadrul Forumului drepturilor fundamentale a fost rasismul, xenophobia, intoleranța și crimele motivate de ură care constituie încălcări îngrijorătoare ale drepturilor omului. În 2015 aceste delikte au luat o mare amploare în multe state membre ale Uniunii Europene, fiind alimentate în mare parte de sosirea masivă a emigranților și a azilanților precum și de amplificarea numărului de atentate teroriste.

Forumul a oferit prilejul unui dialog strategic și al schimbului de experiență, cunoștințe novatoare și bune practici. A creat oportunități pentru conturarea unor noi parteneriate între factorii de decizie, practicieni și experți și a sprijinit consolidarea cunoștințelor în domeniul drepturilor fundamentale. Agenția pentru Drepturi Fundamentale va sprijini implementarea concluziilor și recomandărilor Forumului.

Așa cum a subliniat Michael O'Flaherty, președintele Forumului Drepturilor Fundamentale și Director al Agenției Europene pentru Drepturi Fundamentale, acest Forum a fost conceput mai degrabă ca un proces decât ca un eveniment singular și tocmai de aceea va rămâne în mediul virtual o adevărată platformă de dezbateră și de identificare a unor măsuri concrete pentru abordarea celor mai stringente probleme cu care se confruntă respectarea drepturilor fundamentale la ora actuală.

Olivia Florescu

MIGRAȚIA: NOI PROVOCĂRI PENTRU EUROPA, SUVERANITATEA STATALĂ ȘI STATUL DE DREPT SOCIAL

Valul migraționist cu care se confruntă în prezent comunitatea internațională și cea europeană, unul dintre cele mai mari din istoria contemporană, a scos în evidență probleme de natură juridică, sociologică și economică pe care societatea internațională în general, Uniunea Europeană și statele membre în special, trebuie să le remedieze pentru a putea face față unei astfel de crize. În această direcție a fost aleasă și tema

generală „Migrația: noi provocări pentru Europa, suveranitatea statală și statul de drept social” al celui de al 11-lea Congres al Societas Iuris Publici Europaei (SIPE). Evenimentul a fost organizat, la București, în parteneriat cu Facultatea de Drept a Universității din București și în cooperare cu Institutul de Cercetare al Universității din București și CEREFREA – Villa Noël.

SIPE, asociație academică de drept public european, fondată în 2003, își propune, crearea unui spațiu de discuție cu privire la analiza și clarificarea unor aspecte de drept public în Europa, inclusiv impactul acestuia asupra sistemului juridic în ansamblul său.

Principalele teme abordate în cadrul lucrărilor conferinței au privit: regimul juridic al frontierelor interne din perspectiva migrației; cadrul juridic al migrației și frontierele externe în dreptul UE; dreptul la azil și presiunea migrației; dreptul UE și întoarcerea imigranților clandestini; protecția migranților în cadrul Comitetului social european; integrarea migranților din perspectiva Organizației Internaționale a Muncii; migrația-procedura judiciară în viitor; gestiunea migrației

de către statele de tranzit și traficul de ființe umane, etc.

Dintre invitați au participat a prof. univ. dr. Simina Tănăsescu, membru SIPE, lect. univ. dr. Catrinel Brumar, prof. univ. dr. Daniel Thym, prof. univ. dr. Philippe Fargues, ș.a. Totodată, am remarcat contribuția activă la lucrări a cercet. șt. Alexandra Bucur, prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu, cercet. șt. Ioan Zonga, dovedind o preocupare deosebită asupra temei migrației

Organizatorii evenimentului au urmărit crearea unui forum de discuții în cadrul căruia reprezentanți ai mediului academic, cercetători, practicieni și experți în domeniu să analizeze multiple aspecte referitoare la migrație și refugiați.

Marius Mocanu

DIN ACTIVITATEA AGENȚIEI EUROPENE PENTRU DREPTURI FUNDAMENTALE (FRA), APRILIE-IUNIE 2016

În cadrul unei conferințe pe tema oportunităților de angajare pentru tinerii de etnie romă, organizată de către Parlamentul European în data de 5 aprilie 2016, reprezentanți ai FRA au prezentat concluziile rezultate din sondajul intitulat „Sărăcia și ofertele de angajare: situația romilor în 11 state ale UE”. Conferința s-a axat în general pe necesitatea urgentă de a înlătura barierele structurale și birocratice din UE pentru a crea oportunități de muncă și posibilitatea pentru tinerii de etnie romă de a accesa piața muncii pe teritoriul Uniunii Europene.

În perioada 5-6 aprilie 2016, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a participat la Conferința Consiliului Europei pentru lansarea noii strategii privind drepturile copilului pentru perioada 2016-2021.

Colegiul European de Poliție (CEPOL) a organizat pe 5 aprilie un seminar online în cadrul căruia reprezentanți ai FRA au prezentat concluziile recentului raport al Agenției intitulat „O abordare profesionistă a problemelor cu care se confruntă comunitatea LGBT în privința respectării egalității”. În acest raport se arată lipsa de conștientizare în rândul ofițerilor de poliție cu privire la vulnerabilitatea comunităților de

lesbiene, homosexuali, bisexuali și transsexuali și posibilitatea ca aceste comunități să devină victimele unor delictе motivate de ură. O parte dintre oficialitățile și ofițerii de poliție intervievați nu au recunoscut scara reală la care se produc aceste incidente, iar mulți dintre ei au subestimat gravitatea acestora. Au fost invocate drept motivație pentru această atitudine lipsa de pregătire prin cursuri speciale de formare, nepăsarea autorităților sau resursele limitate.

Reprezentanți ai FRA au participat la Forumul Comisiei Europene pe probleme de migrație organizat la Bruxelles în perioada 6-7 aprilie. Forumul a reunit 120 de organizații ale societății civile din UE oferindu-le prilejul de a discuta cu reprezentanți ai instituțiilor europene, cu autorități regionale și naționale despre necesitatea unei abordări pe termen lung a problemei migrației și integrării. Principalele teme abordate au fost munca migranților cu pregătire medie și a celor necalificați, munca la negru, exploatarea precum și integrarea migranților și a refugiaților.

La invitația Biroului Internațional pentru Migrație din Elveția, reprezentanți ai FRA au participat la Berna în data de 6 aprilie la o masă

rotundă internațională cu tema exploatarea muncitorilor migranți și traficul cu ființe umane.

În perioada 7-8 aprilie 2016, reprezentanți ai FRA au prezentat la Bruxelles raportul recent al Agenției cu tema „Accesul la remedii privind protecția datelor în statele membre UE” în cadrul Conferinței Anuale a Academiei de Drept European privind legislația europeană a protecției datelor.

La seminarul internațional cu tema „Drepturile victimelor” organizat la Porto, Portugalia pe 7 aprilie 2016, reprezentanți ai FRA au ținut un discurs la deschiderea lucrărilor. Seminarul s-a axat pe practici novatoare legate de drepturile victimelor și sprijinul acordat acestora. Evenimentul a fost finanțat din fonduri europene și a fost organizat de INFOVICT, un consorțiu european al organizațiilor de sprijinire a victimelor. Cu această ocazie a fost prezentată cercetarea FRA în domeniu și s-au evidențiat practicile novatoare identificate prin intermediul acestei cercetări.

Pe aceeași temă, în perioada 7–8 aprilie agențiile de afaceri interne și justiție europeană au participat la un seminar care a avut loc la sediul FRA.

În perioada 8–9 aprilie 2016 reprezentanți ai FRA au fost invitați de Asociația Traducătorilor și Interpreților Europeni din domeniul juridic să participe la adunarea generală a asociației, care a avut loc la Strasburg. S-au discutat drepturile suspectilor și ale acuzaților în procedurile penale.

Societatea civilă și reprezentanți ai FRA au analizat modalități de cooperare în privința indicatorilor de drepturile omului pentru monitorizarea integrării populației de etnie romă. Întâlnirea a avut loc la sediul FRA în data de 11 aprilie 2016.

Drepturile copilului și situația copiilor refugiați s-au discutat în cadrul unei conferințe internaționale și a unor evenimente conexe pe tema „Situația copiilor refugiați în Suedia și Europa”, care s-a desfășurat în perioada 11–13 aprilie 2016 în Orebro, Suedia.

Biroul pentru publicații al UE a organizat la Luxemburg în perioada 13–14 aprilie un seminar internațional cu tema „Instrumente de vizualizare a datelor în instituțiile europene”. Reprezentanți ai FRA au fost invitați să participe la acest seminar pentru a comunica cercetările FRA în acest domeniu. Scopul seminarului a fost realizarea

unui viitor catalog al instrumentelor de vizualizare a datelor re folosibile pentru organismele UE.

În perioada 13-14 aprilie, Banca Mondială, Ministerul capacităților umane din Ungaria și FRA au organizat împreună un seminar pentru a măsura creșterea incluziunii în Europa centrală și de est. Evenimentul a avut loc la Budapesta și a reunit statisticieni, reprezentanți ai comunității rome și practicieni din Bulgaria, Cehia, Ungaria, România și Slovacia pentru a discuta modalități de îmbunătățire și monitorizare la nivel local a incluziunii sociale și economice a comunităților marginalizate și dezavantajate, cu accent pe comunitatea romilor. Seminarul și-a propus și o îmbunătățire a programelor țintă pentru investițiile sociale finanțate din fonduri europene în Europa Centrală și de Est pentru perioada 2014–2020.

În data de 18 aprilie 2014, reprezentanți ai FRA au participat la Trier, Germania la un seminar pe tema „Legislația europeană și legislația prevăzută în Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități”. Seminarul a fost organizat de către Academia de Drept European.

O echipă a FRA a participat pe 19 aprilie 2016, la un eveniment organizat la Bruxelles, care a reunit parlamentari europeni și reprezentanți ai Comisiilor europene și ai Consiliului Europei într-o dezbatere privind discriminarea persoanelor vârstnice din UE în domeniul asigurărilor. Organizații naționale ale vârstnicilor și persoanelor cu dizabilități precum și directorii unor companii de asigurări au luat parte la dezbateri.

În data de 19 aprilie, reprezentanți ai FRA au participat la Geneva, la o dezbatere privind Articolul 19 al Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD). Tema discuțiilor s-a axat pe dreptul la o viață independentă și la incluziune socială în cadrul comunității. Cu acest prilej, din partea FRA au fost prezentate proiecte și indicatori pentru monitorizarea independenței persoanelor cu dizabilități.

În perioada 20–21 aprilie, la Institutul Ludwig Boltzmann, Trier, Germania, reprezentanți ai FRA au fost moderatori și au susținut prezentări în cadrul unui eveniment dedicat judecătorilor. Evenimentul a fost organizat de Institut în cooperare cu Academia de Drept European. S-a discutat despre drepturile omului pentru persoanele aflate în detenție pe teritoriul UE și despre legislații alternative.

Biroul Înaltului Comisariat pentru Drepturile Omului a organizat la Geneva, în data de 21 aprilie 2016, o masă rotundă internațională la care a fost invitată și Agenția pentru Drepturi Fundamentale. Dezbaterile s-au axat pe promovarea toleranței și combaterea xenofobiei împotriva migranților.

Parlamentul European explorează modalități de prevenire a disparițiilor copiilor migranți. Pe această temă a organizat în data de 21 aprilie, la Bruxelles, un schimb de opinii cu Comitetul Parlamentului European pentru libertăți civile, justiție și afaceri interne, la care au participat și membrii ai FRA. S-a subliniat ideea că acești copii care dispar din centrele de primire și nu sunt însoțiți sunt supuși riscului traficului de persoane.

În perioada 28–29 aprilie, FRA împreună cu președinția olandeză a Consiliului European, a găzduit la Amsterdam cea de a patra întâlnire a Grupului de lucru pentru îmbunătățirea raportării privind delictele și crimele motivate de ură.

Directorul FRA, Michael O’Flaherty a întreprins o vizită de lucru în Grecia în perioada 3-5 mai, 2016 pentru consultații privind situația refugiaților și activitatea FRA în domeniu, inclusiv detașarea unor experți FRA în Grecia.

În data de 9 mai, reprezentanți ai FRA au participat la Atena la un seminar cu prilejul aniversării a cinci ani de la înființarea Serviciului elen de azil.

Agenția pentru Drepturi Fundamentale continuă să fie un membru activ al Forumului Consultativ Frontex privind drepturile fundamentale. FRA deține și președinția grupului de lucru privind returnările. Forumul a avut loc la Bruxelles în perioada 11–12 mai, 2016. S-au discutat noile reglementări propuse pentru Frontex și cooperarea cu țări terțe, pe mări precum și operațiunile de returnare și reprimire. FRA a informat Forumul cu privire la detașarea unui grup regional operativ de experți în Grecia.

Pe 11 mai la Lisabona, reprezentanți ai FRA au prezentat manualul recent privind dreptul european care se concentrează pe drepturile copilului, cu prilejul unei conferințe organizate de către Facultatea de Drept și Universitatea din Lisabona.

Directorul FRA, Michael O’Flaherty a luat cuvântul în cadrul unei audieri a Comitetului Economic și Social European din 17 mai 2016, pentru a prezenta contribuția Agenției pentru Drepturi Fundamentale la promovarea, protecția

și monitorizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în UE.

O echipă a FRA a prezentat lucrările agenției privind topografia grupurilor greu accesibile dintr-o perspectivă comparativă între țări. Prezentarea a avut loc în cadrul sesiunii de lucru a Comisiei Economice pentru Europa a Națiunilor Unite reunită la Geneva în perioada 18-20 mai și având ca tematică statistica migrației.

În data de 18 mai, o echipă a FRA a participat la o întrunire conexă la Paris prilejuită de întrunirea internațională ministerială privind sectorul educației și reacția la violență bazată pe orientarea sexuală și identitatea de gen. Evenimentul a fost organizat de Consiliul European împreună cu UNESCO. Tema dominantă a dezbaterilor a fost violența în școli.

În perioada 19–20 mai, reprezentanți ai FRA au participat la un seminar găzduit la Bruxelles de către Comisia Europeană în parteneriat cu Rețeaua Juridică Europeană. Tema seminarului a fost de-radicalizarea, combaterea terorismului și drepturile fundamentale.

În perioada 19–20 mai 2016 au avut loc întâlnirea Comitetului Director și a Comitetului Executiv al FRA. Cu acest prilej s-au aprobat Raportul final al FRA pe 2016 și planul anual de activitate al Agenției. De asemenea s-a discutat contribuția și activitatea FRA în domeniul migrației și în problema refugiaților.

La Bruxelles a avut loc în perioada 24–25 mai întâlnirea Rețelei Agențiilor Europene, organizată de noua președinție a Biroului UE pentru Proprietatea Intelectuală. Au participat și reprezentanți ai FRA, care au prezentat activitatea Agenției.

Directorul Agenției pentru Drepturi Fundamentale a inițiat o dezbatere tematică privind statul de drept în cadrul întrunirii pe această temă a Consiliului Afacerilor Generale al UE, care a avut loc la Bruxelles, pe 24 mai.

Cu prilejul celei de a 25-a sesiuni a Comisiei pentru Justiția Penală și Prevenirea Criminalității, care a avut loc la Viena în data de 24 mai, reprezentanții FRA au participat la un eveniment conex cu tema garanții procedurale pentru copii în cadrul procedurilor penale.

Concluziile recentului *Raport FRA 2016 privind Drepturile Fundamentale* au fost prezentate la Bruxelles, pe 25 mai grupului de lucru pentru drepturi fundamentale, drepturile cetățenilor și

dreptul la libera circulație al Consiliului Europei. Grupul de lucru al Consiliului lucrează la redactarea concluziilor privind implementarea Cartei. În acest context a invitat Comisia Europeană și reprezentanți ai FRA să prezinte rezultatele celor mai noi cercetări și concluzii privind drepturile fundamentale.

În data de 26 mai Directorul Agenției pentru Drepturi Fundamentale a luat cuvântul în deschiderea Conferinței Internaționale cu tema „Drepturile omului – o abordare a activității Avocatului Poporului din perspectiva secolului 21”. Conferința s-a desfășurat la Belfast și a fost organizată de Comisia pentru Drepturile Omului din Irlanda de Nord. Dezbaterile s-au concentrat pe elaborarea de manuale pentru personalul specializat și instrumente de formare online. Scopul principal este accesul mai ușor și mai organizat la servicii de specialitate pentru cei care depun plângeri. Acesta se poate realiza în primul rând prin punerea la dispoziția publicului a informațiilor și cunoștințelor regionale și naționale în mod eficient și rapid.

La Conferința de primăvară a Autorităților din domeniul protecției datelor, care a avut loc la Budapesta, în data de 26 mai, reprezentanți ai FRA au prezentat concluziile raportului de sondaj intitulat „Serviciile naționale de informații și de supraveghere în UE: garanții privind drepturile fundamentale și căile de atac”. Raportul analizează reglementările legale care guvernează serviciile de informații și practicile acestora de supraveghere în statele membre ale Uniunii Europene. Prezentarea FRA a fost un catalizator și a alimentat dezbaterile privind respectarea protecției datelor de către organismele naționale de securitate.

Michael O’Flaherty, Directorul Agenției pentru Drepturi Fundamentale a vizitat în data de 27 mai, Eurofound, Fundația Europeană pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață din Dublin. S-au discutat posibile căi de cooperare între cele două agenții pentru viitor.

Pe 30 mai a fost publicat Raportul FRA 2016 privind realizări și provocări în domeniul drepturilor fundamentale. Raportul a fost prezentat la Bruxelles Comitetului Parlamentului European pentru Libertăți Civile, Justiție și Afaceri Interne.

Directorul FRA, s-a întâlnit pe 31 mai, la Viena cu Sub-Secretarul General ONU, Dl. Yury Fedotov, cu Directorul Executiv al Biroului ONU

pentru Droguri și Criminalitate și cu Directorul General al Biroului ONU de la Viena. Subiectele principale de discuție au fost migrația și traficul de persoane.

Raportul Rețelei Sociale Europene privind serviciile puse la dispoziția copiilor a fost lansat la Parlamentul European, în data de 31 mai, 2016. Cu acest prilej au fost prezentate și concluziile cele mai importante ale rapoartelor Agenției Europene pentru Drepturi Fundamentale.

Cu prilejul Conferinței la nivel înalt privind drepturile globale ale copilului, care a avut loc la Viena, în perioada 1–2 iunie, Directorul FRA a luat cuvântul în deschidere. Tematica principală a conferinței a fost combaterea pedepselor corporale aplicate copiilor.

Grupul de Experți privind tranziția de la îngrijirea instituțională la cea bazată pe comunitate și Comisia Europeană au găzduit pe 1 iunie, la Bruxelles, o întrunire pe tema dezinstituționalizării, la care au luat parte și reprezentanți ai FRA, care au prezentat rezultatele cercetărilor Agenției pe această temă.

În perioada 2-3 iunie, Directorul FRA, Michael O’Flaherty, s-a întâlnit la Geneva cu reprezentanții unor agenții ONU și ai unor organizații internaționale, pentru a explora sinergiile dintre aceste organizații și viitoare modalități de cooperare. Cu acest prilej Directorul FRA a avut convorbiri cu Înalțul Comisar ONU pentru Drepturile Omului, Dl. Yeid Ra’ad al Hussein și cu Înalțul Comisar al ONU pentru refugiați, Dl. Filippo Grandi, cu Coordonatorul Special al UNICEF pentru refugiați, D-na Marie-Pierre Poirier și cu Secretarul General al Uniunii Inter Parlamentare, Dl. Martin Chungong. De asemenea, directorul FRA s-a întâlnit cu reprezentanți ai societății civile și cu reprezentanți ai organismului global de coordonare a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului.

În perioada 7–8 iunie 2016, reprezentanți ai FRA vor participa la a treia întrunire a Platformei operaționale privind egalitatea romilor, o inițiativă comună a Consiliului Europei, Equinet, Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (din care face parte și Institutul Român pentru Drepturile Omului) și a Agenției Europene pentru Drepturi Fundamentale.

Directorul FRA, a vizitat Bratislava în data de 7 iunie 2016 pentru a explora viitoare modalități de cooperare cu guvernul slovac în vederea noii președinții a Consiliului Europei, pe care Slovacia urmează să o dețină.

Reprezentanții ai Agenției Europene pentru Drepturi Fundamentale au prezentat activitatea FRA în domeniul realizării unei justiții prietenoase pentru copii, cu prilejul conferinței internaționale din 7 iunie, Turku, Finlanda. Aceștia au vorbit despre prezența și participarea copiilor în procese și felul în care aceștia sunt tratați în cadrul procedurilor judiciare.

Agenția Europeană pentru Drepturi Fundamentale a contribuit la cursurile de formare organizate de către Colegiul European de Poliție (CEPOL), de Academia de Poliție din Slovenia și de către Ministerul austriac de interne, în data de 8 iunie, 2016. Cursurile care s-au adresat ofițerilor de poliție au avut ca temă delictele și crimele motivate de ură, drepturile victimelor și etica poliției.

În data de 9 iunie, 2016, Comisiile parlamentare croate au discutat problemele transsexualilor. FRA a participat la dezbaterile organizate de comisiile parlamentului croat pentru egalitate drepturile minorităților naționale și egalitatea de gen. În centrul dezbaterilor s-au aflat statutul și problemele curente ale persoanelor transsexuale.

În calitate de deținător al președinției pe 2016, FRA a găzduit în perioada 9–10 iunie, cea de a doua reuniune a Rețelei Agențiilor de Justiție și Afaceri Interne.

Agenția Europeană pentru Drepturi Fundamentale a participat pe 10 iunie la Bruxelles, la cel de al șaselea Forum de lucru privind implementarea Convenției ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități. Forumul a fost găzduit de către Comisia Europeană.

Reprezentanții ai FRA au fost prezenți la lansarea la Bruxelles, în data de 14 iunie 2016, a Grupului de lucru la nivel înalt pentru combaterea rasismului și xenofobiei, precum și a altor forme de intoleranță.

În perioada 15–16 iunie o echipă a FRA a participat la o întrunire a grupului de lucru pentru drepturile omului și nediscriminare în cadrul platformei privind abuzul asupra vârstnicilor la nivel mondial, pentru a discuta problemele cu care se confruntă persoanele vârstnice și modalități de protecție a drepturilor acestora. Pe 16 iunie, pentru a marca Ziua internațională a Conștientizării privind abuzul asupra vârstnicilor, Comisia Europeană, Consiliul European, Platforma Europeană de combatere a abuzului împotriva persoanelor

vârstnice și rețeaua europeană a Instituțiilor naționale pentru drepturile omului s-au reunit pentru a găzdui un eveniment de conștientizare privind abuzul împotriva vârstnicilor. S-a discutat în mod special despre accesul egal la servicii la o vârstă înaintată și despre impactul îmbătrânirii și al discriminării privind accesul la serviciile de sănătate și de îngrijire pe termen lung.

Activitatea FRA de monitorizare a Convenției ONU pentru persoanele cu dizabilități a fost prezentată în data de 16 iunie, la Bruxelles Parlamentului European și Comisiei pentru afaceri sociale. A fost solicitată opinia Agenției din punct de vedere juridic în ceea ce privește desemnarea și operarea unui cadru de acțiune stabilit la nivel European pentru promovarea, protecția și monitorizarea implementării Convenției de către UE.

Trimisul special al SUA pentru combaterea antisemitismului, Ira Forman a vizitat sediul FRA în data de 17 iunie și s-a întâlnit cu directorul Agenției, Dl. Michael O’Flaherty.

În perioada 20-23 iunie a avut loc la Viena Forumul drepturilor fundamentale sub titlul „conectează-te, reflectează, acționează”, organizat de FRA. Sloganul acestui forum a fost „Drepturi, respect, realitate: valorile europene în lumea de azi” (în limba engleză toate cele trei cuvinte încep cu litera „r” – deci s-a numit pe scurt forumul celor trei „r”).

În cadrul unui seminar organizat de serviciul francez pentru Afaceri Europene și Internaționale, pe 27 iunie, reprezentanții ai FRA au prezentat autorităților franceze principalele concluzii ale Raportului FRA 2016 privind drepturile fundamentale

În perioada 30 iunie – 1 iulie, Directorul FRA a vizitat Malta pentru a discuta viitoarea președinție a Consiliului European, pe care Malta urmează să o dețină. Cu acest prilej s-a adresat Parlamentului maltez și a vizitat Biroul European pentru Asistență în domeniul Azilului. De asemenea, directorul FRA s-a întâlnit cu miniștri, cu purtătorul de cuvânt al Parlamentului maltez și cu organizații care colaborează îndeaproape cu Agenția Europeană pentru Drepturi Fundamentale.

Daniela Albu

NOTE, CRONICI, RECENZII

MECANISME NAȚIONALE DE RAPORTARE ȘI MONITORIZARE. STUDIU ASUPRA ANGAJAMENTULUI STATELOR ÎN IMPLEMENTAREA MECANISMELOR INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI

Studiul, recent publicat în 2016, prezintă concluziile cercetărilor întreprinse de către Biroul Înaltului Comisariat ONU pentru Drepturile Omului în analiza mecanismelor naționale de raportare și monitorizare și își propune să informeze statele și pe toți cei interesați cu privire la practicile existente în domeniu. Scopul principal al acestei analize este de a oferi sprijin la nivel național în alegerea celei mai optime configurații și al celui mai potrivit model pentru fiecare mecanism de raportare în parte. Este necesar ca statele să dețină un sistem eficient de raportare pentru organismele tratatelor și pentru revizuirea periodică universală. Raportarea însă reprezintă doar o primă etapă, de o deosebită importanță fiind și facilitarea procedurilor speciale de urmărire a recomandărilor și deciziilor tuturor mecanismelor regionale și internaționale în domeniul drepturilor omului.

În cercetarea pentru realizarea acestei publicații, Biroul Înaltului Comisariat pentru Drepturile Omului a colaborat cu 23 de state iar ulterior s-au mai adăugat informații de la încă alte 3. S-a studiat înființarea și menținerea mecanismelor naționale alegându-se ca exemplu ilustrativ 8 studii de caz care au fost analizate în detaliu: trei țări din Africa – Mauritius, Maroc și Senegal; două țări din Asia – Cambogia și Republica Coreea; două țări din America Centrală și Caraibe – Bahamas și Mexic și o țară din Europa – Portugalia. Au fost întreprinse vizite de lucru în Cambogia, Maroc și Senegal. Majoritatea informațiilor au fost colectate prin sondaje și chestionare, interviuri ale unor grupuri țintă precum și prin observarea la fața locului. Astfel au fost cartografiate din această multitudine de informații funcțiile și sarcinile principale ale mecanismelor naționale în activitatea de monitorizare și raportare. Apoi s-a studiat gama mecanismelor naționale în funcție de locație și de gradul de instituționalizare constatându-se că unele țări se află încă la nivelul unor improvizații ad-hoc în funcționarea acestor mecanisme, în timp

ce altele dețin mecanisme, care sunt pe deplin instituționalizate și puse la punct. Au fost analizate în detaliu mecanismele naționale ale celor 8 studii de caz, pentru a se putea stabili dacă a existat o relație clară între tipul de mecanism (pe baza gradului de instituționalizare) și eficiența acestuia în raportarea către organismele tratatelor. Cercetarea s-a axat pe numărul total al întârzierilor în predarea rapoartelor și pe legătura conținutului acestora cu tratatele ratificate (excluzând protocoalele opționale). De asemenea a fost calculată și media întârzierilor de predare pentru fiecare raport în parte.

În concepția acestui studiu printr-un mecanism național eficient de raportare și monitorizare se înțelege un sistem de raportare la timp și o reducere a restanțelor în predarea rapoartelor de stat periodice. În decursul cercetării s-a ajuns la concluzia că nu poate exista un model universal de mecanism național. Mecanismul poate fi ministerial, interministerial sau separat din punct de vedere instituțional. Dar pentru ca acesta să fie eficient este necesar să beneficieze de un mandat oficial și legal sau recunoscut politic, precum și de o înțelegere interguvernamentală comună asupra rolului său și al statului de proprietate politică la cel mai înalt nivel. Este indiscutabil faptul că mecanismul nu poate funcționa fără personal de specialitate și cu activitate susținută prin care să se consolideze expertiza, cunoștințele și profesionalismul la nivel de țară.

Analiza datelor empirice relevă că trăsăturile cheie ale unui mecanism național eficient, ar fi următoarele: capacitatea de angajare, relaționare cu organismele internaționale și regionale din domeniul drepturilor omului prin intermediul dialogului interactiv, al vizitelor de specialitate, al celor cu proceduri reglementate prin mandat special din partea Subcomitetului de prevenire a torturii, precum și organizarea și facilitarea pregătirii raportărilor către mecanismele internaționale și regionale de drepturile omului.

De asemenea, este important să se răspundă în timp util întrebărilor, solicitărilor și recomandărilor din partea acestor mecanisme internaționale. Nu este însă de neglijat nici capacitatea de coordonare, diseminare, informare și organizare a colectării datelor de la entitățile guvernamentale și de la alte părți implicate, cum ar fi birourile naționale de statistică, parlamentul, sau sistemul judiciar în vederea raportării și monitorizării gradului de implementare al recomandărilor. Un mecanism național eficient trebuie să aibă bune capacități consultative pentru a putea organiza și coordona sesiuni de consultanță cu instituțiile naționale pentru drepturile omului și cu societatea civilă. De asemenea, trebuie să gestioneze eficient informația și să urmărească îndeaproape recomandările și deciziile mecanismelor internaționale și regionale de drepturile omului, să organizeze sistematic pe tematici aceste recomandări, și decizii într-o bază de date bine organizată și ușor de accesat. De asemenea, mecanismului național îi revine sarcina de a identifica ministerele responsabile cu implementarea recomandărilor, de a elabora planuri de implementare cu termene limită de realizare. Mecanismul național trebuie să folosească informațiile primite pentru realizarea raportului periodic. Eficiența unui mecanism național de raportare și monitorizare depinde și de gradul în care poate obține rezultate în mod sistematic și durabil astfel încât să poată facilita o autoevaluare a statului respectiv în ceea ce privește aplicarea tratatelor ONU și a recomandărilor regionale prin construirea unui cadru național de raportare și monitorizare, stimularea dialogului național, sprijinirea inițiativelor legislative în domeniu, consolidarea unei guvernări bazate pe drepturile omului și semnalarea bunelor practici.

După cum se știe trei mecanisme internaționale majore compun arhitectura drepturilor omului în edificiul Organizației Națiunilor Unite:

Organismele tratatelor pentru drepturile omului, care sunt mecanisme compuse din experți independenți și ale căror mandat derivă din tratatele internaționale de drepturile omului; evaluarea periodică universală, o evaluare *inter pares* de către state; și procedurile speciale care sunt mecanisme ale Consiliului Drepturilor Omului. În cele mai multe părți de pe glob, mecanismele regionale de drepturile omului care le completează

pe cele internaționale au apărut cu precădere în ultimele decenii.

Toate aceste mecanisme internaționale din domeniul drepturilor omului au mandate, proceduri și activități diferite care la rândul lor modelează relația statelor respective cu ONU și felul în care acestea respectă aderarea la tratatele internaționale. Unele dintre aceste mecanisme se ocupă cu alerta în timp util, cu acțiunile de urgență sau cu amenințări iminente la adresa drepturilor omului sau încălcări ale acestora. În aceste situații este necesară o comunicare rapidă cu guvernele respective pentru prevenirea acestor încălcări sau pentru a reacționa atunci când acestea au fost comise. Raportarea periodică are ca scop o contribuție pe termen lung în vederea unor schimbări ale cadrului politic și legislativ pentru crearea unei protecții concrete a drepturilor omului.

Tocmai de aceea, așa cum se subliniază în acest studiu, li se cere statelor să raporteze în mod regulat atât organismelor tratatelor cât și Consiliului Drepturilor Omului în ceea ce privește progresul înregistrat la nivel național în realizarea obligațiilor asumate privind asigurarea drepturilor omului. Astfel statelor li se oferă prilejul de a se autoevalua în mod critic și obiectiv în vederea propriului progres, de a identifica problemele cu care se confruntă și de a-și monitoriza propria evoluție, dar și de a identifica lacunele de implementare. Aceste tipuri de raportări le oferă statelor prilejul de a identifica categoriile de populație marginalizate sau dezavantajate, de a elabora noi politici și legi bazate pe respectarea drepturilor omului, dar și de a stabili parteneriate strategice cu instituțiile naționale pentru drepturile omului și cu societatea civilă. Astfel de raportări au rolul de a spori conștientizarea funcționarilor publici și a publicului în general, stimulând un dialog național durabil și sănătos care să contribuie la consolidarea sistemului de protecție a drepturilor omului. Rapoartele periodice se realizează în medie o dată la patru ani. Dacă un stat a ratificat toate cele nouă tratate internaționale de bază privind drepturile omului și cele două protocoale opționale ar trebui să prezinte aproximativ 20 de rapoarte către organismele tratatelor într-un interval de 10 ani. În prezent doar 16% dintre state îndeplinesc aceste obligații de raportare.

Daniela Albu

**BOGDAN AURESCU, ROMÂNIA ȘI CURTEA INTERNAȚIONALĂ
DE JUSTIȚIE. LUCRĂRILE CONFERINȚEI INTERNAȚIONALE
”ROMÂNIA ȘI CURTEA INTERNAȚIONALĂ DE JUSTIȚIE– 5 ANI
DE LA DELIMITAREA MARITIMĂ A MĂRII NEGRE”, 3 FEBRUARIE 2014**

Cu ocazia celei de a 5-a aniversări a hotărârii Curții Internaționale de Justiție (CIJ) privind *delimitarea maritimă în Marea Neagră*, Ministerul român al Afacerilor Externe a organizat o conferință internațională dedicată relației dintre România și Curtea Internațională de Justiție de-a lungul timpului.

Așa cum se precizează în introducerea la acest volum, România are o lungă istorie în ceea ce privește sprijinirea implementării legislației internaționale încă din perioada dintre cele două războaie mondiale. Există și o pleiadă de avocați români care au contribuit în mod strălucit la dezvoltarea jurisdicției internaționale.

Sunt prezentate lucrările Conferinței cu prilejul a 5 ani de când Curtea Internațională, principalul organ al Națiunilor Unite și cel mai prestigios forum internațional de rezolvare a disputelor a pronunțat hotărârea în cazul *delimitării maritime în Marea Neagră* (3 februarie 2009). Se rezolva cu acest prilej o dispută care a durat 42 de ani. A fost nevoie de eforturi concertate din partea celor două state implicate în dispută – România și Ucraina pentru implementarea soluției echitabile oferite de Curtea Internațională. Hotărârea curții a fost acceptată și pusă în aplicare fără probleme atât de către România cât și de către Ucraina, deoarece prin această hotărâre s-a reușit să se pună capăt unei dispute de lungă durată, moștenită de cele două părți încă din vremea fostei Uniuni Sovietice.

După cum se știe, *delimitarea maritimă în Marea Neagră* a fost singurul caz de contencios adus de România în fața Curții Internaționale de Justiție dar nu a fost singura experiență a României în relația cu aceasta. Generații de avocați și diplomați au contribuit la negocieri pentru găsirea celei mai potrivite soluții. Dar numai justiția internațională prin intermediul Curții de la Haga a reușit să finalizeze acest caz într-un mod remarcabil și durabil.

Prima parte a lucrărilor Conferinței a fost dedicată dezbaterilor privind semnificația și efectele hotărârii ICJ în acest caz, din punct de vedere legal și politic. Vorbitorii au subliniat rezultatul acestei hotărâri cu rezultate strălucite: 79,34% din suprafața aflată în litigiu, ceea ce

înseamnă aproximativ 12.200 de km² (9.700 km) de platou continental și zonă economică exclusivă au fost alocate României. Este foarte important și faptul că hotărârea a fost luată în unanimitate, fără a exista păreri contrare. Felul în care Curtea a aplicat strategia de delimitare a platoului continental a consolidat și clarificat multe aspecte importante acelei metode juridice, iar din punct de vedere politic a rezolvat o problemă foarte delicată prin mijloace pașnice deoarece atât România cât și Ucraina au acceptat hotărârea Curții. Este un model de cooperare pașnică în Regiunea Mării Negre și în vecinătatea acestei zone unde conflictele și tensiunile sunt încă prezente.

În cea de a doua parte a Conferinței, s-au examinat în detaliu cazuri din jurisprudență și s-a discutat faptul că România se află în procesul aprobării unui proiect de lege cu privire la recunoașterea obligatorie a jurisdicției ICJ, subliniindu-se contribuția României la consolidarea rolului ICJ în modelarea ordinii publice internaționale.

Ilustre personalități, experți și cercetători în domeniu și-au adus contribuția la lucrările Conferinței: E.S Judecătorul Kenneth Keith de la ICJ, Profesorul Alain Pellet de la Universitatea Paris-est, Nanterre-La Defence și Președinte al Societății franceze de Drept Internațional, Profesorul Jean-Pierre Cot, Judecător ad-hoc în cazul *delimitarea maritimă în Marea Neagră* și judecător la Tribunalul Internațional al Dreptului Mărilor, Sir Michael Wood, membru al Comisiei de drept internațional precum specialiști și diplomați români,

Acest volum, care prezintă lucrările Conferinței „România și Curtea Internațională de Justiție: 5 ani de la Delimitarea maritimă în zona Mării Negre” se dorește a fi un instrument eficient și folositor în înțelegerea relației României cu jurisdicția internațională și a contribuției țării noastre în consolidarea și dezvoltarea dreptului internațional pentru consolidarea și respectarea la nivel mondial a principiului statului de drept.

Daniela Albu

OCTAVIAN OPRIȘ, LIBERTATE, MORALĂ ȘI POLITICĂ, EDITURA IDEEA EUROPEANĂ, BUCUREȘTI, 2015

Această colecție de eseuri a apărut în seria „Istoria mentalităților” a editurii Ideea Europeană, București, 2015. Autorul coordonator al volumului pornește de la ideea că evocându-se adesea gândirea filozofică a unor mari personalități pe plan mondial, s-a neglijat realitatea socială a României postcomuniste. Este extrem de important să se înțeleagă experiențele economice, sociale și politice ale perioadei postdecembriste, deoarece în tot acest timp au avut loc numeroase și complexe reforme instituționale și legislative. Din nefericire în acest proces, s-a ajuns prin copierea instituțiilor democratice europene, la o adevărată deformare autohtonă a acestor modele .

Toate eseurile din volum au câteva teme comune, cum ar fi raționalitatea, valorile și libertatea.

Autorul își propune prin această culegere să aducă în atenția publicului câțiva gânditori români importanți din perioada interbelică, care au fost apoi uitați în timpul regimului comunist, când domeniul științelor sociale a fost îngrădit de o drastică cenzură care a interzis autori considerați „periculoși”, într-un timp când reperul central îl constituia ideologia marxistă.

Sunt astfel readuse în actualitatea teme dezvoltate de personalități ca Mircea Djuvara, jurist și filozof al dreptului, Vespasian Pella, unul dintre creatorii dreptului internațional, Eugeniu Speranția, ale cărui opere în domeniul filozofiei dreptului au rămas necunoscute în perioada culturii comuniste, sau Mihail Manolescu cunoscut în străinătate pentru lucrările de economie politică, traduse din limba franceză și publicate abia în anul 2010.

Volumul scoate în evidență și nedreptatea regimului comunist față de filosofia politică a lui Hegel, datorită interpretărilor deschise de Marx. Hegel rămâne unul dintre cei mai profunzi filozofi ai libertății, iar sistemul său de gândire necesită o atentă deciptare pentru a putea fi pe deplin înțeles.

O serie de eseuri din volum sunt dedicate modificărilor survenite în structura și funcționarea societății românești contemporane: „Despre politică înainte și după 1989”, „Patologia vieții noastre economice”, „Societate, morală și politică”

Cele două părți ale cărții subliniază contrastul dintre ideal și real, diferența dintre rațional și realitatea empirică.

Anca Moț

V. REMEMBER

ACTIVITĂȚI PROPRII SAU ÎN COLABORARE

Conferința cu tema „Autism și Agenda 2030. Incluziune și neurodiversitate”, subiect propus de Organizația Națiunilor Unite pentru marcarea Zilei de conștientizare a autismului din acest an, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România, Catedra UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță, Universitatea de Nord din Baia Mare, Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei – Family Forum, Asociația Clubul de la Cheia „Victor Dan Zlătescu”, Liga Independentă Română pentru Drepturile Copilului și Tânărului, Asociația Română pentru Libertate Personală și Demnitate Umană și Asociația Română pentru Drepturile Femeii (1 aprilie 2016)

Conferința cu tema „Combaterea diabetului” – logoul ales de Organizația Națiunilor Unite pentru celebrarea din acest an a Zilei Mondiale a Sănătății și organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Camera Deputaților – Comisia pentru drepturile omului, culte și probleme ale minorităților naționale, Asociația pentru Națiunile Unite din România și cu concursul Centrului de Drept Public și Științe Administrative din cadrul SNSPA și Societatea Academică de Științe Administrative (7 aprilie 2016)

Curs cu tema „Interpretarea și aplicarea Convenției și a Protocoalelor sale adiționale. Jurisprudența CEDO” organizat de Institutul Român pentru Drepturile Omului (11–12 aprilie 2016)

Olimpiada de științe socio-umane, faza națională, organizată de Ministerul Educației și Cercetării Științifice în parteneriat cu Institutul Român pentru Drepturile Omului și Casa Corpului Didactic Tulcea (18–22 aprilie 2016)

Dezbaterea privind „Problematika conexă a dreptului la carte, a dreptului de autor și drepturilor omului”, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu COPYRO – Societate de Gestiune Colectivă a Drepturilor de Autor cu ocazia Zilei mondiale a Cărții și a Drepturilor de Autor (21 aprilie 2016)

Masă rotundă cu tema „Copaci pentru Pământ”, tema propusă pentru acest an de Organizația Națiunilor Unite pentru celebrarea Zilei Pământului și organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului cu Universitatea Ecologică și Asociația Română pentru un Mediu Sănătos (22 aprilie 2016)

Inaugurarea Centrului de informare FRA în cadrul Universității Ecologice din București, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului și Universitatea Ecologică (27 aprilie 2016)

Simpozion cu tema „Accesul la informație și la libertățile fundamentale – Este dreptul tău!”, temă propusă de Organizația Națiunilor Unite pentru marcarea Zilei mondiale a libertății presei, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România (4 mai 2016)

Conferința cu tema „Egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați – un principiu fundamental al drepturilor omului”, organizată cu ocazia Zilei Naționale a Egalității de Șanse de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Catedra UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță – Universitatea de Nord din Baia Mare, Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei – Family Forum, Asociația pentru Națiunile Unite din România, Asociația Clubul de la Cheia „Victor Dan Zlătescu”, Liga Independentă Română pentru Drepturile Copilului și Tânărului, Asociația Română pentru Libertate Personală și Demnitate Umană și Asociația Română pentru Drepturile Femeii (6 mai 2016)

Masă rotundă cu tema „Europa 2016 și gestionarea celei mai dificile provocări – criza refugiaților”, organizată cu ocazia celebrării Zilei Europei de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Catedra UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță, Universitatea de Nord din Baia Mare și Asociația pentru Națiunile Unite din România (9 mai 2016)

Conferința cu tema „5 ani de la adoptarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea

și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice”, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România și Asociația Clubul de la Cheia (11 mai 2016)

Conferința cu tema „Famiile, viața sănătoasă și viitorul durabil”, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România, Asociația Clubul de la Cheia „Victor Dan Zlătescu”, Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei – Family Forum, Asociația Română pentru Drepturile Femeii, Liga Independentă Română pentru Drepturile Copilului și Tânărului și Asociația Română pentru Libertate Personală și Demnitate Umană cu ocazia Zilei internaționale a familiei și Zilei naționale a familiei române (16 mai 2016)

Simpozionul cu tema „Accesibilitatea digitală – un pas mare către incluziunea socială”, organizat cu ocazia Zilei de Conștientizare a Accesibilității Digitale de Institutul Român pentru Drepturile Omului, Catedra UNESCO pentru drepturile omului, democrație, pace și toleranță din cadrul Universității de Nord din Baia-Mare, Asociația Română pentru Drepturile Femeii, Asociația Clubul de la Cheia „Victor Dan Zlătescu”, Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei – Family Forum, Liga Independentă Română pentru Drepturile Copilului și Tânărului și Asociația Română pentru Libertate Personală și Demnitate Umană (19 mai 2016)

A cincea ediție a conferinței internaționale „Eficiența normelor juridice” cu tema „Știința dreptului – în avangarda sau ariegarda fenomenelor social, politic și economic?” organizată de Facultatea de Drept din Cluj-Napoca din cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” din București în parteneriat cu Institutul Român pentru Drepturile Omului, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, Colegiul Medicilor Cluj, Societatea Autorilor și Editorilor Români de Opere Științifice, Asociația Științifică de Dreptul Proprietății Intelectuale, Institutul de Științe Administrative al Republicii Moldova, Asociația Română de Științe Penale, Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal, Eco Foundation Romania XXI, INPPA Cluj și Asociația „Alumni Drept Cantemir Cluj” (26–28 mai 2016)

Inaugurarea Centrului de informare FRA în cadrul Facultății de Drept din Cluj-Napoca a Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” din București, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului și Facultatea de Drept din Cluj-Napoca (28 mai 2016)

Dezbateri cu tema „Toleranță zero pentru comerțul ilegal cu specii sălbatice”, temă recomandată pentru acest an pentru Ziua Mondială a Mediului de Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP), organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România și Asociația Română pentru Drepturile Omului la un Mediu Sănătos, consacrată Zilei Mondiale a Mediului (3 iunie 2016)

Masă rotundă cu tema „Utilizarea durabilă a componentelor diversității biologice”, organizată în cadrul manifestărilor consacrate Zilei Mondiale a Mediului, de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România, Asociația pentru Drepturile Omului la un Mediu Sănătos și Asociația Clubul de la Cheia „Victor Dan Zlătescu” (6 iunie 2016)

Inaugurarea Clinicii de drepturile omului în domeniul migrației în cadrul Facultății de Administrație Publică a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative de Institutul Român pentru Drepturile Omului în parteneriat cu SNSPA (10 iunie 2016)

Simpozion cu tema „A 65-a aniversare a Convenției privind statutul refugiaților” „Drepturile refugiaților în România”, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România, Asociația pentru Promovarea Drepturilor Familiei – Family Forum, Asociația Română pentru Drepturile Femeii, Liga Independentă Română pentru Drepturile Copilului și Tânărului și Asociația Română pentru Libertate Personală și Demnitate Umană și Asociația Clubul de la Cheia cu ocazia Zilei Internaționale a Refugiaților (17 iunie 2016)

Masă rotundă cu tema „Instrumente naționale și regionale privind drepturile refugiaților”, organizată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Asociația pentru Națiunile Unite din România și Asociația Clubul de la Cheia, cu prilejul împlinirii a 15 ani de la adoptarea Rezoluției 55/76 a Adunării Generale a Națiunilor Unite care prevede ca data de 20 iunie ca Zi Mondială a Refugiaților (21 iunie 2016)

PARTICIPĂRI LA ALTE MANIFESTĂRI

Sesiunea de comunicări științifice cu tema „Spațiul juridic românesc – între tradiție și reformă”, organizată de Facultatea de Drept și Științe Administrative din cadrul Universității Ecologice din București cu ocazia împlinirii a 26 de ani de la înființarea universității (5 aprilie 2016)

Conferința privind drepturile persoanelor vârstnice și implementarea articolului 19 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități privind viața independentă și integrarea în comunitate, găzduită de Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (7-8 aprilie 2016)

A 15-a sesiune de lucru a Comitetului ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, organizată de Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (ENNHRI) în colaborare cu Comisia Europeană și Centrul European pentru Politici de Asistență Socială și Cercetare (7-9 aprilie 2016)

Eveniment pentru celebrarea Zilei Internaționale a Romilor, organizat de Organizația Salvați Copiii în colaborare cu Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice (8 aprilie 2016)

Conferința de drept bancar cu tema „Supraîndatorarea consumatorilor de credite bancare. Cauze, efecte, soluții”, organizată de Facultatea de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara în cooperare cu Asociația Europeană pentru Drept Bancar și Financiar – România (AEDBF) (8 aprilie 2016)

Dezbaterea cu tema „Avocatul Poporului – perspective de reformă”, organizată, cu ocazia încheierii proiectului „Rețeaua pentru Apărarea Drepturilor Cetățenești – Ne trebuie un Avocat al Poporului eficient!” de APADOR-CH, Asociația Națională a Birourilor de Consiliere pentru Cetățeni (ANBCC) și ActiveWatch cu participarea reprezentanților Comitetului Helsinki din Norvegia, ai Institutului Național de Drepturile Omului din Norvegia și din partea Ombudsmanului norvegian (13 aprilie 2016)

Reuniunea suplimentară a Dimensiunii Umane a OSCE cu tema „Politici și strategii pentru

promovarea toleranței și nediscriminării” organizată la Viena (14-15 aprilie 2016)

A II-a conferință mondială cu tema „Protecția mediului prin dreptul penal”, organizată de Asociația Internațională de Drept Penal, Academia Română – Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, Asociația Română de Științe Penale și Universitatea Ecologică București (18-20 mai 2016)

Întâlnire cu reprezentanți ai societății civile organizată de Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități (21 aprilie 2016)

Conferința cu tema „Ziua pământului 2016” organizată de Universitatea Ecologică din București (22 aprilie 2016)

A III-a ediție a evenimentului „Piața statelor membre ale UE”, organizată de Ministerul Afacerilor Externe cu ocazia Zilei Europei (7 mai 2016)

Masă rotundă cu tema „Switzerland and European Union – challenges and opportunities for a non EU member” organizată de Școala Națională de Studii Politice și Administrative cu ocazia Zilei Europei, având-o ca invitat pe președinta Consiliului Național al Confederației Elvețiene, dna Christa Markwalder (9 mai 2016)

Conferința mondială de drept penal cu tema „Protecția mediului prin dreptul penal” organizată de Asociația Internațională de Drept Penal (AIDP) în colaborare cu Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române și Universitatea Ecologică București (18-20 mai 2016)

Conferința cu tema „Către un pilon european al drepturilor sociale” organizată de Reprezentanța Comisiei Europene în România (19 mai 2016)

Întâlnirea lunară, cu reprezentanți ai societății civile, cu tema „Accesibilitatea digitală – cale sigură pentru incluziune!”, organizată de Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități cu ocazia Zilei de Conștientizare a Accesibilității Digitale (19 mai 2016)

Eveniment de diplomatie publică dedicat celebrării Zilei mondiale a diversității culturale, organizat de Ministerul Afacerilor Externe în parteneriat cu Camera Deputaților și

Departamentul pentru Relații Interetnice desfășurat sub egida Alianței Civilizațiilor a ONU (ACONU) și în contextul aniversării a 60 de ani de la aderarea României la UNESCO (19 mai 2016)

Vernisajul expoziției multinaționale și multietnice cu tema „Arta – spațiu al dialogului intercultural”, organizat de Fundația Inter Art din Aiud cu ocazia Zilei mondiale a diversității culturale (19 mai 2016)

Participarea la ședința Comisiei pentru drepturile omului, culte și problemele minorităților naționale a Camerei Deputaților la dezbaterea privind Comunicarea cu tema „Posibilități de reformare a sistemului european comun de azil și de îmbunătățire a căilor legale de migrațiune – COM(2016)197” (8 iunie 2016)

Conferința internațională cu tema „Europa în derivă. De la unitate în diversitate la diversitate fără unitate– Efecte juridice, sociale, politice, economice și culturale”, organizată de Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești–Centrul de Studii și Cercetări Juridice și Socio-Administrative, Asociația Română de Drept și Afaceri Europene (ARDAE), Societatea de Științe Juridice și Administrative, Institutul de Științe Admi-

nistrative „Paul Negulescu” din Sibiu, Institutul de Științe Administrative al Republicii Moldova și Curtea de Apel Ploiești (10 iunie 2016)

Forumul pentru implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD), eveniment organizat anual de către Comisia Europeană în parteneriat cu forumul European al Dizabilității, ce reunește reprezentanți ai instituțiilor responsabile cu punerea în aplicare și monitorizarea implementării CDPD atât la nivel național cât și european (10 iunie 2016)

Întâlnirea lunară, cu reprezentanți ai societății civile, cu tema „Evaluarea în grad și tip de handicap”, organizată de Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități (23 iunie 2016)

Al XI-lea Congres al Societas Iuris Publici Europaei (SIPE) cu tema „Migrația: noi provocări pentru Europa, suveranitatea statală și statul de drept social” organizat, sub înaltul patronaj al Comisarului european pentru migrație, afaceri interne și cetățenie, Dimitris Avramopoulos, de Facultatea de Drept a Universității București în cooperare cu Institutul de Cercetări al Universității București și Centrul Regional Francofon de Cercetări Avansate în Științe Sociale (CeReFREA) (30 iunie–2 iulie 2016)

In Memoriam

**Prof. univ. dr. Nicolas Mateesco-Matte
(03 decembrie 1913 – 13 aprilie 2016)**

Nicolas Mateesco Matte, unul dintre membri de seamă ai comunității românești din Montreal, a încetat din viață pe 13 aprilie, la vârsta de 102 ani. Cu o carieră spectaculoasă atât în Canada, cât și la nivel internațional, prof. univ. dr. Matte nu a uitat nicio clipă faptul că este român.

Născut pe 3 decembrie 1913, la Craiova, juristul canadian de origine română, a fost membru de onoare al Academiei Române din 1993. A absolvit Facultatea de Drept din cadrul Universității București în 1937 și a fost membru al Baroului București până în perioada 1937-1946, când a emigrat.

După al doilea război mondial, s-a mutat la Paris, unde a finalizat un doctorat în drept internațional. Ulterior a emigrat în Canada în 1950.

La acel moment, scrierile sale de drept internațional și aerospațial îl făcuseră deja cunoscut ca susținător al unei noi ordini juridice internaționale, oferind o viziune de cooperare care să depășească granițele geopolitice. A fost și membru al Baroului din Québec din 1956. Specializat de asemenea, în dreptul aerospațial, a fost recunoscut la nivel internațional ca unul dintre cei mai valoroși autori în domeniu.

Fiind unul dintre cei mai cunoscuți specialiști internaționali din lume în drept aerian și spațial, domniei sale i s-au conferit peste 30 de premii și distincții. A publicat numeroase tratate de drept aerian și spațial, fiind autorul sau co-autorul a peste 40 de cărți și peste 50 de articole. A înființat și a condus numeroase organizații și asociații având ca scop dezvoltarea dreptului internațional sub diferite aspecte.

În 1995 i s-a decernat titlul de Dr. Honoris Causa al Universității Spiru Haret din București și al Universității din Craiova. Iată aici un fragment din discursul pe care l-a susținut cu acest prilej și care vorbește de la sine despre personalitatea și activitatea domniei sale:

« Privilegiat să fiu contemporan cu zorii erei spațiale, în 1957, opiniile mele juridice găseau – datorită noii tehnologii confirmare, iar doctrina profesată, acceptare. Cortina de fier – care m-a separat de țară, după nefastul Tratat de la Yalta și de la felul cum a fost aplicat – m-a găsit la Paris, unde pregăteam imprimarea primelor cărți. Decepția era cu atât mai puternică, cu cât speram că – după ultimul război mondial – promisiunile făcute în „Carta Atlanticului” (semnată în 1941, de către Președintele Roosevelt și Primul Ministru Churchill), privitor la garantarea libertății de circulație internațională și a unei păci echitabile și juste pentru toate popoarele, vor deveni realitate. Drepturile statale clasice – pe care se bazează realitățile internaționale – suveranitatea absolută, egalitatea de fapt și independența – continuau să se aplice și după trecerea de la războiul „cald” la războiul „rece”. Două evenimente au determinat atunci alegerea doctrinei juridice pe care am adoptat-o, dezvoltat-o și deseminat-o, ulterior. Primul eveniment a fost participarea mea în 1948, ca stagiar-jurist la cea de-a doua Adunare Generală a Națiunilor Unite și la activitățile depuse de Eleanor Roosevelt pentru adoptarea „Cartei Universale ale Drepturilor Omului”. Cu acea ocazie, căutam să clarific relațiile între drepturile individuale, statale și ale comunității internaționale, în contextul noului drept ce se profila: drept internațional – terestru, maritim și aerian – rezultat al noilor tehnologii, care influențaseră activitățile economice și socio-politice umane.

Al doilea eveniment a fost întâlnirea cu marii juriști Alejandro Alvarez și J.G. Guerrero – judecători la Curtea Internațională de Justiție – care m-au convins de rolul elitelor intelectuale în influențarea schimbărilor majore a bazelor cooperării internaționale.

În cazul meu, opiniile lor rezonau cu atât mai puternic, cu cât era singurul mijloc de a aduce o contribuție ca om de știință și român – într-un moment în care țara mea de origine era supusă unei politici totalitare ce interzicea intelectualilor, rămași între frontiere, orice participare științifică neangajată politiceste.

Purtam convingerea că dreptul înceta să fie conceput sau creat în afara activităților majore care-i determinau orientările. Era spațială – și transformările interdisciplinare cărora le-a dat loc – a accelerat dispariția Cortinei de fier și a instaurat libertatea de comunicație și circulație. Cea de-a doua frontieră, paralela globului – trasată de navigația aeriană – a fost și ea depășită și reconsiderată, în ceea ce privește dreptul suveran, măsurat în înălțime, în raport cu libertatea de utilizare a spațiului extra-atmosferic și cu cele cinci Convenții și Acorduri care alcătuiesc Corpus juris aerospațialis. „A fait nouveau, droit nouveau”. Principiile care au consacrat noul modus vivendi aerospațial sunt definite, astfel, în Tratatul spațiului extra-atmosferic, aprobat în 1967, de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite și ratificat, apoi, de majoritatea celor 183 membri ai săi. »

Prof. univ. dr. Nicolas Mateescu Matte este primul român laureat al celui de-al treizeci și nouălea Premiu Edward Warner conferit de Organizația Aviației Civile Internaționale (OACI). Acest premiu i-a fost acordat în 28 septembrie 2010 în cadrul celei de a 37-a Sesiuni a Adunării Generale OACI de la Montreal. Premiul Edward Warner a fost înființat de Consiliul OACI în anul 1958.

Domnul Matte Mateesco a fost, între 1951-1968, profesor titular și inaugural al Catedrei de Drept aerospațial de la Universitatea din Montreal. El a fondat, de asemenea, Clubul de relații internaționale, din care au făcut parte mai mulți lideri canadieni.

În 1961 a început colaborarea cu Universitatea McGill, ca profesor invitat. În 1975 a fost numit director de cercetare și apoi directorul Institute of Air and Space Law din cadrul Universității McGill de unde s-a pensionat la 31 martie, 1991.

În 1976 a înființat Centrul de Cercetare în drept internațional aerospațial. Umanist și jurist emerit, prof. univ. dr. Matte a fost președinte mondial al Asociației de Drept Internațional și membru al Acadmiei Internaționale de Astronautică, membru în consiliul director al Institutului de drept aerospațial și al Federației Internaționale de Astronautică, membru al Asociației Fondatorilor Universității Spațiale Internaționale.

În prezent un bulevard din Brossard îi poartă numele deoarece a fost cetățean de onoare al orașului Brossard (Quebec). Dr. Nicolas Mateesco Matte a fost și membru al Royal Society of Canada, cavaler al Legiunii de Onoare și Officer of the Order, Canada.

Printre numeroasele premii, medalii și distincții conferite de-a lungul vieții se numără și cele primite din partea College de France, Paris și a Baroului Canadian.

Președintele României l-a decorat la 18 martie 2002 cu Ordinul „Steaua României” în grad de cavaler, pentru susținuta activitate științifică și didactică în domeniul științelor juridice precum și pentru contribuția adusă la promovarea statului de drept în România.

A conferențiat în repetate rânduri la conferințele internaționale organizate Institutul Român pentru Drepturile Omului. Cităm cu titlu de exemplu: Colocviul Internațional „Artizanii gândirii moderne a Drepturilor Omului”, desfășurat la 28 noiembrie 2003, în Sala Drepturilor Omului de la Palatul Parlamentului. Eveniment organizat sub înaltul patronaj al primului ministru, de către Institutul Român pentru Drepturile Omului în colaborare cu Parlamentul României, Rezydentul Coordonator al ONU în România și Asociația Națiunilor Unite pentru România, și la care prof. univ. dr. Nicolas Mateescu Matte a participat ca invitat de onoare, alături de prov. univ. dr. Karel Vasak ș.a. Cu acest prilej dr. Mateescu Matte a evocat personalitatea lui V. F. Tepliakov.

Membru marcant în Consiliul științific al Institutului Român pentru Drepturile Omului și al publicațiilor acestuia, dispariția sa reprezintă o grea pierdere pentru noi, pentru cercetarea științifică din domeniul drepturilor omului și dreptului internațional.

In Memoriam

Prof. dr. Octavian Popescu
(27 septembrie 1934 – 27 aprilie 2016)

Personalitate complexă, doctor în științe medicale, membru al Asociației pentru Națiunile Unite din România, membru al Comitetului Național de Bioetică, UNESCO-România, a lăsat în urma sa, odată cu durerea din sufletele celor ce l-au cunoscut și apreciat, o moștenire valoroasă și durabilă.

Născut pe 27 septembrie 1934 în comuna Govora, județul Vrancea, a absolvit Facultatea de Medicină București în 1958, Profesorul Octavian Popescu a fost unul dintre colaboratorii de bază ai Institutului Român pentru Drepturile Omului, care a susținut activitatea Universității Internaționale a Drepturilor Omului a Institutului, contribuind cu prelegeri remarcabile și cercetări de o mare valoare științifică în domeniul drepturilor economice, sociale și culturale, cu specială referire la dreptul la sănătate.

Este autorul a numeroase volume, studii și articole dedicate dreptului la sănătate, educației sanitare, dintre care amintim: Dreptul la sănătate și sănătatea acestui drept, Mediul și sănătatea, Sistemul de sănătate și drepturile sociale, Copilul sănătos și copilul bolnav, De la simpton la sindrom în patologia pediatrică, Curiozități medicale, Miracolele terapeutice ale plantelor, Cartea copilului, Viața în hexagonul morții, De la Hippocrate-ncoace, Ing. Valeriu Popa mit sau adevăr, Sănătatea – Drepturi – Responsabilități, Istoricul medical vâlcean ș.a. Lucrări care reflectă experiența unei cariere impresionante, precum și dăruirea și aportul în domeniu.

Prin personalitatea sa a contribuit la sporirea prestigiului Institutului Român pentru Drepturile Omului. Disparația sa reprezintă o grea pierdere pentru colectivul instituției noastre, pentru cercetarea științifică din domeniul drepturilor omului.

